

R

RAC (*Astacus fluviatilis* - DLRM,p.685)

Ochii de rac aruncați între doi indivizi care se ceartă îi poate determina pe aceștia să se ia la bătaie – Argeș; se crede că femeia care visează raci fierți va păți o rușine - Suceava (2.GOROVEI,p.16;208). Dacă legumele din grădină sunt distruse de furnici, coropișnițe și de alte „goange”, se prinde un rac, se omoară și se îngroapă într-un colț al acesteia - Sălaj (KISS,p.528). Cel care visează raci să se ferească de hoți; iar dacă se visează mâncând raci înseamnă supărare - Suceava (NOTE,Băncescu).

RACHIU

Când, la masă, se varsă din întâmplare paharul cu rachiu este semn de ceartă sau de pagubă - Mehedinți;Muntenia;Teleorman;lalomița; primul pahar de țuică (rachiu) se bea în întregime, pentru că, în cazul că rămâne ceva, cel ce va bea ulterior va lua și din zilele celui care a lăsat paharul nebăut până la fund - Galați; dacă se toarnă un rest de rachiu într-un pahar și acesta nu se umple, persoana căreia îi este destinat paharul va avea un băiat - Botoșani; înainte de a se bea primul pahar de rachiu (țuică), este bine să se verse câteva picături pe jos, ca să bea și morții - Muntenia;lalomița; nu se pune pe masa din ziua de ajun a Crăciunului (24 decembrie) rachiu și nici nu se bea, pentru că a fost inventat de către diavol - Suceava; pentru a se lăsa de patima băuturii cineva, se pune o sticlă cu rachiu într-un mormânt, unde trebuie să stea trei zile și trei nopți, apoi i se dă să bea din ea, zicându-se totodată: „*așa să bea N rachiu, cum a băut mortul!*” - Suceava (2.GOROVEI,p.17-18;79;134;163;252;1.CHIVU,p.245;NOTE,Antonescu). Prin *bube dulci* româncele din nordul Moldovei înțeleg un fel de bubulițe, care apar copiilor mai ales în jurul gurii, care nu dor, dar care supurează neplăcut și, pentru a le vindeca, mamele le descântă, procedând astfel: iau rachiu curat într-un pahar și îl amestecă cu trei rămurele de mesteacăn, în timp ce rostesc un descântec, apoi îl pun pe copil să mestece usturoi și să guste din rachiul descântat, apoi îl unge cu o alifie făcută din untură, luată de la trei porci, în care adaugă oțet, cumpărat din trei prăvălii; să nu se descânte niciodată, când se mărește luna, pentru că și bubele, în loc să se vindece, vor crește - Suceava (3.MARI-AN,II,p.247-249). Când chemătorii la o nuntă întind plosca cu rachiu către o gazdă și aceasta din urmă o ridică în semn de urare (se rostește de obicei: „*casă de piatră*”) și bea din ea, înseamnă că acea persoană acceptă invitația și trebuie neapărat să se pregătească de daruri și să se ducă în ziua programată; dacă nu bea, nu închină plosca, ceea ce se întâmplă în cazul celor nevoiași, o restituie și adaugă: „*Cu mila lui Dumnezeu, să vă căpătați altu'. Că eu nu pot!*” - Banat;Țara Hațegului; dar obiceiul este practicat în toate zonele etno-folclorice (CLOPOTIVA,II,p.416). Cine visează rachiu va cauza cuiva un rău, iar cine visează că bea rom să se aștepte la musafiri - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *țuică-mormânt-3; rachiu-mesteacăn-descântec-3-usturoi-untură-oțet-lună*.

RAI

Este imaginat ca o grădină minunată, pe care omul nu și-o poate închipui, pentru că Dumnezeu a adunat acolo tot ceea ce este mai frumos pe lume; este atât de întins, încât nimeni nu-i poate ști capătul; în mod obișnuit, el se află în al nouălea cer, tot acolo aflându-se curțile și palatele Creatorului; toată grădina este plină de copaci minunați, cu fructele mai dulci decât mierea; prin pomi ciripesc o mulțime de păsări, care au un penaj în culorile cele mai felurite și totodată cele mai armonioase cu putință; pe jos este un imens covor de iarbă totdeauna verde, pe care cresc mii de flori de toate culorile și miresmele închipuite, iar printre firele de iarbă se văd merele de aur căzute din pomi; unele semințe ale acestor mere mai cad uneori și pe pământ, dar ele răsar numai printre oamenii curați sufletește și mihoși; printre copaci, șerpuiesc lin pârâiașe a căror apă este rece ca gheața și limpede ca lacrima; pe malurile apelor, se întind poieni cu iarbă verde ca smaraldul și cu flori de culorile nestematelor; așa cum se întâmplă cu oamenii, nici florile nu pot

pătrunde toate în Rai, fiind și ele supuse judecății; în mijlocul Raiului, se află un munte din sticlă, pe vârful căruia cresc mușchi și verdeață, dar acolo nu se pot urca decât cei cărora îngerii le aruncă o scară de aur, pe marginile căreia sunt lumini ca niște stele; pe această scară urcă doar arhanghelii, îngerii și sufletele celor buni, toți preamărind pe Dumnezeu; în unele locuri sunt întinse mese, la care se petrece fără nici un fel de excese; Fiul lui Dumnezeu trece călare sau într-o trăsură, urmat de cete îngerești, iar toți copiii aleargă după el, când îl văd, pentru că le dă daruri frumoase sau îi îndeamnă la joacă; în altă parte, Maica Domnului, înconjurată de o mulțime de mame, stă de vorbă cu ele, povestind mai ales despre copiii lor; iar Dumnezeu stă totdeauna în palatele sale, la sfat cu sfinții, uitându-se din când în când pe pământ, ca să observe cum se mai desfășoară viața și faptele oamenilor; nu se știu motivele pentru care Dumnezeu părăsește uneori Raiul și coboară, pentru scurtă vreme, pe pământ (PRESA). Loc imaginar, opus iadului, unde sufletele celor răposați se odihnesc; în acest loc nu există durere și nici întristare; Dumnezeu ocupă locul central, bucurându-se de cinstirea tuturor și bucurând totodată privirea tuturor; sentimentul general în acest loc este de bucurie nesfârșită; sufletele stau în mai multe cete și petrec mâncând și bând ceea ce au dat în timpul vieții sau au dat ceilalți pentru ele; în mod obișnuit, se adună în aceleași cete sufletele rudelor sau toate umbrele unei generații se grupează în jurul unui strămoș mai evlavios; dacă un om a murit neîmpăcat cu un altul, atunci sufletele lor nu se mai regăsesc; din această cauză este bine ca omul să moară împăcat cu toată lumea - Muntenia; este o grădină deosebit de frumoasă, împodobită cu flori și cu pomi roditori în care cântă tot felul de păsări; tot ce este mai frumos pe lume se concentrează în această grădină; se află în cer, pe pământul de pe cealaltă lume; în mijlocul grădinii stă Dumnezeu, așezat pe un scaun din aur, împodobit cu diamante și alte pietre scumpe; în jurul lui sunt o mulțime de mese, pe care se află bucate și băuturi alese, unde mănâncă și beau sufletele răposaților, îndemnate de cete de îngeri; dar în Rai nu intră decât cei plăcuți lui Dumnezeu; ușa Raiului este păzită de doi îngeri sau arhangheli, înarmați cu săbii, care nu permit orișicui să intre, ci doar pe cei drepți și vrednici; unii afirmă că, la ușa Raiului, stă de pază Sân-Petru, cu un mănunchi de chei în mână, lăsând să intre doar pe cei drepți; tot în ușa Raiului mai stă Floarea-Soarelui sau Sora-Soarelui, care nu se duce niciodată la judecată; în jurul Raiului sunt câmpiile întinse, pline cu tot felul de roade și bunătăți; prin mijlocul raiului curge *Apa Duminicii*, care aici își află vărsarea; drumul ce duce în cealaltă lume se desface la un moment dat în două, cel din stânga ducând de-a dreptul în iad, cel din dreapta însă, care este presărat cu tot felul de flori mirositoare, duce la Rai; nu departe de acest drumeag se află gura iadului, peste care se află puntea Raiului - Bucovina; este o grădină cu flori și pomi, situată pe un munte așezat deasupra iadului; acolo se află o mulțime de îngeri și sufletele celor buni, milostivi sau care au pățimit, trăind în îndeustulare, având la dispoziție mese cu băuturi și mâncăruri alese - Năsăud; în acest spațiu se află cete de îngeri și heruvimi, care cântă și tămâiază permanent; lângă tronul lui Dumnezeu, se adună în special pruncii, ei arătând aidoma îngerilor; în Rai este permisă intrarea sufletelor de feciori nevinovați, bătrâni care s-au căit de păcatele lor, fete, femei și bătrâne care au muncit toată viața; ziua este permanent senină și nu există noapte; sunt câmpiile întinse, dealuri înverzite, păsări care cântă cu voioșie, ape limpezi - Banat (1.MARIAN,p.301-304).

RAMURĂ v. POM.

RANĂ

Dacă se visează rană, care afectează în adâncime pielea corpului, înseamnă boală; dar dacă se visează o umflătură cu caracter purulent, bubă, este semn de sănătate - Suceava (NOTE,Băncescu).

RAPT

Unii folcloriști înclină să socotească momentul de luptă simulată între cele două tabere (între cele două familii) o amintire a vremurilor când mireasa era răpită cu forța (vezi principiul ancestral

conform căruia ce este în „cortul” meu este al meu), aspect care s-a păstrat în folclorul celor mai multe dintre popoarele europene; la români, în multe regiuni, de pildă în Muntenia, și astăzi se fură mireasa; aici însă mireasa este furată doar când părinții nu se învoiesc; de fapt, fata pleacă împreună cu iubitul ei și părinții își dau ulterior asentimentul; se întâmplă însă ca fata să fugă fără învoirea părinților, care își vor da cu greutate asentimentul; multe din cântecele noastre lirice vorbesc despre astfel de căsătorii realizate sau proiectate în cazul în care opoziția părinților pare a fi de neînvins; uneori, căsătoria prin răpire simulată avea cauze economice; familiile nu erau în stare să facă nunta și flăcăul fura fata și se cununa cu ea mai târziu; în acest caz, se organiza ulterior numai „nuntă mică”, numărul invitațiilor fiind foarte redus (4.POP,p.150). Alteori, cum este cazul în Maramureș, fuga tinerilor este determinată de deosebirea de stare socială, în care caz părinții se împotrivesc mezalianței, înrudirii dintre o familie „nobilă” și una care nu posedă documentul medieval de înnobilitare; în această situație, tinerii se întorc acasă după nașterea primului copil și-și primesc abia acum partea de zestre care li se cuvine (NOTE, Antonescu). Conform orațiilor, răpirea miresei, ca urmare a unei expediții pseudo-militare, acoperă o realitate istorică, în sensul că toate căsătoriile exogame erau rezultatul unei expediții militare; deci, departe de a fi o degradare a obiceiului marital, amintirea raptului este o acoperire prezentă a unui trecut războinic (EVSEEV,p.208). Ion Chelcea subliniază că fenomenul raptului este prezent în ceremonialul de nuntă din toată Peninsula Balcanică; pentru zona Chioar, există numeroase documente care atestă opoziția autorităților bisericești și laice față de acest procedeu, săvârșit cu voie sau fără voie, dar oricum repudiat și azi de opinia publică, poate pentru că ea simte obiceiul raptului ca un atentat la sistemul tradițional moștenit, din care cauză gestul în sine a fost transferat în practici cu un pronunțat caracter ludic; în Prahova, fata este răpită de mai multe ori în timpul nunții; în Lăpuș, flăcăii fură mireasa și o duc acasă la ei; în Mehedinți, la semnalul nașului, tinerii fură mireasa dintre ai săi și o dansează; în zona de munte a Banatului, raptul fetelor este o secvență distinctă în economia nunților; în Țara Oltului și la poalele Parângului, fenomenul este prezent sub forma unui simulacru de rapt; de asemenea, furtul steagului de nuntă este un rapt mascat (1.POP,p.368-369;2.ANTONESCU,p.59;1.LAZĂR,p.267). Uneori se poate întâmpla ca însăși mireasa să fie furată, cu voia ei, adică să se ascundă undeva, în care caz amenda („gloaba”) plătită de „giveri” (un fel de cavaleri de onoare ai mirelui și miresei) este mai consistentă decât cea de la furtul steagului - Banat (1.LAZĂR,p.268-269). În colindele cu subiect pseudo-religios, Iuda este personajul care se face vinovat de furtul unor obiecte, cu precădere el furând soarele și luna de pe cer; în esență, în aceste cazuri accentul cade pe acțiunea de a fura, act ce semnifică regresivitatea lumii în haos, în momentul crucial al sărbătorii, de unde și nevoia de urare, de colind, de restabilire a ordinii divine, instituită prin însuși actul creației (FILIP,p.144 -145). v. FURT.

RAȚĂ (Anas - DLRM,p.690)

Conform unor atestări, rața este o pasăre plăcută lui Dumnezeu; conform altor credințe însă, „diavolul mai întâi să se fi făcut rățoi și ca rățoi umbla pe apă, când s-a întâlnit cu Dumnezeu; de aceea nu se mănâncă capul de rață”; caracterul malefic al capului de rățoi este subliniat și în alte contexte: în basme, puterile zmeului sunt ascunse într-un asemenea „locaș”, iar unele credințe susțin că din sângele care pică din capul tăiat al unei rațe se vor naște broaște; se crede că nu trebuie să se dea rață de pomană, fiindcă nu mănâncă morții; se mai crede că laba de rață, ca și a găștei, semnifică vrajbă, ceartă (COMAN,II,p.11). Se crede că le place copiilor să se joace în apă, pentru că femeia care i-a moșit le pune în apa în care sunt spălați, imediat după naștere, câte un ou de rață - Muntenia; limba de rățoi este bună de dragoste dacă e purtată la brâu - Vâlcea; pentru boli pulmonare este bun sângele provenit din gâtul de rățoi - Neamț; capul de rață nu se mănâncă, pentru că acela care o face va consuma băuturi alcoolice tot așa cum rața bea apă - Suceava; dacă rața clocește este semn că, peste nu multă vreme, casa stăpânilor săi va rămâna pustie - Vâlcea; este rău de moarte când cloșca scoate vreun boboc de rață cu două capete sau cu

patru picioare - Vâlcea; bobocii de rață, după ieșirea din ouă, se scot afară din casă numai după trei zile și numai după ce au fost stropiți cu chinovar, pentru a nu fi deocheați - Tecuci; este vii tot anul acela căruia i se întâmplă ca boboci de rață sau de găscă să-și facă nevoile pe el - Vâlcea; pentru că sufletele celor decedați nu mănâncă rață, nu este bine să se dea de pomană preparate din carne de rață - Ialomița; este semn că se strică vremea când „se scaldă” rațele pe uscat - Vâlcea; se crede că va urma vreme rea când rațele, care se scaldă în vreo baltă, se aleargă una pe alta și se scufundă - Suceava; este semn de ploaie, când rațele bat cu aripile în pământ - Suceava (2.GOROVEI,p.23; 206;214;265-266). Cine visează rață va auzi minciuni; dacă se visează împușcând-o va fi vorbit de rău; dar își va face de rușine dușmanii cel care visează că a prins o rață, iar dacă se visează că o mănâncă înseamnă onoare - Suceava (NOTE,Băncescu).

RĂCHITĂ (*Salix fragilis* - DLRM,p.691)

Se spune că nu este bine să se stea afară, când se coase, înainte de a înfrunzi răchita - Suceava; în dimineața zilei în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie), se pun ramuri verzi la stâlpii porților, în special ramuri de răchită înfipte în brazde de iarbă, crezându-se că astfel vor rodi mai îmbelșugat răsadurile de legume și celelalte semănături, tot așa cum se prinde și răchita, când este pusă în pământ - Suceava; cine a fost speriat de ceva să fie afumat cu putregai de răchită - Suceava (2.GOROVEI,p.204; 216). Femeile care vor să-și stopeze lactația sânilor, după înțărirea copiilor, se afumă cu putregai de răchită - Suceava; tot cu putregai de răchită se afumă și cei care au fost speriați de lupi; de Sântoader, după ce se spală pe cap, bărbații își retează puțin păr din frunte, iar fetele din partea terminală a cozilor și îl pun într-o scorbură de răchită, zicând către Sântoader că îi dă părul lor în schimbul părului din coada calului său; părul se pune în răchită, ca să le crească repede și să nu-i doară capul peste an - Bucovina (3.MARIAN, II,p.267-268;2.,I,p.153;255). Se aduc nuiiele de răchită de pe câmp și se pun în vase cu apă în casă, primele, primăvara, ca semn al reînvierii naturii - Maramureș (BOGDAN,p. 72). Serii simbolice: *răchită-brazdă cu iarbă*; *răchită-păr*.

RĂDAȘCĂ (*Lucanus cervus* - DLRM,p.691)

Insecta, de o mărime impresionantă, la care masculul mai are și două mandibule puternice asemănătoare coarnelor de cerb, intră mai repede în analogie cu boul, pentru care rădașca a fost denumită și *bourel*, *capul cerbului*, *buhai*, *boul lui Dumnezeu* etc.; legendele afirmă că este metamorfoza boilor din turma Demiurgului sau a îngerilor care au refuzat să-l ajute pe Sfântul Ilie să strângă *rafurile* (*raf* - șină de fier care se aplică peste obada roților de lemn de la care și de la căruțe - ȘĂINEANU,IV,p.327) de la căruță și din care cauză acesta i-a blestemat să aibă clești la gură; fiind asociată cu *boul*, rădașca primește conotații aferente ideii de putere și fecunditate; astfel, se crede că acela care se spală pe mâini cu apa în care a fiert o rădașcă devine puternic în luptă; purtată în pălărie sau în buzunar, apără de rău; pusă în apa pe care fetele o folosesc la spălarea părului, ajută la creșterea acestuia mai puternic și mai des; dată, printre nutrețuri, la vacile sterpe, le aduce acestora laptele; aruncată pe ogoare, în seara de Sânziene (Drăgaica, Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul - 24 iunie), determină obținerea unor recolte bogate (COMAN, II,p.138). v. BOU.

RĂDĂCINĂ

Cine visează rădăcină este semn de mare întristare - Suceava (NOTE,Băncescu). v. POM.

RĂPOTIN

Obișnuit articulat (*Răpotinul țestelor*) este numele unei sărbători populare, care se ține, de obicei, în trei marți consecutive, începând cu a treia marți de după Paște; întâlnit și sub forma *ropotin*; etimologie necunoscută; în zona Olteniei, aceste zile sunt dedicate frământatului lutului și

uscatului la soare a țestelor (ȘĂINEANU,IV,p.338;NOTE, Antonescu). *Repotinul* (pl. Repotinii) sau *Repotina* (pl. Repotinele), în Muntenia, *Râpotin*, în Vâlcea, *Ropotin*, în Muntenia și Moldova și *Cerină* (pl. Cerine), în Banat, este o sărbătoare mare, aidoma Paștelui; în această zi, femeile nu lucrează la furca de tors, la meliță, la războiul de țesut și adunându-se împreună fac din lut și paie capace de astupat gura cuptoarelor, dar mai ales acele renumite țesturi, un fel de cuptoare mobile, sub care se coc, prin refractarea căldurii primite, turte, plăcinte, mălai, azime, diferite alte copturi; *Repotinul* se sărbătorește, după unii, în cea de a treia marți după Paște (Muntenia), precum și în cele două care urmează una după alta (Moldova), iar după alții în miercurea întâia după Paște sau în ziua de Todoruse, adică miercuri, în cea de a 24 zi după Paște (Banat); după ce se modelează țestul, se înfige în vârful lui o ramură verde și flori de câmp, se așează pe frunze de lipan și se expune la arșița soarelui, pentru a se usca; apoi se cumpără vin și se stropesc, ca să fie norocoase, să coacă mereu, să fie bogăție în casă; restul vinului se bea de către toate femeile care au lucrat împreună; se spune că, în această zi, femeile au voie să se poarte mai aspru cu bărbații lor, ca răzbunare pentru neplăcerile făptuite de ei - Muntenia (2.MARIAN,II,p.321). v. MIERCURI; ȚEST.

RĂSĂRIT

Acest punct cardinal este imaginat ca moment al trezirii Soarelui, după somnul de peste noapte, și formează opoziție cu apusul (12.GHINOIU,p.5). Plângerea la mort se face de obicei dimineața, înainte de răsăritul soarelui, în timpul celor trei zile cât stă mortul în casă; bocirea se face de regulă și pe drum, la răscruce, spre biserică și de la biserică spre cimitir (BUHOICU,p.18).

RĂSCRUCIE v. RĂSPÂNTIE.

RĂSCUMPĂRARE (A RĂSCUMPĂRA)

În Maramureș, când copilul împlinește șapte ani, părinții merg cu el la nașă, ca să-l răscumpere; abia din acel moment se crede că pruncul aparține cu adevărat mamei sale (DĂNCUȘ,p.177).

RĂSPÂNTIE

Cel care călătorește să nu treacă prin răspântia a două sau mai multe drumuri, pentru că este în pericol de a fi schilodit de duhurile rele - Muntenia; în răspântii se îngroapă tot felul de farmece, acolo se găsesc hâburile unor oale în care s-au făcut vrăji și cine calcă în ele, fără să fie atent cum pășește, poate fi betegit în fel și chip - Țara Oltului; ca să se scape de gândacii din casă, se iau nouă dintre ei și se duc într-o răspântie, unde li se dă drumul, fără să vadă însă cineva - Suceava; ca să se scape de greierii din casă, se prinde unul dintre ei, este legat cu o ață și este scos afară, unde este batjocorit în tot felul, apoi este dus într-o răspântie și legat acolo de un stâlp, din care cauză și ceilalți greieri vor pleca din casă pentru totdeauna - Suceava (2.GOROVEI,p.36;101;105; GOLOPENȚIA, p.77). Răspântia este locul cel mai prielnic pentru vrăji și farmece, deoarece vrăjitoarea poate invoca aici, în chipul cel mai direct, duhurile de care are nevoie în acțiunile ei magice și tot acest loc este foarte temut noaptea târziu, mai ales în anumite perioade ale anului, pentru primejdia ce amenință pe oameni, mai mult decât oriunde aiurea, de a se întâlni cu unele spirite răufăcătoare (12.GHINOIU,p.157).

RĂȘCHITOR

Unealtă a industriei casnice textile pe care se întind firele de pe fus sau de pe ghem, pentru a le face „jirebii” - grup de 30 de fire de tort, constituind o unitate de măsură la urzit (ȘĂINEANU,III, p.287;IV,p.344). Ca să fugă nevăstuica de la păsări, se pune rășchitorul de-a curmezișul la gura cotețului - Tecuci (2.GOROVEI,p.166).

RĂZBOI DE ȚESUT

Se crede că atât timp cât se lucrează la războiul de țesut Maica Domnului stă în genunchi - Vâlcea; femeia gravidă se așează pe sulul din spate al războiului de țesut, când se taie vreo pânză gata lucrată, ca să nască ușor - Tecuci; după finalizarea activității de țesere a unei pânze, fetele nemăritate încăleacă pe sulul din spate al războiului de țesut și, ieșind în curte, primul nume pe care îl aud strigându-se înseamnă că acela este al viitorului soț - Iași (2.GOROVEI,p.160;238;259).

RĂZBUNARE (A SE RĂZBUNA)

Cine se visează răzbuindu-se pe cineva pentru vreun necaz oarecare pricinuit este semn că va fi în curând într-o situație critică - Suceava (NOTE,Băncescu).

RÂMĂ (*Lumbricus terrestris* - DLRM,p.720)

Dacă, la arat, se găsesc sub brazde multe râme este semn că porumbul va rodi bogat în acel an - Tecuci; când ies din pământ râme multe prin ograda casei înseamnă că vremea va deveni aspră, chiar furtunoasă - Suceava; când râmele ies din pământ pe loc uscat este semn că vremea va deveni ploioasă - Muntenia;Suceava (2.GOROVEI,p.185;265;266).

RÂNDUNICĂ (*Hirundo rustica* - DLRM,p.721)

Se spune că sunt păsări „curate”, „sfinte” (sunt „găinile lui Dumnezeu”), apariția lor fiind de bun augur; nu-și fac cuib la casele „vrăjite”; omul trebuie să le apere ca pe un bun prețios al gospodăriei, fiindcă rândunica este „*lucru curat la casa omului*” și nimic al ei nu trebuie atins, pentru că este păcat; „*la casa unde se adună rândunele multe toate-s cu priință*” și „*la casa unde rândunica face cuib este bine*”; se crede că îi moare vaca aceluia care dă rămă cuibul rândunelor sau că îl vor ustura ochii sau i se va usca mâna celui care pune mâna pe rândunică; de curge, la mulgerea vacii, laptele cu sânge înseamnă ori că un membru al familiei a distrus un cuib de rândunică, ori că o rândunică a trecut, în zbor, pe sub acea vacă; rândunica are attribute psihopompe, din cauza culorii negre a penajului; în cea mai elocventă ipostază, ea apare aducând apă sufletelor însetate: „*Rândunica-apoi zbură,/Către mare se lăsa,/Ea cu ciocul s-apuca/Apă-n gură o căra,/Apoi iute că zbură,/La cimitir se oprea/Și pe morți îi adăpa*”; când, primăvara, femeile văd prima dată o rândunică suflă spre ea și rostesc: „*Cum se desparte coada ta și nu se-ncâlcește, așa să mi se despartă și să mi se descâlcească orice încâlcitură și încurcătură; când voi sufla asupra ei, ea să se descurce și să se desfacă!*” (COMAN,II, p.27-28;32). Se crede că în fapt rândunica este o ființă omenească fermecată - Suceava; este semn de noroc, când se adună multe rândunele la casa omului - Galați; casele care au multe cuiburi de rândunică sunt considerate a avea noroc - Suceava; când rândunelele ciripesc în fața casei, înainte de revărsarea zorilor, este semn de mare noroc - Tecuci; prevestește de bine, când intră, pe neașteptate, o rândunică în casă - Muntenia; să nu fie împușcată, fiindcă vânătorul va fi pedepsit cu mare pagubă prin foc - Suceava; pe cel care pune mâna pe o rândunică îl vor ustura ochii sau i se va usca mâna - Suceava; dar se crede că va fi vorbit de rău peste an cel care aude pentru prima dată, primăvara, ciripind o rândunică - Suceava; va fi sănătos peste tot anul cel ce vede pentru prima oară, primăvara, zburând rândunele, dar, dacă le vede stând și ciripind înseamnă că îl vorbesc oamenii de rău - Muntenia;Suceava; cine vede primăvara pentru prima dată rândunele în zbor are semn că va face o călătorie, dar, dacă le vede stând, călătoria nu va mai avea loc - Muntenia; este bine să arunce cu țărână peste cap cel ce vede pentru prima oară, primăvara, rândunele, ca să nu facă alunițe pe față peste vară - Suceava; sau să se ia două bucățele de lemn, să sufle peste ele și apoi să le arunce; în felul acesta, cu deosebire dacă este femeie, va fi capabilă să descurce orice fel de fire, oricât de încurcate ar fi ele - Suceava; va fi singur toată vara cel ce vede pentru prima oară, primăvara, doar o singură rândunică - Suceava; cel ce vede pentru prima oară rândunică primăvara să caute sub talpa piciorului drept și ce fel de păr de animal va găsi din acel soi va avea noroc - Galați; sau se crede că sub talpa

picioarului drept va găsi bani - Suceava; de va găsi cărbune este semn că va avea noroc peste an - Vrancea; sau trebuie să se învârtă de trei ori pe piciorul drept și apoi să vadă ce găsește sub călcâi: de va găsi păr negru sau castaniu este semn că va muri în tinerețe, de va găsi păr alb, va muri la bătrânețe, iar de va găsi păr și alb, și negru, este semn că va muri după ce va începe să încărunțească - Vaslui; cine vede rândunică primăvara să se oprească în loc și apoi să pornească mai departe, dar numai cu piciorul drept, ca să-i meargă bine tot anul - Vrancea; nu trebuie ucisă, pentru că este de rău (interdicție atestată în toate zonele din România), nici cuibul nu trebuie să-i fie stricat, pentru că gestul ar atrage moartea în acea casă - Țara Oltului; Galați; cuibul de rândunică nu trebuie să fie stricat, pentru că îi vor muri părinții făptașului și îi va lua foc casa - Iași; va fi blestemat și va muri cel ce strică un cuib de rândunică - Dolj; să nu se omoare niciodată o rândunică, nici de cuiburile lor să nu se atingă nimeni, pentru că va fi blestemat de celelalte rândunele și-i va lua foc casa - Galați; să nu se aducă în casă ouă de rândunică - Dolj; Neamț; este bine când își fac cuib rândunelele la casa cuiva - Suceava; este lucru curat la casa omului și este păcat să se atingă cineva de ce este al ei - Suceava; se vindecă de friguri cel ce se afumă cu cuib de rândunică - Suceava; dacă își fac lăstunii cuibar sub streșina casei sau chiar în casă, este semn că locuința se va umple de ploșnițe sau că trage a pustietate, pentru că mai are obiceiul să-și aleagă locul construirii cuibului prin coșare, saivane, grajduri etc., oriunde nu locuiesc oameni - Teleorman; Suceava; va muri vaca aceuia care din nesăbuiță strică vreun cuib de rândunică - Moldova; dacă rândunica își face cuib sub streșina unei case, cineva din acea locuință va muri - Suceava; vaca va da sânge în loc de lapte, sau lapte amestecat cu sânge, dacă o rândunică trece pe sub abdomenul ei - Tecuci; Suceava; cuibar de rândunică, pisat și pus în ochi, este leac bun contra albeței - Galați; ca să se dezvețe de patima băuturii, se omoară o rândunică, sângele ei se amestecă bine într-un pahar cu rachiu și se dă să bea celui cu năravul alcoolului - Vaslui; este semn de ploaie, când rândunelele zboară prin apropierea casei - Suceava (2.GOROVEI, p.18;21;35;90;93;146;169;197;204-205;247;271;282-283; 287;GOLOPENȚIA, p.71). Este vreme de ploaie, când rândunica zboară aproape atingând pământul și din când în când scoate sunete sperioase și plângătoare - Bucovina; la vreme bună, rândunica zboară sus și se zbenguie cu suratele ei; când se anunță a fi vijelie, atunci zboară în sus, până se pierd printre nori, iar zborul lor nu este rapid, ci lent - Transilvania (2.MARIAN, I, p.85;87). Nu este bine să fie stricate cuiburile rândunelelor, pentru că sângerează vacile; cine vede, primăvara, prima dată rândunele, singur fiind, singur va fi toată vara; când rândunelele zboară jos este semn că vine vreme ploioasă; dacă toate rândunelele sunt plecate până la 30 septembrie, atunci va ninge curând, adică prin noiembrie, început de decembrie; dacă se mai văd rândunele între 1 și 6 septembrie, atunci înseamnă că în acel an nu ninge, decât după Anul Nou - Maramureș (BOGDAN, p.11;104;108;134). Când rândunica zboară la mică înălțime (pe jos) și se atinge de zidul casei este semn că va ploua (2.CHIVU, p.247). Înseamnă întristare pentru cine visează rândunele; va avea bucurie în familie cel care visează rândunele hrănindu-și puii și va avea o căsătorie fericită cel care le visează făcându-și cuib - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *rândunică-picior(drept)-3*; *rândunică-lemn*; *rândunică-picior(drept)-păr*.

RĂSET (A RÂDE)

Este unul dintre simbolurile tipice ale renașterii naturii, ale vieții triumfătoare (COMAN, I, p.105). Umorul la nuntă, uneori îngroșat și licențios, dar niciodată trivial, se înscrie în sfera auguralului, obligatoriu pentru începutul de drum al noii familii; trebuie să fie totodată și o reminiscență a gândirii arhaice, în care râsetele zgomotoase aveau putere apotropaică, fiind produse împotriva spiritelor nocive, care trebuiau îndepărtate din spațiul celor doi tineri (ȘEULEANU, p.147).

RECIPIENT

Toate recipientele (și arheologia demonstrează cu prisosință acest lucru) au aspectul de abdomen

feminin sau de uter; deci sunt principii feminine; printre acestea se numără: plosca, vadra, donița, paharul, cupa, potirul, oala, farfuria (blidul, talerul, taierul, strachina) și, ca tip aparte, lada de zestre; în acest sens, răsturnarea (întoarcerea cu gura în jos) sau spargerea veselei constituie adesea o acțiune simbolică, menită să semnifice o inițiere feminină (EVSEEV,p.200;202). v. VAS.

REGE

Pentru cine visează rege(i) înseamnă că urmează un timp deosebit de secetos; dacă visează împărat venind la el, acordându-i vreo demnitate sau sărutându-l înseamnă slavă și cinste deosebită; la fel, dacă visează împărăteasă este semn că va dobândi o funcție importantă; dar visarea de prinți morți prevestește nenorocire în familie sau vreme de ploaie - Suceava (NOTE, Băncescu).

RESTEU

Fiecare dintre cele două vergele din lemn sau din fier, cu ajutorul cărora se închid părțile laterale ale jugului după înjugarea vitelor (ȘĂINEANU,IV,p.384). După ce mireasa s-a dat jos din trăsura sau din carul în care a venit la casa mirelui, întâmpinată fiind de către socrii mari (părinții tânărului), scoate restelul de la boul din dreapta și îl aruncă peste cap, gestul său simbolizând că ea cunoaște rosturile gospodăriei în care va trăi de acum înainte și că nu se va întoarce curând la casa părintească - Bucovina (3.MARIAN,I,p.446-447). Pe două resteie de lemn este adusă „*cârpa cu pene și ciucuri*” (însemn de nevastă), de către un băiețel de 10-12 ani, în vederea schimbării pieptănăturii miresei, obicei care semnifică trecerea de la un statut social la altul - Țara Zarandului (1.DASCĂLU,p.23).Se crede că, atunci când se adună resteie în casă, găinile nu vor mai face ouă - Dolj (2. GOROVEI,p.99).

RIDICARE (A RIDICA; A ÎNĂLȚA)

„Ridicarea în sus”, ca și „stropirea cu apă” sunt gesturi arhaice (BUHOCIU,p.68). Există obiceiul ca, la intrarea într-o casă în care se află un copil, cel străin să-l ridice, prinzându-l de subsuori cu amândouă mâinile, deasupra capului, spunând: „*Uite, așa de mare-i coconul!*”; sau, dacă l-a mai văzut pe copil, îl cheamă la el să vadă „*cât de mare a crescut*” și îl ridică deasupra capului - Maramureș (BOGDAN,p.132-133). Venită acasă de la cununie, mireasa încearcă să-și ridice soacra în brațe, reușita însemnând că nora va fi mai mare în casă, iar nereușita stabilind că soacra va conduce treburile gospodăriei - Muntenia (2.GOROVEI,p.71). Ridicarea copilului și atingerea acestuia, cu creștetul capului, de meșter-grinda casei este un gest augural și totodată de punere a făpturii fragile în legătură cu piesa cea mai puternică din componența construcției; ridicarea unui membru al cetei de tineri de către ceilalți componenți înseamnă nu numai recunoașterea acestuia ca *vătaf*, dar și un gest de onorare a lui în acel moment, semn că din acea clipă toți ceilalți i se vor supune, tot așa cum se întâmplă și astăzi, când este ridicat în sus de către colegi un sărbătorit, un sportiv care a reușit realizarea unei performanțe deosebite etc.; de menționat însă că foarte rar sunt aruncate în sus persoane de sex feminin, de obicei doar în contexte sportive, ceea ce demonstrează că obiceiul acesta este de dată foarte recentă și oricum un transfer, fără însă să mai păstreze conotațiile gestului practicat în lumea flăcăilor sau a bărbaților (NOTE,Antonescu). Cine se visează că este ridicat de la pământ va avea multe griji; dar înseamnă multă veselie pentru cine se visează ridicat de pe un scaun - Suceava (NOTE,Băncescu).

ROATĂ

Ca să fie copilul ager și isteț, scutecele lui sunt puse la uscat pe o roată de car sau de trăsură - Banat;Moldova; ca să se împutineze numărul greierilor de pe lângă casă, se ia o bucățică de lemn de la locul unde a căzut roata unui car și se introduce în gaura greierilor - Țara Oltului; ca măiestrele să plece de pe acoperișul șurilor și al grajdurilor, unde uneori obișnuiesc să danseze, se

pune în vârful acestora o roțiță căzută de la vreun utilaj agricol și de care nu mai are trebuință gospodarul - Țara Oltului; îl vor dura măselele pe cel care pune pe foc obezile roților - Tecuci; ca să treacă brânca la porci, se pune o roată într-un par - Suceava (2.GOROVEI,p.137;200;214; GOLOPENȚIA, p.72;76). De Anul Nou, în podul casei, fata de măritat învârtește o roată de car, căruță, trăsură în jurul coșului de fum și strigă pe gaura roții, invocând iubitul să vină cât mai repede la ea - Gorj (CĂRĂ-BIȘ,p.51). Cine visează roată înseamnă că va face o călătorie; când visează că îi cade o roată de la mijlocul de transport în care se află înseamnă că are în preajmă prieteni buni; își va împlini scopul pe care și l-a propus cel care visează roți multe; dar când se visează două roți înseamnă boală - Suceava (NOTE,Băncescu).

ROCHIE

Cine visează rochie înseamnă că are prieteni fățarnici - Suceava (NOTE,Băncescu).

ROCHIȚA-RÂNDUNICII v. VOLBURĂ.

ROCMANI (ROHMANI; ROGMANI) v. BLAJINI.

ROGOJINĂ

Se crede că este bine să se dea de pomană o rogojină, în credința că, la vreme rea, pe lumea cealaltă, ofertantul va avea cu ce să-și facă adăpost - Ialomița (2.GOROVEI,p. 199).

ROMANIȚĂ v. MUȘEȚEL.

ROMB

Majoritatea cercetătorilor sunt de acord că rombul simbolizează, în ornamentica populară, soarele, cu toate că există interpretări, mai ales ale unor comentatori cu pregătire în domeniul artelor plastice, unde se argumentează că rombul nu este altceva decât desenarea, în oglindă, a triunghiului care reprezintă schematic *bradul*, aducând în sprijinul ideii și faptul că basmele narează despre trecerea unor eroi de pe un tărâm pe celălalt, ajutați de o pasăre-ghid, de-a lungul unui arbore, care se prelungeste, în cealaltă lume nu prin rădăcini, cum ar fi normal, ci printr-un alt arbore parcă crescut invers; oricare ar fi realitatea, rombul nu poate fi desprins, ca interpretare, de *triunghi, rozetă, cerc, pătrat*, formând, împreună cu ele, o adevărată „familie” ornamentală, în totalitate subordonată cultului solar (PETRESCU,p.63;NOTE,Antonescu).

ROPOTIN v. RĂPOTIN.

ROSTOPASCĂ (*Chelidonium majus* - DLRM,p.725)

Plantă erbacee din familia papaveraceelor, cu flori galben-aurii, care conține un suc galben otrăvitor, întrebuințat în medicină, cunoscută și sub numele de *răsâpască, răsâpească, negelariță* etc. (ȘĂINEANU,IV,p.408). În Bihor, alături de alte plante, se pune între scutecele copilului mic sau în odaia acestuia pentru a-l feri de boli, se unge ugerul vacilor, pentru ca *strigele* să nu le ia laptele, sau se pun șapte rămurele de rostopască între coarnele vitelor de tracțiune, pentru noroc și fertilitate, atunci când se iese primăvara la arat pentru prima dată (3.BOCȘE,p.101;111;114).

ROȘU

Are semnificații polivalente, fiind culoarea focului și sângelui și prima dintre culori, pentru foarte multe popoare, deoarece este fundamental legată de viață; dar există două tipuri de roșu, unul nocturn, femelă, posedând o putere de atracție centripetă, altul diurn, mascul, centrifug, având o imensă și irezistibilă forță; pomilor li se leagă smocuri de lână roșie, simboluri solare, semn că ei se

pregătesc de rod și așteaptă vreme prielnică, iar vitelor li se fac semne colorate cu roșu pe frunte, de Sân-Toader, din aceleași motive de bun augur (URSACHE,p.35;277). Este culoarea care simbolizează vârsta omului la maturitate - Țara Oașului; primăvara, când se scot vitele la păscut, în cireadă, li se leagă ceva de culoare roșie în coadă (un fir, o fâșie de pânză, o cordea etc.), pentru că vita care are roșu pe ea nu poate fi nici deocheată, nici nu se poate cel rău apropia de ea - Transilvania; se leagă o cordeluță roșie la coada vacii sau a calului, sau a oricărui animal frumos, ca să nu fie deocheat - Suceava; sau ca să nu i se ia laptele vacii - Sălaj; într-o bucată de postav de culoare roșie se pun grâu, tămâie, piper și sare, iar legătura se prinde de coada vacii, care este pe cale să fete, ca ea să fete ușor vițelul, la termen, fără complicații și ca strigoaicele să nu se apropie de ea - Bihor; ca să nu fie deocheat, i se prinde vițelului o baieră roșie la coadă, iar la gât o legătură cu boabe de tămâie și piper - Țara Oltului; la masa de nuntă, găina preparată și servită nuntașilor este vopsită în culoare roșie - Ialomița; nu este bine să se țeară cu ață de culoare roșie, pentru că mor oile - Dolj; nu este bine să se țeară cu fir roșu în sâmbăta lui Sân-Toader, pentru că acesta o omoară peste noapte pe neascultătoare - Dolj (2.GOROVEI,p.74;174;231;246;287; GOLOPENȚIA, p.127;PRESA). În Bihor, când se iese prima dată la arat, bărbații, îmbrăcați în straie noi sau curate, poartă la pălărie „*ciucure de deochi*”, făcut din lână roșie, și mărgelile în care ascund usturoi, busuioc și hodolean, plante cu puteri magice, pentru îndepărtarea vrăjilor care ar fura mana câmpului (3.BOCȘE,p.101) La șase săptămâni de la naștere sau la un an de botez, nașii taie „moțul” copilului; acesta este împletit sau legat cu un fir roșu, după care se păstrează într-o batistă, pus la loc sigur de mamă - Călărași (TUDOR,p.67). Împotriva deochiului, se pun canafi roșii la cai, o ață roșie la gâtul sau mâna copilului mic - Suceava (NOTE,Băncescu). În Oltenia, în bradul de nuntă, se atârnă hârtie colorată, fire de lână roșie, beteală, un ștergar, mere roșii, colăcei, având rol apotropaic, pentru a feri nunta de forțe răufăcătoare (1.LARIONESCU, p.449). Dacă mireasa „și-a păzit cinstea”, cum intră în casă, leagă cu cordele sau strămătură roșie, culoarea fecioriei și nevinovăției, masa, cuiele de prin pereți, sticlele de băutură și paharele de care se servesc mesenii; dacă, a doua zi după nuntă, se constată că mireasa a fost fecioară, se servește băutură de culoare roșie, iar, dacă „nu și-a păzit cinstea”, unul din meseni ia o oală și o sparge de canatul ușii (EVSEEV,p.203). În Bucovina, vătășii care fac invitațiile la „*rachiul miresei*” își pun cordele roșii în diagonală, leagă sticla cu rachiu tot cu cordea roșie și poartă un steag de culoare roșie; acasă, la miri, sunt legate cu fire roșii masa, cuiele de prin pereți, sticlele cu băutură, paharele (3.MARIAN,I, p.490-491;501). Este culoarea magică a folclorului, simbol al sângelui, deci și simbol al vieții, simbol al focului purificator, al soarelui, al dragostei, al bucuriei de viață (ZAHACINSCHI,p.7). Este culoarea prin excelență a violenței (COMAN,II,p.30). Cu toate aceste atribute pozitive ale culorii roșii, în basme, cum ar fi „Povestea lui Harap Alb”, se spune că „să te ferești de omul roșu” (BUHOCIU,p.105). Culoarea roșie pentru încondeierea ouălor de Paște se obține din: sovârv (*Origanum vulgare*), arin roșu (*Alnus glutinosa*), scorțișoară, în Banat numit *lemnus*, adică „surcele de lemn de Brazilia”, pojarniță (*Hypericum perforatum*), despre care se spune că este stropit cu sângele Domnului și de aceea zeama ei este roșie - Suceava (2.MARIAN,II,p.137). Serii simbolice: *pânză(roșie)-grâu-tămâie-piper-sare; usturoi-busuioc-hodolean*.

ROUĂ

Picăture de apă care se formează, în diminețile senine de primăvară, vară sau toamnă, prin condensarea vaporilor din atmosferă și care se depun pe plante, pe pământ, pe lucrurile aflate în aer liber (ȘĂINEANU,IV,p.411). Omul bolnav de friguri este scos dimineața în grădină, în pielea goală, și se scutură pe el rouă din copaci; indiferent de ce boală suferă, este bine ca, în noaptea de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), înainte de răsăritul soarelui, cel bolnav să se tăvălească prin iarba acoperită cu rouă și se va vindeca - Ialomița; cine se va spăla cu rouă în dimineața zilei de Sfântul Gheorghe va fi sănătos peste vară și nu-i vor ieși pete pe față - Muntenia; când soarele nu a asfințit încă și deja a căzut rouă groasă este semn că vremea va fi bună în ziua următoare - Suceava

(2.GOROVEI,p.94;207;263). v. APĂ.

ROZETĂ

Ca și *rombul*, *pătratul* și *cercul*, rozeta simbolizează soarele și apare, în ornamentica populară românească, pe stâlpii porților și ai caselor, pe ancadramentele ușilor și ferestrelor, pe vasele de tot felul, pe obiectele confecționate din lemn, lut, fier și os, chiar și pe țesăturile populare, dar fără să fie singular reprezentată, ci aproape întotdeauna fiind tratată ca un element complementar, în toate zonele etno-folclorice din România (PETRESCU,p.49;NOTE,Antonescu).

ROZMARIN (*Rosmarinus officinalis* - DLRM,p.727)

Arbust mic, aromatic, din familia labiatelor, cu frunzele totdeauna verzi, cu flori albastre, albe sau roșii, întrebuințat în medicină și în industria parfumurilor (ȘĂINEANU,IV, p.412). Cine se visează culegând rozmarin înseamnă că va primi vești neplăcute, iar dacă se visează mirosind rozmarin este semn că va fi învinovățit într-o împrejurare oarecare - Suceava (NOTE,Băncescu).

RUDĂ (RUDENIE)

Nu este bine să se căsătorească rudele între ele, pentru că vor muri de „*rudă rea*” - Ialomița, sau nu le va merge bine și nici praful nu se va alege din căsnicia lor - Vâlcea (2.GOROVEI,p.207). „Spălarea” mortului se face fie de o rudă a decedatului, fie de un om străin (bărbatul spală bărbat, femeia spală femeie) - Țara Chioarului (1.POP,p.318). Înseamnă sănătate și este semn de bine pentru cine se visează vorbind cu părinții săi; pentru cine își visează rudele înseamnă că va primi musafiri - Suceava (NOTE, Băncescu).

RUFĂ v. HAINĂ.

RUG

Ca să se ferească de strigoaice și să nu le ia laptele vacilor, în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe (23 aprilie), femeile pun ramuri de rug în ușa grajdului, pentru ca strigoaicele să se înțepe în el - Țara Oltului; să nu se pună rug pe foc, pentru că va coace ugerul vacilor - Vâlcea (GOLOPENȚIA,p.130; 2.GOROVEI,p.208).

RUINĂ

Pentru cine visează ruină, indiferent de mărimea sau destinația pe care a avut-o construcția, este semn că va dobândi un câștig care îi va mări averea actuală - Suceava (NOTE,Băncescu).

RUSALII

Realitatea lor s-a dezvoltat pe linia unor divinități ale inițierii, dar cu rezonanțe puternice privind cultul morților; sărbătoarea lor cade la 50 de zile după Duminica Paștelui, în plină primăvară; în această zi nu trebuie să se lucreze, nu este permis să se văruiască, femeile nu au voie să toarcă, dar, deși unele femei țes, nu au voie să năvădească pe sul; în unele sate din zona de est a Moldovei, în săptămâna Rusaliilor, se lucrează numai la câmp, dar în miercurea Rusaliilor nu se lucrează nici acolo, pe motiv că este „*zbuciumul Rusaliilor*”; se spune că ele ar ieși din desișurile unde stau ascunse, în așa-numita „*lume a Rusaliilor*”; sunt închipuite ca niște spirite femeiești, frumoase, dar și ca niște babe urâte; ziua, ele aleargă prin nori, mulți auzind muzica lor, uneori joacă precum niște nebune pe iarba verde; locul unde ele dansează, ca și în cazul ielelor, este periculos, cel ce calcă acolo se îmbolnăvește; în acest caz, confuzia cu ipostaza ielelor este evidentă; în Muscel, există obiceiul ca primăvara, după ce un om se scoală din iarba verde unde s-a așezat, să scuipe în urma lui, ca mijloc protectiv pentru a bara calea spre o eventuală pocire din partea acestor spirite; se mai crede că Rusaliile ar fi duhurile fetelor moarte înainte de logodnă;

ele intră, prin multele trăsături caracteristice, în categoria zânelor (a *vilelor*), ca și la slavi, considerate suflete ale morților, sau copile care au murit nebotezate, ori „fete mândre”, pedepsite de Dumnezeu, care a prefăcut picioarele lor în copite, din cauză că ele își ascund membrele inferioare sub veșminte lungi, albe, din acest punct de vedere contaminarea cu caii lui Sân-Toader fiind iarăși evidentă; în general, sunt înfățișate ca niște femei tinere, frumoase, cu părul lung, despletit, care atârnă pe spate până la pământ, forța lor stând în păr, deoarece, dacă li se usucă părul, pier; uneori, dansând, ele ademenesc pe tineri și îi răsplătesc cu nurii lor; sunt concepute ca purtând aripi ușoare și având un glas fermecător; cine le aude nu le mai uită, cum le vede, moare de dorul lor; ele ar fi rusalii de nori, de pământ, de apă, de pădure, de mare, de munți; în persoana acestor ființe supranaturale s-au cristalizat concepții despre viața de dincolo de mormânt, rusaliele ajungând să reprezinte până la urmă contopirea cultului naturii cu acela al morților; Irodeasa este împărăteasa lor, dar Irodeasa este și matroana călușarilor, după unele credințe (CHELCEA, p.313-314). Rusaliele coincid cu Cincizecimea, a 50-a zi după Paște, respectiv cu Pogorârea Sfântului Duh; de aici convingerea că omul care muncește în ziua de Rusalii va înnebuni, va fi „*luat de rusalii*”, de spiritele malefice feminine, în bună parte identificate cu ielele; dar ele pedepsesc și în timpul anului pe cei care nu respectă sărbătorile curente; cine face greșeala să doarmă cu ferestrele deschise în timpul nopții se poate trezi cu rusaliele intrând în casă și să le strâmbe gura și ochii - Bârlad (BĂLĂNESCU, p.262). La Rusalii, se pune în streășină apă, pentru sufletul morților, despre care se crede că sunt libere în această zi, vin și stau sub streășina caselor; tot acum se îngroapă buruiana numită „*mama-ploaia*” în groapa bradului, în jurul căruia se face jocul din „*Pajiștea a mare*”; capul bradului este pus într-o oală nouă, în care trei fete au răsturnat în prealabil, la miezul nopții, un mușuroi de furnici; la Rusalii se gătește boul (*impănarea boului*); în seara de ajun a Rusaliiilor, feciorii cer de la o gazdă un bou; înainte de răsăritul soarelui, îl mână cu celelalte vite ale gazdei și îl satură bine; în zori, ies și fetele pe câmp, adună flori, flăcâii rup ramuri; din flori se împletește o cunună mare, rotundă, numită *peană*; unul dintre feciori își pune o mască din coajă de cireș și opinci; mascatul merge înainte și după el boul, apoi 4-8 flăcăi care mână boul, purtând în mâini puști din lemn, având hainele întoarse, sumanele trase pe picioare etc.; apoi trec din casă în casă, fac glume, mânuiesc în joacă armele; în final, boul este dus la proprietarul lui, care îi ospătează, iar flăcâii îi promet câte o jumătate de zi de clacă (MUȘLEA, II, p. 80;158).

RUSITORI

Sărbătoare populară care cade în a șasea zi după Duminica Mare (Coborârea Sfântului Duh) sau în a cincia zi după Rusalii (ȘĂINEANU, IV, p.417).

S

SABIE

Este interesant că *sabia* și *soarele* au aceeași origine, deoarece, într-o credință populară din Bucovina, se spune că Dumnezeu, vrând să facă lumea, a scăpărat amnarul ca să iasă soarele, dar a lovit greșit și a ieșit mai întâi sabia; în acest sens, sabia este semn de foc, iar eroii basmelor, însemnați cu semn de sabie pe cap („*săbieți*”), sunt de neam domnesc, ceea ce nu este altceva decât o moștenire culturală perpetuată de la geto-daci (BUHOCIU, p.330;344). Pentru cine se visează ținând în mână o sabie este semn că va fi bine pentru toți cei apropiați; dacă se visează confecționând arc și sabie înseamnă că se va lupta cu mai mulți dușmani; dacă visează că se luptă cu sabia este semn de bucurie amestecată cu întristare și chiar boală; înseamnă că va avea cu totul alte rezultate decât cele scontate dacă se visează rupând o sabie; dacă acela care visează sabie este femeie e semn că soțul ei va primi însărcinări militare - Suceava (NOTE, Băncescu).

SAC

Femeia însărcinată să nu se așeze pe saci, pentru că va naște greu - Suceava; când se sfârșește de semănat cânepa, sacul în care a fost ținută sămânța se aruncă puternic, cât mai sus posibil, ca tot așa de înaltă să crească și cânepa - Țara Oltului (2.GOROVEI, p.31; GOLOPENȚIA, p.144). Este de rău augur pentru acela care visează sac de sport și înseamnă pagubă pentru cel care visează sac gol - Suceava (NOTE, Băncescu).

SACĂ

Recipient (butoi) așezat pe un cadru cu două sau cu patru roți, tras de un cal, cu ajutorul căruia se transporta, de la un râu sau de la o cișmea, apă de băut (ȘĂINEANU, V, p.6). Cine visează sacă goală înseamnă că va suferi din cauza lipsei de apă - Suceava (NOTE, Băncescu).

SALAMANDRĂ (*Salamandra maculosa* - DLRM, p.733)

Specie de batracian, asemănătoare cu șopârla, cu pielea de culoare neagră, pătată cu galben, care secretă o substanță iritantă cu rol protector (ȘĂINEANU, V, p.9). Poporul nu face o distincție clară între salamandră și șopârlă, totuși unele texte folclorice o atestă ca o specie aparte față de șopârlă, iar descrierea populară a ei, precum și denumirile (*sălămândriță, sălămăzdră, sălămâzdră, solomâzdră, solomândră* etc.) ne-o prezintă astfel: este un fel de șopârlă, foarte frumos împestrițată, neagră cu picături galbene, albe, verzi și roșii; de aceea o caută mult fetițele, așezându-și palmele în calea ei, ca să treacă peste ele, crezându-se că, în felul acesta, se vor obișnui mai ușor să țesească „*flori*” și „*râuri*” pe cămăși și fote; se mai spune că apariția salamandrelor în ogradă înseamnă că va veni vreme ploioasă (COMAN, I, p.118; ȘĂINEANU, V, p.9). v. ȘOPÂRLĂ.

SALATĂ (*Lactuca sativa* - DLRM, p.733)

Este semn că va suferi din cauza unor ispite foarte atrăgătoare cel care se visează mâncând salată; toți cei din jur vor fugi de el, îl vor părăsi pe cel care visează salată lipsită de orice alte adaosuri (deci numai frunzele de salată) - Suceava (NOTE, Băncescu).

SALĂ

Cine visează sală luminoasă va avea parte de rezolvări pozitive ale intențiilor tale, dar dacă visează sală de judecată este semn că va fi antrenat într-un proces pe motive politice - Suceava (NOTE, Băncescu).

SALCÂM (*Robinia pseudacacia* - DLRM, p.733)

Arbore din familia leguminoaselor, cu flori albe plăcut mirositoare, cu fructele sub formă de păstăi,

cu lemnul tare și rezistent la umezeală (ȘĂINEANU,V,p.10). Se crede că, atunci când înfloresc salcâmi a doua oară într-un an, este semn de toamnă lungă - Tecuci;Maramureș (2.GOROVEI, p.208;BOGDAN,p.10). Pentru a afla câți soți (soții) vor avea adolescenții (fete, băieți), aceștia lovesc puternic cu palma o frunză de salcâm, iar numărul foliolelor rămase prinse pe nervurile sale va da răspunsul - Sibiu (DRĂGULESCU,p.154). Floarea de salcâm, prezentă pe coada lingurilor păstorești din Bucovina, invocă belșug de floare pentru albine (ȚUGUI,p.38). Pentru cine visează salcâm înflorit este semn de necredință din partea celor apropiați - Suceava (NOTE, Băncescu).

SALCIE (*Salix* - DLRM,p.733)

O legendă din Ialomița spune că atunci când a auzit că Iisus a fost răstignit, Maica Domnului a pornit să-l caute; ajungând la o apă, la malul căreia era o salcie, i-a zis să se facă punte și Maica Domnului a trecut pe ea, binecuvântând-o să nu se poată face cărbuni din salcie și să fie dusă în toți anii la biserică, în ziua de Florii; o altă legendă ne povestește că fiind urmărită de soldații romani, pentru a-i ucide pruncul abia născut, Maica Domnului a fugit pe un măgar din Nazaret, dar urmăritorii au ajuns-o și atunci ea s-a ascuns după tulpina unei sălcii, care și-a aplecat coroana ca să-i ascundă cât mai bine; de atunci, se spune, salcia crește așa cum o știm - Muntenia; cu deosebire în Munții Apuseni, dar și în unele zone ale Transilvaniei, fata însărcinată este dusă de două femei mai în etate la un gard, la un plop sau la o salcie; după ce i se împletește părul ca la neveste și este îmbrobodită, se întorc în jurul ei, rostind formula sacră a cununiei, în loc de numele băiatului spunând că se cunună cu gardul, sau cu propteaua gardului, sau cu plopul, sau cu salcia; o doină din Bucovina atestă faptul că și în această zonă ar fi existat obiceiul unei cununii simbolice; „*Bată-te crucea, nănași,/Cu cine mă cununași:/Cu propteaua gardului,/Cu urâtul satului*”; cu salcia înflorită (având mătășori), luată de la biserică, oamenii se duc cu două-trei nuiete dintre acestea la grajdul vitelor și le ating pe toate; la fel fac și cu toți membrii familiei, totul în credința ca ei să crească frumoși ca salcia, iar vitele să se înmulțească și să înflorească precum înfloresc mătășoarele; lovirea se face încet, peste cap, mai ales la copii, apoi ramurile se pun la icoane, dar cei mai mulți le pun la uși, sub streșină, sau se pun în casă la grindă; chiar se spune că nu este bine să fie aduse în casă și de aceea se pun sub un căprior sau sub streșină; se crede că, dacă sunt introduse în casă, ar trebui să moară cineva din familie, sau că nu le va merge bine vitelor; dar, în caz că tună și fulgeră, se afumă în casă cu ele, ca ea să fie păzită; unii gospodari iau mătășorii de pe rămurele și îi duc la stupi, ca să fie sfințiți și aceștia, să le meargă bine și să aibă spor în miere; alții le pun pe straturile din grădină, ca să nu mănânce viermii vlăstarele tinerelor plante și apoi legumele; mătășoarele din ziua de Florii se păstrează peste an, pentru că sunt bune ca leac împotriva gâlcilor, frigurilor, durerii de grumaz, la oameni, și contra „*ariciului*” la vite, cei care sunt bolnavi înghit 1-3 mătășori și le trece, iar vitelor le pun în tărâțe sau le afumă cu ele; tinerii înghit câte un mătășor întreg, imediat ce ies din biserică, ca să nu-i doară gâtul peste an, alții ca să fie sănătoși ca florile; la grindină, tunete, fulgere, furtună se pun pe foc mătășoare, crezându-se că fumul ieșit pe coș împrășteie zloata; alți oameni iau mătășorii și cu tămâie din ziua de Paște și înconjoară casa de mai multe ori; se crede chiar că se poate alunga grindina, ieșind în calea ei cu mătășoare, până a nu călca vatra satului; se pun mătășori și în albia de spălat, dar nu se aduc în casă decât dacă este curată, proaspăt lipită și îngrijită, altfel casa va rămâne neîngrijită tot anul; cine umblă încins cu salcie în ziua de Florii nu îl va dura mijlocul tot restul anului; cine duce la târg o vită sau alt animal să le atingă în prealabil cu mătășoare de salcie din ziua de Florii și toți amatorii se vor îngămădi să le cumpere - Suceava; și în Năsăud se afumă casa cu ei, când este furtună; în Banat, se păstrează în casă pentru sănătate și, când cade grindină, se iese afară cu ei și aceasta se oprește; în Gorj și Ialomița, se iau de la biserică câteva nuiete, spunându-se că este bună să crească frumos cânepa, iar acasă le pun sub formă de coroană la icoane și, pe timp de grindină, le aprind și afumă casa cu ele, sau le pun pe acoperișul casei și grindina încetează (3.MARIAN,I,p.540-541; 2.II, p.86-88;12.GHINOIU,p.177;NOTE,Antonescu). Se crede că salcia sau răchita are puteri magice, din

cauza creșterii rapide a ramurilor; de Florii, fetele trec și își mângâie părul cu ramuri de salcie verde, ca să le crească părul lung și frumos; prin unele localități din Transilvania și mai ales în Munții Apuseni, este obiceiul ca, dacă o fată mare este însărcinată, două femei mai în etate o iau și o duc la un gard, la un plop sau la o salcie; aici, după ce îi împletesc părul ca la neveste și o îmbrobodesc, se învârtesc în jurul ei, spunând de trei ori ceea ce spune și preotul la cununii: „*Cunună-se roaba lui Dumnezeu X cu gardul sau cu propteaua gardului, cu plopul sau cu salcia*”; este deci considerată ca plantă care simbolizează renașterea, castitatea și fertilitatea, precum și ca plantă de leac pentru nașteri ușoare (BUHOCIU, p. 22-23). Ca să nu îi mai doară mijlocul la secerat, oamenii obișnuiesc să se încingă la brâu cu salcie, adusă de la biserică în Duminica Floriilor - Dolj; Vâlcea; Ialomița; se mai dă cu această salcie și pe la urechi, pentru a nu mai avea dureri peste an - Dolj; salcia adusă de la biserică în Duminica Floriilor se pune, sub formă de coronițe, la icoane și se afumă cu ea când fulgeră și trăsnește, mai ales când se află singur în casă un membru al familiei - Ialomița; ca via să fie ferită de grindină, se leagă câteva vițe de vie cu mlădițe de salcie, adusă de la biserică în Duminica Floriilor - Muntenia; ca să le crească părul lung, fetele își ating sau își pun în plete nuiiele de salcie, sfințită de Florii - Dolj; salcia se pune la icoane în ziua de Blagoveștenie (25 martie) și în Duminica Floriilor, pentru că este bună ca să aducă rodnicie la albine - Galați; tot din salcia de la Florii se fac coronițe și se pun pe pomi, ca să dea roade mai multe - Ialomița; ca să crească înaltă și mlădioasă cânepa, se iau crenguțe de salcie și se duc, în seara din ajunul Duminicii Floriilor, la cimitir, se lasă la mormintele celor decedați din familie, iar a doua zi se iau mlădițele, se duc la biserică și, după slujbă, se duc acasă, unde se păstrează, fie puse la grinda casei, fie în podul casei - Țara Oltului; cine apucă, de Florii, multă salcie în mână va avea parte de cânepă multă și tot așa va fi aceasta, cum sunt mlădițele de salcie, subțire sau noduroasă - Țara Oltului (2. GOROVEI, p. 106; 188; 208-209; 242: GOLOPENȚIA, p. 144). La malul Dunării - Giurgiu, se leagă ramuri verzi de salcie și de mesteacăn la comanda navei care urmează să fie lansată la apă, prinzându-se la pupă, la provă, la tribord și la babord, deci în formă de cruce; la fel se face și în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), când cu salcie sunt împodobite porțile și casele, pentru că este „o sărbătoare” (1. CĂLIN-BODEA, p. 55). În Banat, Oltenia, Muntenia și Moldova, în zorii Duminicii Floriilor, uneori chiar din ajunul acestei zile, tineri necăsătoriți sau cei din familie se duc în lunci, de unde taie rămurele tinere de salcie, pe care le duc la biserică; după ce acestea sunt sfințite, sunt împărțite enoriașilor, care le duc acasă și le pun la porți, la uși, la ferestre, la icoane, la grinda casei, la grajdul animalelor; uneori, unele acareturi ale gospodăriei sunt împodobite cu crengi de nuc; ramurilor de salcie li se atribuie și funcții terapeutice; astfel, femeile se încing cu nuiiele verzi de salcie sfințite, în speranța că vor scăpa de durerile mijlocului; copiii bolnavi de sperietură sunt afumați cu salcie păstrată de la Florii; vitele sunt atinse cu ramuri de salcie din Duminica Floriilor, pentru a înflori precum mâțișorii; mâțișorii de salcie sunt înghițiți în scop terapeutic pentru bolile care afectează gâtul; uneori, florile păstrate la icoane se pun în apa de spălat pe cap, în credința că părul va fi la fel de frumos ca florile; la Sfântul Gheorghe, încă din timpul nopții sau în zorii zilei, la stâlpii porților sau ai prispei, la ferestre, la foisor, la pereții casei, dar și la grajduri, la oborul oilor, câteodată la pățul, se fixează ramuri de salcie, mânecătoare, jugastru, plop, stejar (deci foioase); în unele zone, alături de acestea sau independent de ele, se pune și o brazdă de iarbă; atât crengile, cât și brazda sunt lăsate acolo până se usucă, adică până mor de moarte bună; astfel, se urmărește apărarea omului și animalelor de forțele malefice și captarea bunăvoinței celor care protejează gospodăria; ca să ferească roadele viilor de grindină, podgoreni obișnuiesc să lege primăvara vițele cu salcie din Duminica Floriilor sau îngroapă un ou între butuci, în Joia mare, pentru a o feri de grindină (PRESA).

SALINĂ v. MINĂ.

SALIVĂ

Saliva (scuipatul) este de origine diavolească, pentru că, spun legendele, diavolul l-a scuipat pe om și apoi l-a părăsit; Dumnezeu însă l-a luat pe om și l-a întors pe dos, ceea ce era înăuntrul devenind înfățișarea lui de azi; de aceea, omul nu este curat în trupul lui și de aceea scuipă mereu, pentru că l-a spurcat necuratul; ceea ce înseamnă că oamenii, de câte ori scuipă, îl scuipă pe diavol (VLĂDUȚESCU, p.115). Pornind de aici, gestul de a scuipa pe cineva, ca să nu fie diocheat, este explicabil pentru că, în conformitate cu structura gândirii tradiționale, două realități malefice se resping reciproc; astfel, în practica rostirii descântecelelor, se folosește des interjecția „*ptiu*” (însoțită sau nu de salivă), dar cu sensul imperativ: „*piei, drace!*”; când cineva se scuipă pe haine din întâmplare înseamnă că va primi bani de unde nici nu gândește - Suceava; sau este semn de bine - Tecuci; când se calcă prin paiele pe care s-a tăvălit un cal este bine să se scuipe acolo, ca să nu se facă bătături la picioare - Dolj; dacă se întâlnește o femeie, copil sau vită deosebit de frumoase, trebuie să se scuipe asupra lor de trei ori, ca să nu se deoache - Bucovina; Suceava; sau să se scuipe și să se zică: „*să nu-i fie de deochi*” - Bihor; când se ia copilul din albia unde a fost îmbăiat, se scuipă în urma lui sau în apă, ca să nu se ia diavolul după el - Bucovina; sau ca tot răul să rămână acolo - Bucovina; dacă întâlnirea cu un copil este însoțită de reacții de mirare pentru frumusețea lui, trebuie să i se scuipe în gură, ca să nu se deoache - Dolj; când copiii se lovesc cap în cap din joacă, să se scuipe repede jos; cel ce scuipă mai târziu îl va durea capul și îi vor muri părinții - Dolj; sau ambii să scuipe în sus, pentru că altfel nu mai cresc - Teleorman; ca să iasă vreun gunoi din ochi, să se scuipe de trei ori peste brațul drept - Moldova; omul, spre care se îndreaptă un vârtej, să nu scuipe spre el, pentru că în felul acesta i se face semn dracului, care vine și îl ia pe cel care a încălcat interdicția - Tecuci; sau, în loc de scuipat, să fie alungat vârtejul, deoarece el este dracul; acesta pune pariu cu Dumnezeu că va scoate apă din piatră (oamenii fiind pietrele) și, când se scuipă, înseamnă că dracul câștigă pariul - Galați; cine scuipă în foc înseamnă că își scuipă sufletul - Suceava; sau, pentru că este păcat, cel ce o face se umple de spuzeală pe trup - Suceava; sau face bășici pe limbă - Bihor; să nu se scuipe în foc, când un tăciune țiuie, pentru că atunci Dumnezeu se ceartă cu diavolul, iar scuipatul ar însemna că se face pe voia necuratului - Muntenia; când se trece pe la hotarul dintre vetrele satelor, să se scuipe acolo, pentru ca trecătorul să nu fie pocit (schimonosit); dacă cineva zărește ceva ce i se pare că nu este un lucru obișnuit, să scuipe de trei ori (adică să spurce ceea ce i s-a părut că vede) și arătarea va dispărea - Suceava; când se iau ouă din cuiabar în zilele de post, trebuie să se scuipe în locul rămas gol - Suceava; înainte de a se pune ouă la copt în spuză, trebuie scuipate - Tecuci; să se scuipe în palme înainte de a se începe un lucru greu - Bucovina; când se începe să se toarcă, este bine ca fusul să fie scuipat de trei ori, ca să se umple repede; la fel trebuie făcut și când se trece firul de pe fuse pe rășchitor - Bucovina; Muntenia; după ce s-a umplut un fus este bine să fie scuipat, ca să nu se deoache - Muntenia; înainte de a începe operațiunile de pescuit, să se scuipe în apă - Tecuci; dar să nu se scuipe în fântână sau în puț, pentru că face albeață cel care încalcă interdicția - Tecuci; omul care se sperie de ceva să-și scuipe în sân, ca să-i treacă - Bucovina; Suceava; sau ca să nu se îmbolnăvească de frică - Teleorman; bășicuțele de pe limbă pier, dacă se scuipă - Bucovina; cine are senzație de greață să-și frece cu salivă mâna în partea dinspre încheietură - Tecuci (dar practica este cunoscută în mai toată țara); dacă vreo persoană a căzut într-un loc, să se scuipe acolo, pentru că nu va mai cădea niciodată tot în acel loc - Bucovina; să nu se scuipe om pe om, fiindcă pe lumea cealaltă se vor linge unul pe celălalt - Muntenia; Vâlcea; sau să nu se scuipe un câine, pentru că, drept pedeapsă, va trebui să-l lingă pe lumea cealaltă - Bucovina; dacă, la păscut, se pierd vitele din neatenție, atunci se pune scuipat pe unghia degetului mare, peste el se pune un pai și, încotro se va răsuci paiul cu un capăt, în acea direcție pot fi ele găsite - Tecuci; cine a uitat unde a pus un obiect, sau a pierdut un lucru, să scuipe în palma stângă, apoi cu muchia celei drepte să izbească peste salivă și, în care parte va sări saliva, în acea parte va găsi obiectul uitat sau pierdut - Bucovina; Vaslui; Prahova; Ilfov; copiii rostesc și un text care demonstrează încă o dată

că saliva (scuipatul) este de proveniență diavolească: „*Scoate, drace, ce-ai furat,/Că te duc la spânzurat*“, sau „*Scoate, drace, ce-ai furat,/Că te-oi bate spânzurat,/În mijlocul drumului,/Cu fiarele plugului*“ - Muntenia; Vaslui; Suceava; curent, în popor, saliva poartă numele generic de bale; ca să nu mai curgă balele copilului, acestea îi sunt „tăiate” într-o zi de duminică, dimineața - Muntenia; cerșetorii îi scuipă de trei ori și apoi îi bagă în buzunar primii bani pe care îi capătă, ca să atragă și alți bani în acea zi - Muntenia (2.GOROVEI,p.15;17;73;74;79;80;89;109;113;149; 170;177; 180;181;192; 213; 217; 223; 226;236; 271; 272; 277;NOTE, Antonescu;Băncescu). Copiii răsucesc un pai și-i fac un ochi, îl bagă în gură, lăsând în interiorul ochiului o „oglină” de salivă, asemănătoare peliculei din care se fac baloane de săpun; picură apoi încet un strop de sevă din *laptete-câinelui (Euphorbia cyparissias; alior - DLRM,p.445)* pe această peliculă, iar dispersia sucului lăptos poate arăta chipul celui (cele) cu care se vor căsători - Vâlcea (DRĂGULESCU,p.154-155). Dacă doi copii sunt măsurăți, fiind puși unul lângă celălalt ca să se vadă care este mai înalt, să se scuie imediat jos, fiindcă altfel se măsoară cu ei și șarpele lor (se spune că fiecare om are șarpele lui) și vor muri (COMAN,I,p.112).

SALUT (SALUTARE; A SALUTA)

Când se intră într-o casă, unde este un mort, nu se zice „Bună ziua” sau „Bună seara”, pentru că numai bune nu sunt pentru cei din familie - Botoșani; sau nu se salută deloc și nici nu se face nimic altceva, pentru că amorțesc mâinile - Suceava; când o femeie țese la război, cu natra slăbită din sul (*natră - partea urzelii aflată între ițe și sulul dinapoia războiului de țesut - ȘĂINEANU,IV,p.9*), să nu i se ureze „Bun lucru”, fiindcă moare - Dolj (2.GOROVEI,p.123;151). Cine se visează salutând pe cineva înseamnă că va avea parte de defăimarea imaginii sale printre cunoscuți - Suceava (NOTE, Băncescu).

SAMCA

Este un spirit necurat, mai înfiorător și mai periculos decât zburătorul, cu chip de femeie complet dezbrăcată, cu părul despletit și lung până la călcâie, cu figura buhăită, având ochi arzători și mâinile din fier, cu limbă de foc, cu unghiile de la mâini și de la picioare lungi și ascuțite, semănând uneori ca niște secere; se arată în special copiilor cu vârste cuprinse între unu și patru ani, în perioada care se scurge de la faza de lună plină până la sfârșitul acestei faze; se bagă în leagănul lor și-i îngrozește pe copii, îi face să plângă continuu, îi frământă, îi torturează și îi schilodește, până ce aceștia mor; cuprinși de acest spirit, copiii capătă crampe la stomac, iar durerile îi fac să se strângă cu picioarele la gură; uneori apare și lângă femeile aflate în chinurile nașterii, le maltratează până când acestea mor, sau rămân pentru totdeauna cu beteșuguri și sterpe; poate să se înfățișeze sub forma unei femei urâte, dar se mai arată și în chip de porc mare și fioros, sau câine cu dinții rânjind și mârâind groaznic, sub formă de pisică având ochii puternic injectați, ca o cheie de ușă cu ochi bulbucăți și gură deschisă, sau ca muscă, păianjen sau cioară - Bucovina; nu este bine a i se pronunța numele, mai ales în casele unde se află copii mici sau femei gravide; din această cauză ea este atestată ca având vreo 19 nume: Vestita, Navadaria, Valnomia, Sina, Nicosda, Avezuha, Scorcoila, Tiha, Miha, Grompa, Slalo, Necauza, Hatavu, Hulila, Huva, Ghiana, Gluviana, Prava, Samca; alte atestări menționează tot 19 nume: Avezduha, Aripa Satanei, Zalistu, Tihana, Muha, Huluba, Hulubina, Scmirna, Ispra, Nevita, Nenevita, Sâla, Sboaru, Gurona, Comina, Nicoara, Nicoaru, Samca; se crede că Samca are și un fel de soț, pentru că în descântece, alături de ea, apare și *Samcoiul*, iar într-un descântec se amintește că ar avea și „nouă feciori”, tot atât de urâți ca și mama lor; există și un descântec de Samcă, text care trebuie spus timp de trei luni, în fiecare lună câte trei zile și de fiecare dată de trei ori, adică de nouă ori pe lună, cu un pai de mătură, cu un ac și o biciușcă, de găsit, cu toate mestecându-se în rachiu din care i se dă femeii gravide să bea și cu restul este spălată - Muntenia; nu se poate apropia de casele unde numirile ei sunt scrise; de aceea, femeile care știu să se păzească pun să li se scrie Rugăciunea Sfântului

Arhanghel Mihail, cărticică purtată ca un talisman asupra lor, uneori chiar toată viața; în textul rugăciunii sunt reproduse toate denumirile pe care le are acest spirit malefic - Suceava; pe lângă toate acestea, unele mame pun să li se citească pruncilor bolnavi și „Visul Maicii Domnului”, altele punând sub perna copilului mic, de la nașterea lui și până la șase săptămâni, cartea care cuprinde rugăciunea contra *Avestiței* - Muntenia (1.MARIAN,p.99;3.II,p.23-24;30;242). I se mai spune și *sancă*, fiind o ființă imaginară rea, care omoară sau vatămă oamenii (3.GOROVEI,p.496). Serie simbolică: *descântec-mătură-ac*-(codiriște de)*bici-alcool*.

SAPĂ

Femeia însărcinată să nu meargă la câmp cu sapa pe umăr, fiindcă va naște un prunc cocoșat - Tecuci (2.GOROVEI,p.161). v. SECERĂ.

SARE

Sarea este un element indispensabil vieții, din acest motiv fiind considerată încă din antichitate un adevărat „dar al zeilor”, iar jertfele și ofrandele aduse acestora erau presărate cu sare; treptat, acest aliment, dublat din vechime cu o funcție rituală, devine un simbol al ospitalității; ieșirea cu pâine și sare înaintea unui musafir exprimă astăzi sentimentele cele mai sincere de respect și prietenie; indiferent că se păstrează în solnițe de aur sau în solnițe din lemn, sarea se găsește atât pe masa bogatului, cât și pe masa săracului; lipsa sării a generat, în decursul istoriei, mișcări migratorii ale populației, iar uneori, pentru o ocnă de sare, s-au iscat unele dintre războaiele cele mai sângeroase; datorită importanței alimentare, sarea a funcționat și ca monedă de schimb; în Țările Române, pe vremea lui Al. Ipsilanti, se vindeau pește și grâne pe sare; cuvinte ca *soldă* și *salariu* provin din lat. *sal, salis* (12.GHINOIU,p.84-85). Nu-i merge bine celui căruia i se fură din sare - Suceava; dacă se fură sarea de la oi sau de la vaci este semn că ele vor muri - Vâlcea;Ialomița; Iași;Suceava; dar și celui care fură sarea de la oi nu-i va merge bine și va avea ghinion în tot ceea ce găndește să realizeze - Moldova; este semn de pagubă dacă i se fură cuiva sare din casă - Muntenia;Iași; îi mor vitele celui care dă sare din casă în zi de luni - Suceava; de asemenea, să nu se ia sarea de la vite în zi de luni - Suceava; seara, să nu se dea sare din casă, că aduce pagubă în vite - Galați; ca Sân-Toader să nu facă vreun rău vitelor, se dă acestora sare descântată, în prima zi de vineri de după Sân-Toader - Muntenia; tot sare descântată se dă vitelor folosite curent la munci, în seara dinspre sâmbăta lui Sântoader, pentru a nu le face rău sfântul - Banat; sarea descântată se dă vitelor în ziua de vineri după Sântoader sau în ultima zi de marți din luna martie - Moldova; este bine ca resturile drobilor de sare de la vite, dar mai ales de la oi, să fie aduse în casă, pentru că ele aduc belșug și spor în tot ceea ce se întreprinde - Moldova; dacă se pune sare peste gunoiul de după ușă, cloșca va scoate numai puicuțe moțate - Galați; ca să nu fure hoții banii, este bine ca ei să fie spălați bine și apoi presărați cu sare și cu piper - Moldova; dacă, în noaptea Anului Nou, o fată nemăritată nimerește blidul, pus special pe o masă pentru a afla care îi va fi ursitul, sub care se află sare, este semn că viitorul soț va fi un om sărac - Țara Oltului; sarea care se pune la tăietura de după capul porcului este bună de tratat frigurile - Vâlcea; cel ce varsă din întâmplare sare se va certa cu cei din casă - Muntenia;Suceava; celui care permanent caută ceartă cuiva este suficient să i se pună sare și apă în urma lăsată de picior, crezându-se că astfel i se va topi mânia, cum se topește sarea în apă - Tecuci; se spune că, în caz că se aruncă sare pe foc, cel ce o face o va aduna cu genele pe lumea cealaltă - Iași; pentru ca femeile lehuze să nu fie deocheate și să piardă laptele, își cos la cingătoare, cu fir roșu, trei grăunțe de sare, peste care picură și trei picături din laptele de la sân, la care unele dintre ele adaugă și puțină pâine - Țara Oltului; în scaldătoarea copilului se pune și puțină sare, ca să nu se opărească pruncul - Muntenia; femeile să nu ia sare cu mâinile, pentru că acestea le vor asuda în timp ce vor coase - Transilvania; să nu se dea sare cuiva după asfințitul soarelui, pentru că este primejdie ca lupii să intre la oi și să aducă multă pagubă - Galați; nu este bine să se umble cu sare după ce se iese de la slujba de

Înviere, ca să nu asude mâinile peste an - Muntenia; Argeș; pusă sub o strachină sau sub un blid, de Anul Nou, și nimerită de către o fată nemăritată, sarea prevestește că fata va lua ca soț un bărbat bogat - Vâlcea; în seara dinspre ziua Sfântului Apostol Andrei (29/30 noiembrie), se descântă sare, care apoi se pune sub pragul ușii de la grajd, iar a doua zi se dă vitelor să o lingă, pentru a fi ferite de vrăjitoare - Muntenia; dacă, fără să știe, i se pune unei femei măritate și gravide sare pe creștet, va naște băiat în cazul că primul gest pe care îl face este să-și ducă mâna la nas, sau fată dacă duce mâna la gură - Iași; o cât de mică bucată dintr-un bulgăraș de sare, care a fost pusă sub limba unui muribund, este suficientă pentru a omorî un om, fără să știe de ce, dacă i se pune acestuia într-un pahar cu rachiu sau cu altă băutură - Suceava; ca să nu se prăbușească hornul și să rănească sau să omoare pe cineva din casă, în timpul nopții, în locul unde a fost focul în vatră se pune un bulgăre de sare - Suceava; este semn de ploaie când se varsă solnița cu sare - Galați; este semn de mutare în altă locuință când, din greșeală, se pune de două ori sare în mămăligă - Galați; când se umezește sarea este semn de ploaie - Suceava; ca ploaia să se oprească este bine să se arunce puțină sare în foc - Vâlcea; este semn de belșug când se uită să se pună sare în mămăligă - Iași; în seara de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), sub mai multe farfurii se pun diferite obiecte, fiecare având altă semnificație; astfel, flăcăul care indică farfuria sub care se află sare se crede că va lua de soție o fată care va trăi mult; se repetă de trei ori procedeul, pentru conturarea unui profil moral și fizic mai complex al viitoarei soții; untul se sărează, pentru ca vaca să nu piardă laptele, când trece peste o apă - Suceava; când dă laptele în foc, să se presare puțină sare în acel loc, ca să nu crape țâțele vacii, sau ca să nu sece laptele acestora - Dolj; Argeș; Prahova; Ilfov; Tecuci; se crede că acela care pune degetele pe sare în prima zi de Paște va transpira tot anul (2.GOROVEI, p.20;33;47;53;97;135;174;201;211-213; 215;244;246-247;252;255;267; 2.MARIAN,I,p.141;263-264; GOLOPENȚIA, p.82;94; PRESA;NOTE,Antonescu). La Anul Nou, când tinerii caută să-și afle ursita, indicarea farfuriei sub care se află sare înseamnă că fata sau flăcăul din Munții Apuseni va fi norocos în căsătorie; în schimb, pentru cei din zonele Blajului și Turdei înseamnă sărăcie; în Suceava, tot la Anul Nou, proprietarii de turme de oi sau de cirezi de vite strecoară saramură (*slatină*) prin brățara coasei de nouă ori, după care stropesc cu ea fânul pe care îl dau vitelor drept mâncare, pentru ca să nu pățească nimic, dându-le sare în zile mari (2.MARIAN,I,p.66;84;112; II, p.176). Sarea se întrebuințează și la sfințirea fântânilor; alții o dau, amestecată prin mâncarea vitelor și se întrebuințează și ca leac contra frigurilor și a albeței - Suceava; la Crăciun, ciobanii pun un drob de sare învelit sub pragul casei și îl țin acolo până la „*Alesul oilor*” (22 aprilie), când îl scot, îl macină și îl amestecă în tărâțe, pe care le dau oilor pentru sănătatea și sporul turmei (PRESA). Se crede că doarme bine cine ține noaptea pe fereastră sare; ca să se întărească organismul omului, sunt date și o serie de sfaturi în versuri: „*Cine vrea să fie tare/Pună-n scaldă grunz de sare/Și când iasă lună plină,/Beie vin de pe rugină./Și să n-aibă-n veci durere,/Mânce cât inima cere/Aur colbuit cu miere*” - Maramureș (BOGDAN,p.35;111-112). În descântecul de dragoste, femeia ia puțină sare, o leagă într-o cârpă subțire, o pune la piciorul drept și umblă cu acea legătură timp de trei zile, apoi din acea sare îi pune în mâncare bărbatului, rostind: „*Să se calce de vorba mea, cum se calcă sarea sub picior*” - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.467). Ca să cunoască sexul viitorului copil, femeile din anturajul gravidei presară pe capul acesteia, fără să știe, un praf de sare și, încotro va duce mâna gravida, este semnificativ: dacă o va duce la nas, pe barbă sau pe cap, va avea băiat; dacă o va duce la gură, la ochi sau la urechi, va avea fată - Teleorman; când sarea se umezește în solniță este semn de ploaie - Oltenia;Muntenia (2.CHIVU,p. 244;247). Se crede că, pentru a cunoaște ce sex va avea viitorul prunc al unei gravide, să i se presare pe creștetul capului sare, fără să știe sau să simtă, și, dacă se ridică brusc în picioare, înseamnă că va naște băiat - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *sare-pâine; sare-piper; sare-apă-urma piciorului; brâu-fir roșu-sare-lapte matern-pâine; sare-foc; sare-prag; cap-sare-gură/nas; sare-luni; sare-coasă-9; sare-piciorul drept; sare-porc.*

SĂGEATĂ

Cine se visează săgetat este semn că îl amenință o primejdie; dacă visează că trage cu săgeata înseamnă supărare și chiar mânie - Suceava (NOTE, Băncescu).

SĂPTĂMÂNĂ

Săptămâna, ca unitate temporală, este consecință a Genezei, ea reprezentând o formă originală a misterului creației și o imitare în timp a acestui act (PRESA). Orice sfârșit de perioadă calendaristică (zi, săptămână, lună, anotimp, an) are un caracter nefast; această trăsătură este mai puțin evidentă la unitățile mici de timp, de pildă ziua și săptămâna, și mai clar exprimată la unitățile de timp superioare, cum ar fi luna, anotimpul, anul (12.GHINOIU, p.61). Luni și joi sunt zile înrudite pozitive, binefăcătoare, când este bine să se înceapă orice lucru sau să se întreprindă ceva; marți și sâmbătă sunt zile înrudite prin caracterul lor negativ, nefast; miercurea și vinerea sunt zilele cele mai bune din săptămână; duminica aparține sărbătorii, fiind totodată zi de încheiere și de început a săptămânii; ea face figură aparte în credințele populare și este deosebită ca natură și punct de reper al muncii, este cheia însăși a săptămânii, este timpul sacru (PRESA). În Bihor, spre deosebire de multe alte zone, șezătorile se organizează numai în zilele de luni, miercuri și joi, existând totodată și credința că li se va întâmpla o nenorocire aceluia care lucrează în alte zile decât acestea; șezătorile încep seara, după terminarea activităților diurne, cam pe la orele 18-19, la ora 20 toată lumea fiind deja adunată, și țin până la miezul-noapții; fetele din fiecare parte a satului au șezătoarea lor, existând cazuri când concomitent sunt organizate câte șapte șezători; obișnuit, în șezători se adună cam de la cinci fete în sus, pentru că, dacă sunt mai puține, le vine rândul mai des la adus lemne și eventual petrol pentru iluminat; în bună parte, aici și acum își lucrează fetele zestrea (ȘOVREA, p.211). Dacă un copil plânge neîncetat timp de o săptămână de la nașterea sa, este semn că el este bântuit de duhuri necurate - Muntenia; în casa unde a decedat cineva, nu se spală rufe și nu se zugrăvește timp de o săptămână, fiind rău de moarte pentru ceilalți din familie, rămași în viață - Muntenia (2.GOROVEI, p.144;195). Orice lucru să fie început luna, miercurea, joia și vinerea, pentru că marțea și sâmbăta sunt zile dedicate morților și orice lucru început nu este dus la capăt, sau nu este trainic - Suceava; borșul se pune la acrit în zilele de luni, miercuri și joi, marțea nu „se umple”, pentru că în această zi a fost începută lumea, iar vinerea, sâmbăta și duminica, pentru că sunt toate trei surori, vinerea fiind dintre ele cea mai mare și de aceea și păcatul este mai mare (2.MARIAN, I, p.90;230). Dacă, în unele locuri din Transilvania și Banat, *Vergelul* (obicei practicat de fete și flăcăi pentru a-și afla ursitul sau ursita) se organizează în noaptea Anului Nou, în alte sate el se practică într-una din zilele primei săptămâni din noul an, supranumită și „Ziua Vergelului”, unde fetele ornamează pălăriile feciorilor, este aleasă *mireasa*, adică fata cea mai frumoasă și care știe cel mai bine semnificațiile obiectelor puse sub blide; în fine, urmează petrecerea propriu-zisă, cu băutură, mâncare și joc de doi - Maramureș; de precizat că *Vergelul* mai este denumit *Vergelata*, *Vărgelu'*, *Mărgelata* sau *Fâșâitul* - Arad (PRESA).

Săptămâna nebunilor – ultima săptămână din cășlegi sau ultima săptămână înainte de a intra în Săptămâna Albă (sau a Brânzei). Se suprapune uneori peste Săptămâna Albă (Săptămâna Brânzei), când se spune că numai nebunii pornesc a se însura, numai proștii și urâții satelor sunt cuprinși de voința căsătoriei; în Muntenia și parte din Oltenia (Gorj; Romanți; Dâmbovița), se numește *Săptămâna nebunilor*, iar în părțile Năsăudului i se spune *Săptămâna bondrișilor*, ceea ce ar însemna flăcăi tomnatici (2.MARIAN, I, p. 187-188;256). Ca replică, există obiceiul ca bărbații să se mascheze și să se îmbrace în haine femeiești, după care merg în șezători, unde fac glume și tot felul de năzdrăvănii, de pildă iau fetele și nevestele la joc, improvizând diferite dansuri, spre amuzamentul celor prezenți; apoi cutreieră a doua zi localitatea, pentru a face alte nerozii, nebunii

și glume; sau tinerii se maschează în rolurile personajelor unei nunți: mireasă, mire, preot, dascăl, nași, „cumnat de mână”, nuntași; pornesc astfel, doi câte doi, pe ulițele satului, cu *govia* (mireasa) și mirele în frunte; pe drum, cei din alai se reped la copii, iar pe fete și nevestele tinere le sărută; copiii, care urmăresc de la distanță alaiul, dau în vileag prin strigăte despre a cui nuntă este vorba, adică a oamenilor cărora le-a trecut vremea de însurat și măritat; cununia se oficiază în chip parodic, de obicei la un pom de care atâră și un clopot; apoi tinerii se deplasează la un râu, unde se spală pe mâini cu apă turnată dintr-un vas; apoi pleacă pe la casele oamenilor, unde sunt cinstiți cu băutura, ca la ospetele adevărate (12.GHINOIU,p.184-185). Este perioada de șapte zile în care, se spune, se mai pot căsători doar fetele bătrâne și flăcăii tomnatici, văduvele, moșii și babele; se mănâncă numai produse lactate și legume, iar tradiția populară fixează în această săptămână începutul noului an vegetal; se organizează petreceri, unde sunt practicate ritualuri magice și farmece de dragoste, sau se leagă căsătorii; începând din duminica de dinaintea acestei săptămâni (*Lăsata Secului de carne sau Duminica Înfricoșatei Judecări* - sărbătoare mobilă, depinzând de calcularea datei în care se prăznuiește Paștele), se „bate” alvița (produs alimentar, preparat din zahăr, miere, nuci, amidon și albuș de ou - ȘĂINEANU,II,p.40), obiceiul fiind practicat de-a lungul întregii săptămâni; după căderea seriei, grupuri de mascați umblă pe la casele cu flăcăi și fete rămase necăsătorite în perioada Cășlegilor (răstimp cuprins între Bobotează - 6 ianuarie și până la duminica de dinaintea intrării în Postul Mare), făcând urări licențioase (PRESA).

Săptămâna Brânzei (prima săptămână din Postul Paștelui) – Săptămâna dinaintea Postului Mare se numește Săptămâna albă, pentru că se obișnuiește să se mănânce numai lapte, brânză, ouă, nu însă și carne; în Muntenia, i se mai spune și *Săptămâna Brânzei* și *Săptămâna nebunilor*, iar în unele locuri din Transilvania se numește *Săptămâna nebunilor* sau *Săptămâna bondrișilor*; săptămâna dinaintea celei albe se numește *Mistreața*, *Vrăstata* sau *Învrăstita*, pentru că, în cadrul ei, zilele de miercuri și vineri sunt zile de post, adică nu se consumă carne; se crede că nu este bine ca oamenii să se spele pe cap, fiindcă astfel s-ar scutura burdufurile de brânză pe capul celor care încalcă interdicția, adică fac mătreață și li se albește și părul prematur - lalomita (2.MARIAN,I,p.34;188). În Banat, începutul anului pastoral coincide cu începutul Postului Mare, adică a „*lăsatului de brânză*”, căreia i se spune în părțile locului „*zăpostit*”; această săptămână este precedată de „*Sâmbăta moșilor*”, ultima zi în care se mai mănâncă preparate din carne, îndeosebi „*cotoroage*” (răcitură) din picioare de porc afumate (LĂPUȘTE,p.88). Să nu se lucreze în acest interval de timp, pentru că îi mănâncă viermii ceapa celui care încalcă interdicția - Vâlcea; face mătreață și i se albește părul mai repede celui care se spală pe cap în această săptămână - lalomita; nu se țese, fiindcă se crede că, peste noapte, ar veni Sân-Toader și ar încurca țele în războiul de țesut - Suceava (2.GOROVEI,p.47; 188;236). Fetele răsucesc două fire, unul roșu și altul alb, trecându-le apoi printr-o felie de brânză, după care le leagă la gât și le poartă până la înflorirea piersicilor, când scot șnurul și îl pun pe o floare, ca să fie frumoase peste vară, cum este și floarea de piersic - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.18). Serie simbolică: *fir(alb, roșu)-brânză-piersic*.

Săptămâna lui Sântoader. Sântoaderul este cel mai temut personaj fantastic; prima și a doua zi a săptămânii, adică *Lunea Curată* și *Marțea vaselor*, sunt dedicate practicilor menite să preîntâmpine încălcarea interdicțiilor alimentare ale Postului Mare: consumarea anumitor alimente de post, în special a borșului crud, negătit, înăcrirea borșului care va intra în alimentația zilnică, până la ieșirea din Păresimi, spălarea vaselor cu leșie, schimbarea vaselor de dulce cu cele de post; în sudul României, cu deosebire în Ilfov, există obiceiul numit „*Jujeul*”, „*Goana câinilor*”, „*Vălărit*” sau „*Datul câinilor în târbacă*”; în prima zi după Lăsatul secului, se alcătuiesc cete de câte 10-20 de oameni, care intră prin curțile gospodarilor, scot câinii la drum sau îi înfundă prin locuri strâmte, unde pun mâna pe ei și le înclătează fălcile, ca să nu poată mușca; apoi câinele este pus la mijlocul unei frânghii lungi care este răsucită cât permite, după care doi inși trag de capetele ei până aceasta se desrăsuțește, azvârlind câinele ameuțit; bătrânii argumentează că obiceiul este merit să sporească recolta de porumb la toamnă sau cea de nuci; unii cercetători pun însă obiceiul

pe seama dorinței de a alunga lupul, care domină frigul și întunericul, pentru a face loc luminii și căldurii aflate sub zodia calului, care transportă soarele în carul său din primăvară până în toamnă; de aceea sfinții acestui răstimp sunt sfinți călăreți (Sântoader, Sfântul Gheorghe, Sfântul Dumitru); faptul că după ziua alungării câinilor, simbolul domestic al lupului, începe Săptămâna cailor lui Sântoader este încă un argument pentru explicarea acestei obicei (12.GHINOIU,p.189-191). v. SÂNTOADER.

Săptămâna Mare; Săptămâna Patimilor; Săptămâna Neagră (ultima săptămână dinaintea Duminicii Învierii Domnului). Parcă timpul se degradează neîncetat; Săptămâna Patimilor se deosebește de toate celelalte prin câteva caracteristici liturgice, care îi conferă o notă de sobrietate și măreție în același timp, tristețe dar și de bucurie, de pocăință și nădejde; acum se retrăiește amintirea plină de dramatism a patimilor Mântuitorului; se crede că acum morții revin printre cei vii, de aceea abundă practicile de pomenire a morților și strămoșilor, pomenirea lor făcându-se în Joia Mare; slujbele ținute în biserică amintesc de evenimente și momente din istoria sfântă a mântuirii, fiind cunoscute sub numele de denii; astfel, luna se face pomenirea lui Iosif cel prea frumos, pierdut de frații săi, dar și pilda smochinului neroditor ca simbol al sinagogii care nu a adus rodul mântuirii; marțea se face pomenirea celor zece fecioare; miercurea este dedicată amintirii femeii păcătoase care a spălat cu lacrimi și a uns cu mir picioarele Mântuitorului; Joia patimilor este închinată amintirii a patru evenimente din viața lui Iisus: spălarea picioarelor ucenicilor, Cina cea de Taină, rugăciunea arhierescă înaintea de Patimi, unde accentul cade pe iubire și începutul Patimilor prin vinderea Domnului Iisus Hristos; în Vinerea mare se face pomenirea Patimilor și mărturia tâlharului care a ajuns în Rai; se rostește Prohodul; Sâmbăta este ultima zi a Săptămânii Mari, când se pomenește despre îngroparea trupului lui Iisus și coborârea la iad cu dumnezeirea pentru a ridica la viață veșnică pe cei din veac adormiți; postul acestei săptămâni are următoarea rânduială: luni, marți, miercuri și sâmbătă se consumă mâncare uscată, numai seara; joi este dezlegare la ulei și vin; vineri nu se cuvine a mânca; cei care nu pot respecta postul (bolnavii și bătrânii) pot mânca pâine și bea apă după apusul soarelui; mâncarea uscată constă în pâine, apă, nuci, halva, smochine, miere, alune, prune uscate, mere etc.; se poate mânca și mâncare gătită de post, consumată după apusul soarelui; nu este voie să se mănânce urzici sau mâncăruri gătită cu oțet, pentru că Mântuitorul a fost bătut cu urzici și i s-au umezit buzele cu oțet în loc de apă; curățenia sufletească și trupească este însoțită și de „*curățenia de Paște*” din gospodărie; se văruiește, se zugrăvește, se spală covoarele, preșurile și geamurile, se văruiesc trunchiurile copacilor; spre sfârșitul săptămânii, se pregătesc cozonacii, ouăle roșii și preparatele din carne de miel, toate trebuind să fie gata pentru a fi sfințite la biserică, în dimineața Duminicii Învierii Domnului (12.GHINOIU,p. 165;PRESA). Să nu se spoiască în această perioadă, pentru că este rău pentru tot felul de boli - lalomița; încărunțesc repede cei care se spală cu leșie pe cap în această săptămână - Țara Oltului (2.GOROVEI,p.210;GOLOPENȚIA,p.110). Nu este bine ca femeile să coasă, fiindcă acum Sfântul Ilie împarte trăsnetele; în lalomița, se crede că nu este bine să se zugrăvească în această săptămână, pentru că este rău de boli (2.BERDAN,p.6).

Săptămâna Luminată (prima săptămână de după Duminica Paștelui). Se întinde de la Duminica Învierii Domnului și până la Duminica Tomii (MUȘLEA,II,p.44). Se numește Săptămâna Luminată pentru că, înviind din morți în ajunul ei, Iisus Hristos a luminat toată lumea, pentru că și lumina Raiului strălucește, iar porțile lui sunt deschise, în schimb ale iadului sunt închise; apoi pentru că toate „*se luminează*”, adică toată natura începe să înflorească și să se înnoiască; de aceea, nu se serbează doar cele două zile de la începutul săptămânii, ci toate zilele cuprinse în ea, pentru ca oamenii să fie feriți de boli, ca recoltele să fie bogate, să nu le strice frigul, gerul, grindina sau gheața; cine moare în acest interval de timp și mai ales în ziua de Paște merge direct în Rai, oricât de păcătos a fost, fiindcă toate i se iartă - Banat;Bistrița;Suceava; cel care se naște în ziua de Paște va fi un om fericit, mai ales cel care se naște când trag clopotele întâia oară, se spune chiar că va fi un om norocos toată viața - Banat;Bistrița;Mărginimea Sibiului;Țara Oltului; Suceava (2.MARIAN,II,

p.169-171;232-233). Este marcată, ca și Anul Nou, de un pregnant spirit de împăcare; se fac vizite, cei mici la cei mari, frații mai mici la cei mai mari, finii la nași și între familii; în Banat, servitorilor și ciobanilor li se fac cadouri, în special miei; se acordă libertate deplină animalelor, vitele pot paște prin holde, câinii sunt eliberați din lanț, vacile nu mai sunt mulse (12.GHINOIU,p.179-180). Cine moare într-una din zilele acestei săptămâni merge în Rai, pentru că Raiul nu are porți în această perioadă - Suceava; femeile să nu coasă în această săptămână, pentru că tocmai în această perioadă Sfântul Ilie împarte trăsnetele - Transilvania (2.GOROVEI,p.204;232). Se crede că Raiul rămâne deschis de la Înviere și până în Duminica Tomii; ca dovadă că Raiul este deschis în acest interval de timp, în ziua de Înviere se scot ușile împărătești ale altarului și se pun deoparte, unde stau toată Săptămâna Luminată; cine moare în acest interval, dar mai ales în ziua de Paște, indiferent de păcatele săvârșite, merge direct în Rai, fiindcă lumina Raiului strălucește pentru fiecare om și pentru că ușile îi sunt deschise, iar cele ale iadului sunt închise; și cel care se naște în Duminica Paștelui, mai ales când se trage clopotul la biserică pentru prima dată, sau în această săptămână este considerat a fi un om norocos pentru toată viața; perioada de șapte zile care urmează după Duminica Paștelui poartă această denumire pentru că Domnul Iisus a luminat întreaga lume prin Învierea Sa din morți; se crede că, în această săptămână, se luminează nu numai sufletul omului, prin jertfa mântuitoare a lui Iisus, ci și întreaga vegetație a pământului izbucnește în floare; fiecare zi din această săptămână este ținută pentru diferite boli, dar și pentru semănăturile câmpului, ca să nu le strice frigul, înghețul și grindina; luni și marți aparțin ciclului pascal; miercuri nu se lucrează, ziua ținându-se pentru bolile de picioare, numite „de dânsele”; joi se ține pentru tunete, trăsnete și mai ales pentru a feri semănăturile de grindină; vineri este ținută pentru ca semănăturile câmpului și ale grădinilor să prindă rod; sâmbătă sunt împărțite pomeni celor săraci, la morminte, pentru sufletul celor morți; în toată săptămâna nu este bine să se lucreze; nu se țese, ca să nu bată grindina, nu se deapănă pe vârtelniță, ca să nu fie atrase vânturile și furtunile, nu se împunge cu acul, să nu strice piatra semănăturile și nu se aruncă cu apă, ca să nu fie udate sufletele celor morți, pentru că, în cazul că sunt udate, morții se supără și nu este bine; tradiția populară recomandă să se pună cloștile pe ouă în această săptămână, ca să iasă puii frumoși și sănătoși; întotdeauna, în ziua de vineri din această săptămână se sărbătorește Izvorul Tămăduirii, zi în care preoții sfințesc apa, ca și la Bobotează; ultima zi din săptămână este Duminica Sfântului Apostol Toma (PRESA).

Săptămâna Purtătoarelor de Mir; Săptămâna Mironosițelor; Săptămâna negrilor este întâia săptămână de după Duminica Tomii sau a doua după Paște, ultima denumire venindu-i de la faptul că multe femei o postesc; în prima zi din această săptămână, luna, în Bucovina se serbează „Prohoadele”, pentru a fi feriți oamenii de diferite primejdii care le-ar pune viața în pericol peste an, în caz că vreunul din ei ar mânca de dulce într-o zi de post; în ziua de luni se mai mănâncă paște, acestea fiind ultimele care au mai rămas din Duminica Învierii Domnului, de aceea se spune că ele „se prohodesc”, de unde și denumirea zilei de Prohoadă; dar sunt mulți oameni care cred că este bine să se postească nu doar în zilele de post, ci și luna, pentru a fi feriți de tot felul de primejdii (2. MARIAN,II,p.235).

Săptămâna Caloianului și Paparudelor. Cade în cea de a treia săptămână după Paște, când, în Câmpia Bărăganului, există obiceiul ca fetele cu vârste cuprinse între 5 și 20 de ani să modeleze din lut o păpușă, pe care o împodobesc cu flori, coji de ouă roșii și busuioc și o așează într-un sicriaș din lemn; urmează o ceremonie de înmormântare pe care o imaginează copiii, după care păpușa este îngropată în câmp, printre lanuri, sau la malul unei ape; după două zile (în ziua de joi), păpușa este dezgropată și bocită, iar sicriașul este aruncat într-o fântână sau pe o apă curgătoare, făcându-se totodată urări de belșug și ploaie; tot în a treia joi după Paște, se adună paparudele, un grup de fete îmbrăcate doar cu nuiiele de salcie sau altele cu diferite buruieni și care dansează pe ulițele satelor, gospodarii ieșind în poartă și stropindu-le cu apă, totodată rostindu-se și invocații pentru venirea ploilor; jocul paparudelor este urmat de Pomana Caloianului, după care se încinge

o horă la marginea satului; pe la începutul anilor `50, paparudele mai puteau fi întâlnite încă pe străzile cartierelor periferice din București (PRESA;NOTE, Antonescu). v. CALOIANUL; PAPANUDĂ.

SĂPUN (A SĂPUNI)

Să nu se manifeste a mirare cel ce face săpun, pentru că îi va curge sânge din nas - Vâlcea; este semn de moarte, dacă săpunul, odată făcut și așezat pe poliță, va crăpa singur - Vâlcea; să nu se ia săpunul din mâna cuiva, pentru că se va certa cu cineva - Dolj; să nu se scape săpunul în cenușă, pentru că va fi rău pentru porci - Galați; traista de vânătoare, făcută din cânepă, nu se săpunește, în caz că trebuie spălată, pentru că vânătorul nu va mai avea noroc la vânat - Tecuci (2.GOROVEI, p.171;210). Cine visează săpun înseamnă că va face un drum lung - Suceava (NOTE,Băncescu).

SĂRBĂTOARE

Asupra sărbătorilor de peste an, în special asupra acelor din calendarul tradițional (sărbătorile „băbești”), s-a scris destul de puțin și nu întotdeauna indicându-se cu precizie ziua sau zilele în care cad ele; de aceea, după circa 50 de ani, în care s-a vorbit despre ele evaziv și cu tendința clară de minimalizare a sărbătorilor creștin-ortodoxe, strădania cercetătorului de astăzi de a le fixa temporal este, în unele cazuri, sortită eșecului; se cunoaște că sărbătorile „băbești” sunt foarte numeroase, chiar dacă nu toate au importanță egală și că scopurile lor, deși în aparență de mare diversitate, se reduc în esență la unul singur - efectul apotropaic; numărul acestei vaste categorii populare nu a fost stabilit niciodată precis; unii cercetători le consideră a fi 53; alții constată că românul tradițional ține 96 sărbători fixe, 34 mobile, 52 de duminici, 12 zile de vineri, o zi de marți și una de joi postpascale, 3 zile de Crăciun, 3 zile de Paști, o zi de Anul Nou și una de Bobotează, ceea ce conduce la 204 sărbători din 365 de zile ale anului, chiar dacă unii vorbesc doar de un raport de 188 zile de sărbătoare la 177 zile lucrătoare; deoarece toate aceste zile reprezintă interdicții în planul activităților de tot felul, însuși poporul le-a ironizat în textele sale folclorice, satirizând lenea de a munci mascată de sărbătorile „băbești” (2.KERNBACH,p.250-251). Un document datat 1786 fixează zilele care se țin, la care adaugă și „Sfinții naționali” pentru ortodocșii din imperiul austro-ungar, nominalizând și sărbătorile „nefixe” care se țin; de pildă, în timpul lui Carol I, se prăznuiau 36 de sărbători aprobate, ceea ce lui G. Barițiu i se par „foarte multe și atâtea” (GRAMA,p.72). Cu toate că se întind pe întreg parcursul anului, este de remarcat că sărbătorile cu dată mobilă oscilează totuși, în număr mare, în preajma echinocțiului de primăvară, mai precis între *Moșii-de-Iarnă* (sâmbăta de dinaintea duminicii în care se lasă sec de carne sau sâmbăta de dinaintea Săptămânii Albe) și *Joia Nepomenită* (prima zi de joi de după Duminica Mare - Rusaliile); dintre acestea, cele mai semnificative, pentru calendarul popular, sunt sărbătorile pe care le polarizează Lăsatul Secului, Duminica Paștelui și Rusaliile (12.GHINOIU,p.35). În principiu, în aceste zile nu se lucrează, nici în casă, nici în câmp, activitatea intrând sub interdicție de teama animalelor sălbatice sau pentru a nu atrage asupra omului, familiei ori satului trăsnetul și „vremările”, adică furtunile (3.BOCȘE,p.112). În zilele de mari sărbători (Crăciun, Bobotează, Paște), să se dea de mâncare mai întâi vitelor și apoi oamenilor, ca să știe și ele că este sărbătoare, fiindcă ele contribuie la bunăstarea oamenilor, cu sprijinul lor se fac roadele și sporul gospodăriei; dar să nu se lucreze altceva nimic în zilele marilor praznice, în schimb, la sărbătorile bisericesti, se așteaptă să se tragă clopotele la biserică, după care se poate lucra - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.131;144). Se crede că născuții în diminețile zilelor de sărbătoare vor fi oameni deștepți - Tecuci; dar copilul zămislit în noaptea premergătoare unei zile de sărbătoare va fi cocoșat - Suceava; copiii născuți în zile de sărbătoare trebuie să aibă vreo malformație, fie de ordin fizic (ciungi, cocoșați, chiori etc.), fie de ordin psihic, adică slabi la minte - Bucovina; cine doarme în zilele de sărbători mari va fi somnoros tot anul - Transilvania; să nu se măture ograda în zi de sărbătoare că este „rău de lup” - Tecuci; cine cioplește lemn în zile de sărbătoare îi vor arde așchiile pe piept și ochii pe lumea cealaltă - Tecuci; totuși, cămășile trebuie croite în zile de

sărbătoare, ca să meargă bine celui ce le va purta - Tecuci; la praznice nu este bine să se iasă desculț din casă - Bihor; în zilele de sărbători mari, să nu se strige după nimeni, ca să nu fie strigat la fel tot anul cel ce o face - Bihor; în noaptea dinspre zile de sărbători mari, se crede că ard comorile și cine pândește le poate zări și poate intra în posesia multor bani - Suceava (2.GOROVEI, p.37;51;57;75;76;102;128;162;211;216).

SĂRITURĂ (A SĂRI; A SĂLTA)

În unele zone etno-folclorice ale României, vorbirea populară conservă un sens al verbului *a sări*, care desemnează actul fecundației la animale, săritura, saltul în sine având semnificații magico-simbolice (EVSEEV,p.172). Între mișcările dansurilor feciorești din Transilvania, se detașează unele în care dansatorii virtuoși trebuie să sară cât mai sus, în credința că acest salt va determina creșterea cânepei (4.POP,p.86).

SĂRUT (A SĂRUTA)

La majoritatea popoarelor europene, gestul sărutului, chiar dacă dezvoltă și o semnificație de etichetă, este un semn al contopirii nu doar fizice, ci și a sufletelor celor doi îndrăgostiți; el a conservat un simbolism al comuniunii, pe care l-a avut și la începuturile creștinismului, care, la rândul său, l-a preluat de la ceremoniile de inițiere în diferite mistere; în limbajul gesturilor și manifestărilor erotice, sărutul este înrudit cu îmbrățișarea, care este tot atât de râvnită și de așteptată ca și sărutul, pentru că înseamnă alinare și tămăduire a suferințelor dorului; sărutul, în poezia lirică populară, ține loc de împărțășanie, înlocuiește aerul, mâncarea și băutura și este râvnit să dureze toată ziua, cu prelungiri și peste noapte; îmbrățișarea reprezintă un gest erotic cu vădită amprentă maternă și filială; cuprinderea în brațe, strângerea la piept, mângâierea duioasă la care visează iubii sunt niște gesturi ocrotitoare; prin ele partenerii pot trăi pe rând sentimente materne și filiale; predispoziția aceasta ascunsă în subconștientul omului adult este egală atât la femeie cât și la bărbat; gestul îmbrățișării capătă accente masculine numai atunci când ia forma mai energică a „frângerii mijlocului” și a altor manifestări erotice pătimase (EVSEEV,p.166;168-169). În cadrul nunții, sărutul poate să semnifice despărțirea de statutul social avut anterior (după bărbieritul ritual și îmbrăcare, mirele se sărută cu toți ceilalți flăcăi), sau de acceptare, de integrare în noua familie, în care caz soacra mare (mama băiatului) o întâmpină pe mireasă la sosirea în casă, o trece de trei ori pe sub mână și apoi o sărută; aceeași valoare, de despărțire, este și „sărutul de pe urmă” dat decedatului înainte de înmormântare, prescripție asimilată și de ritualul creștin (ȘEULEANU,p.98;101;204;NOTE,Antonescu). Să nu se sărute copilul până nu împlinește vârsta de un an, pentru că se va deochea ușor - Muntenia; se crede că, dacă un copil nebotezat încă este sărutat pe obraji, el va face gropițe în obraji; să nu fie sărutat în timp ce doarme, pentru că i se fură somnul - Țara Oltului (2.GOROVEI,p.73; GOLOPENȚIA, p.103). Dar sărutul poate să întrunească și virtuți negative, atunci când el își depășește contextul pentru care există; astfel, nu este bine să fie sărutat copilul în creștetul capului și nici pe tălpile picioarelor, pentru că nu mai crește în înălțime - Maramureș (BOGDAN,p.101). Să nu se sărute o pasăre, pentru că aceasta va fi mâncată de uliu - Muntenia; cine are guturai și vrea să scape de afecțiune să sărute pe spinare pe un oarecare om, fără ca acesta să știe - Suceava; să sărute pe spinare pe un om care are ceva roșu asupra lui - Muntenia; pur și simplu să-l sărute pe spinare, fără ca acesta să știe, și guturaiul va trece la celălalt - Bihor;Argeș (2.GOROVEI,p.108;189). Va avea noroc cel care se visează sărutându-se cu cineva; dacă se visează sărutând mort(i) este semn că va avea parte de un necaz bine tănuț; dacă se visează sărutând pe Dumnezeu înseamnă că binele îi va veni de unde nu se așteaptă - Suceava (NOTE, Băncescu).

SĂMBĂȚĂ

Este zi nefastă, rea ca și ziua de marți; nici un lucru nu poate reuși acum, pentru că este sfârșitul

săptămânii, sfârșitul fiind al morții și al morților; de aceea sâmbăta este considerată ziua morților, iar Apa Sâmbetei este apa morților, care desparte lumea noastră de lumea cealaltă; fiind sfârșit, sâmbăta impune lucrărilor oamenilor un sfârșit, o atitudine corespunzătoare a acestora de a încheia totul, pregătindu-se de primirea duminicii; nu este bine să se plece la drum, pentru că sunt trei ceasuri rele și îl poate prinde un necaz sau o boală pe cel care se deplasează; nu este bine când un copil se naște într-o zi de sâmbătă, fiindcă va fi lipsit de vlagă și va muri de timpuriu (BODIU, p.419). Sfânta Sâmbătă nu are legătură cu torsul, așa cum s-ar crede; se spune despre ea că are o origine cvasi-silvestră, trăind în păduri sau, după alte mențiuni, aproape de Apa Sâmbetei; își face apariția la miezul-noptii, încercând să-i agrezeze pe drumeții întârziți (2.OLTEANU,p.322). Este zi a morților și, din această pricină, nu este indicat să se înceapă nici un fel de lucru, pentru că el nu va fi dus la bun sfârșit - Iași; Suceava; nu va avea spor cel care începe orice lucru în zi de sâmbătă - Tecuci; să nu se coase pentru copii în zi de sâmbătă, pentru că este zi de sfârșit și moare copilul; în caz că este necesar, să se lase ceva neterminat și să fie terminat în săptămâna următoare; nici oamenilor maturi nu li se croiește și coase haine sâmbăta, fiindcă moare cel ce va purta acea îmbrăcăminte - Țara Oltului; să nu se mănânce de dimineață, pentru că în această zi se împărtășește îngerul - Muntenia; nu se iese afară sâmbătă seara fără pălărie - Bihor; în zi de sâmbătă nu se pleacă la drum, deoarece îi va merge rău celui care călătorește - Țara Oltului; Muntenia; nu se văruiește și nu se dă cu lut, pentru că ar însemna că s-ar lipi gurile morților - Suceava; văzând pe cineva că poartă haine noi, să nu i se spună „*să porți sănătos*”, pentru că înseamnă că i se dorește moartea - Galați; este rău de moarte dacă se croiește sau se urzește gura cămășii în zi de sâmbătă - Vâlcea; Muntenia; să nu se croiască în zi de sâmbătă cămași, pentru că vor muri cei ce le vor purta - Suceava; nu este bine ca o cămașă croită să fie finalizată în zi de sâmbătă, fiind pericol de boală pentru cel care o va purta - Tecuci; de aceea se și spune că gura cămășii de sâmbăta este bună numai pentru crescut porcii - Vâlcea; dacă cineva începe să croiască o haină nouă într-o zi de sâmbătă și o sfârșește tot sâmbăta, atunci omul căruia îi este destinat obiectul moare cu siguranță - Iași; dar, dacă vreo femeie începe croiala unei haine noi în zi de sâmbătă, este obligatoriu să o finalizeze tot în aceeași zi, pentru că altfel e rău de boală - Muntenia; se începe să se croiască în general, dar nu este bine pentru sănătate să se termine un obiect de îmbrăcăminte într-o zi de sâmbătă; dacă se întâmplă totuși, este bine să se lase o butonieră sau o cheotoare neterminată - Galați; tot rău pentru sănătate este și luarea la purtare sau probarea hainelor în zi de sâmbătă - Galați; se crede că pruncii născuți în zi de sâmbătă vor muri curând - Suceava; moare cineva din casă, dacă se sacrifică un animal în zi de sâmbătă - Vâlcea; nu are noroc la vite cine țese sâmbăta seara - Tecuci; cine dă apă în zi de sâmbătă va avea parte de pomană după moarte - Suceava; când vremea rea începe sâmbăta, e semn că va ține mult - Suceava; când ploaia începe sâmbăta, înseamnă că va dura până în cealaltă sâmbăta - Muntenia (2.GOROVEI,p.11;35;37;112;113;123;143-145;196;209-210;219;255;274;GOLOPENȚIA,p.108). Caracterul nefast al acestei zile este evidențiat și de credința în existența „celor trei ceasuri rele” (12.GHINOIU,p.61). Sâmbăta sunt trei ceasuri rele; nu este bine să se înceapă un lucru, fiindcă fie nu va fi terminat, fie că nu iese bine - Bucovina; nu se încep de sâmbăta hainele pentru nuntă, pentru că înseamnă că sunt făcute pentru înmormântare, că va muri cineva foarte apropiat din familie - Neamț; după ce a murit cineva din familie, șase săptămâni nu este bine să se spele rufe în zilele de sâmbătă, pentru că se crede că mortului i se dă de pomană apa murdară de la rufe - Muntenia; se lucrează orice, numai haine nu este bine a se croi; nici să nu se finalizeze vreo haină, trebuie măcar o cheotoare să fie lăsată neterminată, pentru că nu este bine pentru sănătate; nu se croiește cămașă sâmbăta, pentru că moare cel ce o va purta; nu este bine să se înceapă a se croi haine și nici să se plece la drum, fiindcă marțea și sâmbăta numai la morți se croiește și numai morții se pornesc din casă în aceste două zile; când vremea rea începe sâmbăta, ține mult; dacă un copil a „picat în *sohote* sau *socote*”, din a căror cauză el se usucă de rămâne numai pielea și osul, atunci mama lui îl ia, într-o sâmbăta dimineața, îl pune într-un sac gol, îl duce la un vecin, unde îl

introduce, de trei ori, în cuptorul de vară, după care îl așează pe adâncitura unde este pus obișnuit ceaunul; dacă nu s-a vindecat astfel, îl pune într-un sac în care s-a ținut făină și îl duce la cimitir, unde îl așează pe mormântul altui copil, rostind totodată și o invocație; atât la ducere, cât și la întoarcere, mama copilului nu trebuie să se oprească din drum și nici să dialogheze cu un alt drumeț; dacă nici așa nu reușește, ia un craniu de cal, îl fierbe și cu acea apă îl spală pe copil, crezând că astfel se realizează una din două posibilități: ori copilul se vindecă, ori moare; ca să știe dacă îi va muri copilul, ia două ulcele goale și le dă cuiva să aducă apă de la o fântână numai în una dintre ele, dar în gând le menește astfel ca o ulcea să însemne „viață”, cealaltă „moarte”, evident că în cea în care este adusă apă ar indica și destinul copilului bolnav - Bucovina (2.MARIAN,I, p.77; 91;3.II,p. 251-252;NOTE,Băncescu). „*Mersul grăitor*”, adică mersul în pețit, se face sâmbăta seara, la casa fetei, unde se pregătește o masă; merge ginerele însoțit de părinți, de un bătrân din sat și de cumnatul de mână; iau cu ei o sticlă de țuică sau vin roșu, cu busuioc prins cu fir roșu de lână la gura sticlei; tot sâmbăta se face și chemarea la nuntă de către cumnatul de mână, care poartă pe cap o cunună de *foaienfir* poleită, cusută pe o fâșie de mătase roșie sau de pânză roșie - Mehedinți (CIOBANU,p.77-78). Serii simbolice: *sâmbătă-sac-cuptor-ceaun*; *sâmbătă-sac de făină-mormânt-descântec*; *sâmbătă-cranii de cal-apă*; *sâmbătă-rachiu/vin-busuioc-fir roșu*.

Sâmbăta morților (Moșii). Oricare dintre zilele de sâmbătă de peste an, când se obișnuiește să fie pomeniți morții din familie, cu excepția sâmbetei dinaintea Duminicii Învierii Domnului (Paștele). v. MOȘII.

Sâmbăta lui Toader (Sâmbăta Sfântului Teodor Tiron) cade întotdeauna în prima sâmbătă din Păresimi (Postul Mare sau Postul Paștelui), fiind deci sărbătoare mobilă, condiționată de fixarea în calendar a Duminicii Învierii; poporul denumește această zi Sân-Toader, Sân-Todor și Sân-Toaderul cel Mare; începând cu această zi de sâmbătă, care este dedicată morților pentru care se fac pomeni, numindu-se din această cauză și Sâmbăta Morților, debutează seria de sâmbete care cad în post și în care sunt pomeniți cei răposați, cu excepția ultimei sâmbete din Săptămâna Patimilor, închinată în exclusivitate punerii și șederii Domnului în mormânt; în această zi se scot caii la păscut; în Sâmbăta lui Toader, femeile se abțin în special de la tors, țesut și cusut, de la pregătirea leșiei pentru spălarea cămășilor; cine nu respectă aceste interdicții riscă să fie blestemat de Sân-Toader și să-i amorțească mâinile sau să fie lovit și chiar omorât de caii lui Sân-Toader, care sunt foarte răi; aceștia din urmă se pot preface în cei mai frumoși și voinici flăcăi, care pândesc fetele mari ce au nesocotit interdicțiile și le răpesc în drum spre o horă imaginară unde le invită; nu se poate scăpa de ei decât alergând repede acasă și răsturnând toate vasele cu gura în jos; în Bucovina se crede că Sân-Toader are un cal alb, cu un corn în frunte, pe care umblă mai ales de ziua lui; calul nu bea și nu mănâncă, dar de Sân-Toader are voie să bea și să pască; nu paște însă iarbă, ci numai păr de fată mare; aceeași credință există și în Muntenia; caii lui Sân-Toader (în număr de nouă) mai sunt numiți simplu și Sân-Toaderi sau Sâm-Toaderi și le sunt dedicate zile speciale, care încep totdeauna în prima marți, la amiază, din Păresimi și țin șapte, respectiv opt sau nouă zile, adică până în ziua de miercuri la amiază din săptămâna următoare; se crede că Sân-Toader și cei nouă cai ai săi rup lanțurile lui Sânpetru de la porțile cerului, lăsând primăvara să intre în lume; în acest interval de timp sunt practicate multe interdicții, care însă pot fi evitate dăruind porumb, ovăz și sare cailor; în Banat, aceste daruri sunt date cailor vecinilor; bărbații și femeile se scoală, în ziua Sân-Toaderului, dimineața până nu răsare soarele, adică înainte ca sfântul să-și scoată caii la păscut și înainte ca lumea satului să-și hrănească și să-și adape proprii cai, se spală pe cap cu apă în care se pune fân din ieslea cailor, ca să nu li se pască părul peste an, ci, dimpotrivă, să fie lung și frumos; celui ce încalcă recomandarea i se paște tot anul părul, adică i se rărește; fetele mai pun în apa de spălat *iarbă mare* (plantă erbacee, cu tulpina păroasă și ramificată, cu frunze mari și flori galbene – *Inula helenium*; ȘĂINEANU,III,p.182), busuioc, mentă, cimbru, muguri de pomi și fân, ca părul să le crească lung și frumos și să fie căutate de flăcăi precum florile primăverii; după spălat și pieptănat, bărbații își retează pletele și un mic smoc din

frunte, iar femeile își retează vârful cozilor; părul astfel tuns se pune într-o scorbură de răchită, adăugându-se: „*Toadere, Sân-Toadere/Na-ți părul meu/Și dă-mi coama calului tău*“; tot în Bucovina se zice că Sân-Toader este dezlegătorul fierturii, adică a hranei preparate prin fierbere, pentru că, în prima săptămână a Postului Mare, oamenii se hrănesc doar cu mălai, pâine, pepeni și varză murate, în primele zile ale acestei săptămâni făcând chiar post negru, hrănindu-se, numai spre seară, doar cu pâine și apă; în ajunul și în ziua de Sân-Toader mai sunt îndătinate și alte obiceiuri și practici: se tund sau încep să fie tunse vitele; fiind și Sâmbăta morților, pe lângă celelalte colive se face și *coliva lui Sân-Toader*, din care fetele iau câteva boabe și le pun în sân, pentru a-și visa ursitul; se fac întreceri de cai (*încurarea cailor*), se leagă frățiile de cruce între prieteni (*înfrățirea și însurățirea*), care se jură să se ajute și să nu se trădeze până la moarte, vrăji și farmece pentru aflarea ursitei, precum și *Târgul Sân-Toaderului*, târg special destinat comercializării cailor; se dau cailor numai boabe de orz și de porumb alese, li se tund coamele și cozile și se aleg cei mai frumoși armăsari pentru reproducere; părul rezultat din tunderea coamelor și cozilor se așează în mușuroaiele furnicilor, pentru ca animalele să fie iuți ca acestea (PRESA). Serii simbolice: *păr-mușuroi de furnici; păr-răchită; apă-iarbă mare-busuioc-mentă-cimbru-mugure-fân*.

Sâmbăta lui Lazăr sau Intrarea în Ierusalim (ziua de sâmbătă de dinaintea Duminicii Floriilor).

Lazăr din folclor este altul decât cel din Evanghelia lui Luca (om sărac, frate al Martei și al Mariei, înviat de Iisus); legenda spune că Baba Dochia era mama lui Dragobete, Cap de Primăvară, căsătorit cu o fată, care avea un frate mai mare, pe nume Lazăr; într-o sâmbătă, acesta pleacă de dimineață cu caprele, mama lui rămânând acasă pentru a face plăcinte; se urcă într-un copac să culeagă muguri, dar își aduce aminte că plăcintele ar fi gata și se grăbește să coboare, dar cade și moare; sora lui, nevasta lui Dragobete, merge și îl caută până îl găsește, începe să plângă și nu încetează până și ea cade moartă lângă fratele ei; rudele și neamurile i-au găsit târziu, tocmai în ziua de Sântămărie, când iarba crescuse peste ei; în felul acesta, sora lui Lazăr scapă de traiul greu pe care îl ducea cu soacra ei, Baba Dochia; se zice că de atunci a rămas jelitul la morți; obiceiul numit *Lazăr* sau *Lăzăriță* este atestat doar în Muntenia și Dobrogea și este practicat doar de fete; una din fete, numită Lăzărița, se îmbracă mireasă; ea și cu celelalte fete formează o ceată, colindă în fața ferestrelor caselor unde sunt primite; Lăzărița se plimbă cu pași rari în mijlocul cercului făcut de fete, care povestesc, pe o melodie simplă, drama lui Lazăr și a Lăzăriței: cum el pleacă de acasă cu oile, se urcă în copac să dea frunză la animale, cade din copac și moare, este adus acasă, este scăldat ritual în lapte dulce, este îmbrăcat cu frunze de nuc, iar apa în care a fost spălat este aruncată pe sub nuci; un text dobrogean adaugă că Lazăr se transformă în flori, moment în care fetele se prind într-o horă de veselie; practic întreg ritualul este descris în textul cântat de fete, ceea ce este foarte rar în folclor (12.GHINOIU, p.176-178). De fapt, în această zi sunt sărbătoriți trei Lazări: Lazăr cel Sărman, Lazăr înviat de Iisus și un Lazăr care a murit de poftă de plăcinte; se poate munci în această zi, dar nu este voie să se toarcă; în această zi, fetele umblă cu Lăzărelul; o fată se îmbracă în mireasă, iar însoțitoarele ei cântă „*Lazărul*” sau „*Lăzărelul*”, textul acestuia narând despre un tânăr care a plecat la pădure să culeagă ramuri tinere pentru oile și mieii lui, dar cade dintr-un copac și moare; surorile sale îl pregătesc de înmormântare, dar, din neatenție, varsă laptele de la oi, iar acesta se împrăștie în Grădina Zânelor, în somnul copiilor, pe sub umbra nucilor, în calea voinicilor, în panglica fetelor, în tămâia babelor, în jimbla cocoanelor și în vinul boierilor, această enumerare finală fiind de fapt urarea în sine pentru cei care participă la acest obicei specific Munteniei; în această zi se împarte pâine săracilor; nu se lucrează nici un fel de muncă voinicească, pentru că este rău de căzătură, fiindcă Lazăr, care a fost un sfânt, a murit prăbușindu-se dintr-un arbore; din cauza lui Lazăr cel mort de dor de plăcinte, femeile pregătesc, în această zi, tot felul de copturi, dar în special plăcinte, pe care le dau de pomană sărmanilor, ca Lazăr cel Sărman să ceară lui Dumnezeu iertarea păcatelor celor de pe pământ - Bucovina; în toată săptămâna dinaintea Floriilor, oamenii nu plantează nici un pom, nu pun nici semănături și

zarzavaturi, crezând că nu vor face fructe, că nu vor avea rod, ci vor face numai flori; în această sâmbătă, copiii se duc cântând la biserică, ducând rămurile înverzite, pe care le pun în pridvor, după care preotul le citește în biserică rugăciunea de iertare și îi miruiește pe toți - Olt; Muntenia; nu este bine să se toarcă, pentru că toți morții așteaptă în această zi la porțile Raiului și le curg balele după pomana așteptată - Bucovina; femeile se mai duc în pădure și culeg o buruiiană, numită *țâța vacii*, pe care o dau de mâncare vacilor, ca să dea mai mult lapte - Suceava; fetele răsădesc flori, ca să le meargă bine - Suceava; sunt scoase la aerisit toate hainele - Banat; se scoate o oglindă din casă și, împreună cu cămașa pe care o vor purta în Duminica Floriilor, este dusă sub un păr altoit, ca dimineața să răsară soarele peste ele, fetele crezând că astfel vor putea face farmece cu aceste obiecte pentru dragoste și pentru sănătate - Banat; Bistrița; în Muntenia și chiar în jurul Bucureștiului, se umblă cu *Lăzărelul*, datina numindu-se *Lăzărel* sau *Lăzărică*, sau *Lăzăriță* sau „*Cu mireasa*”; 3-5 copilițe, cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani, din care una îmbrăcată în mireasă, cântă un text despre un om care a plecat la pădure și a murit căzând dintr-un copac; fata îmbrăcată în mireasă trece printre celelalte, numai ea fiind îmbrăcată cu cunună și voal pe cap; legendele spun însă de un Lazăr copil, care a cerut mamei sale să-i facă plăcinte, mama nu a vrut, iar el s-a dat cu fundul de pământ până s-a înfipt într-un fus și a murit; tot în această zi au loc Moșii de Florii, când se împart felurite copturi, în special plăcinte; plăcintele se trimit ca „moși” de sufletul morților, care așteaptă în această zi la poarta Raiului - Suceava; plăcintele sunt trimise la case unde cresc și copiii și uneori sunt trimise plăcinte și a doua zi, în Duminica Floriilor; se mai trimit și o ulcică de miere, cu un colac deasupra și o lumânare lipită de toartă - Bucovina; femeile fac niște pâinișoare din grâu, împletite în formă de spirală, ca și cum ar fi două prescuri lipite între ele, sau ca două *bulcuțe* și se numesc *Florii* (sing. *Florie*) și care se dau băieților săraci din vecini, de sufletul morților - Bistrița; se coc atâtea pâini din făină de grâu câți membri ai familiei sunt, ele nefiind de aceeași mărime, ci după vârsta fiecăruia; deasupra sunt împletite cu flori și cruci din aluat și apoi sunt împărțite de pomană; se mai pun ramuri de salcie verde și apă la crucile mormintelor celor apropiați - Banat; se adună în această zi trei fete cam de 12 ani, din care una se împodobeste pe cap cu beteală, ca o mireasă, a doua își pune pe cap un tulpan și a treia ține în mână un coș cu ouă; merg astfel pe la case și dau ouăle de pomană - Dobrogea; dar există și obiceiul asemănător „moșilor”, chiar se numește „*Moșii de Florii*”, când se trimit pe la case, de pomană, câte o ulcică plină cu miere, deasupra punându-se un colac sau o franzelă, iar la toartă o lumânare lipită de ea - Giurgiu (2.MARIN,II,p.70-71;77;83-84;3.III,p.246;PRESA). Obiceiul este asemănător ca structură colindelor, deoarece ceata de fete, în special Lăzărița, deplânge moartea lui Lazăr, căzut din copacul unde se urcase să ia frunze pentru oi, plânsul fiind urmat de veselie, fiindcă Lazăr învie și se transformă în flori; ceremonialul simbolizează învierea naturii și triumful primăverii - Muntenia; Dobrogea (2.CONSTANTIN,p.43). Obiceiul care se desfășoară în această zi poartă denumirea de *Lăzărița* - Teleorman (CRISTEA, p.46). Ziua se mai numește *Lazărul* sau *Lăzărelul*, aceeași denumire purtând-o și obiceiul care se desfășoară în această zi; din cadrul unei cete de fete, una este îmbrăcată în mireasă și purtată din casă în casă, unde se cântă, sub ferestre, *Lazărul*, text folcloric asemănător bocetului, primind în schimb ouă și bani - Muntenia; în această zi nu se depun activități care presupun un mare efort („*nu se lucrează la lucru voinicesc*”), deoarece se crede că este rău de căzătură, pentru că, se spune, Lazăr, un sfânt legendar, ar fi murit căzând dintr-un arbore; în această zi sunt pomeniți toți morții din fiecare familie; femeile pregătesc felurite copturi, în special plăcinte, pe care le împart apoi de pomană sărmanilor; fetele răsădesc flori, crezând că astfel le va merge bine; în Banat și în Transilvania, se obișnuiește ca, în seara dinspre Duminica Floriilor, fetele să pună o oglindă (*căutătoarea*, *cătătoarea*) și cămașa curată, menită a fi îmbrăcată a doua zi, sub un păr altoit, pentru ca dimineața să răsară soarele peste ele, ulterior cele două obiecte fiind folosite pentru a face farmece de dragoste și descântece pentru sănătate (PRESA). Serii simbolice: *cămașă-oglină-păr-soare*; *miere-colac-lumânare*; *salcie-apă-mormânt*.

Sâmbăta Mare (ajunul Duminicii Învierii Domnului; ajunul Paștelui; ultima zi din Săptămâna Patimilor). În această zi, pe lângă unele preparate destinate mesei de Paște, se face și o așa-zisă păscuță a vitelor, care se dă a doua zi de mâncare vacilor, în credința că astfel vor avea lapte mai mult - Suceava (2.GOROVEI,p.130;2.BERDAN,p.71). În această zi, se obișnuiește ca oile să fie date în turmă și se trag focuri de armă, pentru ca laptele lor să nu poată fi furat de nimeni - Sălaj (PRESA). Toate sâmbetele din Păresimi, cu excepția Sâmbetei Mari, sunt menite pentru pomenirea morților, din care cauză se și numesc „sâmbetele morților” (2.MARIAN,I,p.241-242). În jurul unui foc, se adună tinerii și maturii, ajutând astfel „creșterea” soarelui și alungând spiritele rele ale morților din cimitire (moroi și strigoii), în așteptarea Învierii (8.ȘTIUCĂ,p.11). Se așează, în această zi, câte două gii cu iarbă verde la pragul fiecărei case, grajd, șură, intrare în pivniță etc., una în exteriorul pragului, cealaltă spre interior, de așa manieră încât și la intrarea într-un spațiu al gospodăriei și la ieșire să se poată călca pe ele; se mai pun la tocurile ușilor și ramuri înverzite de tei, plop, stejar; brazdele de pământ cu iarbă și ramurile rămân puse la intrări în toate cele trei zile ale Paștelui - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.24-25).

Sâmbăta Tomii. Se merge la cimitir cu pască și ouă roșii, care sunt împărțite de pomană sărmanilor, pentru sufletul morților din familie care nu au fost pomeniți de preot - Bucovina; se duc ouă roșii și pască la cimitir, se așează lângă cruce, unde se aprinde și câte o lumânare, apoi cheamă preotul să le pomenească mortul, iar ofranda este dată acestuia și dascălului, drept plată pentru rugăciunile făcute - Moldova (PRESA).

Sâmbăta Rusaliilor cade întotdeauna înaintea celei de-a șaptea duminici, numărând de la Duminica Paștelui; este Sâmbăta Morților - Moșii de Vară; există credința că, în această zi, morții se întorc la casele lor (12.GHINOIU,p.180). În această zi se manifestă grupurile de Călușari, sub forma unui rit de vindecare a celor „*luați din/de căluș*”; formarea cetii de călușari se face la malul unei ape, în mare taină, prin depunerea unui jurământ; sunt momente ale dansului călușăresc, cum ar fi de pildă „*Hora Călușului*”, când femeile își încredințează copiii mici călușarilor, aceștia purtându-i în brațe în timpul jocului, în credința că astfel cei mici vor fi feriți de boli peste an - Călărași (TUDOR,p.76). Dimineața, se dezleagă la fântână „*apa mare*”, adică a apei care a fost transportată în joile și sâmbetele dintre Joia Mare (din Săptămâna Patimilor) și sâmbăta Rusaliilor la casele unor oameni bătrâni sau suferinzi; apa se dezleagă de către fiecare familie pentru morții ei, la ceremonie participând și fata sau bătrâna care a cărat apa, precum și cel care a oficiat rolul de martor; cea care a cărat apa înconjoară fântâna de trei ori, cu tămâie și lumânări, rupe răbojul sau nuiaua pe care a notat numărul căldărilor cu apă cărate și aruncă bucățile de lemn în fântână, împreună cu un colac, acesta reprezentând „*plata apei*”; după aceasta se face „*Parastasul de obște*”, care se oficiază la biserică, unde sunt pomeniți morții întregului sat și sunt slujite ofrandele aduse, parte dintre acestea fiind lăsate bisericii; uneori, după slujba de la biserică, se merge la cimitir și se împarte colivă, colaci și vin și sunt plânși morții; acasă, ofrandele rămase nedate sunt amestecate cu celelalte, vinul se pune în ulcele, la toarta acestora punându-se și câteva cireșe; din pomană nu gustă nimeni din casă, decât după ce se face împărțirea, considerându-se că atingerea ei înainte de a fi împărțită este un sacrilegiu; împărțirea se face la vecini; odinioară, ceremonia dura trei zile, de sâmbătă până luni, după Duminica Mare (PRESA).

SÂN

Dacă, imediat după naștere, tânăra mamă „nu are sân” până în trei zile este semn că pruncul ei nu va trăi - Buzău; când va trebui să fie hrănit pentru prima oară, nou-născutului să i se dea să sugă din sânul din partea dreaptă, ca să nu devină ulterior stângaci - Bucovina;Suceava; copilul care suge mai mult din țâța stângă va fi nătâng - Tecuci; dacă din sânul unei mame care alăptează, curge și singur laptele înseamnă că pruncul dorește țâța și trebuie neapărat să i se dea - Buzău; unui nou-născut să i se dea sân, pentru prima oară, de la mama lui și nu de la altă femeie, ca viața lui să nu depindă, în viitor, de mila altora - Buzău; tinerele mame să nu dea unor copii gemeni ai

altor mame să sugă, fiindcă li se oprește lactația - Dolj; despre femeia care nu are sân, se zice că o vor suge balaurii pe lumea cealaltă, ca pedeapsă pentru impotența ei, din care cauză trebuie să-și pună țâța, chiar dacă nu are lapte, în gura unui sugar, ca să-și mai ușureze din păcate - Tecuci (2.GOROVEI,p.59;235).

SÂNGE

Se crede, atât timp cât neamurile nu fac sfeștanie într-o casă în care le-a murit o rudă, că acestea umblă până la genunchi în sângele mortului - Suceava; este deocheat de ființa de care îi este drag cel căruia îi curge sânge din nas - Galați; cui îi curge sânge din nas îi va muri o rudă - Suceava; se va îmbolnăvi cu siguranță cel căruia îi curge sânge din nas sau din gură în Săptămâna Patimilor - Dolj; oamenii nu ies la coasă, dacă nu au văzut, în ziua de Ignat (20 decembrie), sânge de porc negru; dacă nu au văzut, este obligatoriu să înțepe creasta unui cocoș negru, ca să-i iasă sânge - Vâlcea; în ajunul Crăciunului, copiii se mânjesc pe față cu sânge de porc - Vâlcea (2.GOROVEI,p.74;147;154;158;200). Înseamnă boală și nenorocire pentru cine visează că permite să i se ia sânge; dar nu este rău dacă se visează că îi curge sânge; înseamnă moarte în familie pentru cel care visează un alt om sângerând; dacă visează sânge pur și simplu înseamnă că a pierdut o speranță; dacă visează că îi curge sânge din cap este semn că va face avere - Suceava (NOTE,Băncescu).

SÂNGER (*Cornus sanguinea* - DLRM,p.775)

Evident că denumirea arbustului în limba română a fost determinantă, crezându-se că nu este bine ca vitele să fie lovite cu lemn de sânger pentru că atunci ele vor sângera - Dolj; Maramureș (2.GOROVEI, p.210;BOGDAN,p.98).

SÂNTOADER

În Banat, luni, după Duminica lăsatului de brânză, este *Lunea păstorilor*, în care nu este îngăduit bărbaților să lucreze, iar femeile nu cos, nu țes și nu spală, crezându-se că acela care o va face se va spânzura; urmează *Marțea tunului* (a tunetului), în care nu se lucrează nici în casă, nici afară, pentru că există pericolul să fie omorât de *Sântoagerii*, care dau cu tunul în această zi și învie *gongurile* cu șerpi, broaște, șopârle; miercurea, după Duminica lăsatului de brânză, încep *Sântoangerii*; femeile nu lucrează nici în casă, nici la câmp, pentru că le mănâncă Sântoangerii, care sunt în număr de 8, băieți tineri, frumoși la chip, însă de la brâu în jos sunt cai, cu picioare de cai și copite cu potcoave, au coadă lungă pe care o poartă băgată în cizmele din picioare; sărbătoarea Sântoangerilor ține din această zi după *zăpostit* până în joia viitoare, timp în care nu trebuie să se înnopteze pe afară și nu trebuie dat nimic din casă; aceste duhuri umblă îmbrăcate în straie naționale, iar joia, la terminarea timpului lor, este ziua *Sfântului Toager al Șchiop, al Mare*, iar sâmbăta, după toate aceste zile, se face praznic pentru toți Sântoangerii, adică se face o pâine din mălai sau grâu, deasupra având formă de potcoavă de cal, turtă care se dă de pomană (LĂPUȘTE,p.88-89). Se ține în prima zi de sâmbătă după Lăsata Secului pentru intrarea în Postul Mare, când se face „*lăutul fetelor și al femeilor*”, care se spală pe cap cu apă caldă, în care pun „iarbă mare”, în credința că rădăcina plantei va face să le crească părul negru, des și frumos; tot în această zi se face și „*Încurarea cailor*”, caii, împodobiți cu ciucuri și cordele colorate, fiind plimbați prin sat de către flăcăi, călare pe ei, după care se iese la marginea satului, unde se desfășoară o întrecere, ca să se vadă care cal a fost cel mai bine îngrijit peste iarnă - Teleorman (CRISTEA, p.46). În Călărași, în această zi, caii sunt scoși din grajduri după iernat, sunt țesălați, curățați la copite, gătiți cu panglici, după care sunt călăriți prin tot satul, pentru a se obișnui din nou cu muncile pe care le vor face (TUDOR,p.76). În noaptea Sân-Toaderului, nu se doarme afară, iar, în săptămâna de dinainte, să nu se umble pe afară la miezul-noptii, că vine Sân-Toader pe un cal alb, sare cu el pe cel pe care îl întâlnește și îl șoimănește (îi dă boala pe care o dau și ielele, șoimanele) - Dolj; când scâldatul copilului se face în această zi, în apa pregătită în acest scop se pun și câteva

pietricele și flori de fân, ca pruncul să crească sănătos și să fie plăcut celor din jur - Muntenia; este bine ca, în această zi, omul să se spele, punând în apă iarbă cu firul lung, pentru că altfel se rățăcesc caii lui Sîn-Toader prin sat și nu mai ajung la acel om - Vâlcea; se tund copiii, ca să fie sănătoși peste an, să crească frumoși, fetele se tund ca să le crească părul lung și frumos și să aibă minte, se tund și mânjii, luându-li-se puțin păr din frunte, ca să crească frumoși - Țara Oltului; în această zi, fetele se spală, punând în apă iarbă, sau paie din ieslea vitelor, sau fân, ca să le crească părul precum coamele sau cozile cailor lui Sântoader - Moldova; Galați; Suceava; din același motiv, fetele își taie câte o șuviță de păr, pe care o pun sub o balegă aproape uscată și invocând apoi de nouă ori pe Sîn-Toader să le dea cozile iepelor - Tecuci; în această zi se lasă caii liberi la păscut - Suceava; în această zi, se tund vitele în frunte, ca ele să fie frumoase - Suceava (2.GOROVEI,p.188-189;214; 231;275;GOLOPENȚIA,p.110;136). Înainte de duminica în care are loc „*Strigarea peste sat*”, adică înainte de duminica Lăsatului de sec pentru intrarea în Postul Paștelui, a doua zi, luni, când începe așa-zisa săptămână *a brânzei*, au loc unele rituri în legătură cu caii și cu patronul lor mitic, Sântoaderul sau Calul cel Mare, printre acestea enumerându-se *spălarea capului* de către fete și *tunderea părului* la bărbați și băieți, dar mai ales *tunderea coamei cailor* și scurtarea cozilor la cai și vite; în continuare, marți la amiază, *sântoaderii* coboară din munte, unde își au „locuința”, în satele din vale; ei sunt organizați ca o mică confrerie (herghelie) de 7 până la 12 feciori-cai, conduși de șeful lor, supranumit Calul cel Mare; joia ce urmează este numită *joia iepilor*, când este târg de cai și încep cele 9 (după alții 12) *joii verzi*, adică apar ielele (a căror zi e joi), iar vineri este *vinerea buruienilor*, fiindcă se culeg ierburile medicinale, pe când sâmbătă, ziua Sântoaderului cel Mare, are loc *spălarea și tunderea părului*; este un rit de înfrumusețare a fetelor prin magia ierburilor naturale, culese în ajun, și care sunt puse în albia de spălat, timp în care este chemat Sântoaderul printr-un descântec; alteori se merge direct la grajdul cailor, fata ia coada calului cu o mână, cu cealaltă părul ei, în timp ce rostește un descântec; după spălat și tuns, părul rezultat este adunat cu grijă și ascuns într-o scorbură de copac, sau îngropat în grădină lângă un pom, iar apa este aruncată în grădină; deci este vorba de un complex ritualistic de invocare a puterii magice animaliere; Sântoaderul este văzut de popor drept un cal, care este și patronul frățiilor de cruce, căci frații de cruce se fac, de preferință, de ziua lui, adică sâmbătă din ultima săptămână a câșlegilor; și încurările de cai se fac în onoarea lui, cu toate că s-a uitat substratul mitic; mai au loc, în săptămâna asta și alte rituri, rămășițe ale sărbătoririi Anului Nou la echinocțiul de primăvară; este evident că „roata” (*Alimori*) simbolizează soarele care, la solstițiul de iarnă, trece de la scăderea la creșterea luminii, pentru ca, la echinocțiu, să fie pe deplin stăpânitor, iar calul este animalul consacrat acestui astru, de unde și prezența *roții de foc* și Sântoaderului-cal în mitul și riturile de început de an; în sâmbăta lui Sântoader au loc și curse de cai și odinioară era tradiția să se joace *călușarii*, rit echinocțial care s-a mutat apoi la Rusalii; dar mai ales, în această sâmbătă, este tradiția să se lege copiii *frați de cruce*, fetele să se *însurorizeze*, să se facă un fel de turte dulci sau colăcei, numiți *cuci*, *brăduleți*, care, în unele sate sunt agățați și în crengile unor copaci din pădure, în *știrea cailor*, a doua zi putând fi folosiți ca medicament împotriva reumatismului; tot în sâmbăta aceasta sunt colindați cei care poartă numele de Toader, colindătorii fiind răsplătiți și cu acei *cuci* sau *brăduleți*; desigur că atâtea credințe și rituri în jurul lui Sântoader nasc fireasca întrebare: cine a fost acest „sfânt”? S.FI. Marian a afirmat, încă din 1899, că Sântoader nu este un sfânt, ci pur și simplu este o ființă mitologică, pe care poporul îl serbează cu mai mare sfințenie decât pe cel adevărat, adică pe sfântul-erou călare, recunoscut de biserică; de altfel, ființa mitologică, Sântoaderul cel Mare, cu mica sa herghelie de 7-12 feciori-cai, aparține mitologiei indo-europene și anume e varianta carpatică a mitului Centaurului; în privința asta, Calul cel mare seamănă cu Chiron, șeful centaurilor de pe muntele Pelion din Tesalia, mare „medic” și „pedagog”; el a crescut pe Achile, pe Iason, a predat medicina lui Asclepios etc. și e implicat direct sau indirect de către confreriile de couroi; calul este unul din simbolurile preferate ale artei populare românești, atrăgându-se atenția asupra numeroaselor scoarțe maramureșene, unde în decorul

chenarului apar șiruri de cai și călăreți, sau șiruri de cai în linie, cu călărețe, foarte asemănătoare cu o scoarță din tumulusul Pazyryk; există multe credințe în virtuțile calului, animal pe care românii, se poate spune, îl au în sânge, ecourile sunt comune, ceea ce reprezintă o probă de unitate culturală și de circulație liberă a tradițiilor la toți românii; de subliniat că oamenii-cai, centaurii, sunt faimoși alergători, senzuali, dedați vinului, răpitori de femei proaspăt măritate, dar unii dintre ei artiști, savanți și „educatori de cai”, aparținând la rândul lor aceluiasi fenomen magic și cultural de educație și înnoire periodică, fie solstițială, fie echinocțială, ca Sântoaderii carpatici; în altă ordine de idei, fenomenul este analog aurorei și răsăritului soarelui, ceea ce se remarcă intens în cazul colindei magice; calul, în afară de prezența lui atât de dinamică în colinde, întrecerile de cai de la Bobotează, dar mai ales Sântoaderul-cu-sufletul-de-cal apar tot atât de remarcabil în epica orală, din care sunt citate aici numai cânturile „Copil-Român” și „Mihu Copilul” (BUHOCIU,p.69;73-75;106;145;284-285;413). Sânt-oader, Sânt-oader și Sânt-oaderul cel Mare (în Banat) și Sânt-Todor (în Bihor) cade în sâmbăta cea dintâi a Păresimilor sau în sâmbăta din prima săptămână a Postului Mare, uneori înainte de Baba Dochia, alteori după Baba Dochia (1 martie); conform unei legende din Transilvania, se spune că sunt două babe, care umblă fiecare cu câte un Făt-Frumos: Baba Dochia cu Sânt-oader, iar Baba Parascheva cu Sânt-Medru; ambii acești feți-frumoși au câte 7, 9 sau 12 cai; lumea este cuprinsă cu două lanțuri: lanțul lui Sânt-Petru și lanțul lui Sânt-Ion; în consecință, când vine Sânt-oader cu caili săi rupe lanțul lui Sânt-Petru, își face drum și intră în primăvară și nemijlocit vine și baba Dochia cu zile urâte și ploioase; când vine Sânt-Medru cu caili săi rupe lanțul lui Sânt-Ion și intră în iarnă și nemijlocit după el vine și Baba Parascheva; Sânt-oader vine întotdeauna înfocat și călduros ca un Făt-Frumos, iar Baba Dochia plouată și morocănoasă ca o babă; asemenea și Sânt-Medru cu Baba Parascheva; de aceea Sânt-oader mai este numit „cap de primăvară”; amorțesc mâinile celui care lucrează în această zi - Banat; poate fi lovit foarte ușor de caili lui Sânt-oader cel ce lucrează - Transilvania; pot să lovească, pentru că sunt foarte răi caili lui Sânt-oader - Romanați; sau poate fi blestemat cel ce lucrează în această zi - Suceava; sau se crede că îl omoară caili lui Sânt-oader pe cel care lucrează, ori iese noaptea afară și nu se spală pe cap cu *homan* – Mehedinți; fetele nu prea ies de bună voie din casă, pentru a nu le prinde caili, transformați în flăcăi, ai lui Sânt-oader; dacă totuși sunt nevoite să plece de acasă, se întorc repede și răstoarnă toate vasele cu gura în jos - Sibiu; Sânt-oader este considerat și dezlegătorul fierturii, din această zi, femeile putând să gătească și mâncăruri fierte, până la Sânt-oader având voie să mănânce de post, dar numai mâncare coaptă sau crudă (pâine, turtă de mălai, varză etc.) - Bucovina; în unele zone din țară, în această zi li se dă drumul cailor la păscut; în ajunul acestei zile și în această zi, sunt culese: iarbă mare (*oman*, *homan* - *Inula Helenium L.*), pentru spălarea capului, spânz (*Helleborus viridis*), pentru „spânzirea” animalelor, iarba lui Tatin (*Symphytum officinale L.*), care este bună pentru tot felul de „vătămături”; se crede că Sântoader are un cal, pe care umblă călare mai cu seamă în ziua sa; calul are un corn în frunte, este năzdrăvan, nu bea și nu mănâncă nimic un an de zile; doar în ziua de Sântoader are voie să bea și să pască, dar nu orice fel de iarbă, ci numai păr de fecioară, se mai crede că Sântoader are mai mulți cai de acest fel, pe care îi scoate la păscut și adăpat de ziua lui, dimineața, până a nu răsări soarele - Suceava; se spune că Sântoader are un singur cal alb - Romanați; tot așa, se spune că Sântoader are mai mulți cai, de mărimea unor mânji - Mehedinți;Gorj; alții cred că patrupelele lui Sântoader sunt mari și albe - Dolj; sau galbene - Teleorman; dar poate să posede șapte cai, care ar fi de fapt șapte feciori voinici și frumoși, metamorfozați în cai din feciori care și-au părăsit iubitele, toți având însă cozi și copite de cai și fiind fiecare înlănțuit cu lanțuri - Banat;Arad;Năsăud; unii cred că acești cai sunt albi și negri, cei albi prigonind neîncetat pe cei negri, pe care îi mușcă și îi bat cu copitele imediat ce îi ajung din urmă și nu se lasă până ce nu îi înving - Banat; feciorii și fetele merg pe dealuri, în ajunul Sântoaderului, înainte de răsăritul soarelui, să culeagă rădăcină de iarba-vântului (*Agrostis stolonifera L.*), iederă (*Hedera Helix L.*) și popâlnic (*Asarum europeum L.*), pe care le sapă cu un cuțit și pun în locul lor pâine și sare, ca planta să aibă putere vindecătoare,

spălându-se cu acestea pe cap, în credința că, peste an, vor fi feriți de vânt și de orice fel de bube; rădăcina de iarba-vântului se păstrează și se afumă cu ea, în caz că vreunul din familie este bolnav - Arad; în noaptea dinspre Sântoader, tinerele culeg omanul (*Inula Helenium L.*), ducând cu ele pâine și sare, pe care le pun la rădăcina plantei, rostind concomitent și un descântec, iar, cum începe să se lumineze de ziuă, se spală cu oman fiert, ținând ochii închiși, ca să nu vadă vreun animal cu păr scurt la coadă (câine, pisică etc.), apoi își șterg părul și despletite se duc la grajd, unde trag calul, boul sau vaca de coadă, ca să le crească și costițele lor la fel - Banat; în alte sate, în toate zilele cât țin caii lui Sântoader, se culeg oman, crenguțe de măr dulce, rug *întâmpinat* (măceș), adică din cel care este prins la ambele capete în pământ, floare de fân, le fierb pe toate la un loc și se spală pe cap cu acea apă; în albia, unde au de gând să se spele, mai pun sapa, furca de tors, acul de cusut, adică o serie de obiecte pe care le folosesc peste an, în credința că acestea se vor învârti cu spor în mâinile lor, cu alte cuvinte uneltele vor fi *bărbate*; apoi, după spălare, se duc, cu ochii închiși, la grajd și trag de coadă un cal sau altă vită, spunând totodată o invocație scurtă către Sântoader; se feresc să vadă coadă de pisică sau de găină, crezând că le va cădea părul din cap, mai mult, că vor căpăta cine știe ce boală la cap - Banat; în ziua de Sântoader (sâmbătă), până a nu se lumina de ziuă, tinerele în special se spală pe cap, punând în apă muguri de pomi, în credința că, așa cum cresc din muguri crengi mari, tot așa va crește de mare și părul lor; sau pun în apă și fierb flori de corn și apoi se spală - Banat; fetele se spală în seara din preziua Sântoaderului cel Mare cu leșie făcută din cenușa de *propinic* sau *pârlagină*, plante care au miros pătrunzător numai primăvara, până cântă cucul, apoi își desfac părul și îl piaptănă cu cărare, în semn că sunt fete de măritat de aici înainte; cu același fel de apă se spală pe cap și toți ceilalți membri ai familiei, ca să-i găsească Sântoader spălați pe toți - Munții Apuseni; se spală tinerele pe cap în ziua lui Sântoader, ca să le crească părul frumos, precum cozile iepelor - Galați; încă de vineri dimineața, pe nemâncate, fete și băieți se duc să culeagă *homan*, denumită și iarbă-mare, apoi se scoală de cu noaptea sâmbătă, fac fiertura, cu care se spală pe cap, iar, când se piaptănă, împletesc în păr vițe de fuior de cânepă și rădăcină de homan, pe care le poartă așa toată ziua, considerând că homanul, care crește înalt de circa doi metri, precum și cânepa le va ajuta la creșterea părului - Gorj; rădăcina de homan se păstrează peste an, se dă, în amestec cu boabe de porumb, la vite și, la păsări, în amestec cu făină și tărâțe; uscată și păstrată în casă, i se dă foc din când în când, ca să dea miros plăcut și ca să alunge *necurata* din casă, fiindcă acesteia nu-i place mirosul de homan; de altfel, toți oamenii se spală în ziua Sântoaderului, în credința că le va crește părul precum coada Cailor lui Sântoader și că vor fi sănătoși tot anul; dacă nu fac cum spune tradiția, se crede că, în părul lor, se vor încurca patrupelele lui Sântoader, care îi poate chiar și omorî, dacă ies noaptea din casă - Mehedinți; Olt; Muntenia; fetele se spală pe cap cu apă în care pun fân și alte buruieni, ca să le crească părul și să fie apărate de orice boală de cap, în plus prepară și o unsoare din coajă de plop cu untdelemn, cenușă din coji de nucă și alune, le amestecă pe toate cu untură, după care se ung pe păr; sau pun untură de găină, untdelemn și miere, apoi le fierb pe toate și se ung pe păr cu acest preparat timp de opt zile la rând - Moldova; în ziua Sântoaderului, se mai fac *pogăcele* cu miere, care se dau celor din casă să le mănânce, dimineața, pe stomacul gol, ca să fie sănătoși peste tot anul; cu mierea folosită la *pogăcele*, fetele se ung puțin în frunte, pe piept, pe mâini și pe genunchi, atunci când se duc la vreo petrecere; tot în mierea asta, pun și puțină făină și o bucată de sare, purtată la brâu dintr-o zi de marți (în următoarea zi de marți); făina o iau de la două case, orientate cu fațadele una spre cealaltă; cu mierea, făina și sarea fac o turtă, pe care o mănâncă, zicând că, așa cum ea o mănâncă cu drag, tot așa să se uite și băieții la ea; dar nevestele dau să mănânce din această turtă și soțului și soacrei - Banat; fetele fac nouă turțițe, umplute cu miere, și le dau pisicii; dacă le mănâncă pe toate nouă, se crede că în *cășlegile* următoare se vor mărita - Suceava; spre ziua de sâmbătă a lui Sântoader, se pune o strachină cu apă, curată sau descântată de către o femeie, busuioc, păr din cap și pieptenele folosit la pieptănat, în partea de sub pat unde doarme fata cu capul, ca să-i crească

părul frumos și să-și viseze pețitorii - Moldova; se mai fac în această zi și colaci, având pe ei urme de potcoavă, imprimată în aluat - Transilvania; anual se organizează un târg (bâlcuul Sântoaderului), unde se adună locuitori din 60-80 de sate din jur; la acest târg participă tinerele neveste, care s-au măritat în ultimele câșlegi, niciodată văduvele căsătorite din nou; odată venite la târg, nevestele tinere sărută rudeniile, cunoscuții și străinii pe ulițele satului, sau oriunde îi întâlnesc, iar aceștia le recompensează cu bani; femeile vin gătite în haine de sărbătoare și cu cununile de mirese pe cap, fiecare poartă în mână un ulcior cu rachiu, din care îi pofteste să bea pe cei pe care îi sărută și de la care primesc banii; a nu bea din ulcior înseamnă a batjocori nevasta și pe ai săi, iar a fi sărutat de o nevestă, la Sântoader, înseamnă a fi un om de frunte și respectat; din cauza felului cum se desfășoară, târgul mai este numit de către localnici *bâlcuul sărutului, târgul sărutului, târgul de sărutat și târgul nevestelor* - Țara Zarandului (2.MARIAN, I, p.239; 241-244; 256-259; 277-280). Zilele Sântoaderului încep întotdeauna în prima zi de marți a Postului Paștelui, când „*se bagă*” caii lui Sântoader, și țin până miercuria săptămânii următoare, când „*iese*” și ultimul cal - *ăl șchiop* -, acesta neputându-se ține de ceilalți cai zdraveni; cele nouă zile ale Sântoaderului sunt ținute în general de către femei, în special serile acestor zile fetele trebuind să se abțină de la tors și cusut; dacă fetele nu se abțin de la tors și cusut, se pot întâmpla multe rele; „*în aceste seri nu se fac șezători, că vin caii și ne copită*”; în ziua de joi, femeile frământă și coc colacii pentru Sântoader, *pupeze* pentru fete (împletitură rotundă cu gaură la mijloc) și *brăduleți* pentru feciori, împletitură din aluat, de formă alungită; în toate cele nouă zile, femeile cântă „*Ăli sfinte doamne*” (ielele), iar seara umblă caii lui Sântoader, pe ulițele satului sau chiar pe *târnațul* caselor, ceea ce le determină pe femei să întoarcă oglinzile cu fața la perete și toate vasele din casă cu gura în jos; din cele nouă zile, vinerea dimineața, până a nu cânta cocoșul, deci până a nu se face ziuă, în unele sate chiar de joi seara, pleacă fetele după *bolbote*, adică iarba vântului, iarba sporului, iederă, spânz etc.; merg și feciori să adune *bâte*, adică crengi din lemn de corn, din care confecționează resteie pentru jug, codiriște de bici, furci de fân, rășchitoare, dinți de greblă, vergele pentru războiul de țesut, *hădarăgi* pentru îmblăcii; locurile unde cresc ierburile sunt alese mai departe de sat, ca să nu se audă cântatul cocoșilor; primii sosiți se opresc într-o poiană, fac foc mare și dansează în jurul acestuia, până sosesc toți feciorii și fetele satelor din împrejurimi; când se luminează de ziuă, jocul se întrerupe și, în grupuri, pornesc să caute ierburi și bâte; când fetele scot prima buruiiană din pământ, în locul rădăcinii aceleia pun o bucată dintr-un colac numit *pupăză*, după care se întorc la locul de unde se despărțiseră, până să se adune toți jocul fiind reluat, apoi pleacă spre casele lor; pe drum, fetele și flăcăii își dau reciproc din ceea ce au adunat, iarbă contra ramuri de corn; în fine, ierburile se pun la grindă sau în pod, la uscat; dacă peste an se îmbolnăvește vreun om sau vreo vită, se afumă prin arderea acestor ierburi; de asemenea, sunt afumați și boii deja înjugați, când se iese primăvara cu ei în prima zi de arat; iedera nu este pusă însă la uscat, ci se fierbe, iar apa este folosită de fete la spălatul părului, în dimineața de sâmbătă, înainte de „*a se vedea coada găinii, a cocoșului sau a câinelui, ca să nu le pișe iapa lui Sândoader*”; după sâmbăta lui Sântoader, duminică, are loc *însoțitul* fetelor și *înfârtățirea* feciorilor, locul ales pentru acest obicei diferind de la sat la sat: se adună fetele lângă un măr tânăr, roditor, fiecare fată aducând cu ea câte o *pupăză*, pe care o atârână de crengile pomului; apoi își leagă cozile părului unele de altele, se rotesc de trei ori în jurul mărului, rostind totodată: „*Soață cu tine,/Soață cu mine,/Soață cu Dumnezeu!*”, după care scutură mărul, până ce cad toți colacii, își deznoadă cozile, adună colacii și, rupând din ei, oferă câte o bucată celor cu care doresc să se însoțească; în alte sate, colacii se pun pe o masă, în casă, dau ocol casei de trei ori, rostind formula citată; se mai face și astfel, colacul este introdus printr-o gaură dintr-un gard de nuiele, cealaltă fată, aflată pe partea cealaltă a gardului, dând în schimb colacul ei prin același loc; un an de zile după însoțire, fetele își zic una alteia *soață*, iar feciorii *fârtați* sau *frați*; în satele din nordul ținutului, acest apelativ este folosit și după ce fiecare dintre ei se căsătorește și este la casa lui, chiar de-a lungul întregii vieți, ajutându-se între ei ca adevărate surori sau frați buni; în satele din sudul ținutului,

duminică, după sâmbăta lui Sântoader, se mai obișnuiește să se facă pomana lui Sântoader, fetele adunând bucate de la fiecare gospodărie (fasole, ulei, varză, făină etc.), la o casă cu gazdă primitoare pregătind mâncăruri de post, apoi sunt invitați feciorii, care au datoria să aducă muzicanți și câte o sticlă cu rachiu; înainte de desfășurarea ospățului propriu-zis, alături de mâncărurile preparate, se pun pe masă și colacii și are loc mai întâi însoțirea; după masă urmează jocul, care ține până luni dimineața, fiind singurul joc din întreg Postul Paștelui - Ținutul Pădurenilor (IȘFĂNONI, p.132-135). Sântoaderul este celebrat, în cea mai mare parte a României, sâmbăta din prima săptămână a Postului Mare, fiind deci o sărbătoare mobilă; totuși, în unele zone, el are date fixe: la 10, 14, 17 februarie și 3 martie; practic, Sântoaderului îi sunt rezervate și alte zile, numite „*caii lui Sântoader*”, care încep din ziua de marți, după Lăsatul secului, și pot fi, în funcție de zona etnografică, în număr variabil: 5, 7, 8, 9 sau 12; nici unui sfânt păgân nu i s-au repartizat, în calendarul popular, atâtea zile; acești cai (un fel de semizeii) sunt imaginați fie ca niște cai năzdrăvani, fie ca niște flăcăi călări pe cai; Sântoader are de la 7 la 12 cai, care sunt feciori frumoși care și-au părăsit iubitele, doar că au cozi și copite de cai și fiecare din ei este încins cu lanțuri; Vinerea Sântoaderului este dedicată culegerii rădăcinilor de iarbă mare sau *homan*, pentru a fi pus, în special, în scaldă fetelor; scoaterea rădăcinilor se efectuează conform unui întreg ritual, care uneori se aseamănă cu acela al culegerii mătrăgunei: terenul trebuie să fie curat, nescormonit de găini, iar în locul rădăcinii scoase se pun sare, boabe de grâu și făină; în noaptea de vineri spre sâmbătă, în Muntenia și alte zone din România, locuitorii de toate vârstele se spală cu apă în care se toacă rădăcini de iarbă mare; în Munții Apuseni, fetele care au vârsta de peste 14 ani se spală pe cap, în seara lui Sântoader, cu leșie din *propivnic* sau *părlangină* (iarbă cu miros plăcut, pe care o poartă fetele și nevestele tinere în sân și care miroase numai primăvara, până începe cucul să cânte) și *ederă* (iederă); spălarea are valențe purificatoare; în unele zone, *homanul* este înlocuit cu *popelnicul* (*Asarum europeum* L.); vineri dimineața fetele merg la pădure după frunze de popelnic; pleacă nespălate și nemâncate, de cu noaptea, ca să nu le vadă găinile, pentru că altfel nu le mai crește părul și nu-l mai pot face *chică*; se duce fiecare fată unde știe că este popelnic și îl caută sub zăpadă; sâmbăta dimineața fierb buruiana și se spală cu apa aceea pe păr, nu numai fetele ci toate femeile din casă; când culege popelnicul rostesc: „*Popelnice, popelnice, /Eu îți dau pită și ouă, /Tu să-mi dai costiță nouă!*”; lasă în locul rădăcinii puțină pâine și ou, pentru că se crede că, dacă nu se dă ceva, planta nu se mai reface; la data când este sărbătorit Sântoaderul, se separă nu numai vârstele, ci și sexele, printr-un ritual complex, numit „*prinsul suratelor*”, în Argeș, Muscel și Dâmbovița, „*înfrățitul și însurățitul*”, în unele zone ale Olteniei, „*însoțirea*” în Țara Hațegului, „*prinsul verilor și văruțelor*” în sudul Transilvaniei, când se realizează despărțirea copilăriei de tinerețe; în unele sate din sudul țării, are loc obiceiul alergării sau „*încurării*” cailor, având un dublu rol, ritual și practic; gonirea cailor, indiferent dacă se organizează întreceri între călăreții flăcăi sau cailor sunt lăsați singuri „*să se încure*” în vatra sau moșia satului, cu scopul de a alunga spiritele rele cuibărite în timpul iernii; Sântoaderul rânduiește nu numai Soarele, ci și distanța și locul sărbătorilor primăverii: de la Baba Dochia, cea mai strașnică dintre babe, sunt nouă zile până la Sântoader și de la Sântoader sunt nouă zile până la Alexii și de la Alexii nouă zile până la Buna-Vestire; Sântoaderul vine totdeauna înfocat și călduros, ca un Făt-Frumos, iar Baba Dochia vine plouată și morocănoasă, ca o babă; în Țara Almăjului, se crede că Rusaliile sunt rupte din Sântoaderi, deoarece atât săptămâna Rusaliilor, cât și săptămâna Sântoaderilor țin opt zile, iar personajele mitologice (feminine în primul caz, masculine în cel de al doilea) pedepsesc oamenii într-un mod asemănător: „*luatul din Sântoader*” sau „*lovitul din Sântoader*” declanșează aceeași teamă ca „*luatul din Rusalii*”; există unele indicii că jocul Călușarilor a fost transferat în timp de la Sântoader la Rusalii; după atâta destrăbălare în Săptămâna Nebunilor și de Lăsatul secului, cel care pune ordine este Sântoader; cailor lui, se crede, instituie un control sever asupra tineretului, mai ales asupra fetelor, cărora le interzice organizarea și participarea la șezători; lăsatul serii trebuie să le prindă acasă, iar întâlnirile cu băieții sunt interzise; pedepsele sunt foarte aspre: dacă o fată mare

necinstește, prin vreun lucru femeiesc nepotrivit, această zi, atunci Sântoader trimite caili săi, care, prefăcuți în feciori frumoși, o pândesc și, sub motiv că o poftesc la joc, o răpesc; de aceea nici o fată nu va părăsi casa în ziua lui Sântoader; nu este bine să se coasă și nici să se toarcă, dar nici în șezătoare sau altă petrecere nu trebuie să se meargă, pentru că vin caili lui Sântoader și taie capetele celor care participă (12. GHINOIU, p.93;193-196). Sân-Toaderul se sărbătorește în prima sâmbătă din Postul Mare; se crede că el este protectorul „podoabelor” femeiești, cum ar fi părul, sânii, talia etc.; în noaptea spre ziua de vineri, grupuri de băieți și fete, încărcate cu mâncare, băutură și câte o sapă, urcă în deal, în cântece și chiote, pentru căutarea *homanului* (iarba-mare); în deal, petrec și dansează în hore, petrecerea durând toată noaptea; spre ziuă se întorc acasă aducând buruiana căutată, iar, în noaptea de vineri spre sâmbătă, toți ai casei, în special femeile, se spală pe cap cu leșie în care au fiert homanul; în timpul spălatului, fetele rostesc: „*Toadere, Sânto- Toadere,/Dă-mi costița capului,/Cât îi coada calului!*”; după ce s-au spălat, fetele se duc în grajd, fără să fie văzute de păsările din ogradă, unde, după ce ating coama calului, îi smulg trei fire de păr din coadă, cu ajutorul cărora își leagă costița la spate - Gorj (CĂRĂBIȘ, p.55). De Sântoader, toți locuitorii fierb grâu, punând în el și boabe din cununa de la seceriș, îl amestecă cu zahăr și îl servesc celor ai casei; este obiceiul ca fetele să se spele pe cap și să pună puțin din părul lor la rădăcina răchitelor sau a iederei, ca să le crească părul apoi frumos și lung ca aceste plante; se tund vitele între coarne, iar părul rezultat se pune la rădăcina plantelor amintite, pentru ca vacile să fie mănoase și să fie apărate de atacul sălbăticiunilor - Bihor (ROMAN, p.4). „*Rântuzitul boiler*” este tunderea între coarne, la care se adaugă și afumarea lor cu păr de lup, pentru ca animalele să fie ferite de deochi, de boli și de atacul animalelor sălbatice - Bihor (3.BOCȘE, p.110). În *marțea vaselor* încep *Sântoangerii*, feciori cu trup de cal, care amenință și chiar omoară fetele și uneori femeile, care îndrăznesc să lucreze, sau care nu au apucat să fi terminat lucrul până în acea zi; de cu seara și chiar peste noapte, femeile închid cu atenție ferestrele și ușile, iar afară lasă un știulete de porumb, pentru a fi mâncat de Sântoangeri; din întreaga perioadă, zilele cele mai respectate sunt sâmbăta (Sântoangerul cel mare) și luni (Sântoangerii cei șchiopi), când se încheie obiceiul - Țara Almăjului (DOLÂNGĂ, p. 15). Serii simbolice: *apă-piatră-floare de fân; păr-balegă-descântec; păr-coadă de cal-descântec; colac-copac; pâine-sare-descântec; apă-homan-măr-rug-floare de fân-ac; păr-cânepă-homan; homan-porumb-făină-tărâțe; plop-untdelemn-nucă-alună-untură; grăsime de pasăre-untdelemn-miere; miere-făină-sare; apă-busuioc-păr-pieptene.*

SÂNZIENE

Termenul denumește zânele răufăcătoare (ielele) și totodată reprezintă numele popular al sărbătorii care se prăznuiește la 24 iunie, ziua Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul; această zi mai poartă numele de Drăgaică (ȘĂINEANU, I, p.290). v. IUNIE.

SCALOIAN v. CALOIAN.

SCARĂ

Femeia gravidă, care obișnuiește să stea pe treptele scării de la casă, va naște cu greutate (2.GOROVEI, p.160). Nu este bine să se treacă pe sub o scară; se pare că interdicția are origine creștină, deoarece, atunci când Iisus a fost răstignit, o scară a fost rezemată de cruce; discipolii lui au asociat scării ideea de martiraj; în sec. al XVII-lea, în Anglia și Franța, condamnații la moarte erau obligați să treacă pe sub o scară, de care apoi erau legați (PRESA). Va avea unele neplăceri cel care se visează căzând de pe o scară; va fi trădat de cineva cel care se visează căzând de pe o scară într-o groapă sau într-un beci; înseamnă pierdere la jocuri de noroc pentru cel care se visează căzând de la o înălțime oarecare; va fi invitat să se ajute singur cel care se visează purtând o scară; dar va ajunge om de seamă cel care se visează urcând o scară - Suceava (NOTE, Băncescu).

SCAUN

Fata care se va așeza pe un scaun cu un singur picior, dar care se termină cu trei brațe în partea inferioară a lui, cu siguranță se va mărita - Tecuci; femeia gravidă să stea pe scaun când toarce, dacă dorește să-i meargă repede copilul pe propriile lui picioare - Țara Oltului; când moare o femeie gravidă, i se dau de pomană un scaunel și un baston, ca să aibă, pe lumea cealaltă, pe ce se așeza și în ce să se sprijine - Ialomița (2.GOROVEI, p. 150;172; GOLOPENȚIA, p.89). Are viață tihnită cel care visează scaun cu spătar, iar cel care se visează stând pe un scaun înseamnă că va avea o bătrânețe ușoară - Suceava (NOTE, Băncescu).

SCAUNUL LUI DUMNEZEU

Denumirea populară a constelației Cassiopeea, ale cărei stele sunt dispuse în forma literei W (ȘĂINEANU, I, p.52).

SCÂNTEIE

Este semn de ceartă, când vreo scânteie sare din vatră pe straietele cuiva și le arde - Suceava; când sar cu zgomot scântei din foc este semn că în acea casă vor sosi oaspeți - Suceava; când sar din foc scântei în cameră este semn că vin oaspeți; dacă ele se sting repede, nici musafirii nu vor zăbovi mult în ospetie, iar, în caz că se sting greu, înseamnă că vor sta mult timp - Muntenia (2.GOROVEI, p.113;175;214). În ce direcție sar scânteiile din foc din acea parte vor veni musafiri (PRESA).

SCHELET

Cine visează schelet uman înseamnă nevindecare și moarte - Suceava (NOTE, Băncescu). v. OS.

SCOICĂ

În Bihor, cochilia de scoică este folosită, ca obiect de podoabă, la confecționarea *barșonului cu bani*, plastron format din 3-4 panglici de catifea sau brocart, pe care se montează monede mici din argint și scoici (*deochi*, în denumirea populară locală), în credința că acestea au puterea să alunge răul și deochiul (2.BOCȘE, p.272). Pentru vindecarea *albeței* (cataractă) la ochi, i se suflă în ochi vitei suferinde praf de scoică arsă și pisată (2.GOROVEI, p.271).

SCORUȘ (*Sorbus domestica* - DLRM, p.751)

Arbore cu flori albe și fructe comestibile, brune sau galbene; din lemnul său foarte tare se fabrică uneltele de tâmplărie și este folosit și în industria mobilei (ȘĂINEANU, V, p.56). Se crede că, atunci când se fac scorușe multe, iarna va fi deosebit de friguroasă - Suceava (2.GOROVEI, p.269).

SCRÂNCIOB

Construcție alcătuită din mai multe leagăne sau bănci (montate în cerc sau suprapuse), fixate pe același schelet, care se balansează sau se învârtesc, servind ca mijloc de distracție pentru tineri (ȘĂINEANU, V, p.59). Credințele din Bucovina și din întreaga Moldovă evidențiază că scrânciobul ar fi apărut în amintirea lui Iuda Iscarioteanul, unul dintre cei doisprezece ucenici, care, cuprins de remușcare pentru că îl vânduse pe Iisus, s-a spânzurat; oamenii l-ar fi căutat timp de trei zile fără nici un rezultat, dar, când l-au găsit, au văzut că vântul îl bătea și îl clătina împreună cu creanga de care era atârnat; denumirile construcției diferă de la zonă la zonă: *scrânciob* - Munții Apuseni; Moldova; Bucovina; *dulap*, *leagăn*, *țițeche* - Muntenia; *tuțul*, *tuțuluș* - Țara Hațegului; *sdrâncă* - Bihor; Satu Mare; *scrânciob*, *leagăn*, *legănuș*, *tuțuluș*, *vârtej*, *vârtij*, *vârtiloi* - Banat; în general, datina de a se da în scrânciob se uzitează în toate duminicile și sărbătorile de peste an, cu excepția Duminicii Paștelui, când scrânciobul „nu umblă” nicăieri; se remarcă diferențe zonale și în ceea ce privește perioada de funcționare a acestuia: tineretul începe să se dea în scrânciob odată cu prima zi din Păresimi (Postul Paștelui) - Banat; sau începând cu ziua de Sântoader - Transilvania; sau în

tot timpul Păresimilor - Banat; Transilvania; doar în Săptămâna Luminată (prima săptămână de după Duminica Paștelui) - Munții Apuseni; începând cu zilele de luni și marți de după Duminica Paștelui și în toate celelalte duminici până la Înălțarea Domnului - Moldova; cu deosebire în ziua în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie) - Muntenia; scrânciobul începe să fie construit în Vinerea Mare (Vinerea Seacă) din Săptămâna Mare (ultima săptămână de dinainte de Duminica Paștelui) și apoi este folosit în toate duminicile și sărbătorile, începând cu ziua de luni după Paște și până la Rusalii (Duminica Mare); tot în ziua de Sfântul Gheorghe funcționează scrânciobul (*dulapul*) și în Romaniți; în mod obișnuit, odată cu „datul” în scrânciob, se organizează și horă, joc, dansul alternând cu distracția cealaltă - Bucovina (2. MARIAN, II, p. 213-214; 218). Unii cercetători cred că „datul” copiilor în scrânciob ar putea avea rostul să provoace simbolic creșterea în putere a lor și înălțarea și bogăția cerealelor (8. ȘTIUCĂ, p. 11). Când păianjenul mușcă pe cineva, acesta este sfătuit să se dea într-un scrânciob, în credința că astfel se va vindeca - Tecuci (2. GOROVEI, p. 183). v. SÂNTOADER.

SCRISOARE

Este semn că va avea o veste bună cel care visează că primește o scrisoare; dacă visează că o și citește înseamnă că va primi un dar care îl va bucura, sau că va câștiga în activitățile sale; dacă visează că primește o scrisoare pusă într-un plic roșu este semn că va auzi o veste tristă de la o rudă (dacă cel ce visează e bărbat, va primi vestea de la o femeie și invers); dacă se visează ducând o scrisoare pecetluită cuiva este semn că va fi părtaș la tot felul de taine - Suceava (NOTE, Băncescu).

SCUIPAT (A SCUIPA) v. SALIVĂ.

SCUTEC

La botezul copilului, nașul sau nașa trebuie să aducă acestuia neapărat o fașă lungă - Suceava; dar, totodată, se crede că, dacă la botez nașul nimerește o fașă prea lungă, copilul se va căsători târziu, la bătrânețe, iar, dacă este prea scurtă, se va însura sau mărita de foarte timpuriu - Buzău; când un copil mic plânge mult noaptea, este bine să i se pună fașa în drumul vitelor, pentru ca acestea să treacă peste ea, apoi să fie înfășat în această fașă - Buzău; sau se ia fașa și se așează în calea oilor, sau se lasă scutecele pe gard, la uscat, când înserează - Dolj; dar, totodată, nu este bine să fie lăsate scutecele la uscat afară după asfințitul soarelui, fiindcă se îmbolnăvește copilul de boala numită *mama-pădurii*, adică va plânge continuu noaptea - Vâlcea; să nu se pună pe foc fașa copilului sau scutecele, pentru că se îmbolnăvește pruncul și face tot felul de bube - Tecuci; să nu se întrebuițeze drept obiele sau altceva *pelincile* (scutecele) copilului, pentru că îi va mirosi gura mai târziu - Bucovina; să nu i se șteargă gura copilului cu țesături de la șezutul său, căci îi va mirosi gura când se va face mare - Muntenia; să nu se usuce scutecele copilului mic la soare, pentru că va fi ars de soare; nici la vânt, pentru că va deveni om cu un temperament furtunos, năvalnic - Bucovina; puse la uscat lângă vatră, scutecele trebuie păzite să nu ia foc, pentru că în acest caz copilul va muri; dacă un copil nu poate dormi, să i se lase scutecele noaptea la lumina stelelor, apoi să se înfășeze cu ele a doua zi și îi va reveni somnul - Muntenia (2. GOROVEI, p. 29; 85; 107; 113; 145; 155; 195; 217; 243).

SEARĂ

Interval de timp al zilei, situat între puterea benefică a luminii și cea malefică a întunericului, din care pricină sensurile ei sunt ambigui; se crede că seara apa este necurată și nu trebuie adusă în casă de la fântână sau izvor; dacă este adusă de nevoie, cel care a purtat-o rostește „*binecuvântați apa*”, iar cei din casă răspund: „*Dumnezeu s-o binecuvânteze*”, după care se crede că apa devine curată - Bucovina; dacă totuși este necesar să se aducă apă seara, trebuie să se verse puțină, de

trei ori, în foc - Vâlcea; din cofa de apă adusă seara, dacă se dorește să se bea și peste noapte, să se stingă în ea trei cărbuni, ca să nu se lipească ceva de ea - Buzău; gunoiul nu se scoate seara din casă, pentru că nu mai vin vacile la viței - Iași; sau nu se scoate seara gunoiul din casă, fiindcă este rău de urât - Buzău; nu este bine să se scoată gunoiul din casă după asfințitul soarelui, deoarece se crede că gestul este aducător de pagubă la casa omului - Ialomița; în general, să nu se scoată gunoiul din casă după apusul soarelui, pentru că nu este bine - Suceava; se crede că se va mărita cu un om bătrân fata care se spală seara - Muntenia; Suceava; orbește cel care se spală seara pe ochi - Vâlcea (2.GOROVEI,p.10-11;107;114; 178). Când seara este uscată înseamnă că a doua zi va fi timp frumos - Bucovina (2. MARIAN,I,p.87). În mod obișnuit, descântecul se fac și se zic seara și dimineața, până ce răsare soarele; astfel, de albeață trebuie să se descante numai dimineața - Bucovina (COJOCARU,p.233).

SECARĂ (*Secale cereale* - DLRM,p.756)

Cine se visează tăind secară înseamnă nenorocire pentru el, dar cine se visează făcând snopi de secară înseamnă că va repurta o victorie asupra dușmanilor pe care îi are - Suceava (NOTE, Băncescu).

SECERĂ (A SECERA; SECERIȘ)

În concepția tradițională, secera și secerișul simbolizează moartea, care, ca un bun gospodar, seceră și cosește viețile oamenilor (HERSENI,p.131). Femeia însărcinată să nu se ducă la câmp cu secera pe umăr, fiindcă va naște copil cocoșat - Tecuci; dacă vreo coțofană s-a învățat să mănânce ouăle găinilor, este indicat să se înfigă o seceră, cu vârful în afară, în fața cuibarului, și coțofana nu va mai veni - Teleorman; ca să nu se apropie necuratul de el și ca să nu i se umfle trupul, mortului i se pune pe piept o seceră - Transilvania;Suceava (2.GOROVEI,p.152-153;161;234). La nașterea unei fete, acesteia i se taie buricul cu o seceră - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.90). Se spune că o fată care nu a putut nicicum să se mărite, la sfaturile unei vrăjitoare, a legat o seceră de un copac din grădină și în nouă seri consecutive a pus câte o monedă pentru diavol, după care au sosit și peștorii - Sălaj (PRESA). Dacă trebuie ca mortul să rămână singur în casă, i se așează pe piept o seceră sau un inel din argint, ca să nu se apropie de el duhurile necurate - Banat (3.MARIAN,III, p.311-313). În schimb, înseamnă noroc și o bună rânduială în familie pentru cine se visează secerând - Suceava (NOTE,Băncescu).

SECETĂ

Există credința că timpul secetos ar fi ca un blestem datorat crimelor comise de om - Muntenia (2.GOROVEI,p.214).

SECURE v. TOPOR.

SEMĂNAT (A SEMĂNA)

Să nu se dea altcuiva primăvara din semințele destinate semănatului, înainte ca proprietarul acestora să fi semănat el întâi, pentru că își dă norocul la roadele pe care ar urma să le obțină - Iași;Suceava; sau pentru că sămânța dată va rodi mai puțin la cel ce o cere - Suceava (2.GOROVEI,p.130;171;207;209). De Anul Nou, după ce au venit „semănătorii”, gospodina lasă să treacă timpul semănatului, adică orele prânzului, ale amiezii, după care mătură toată casa și strânge sămânța semănată, iar gospodarul o duce și o aruncă în ocolul vitelor și mai cu seamă în cea a oilor, pentru ca acestea să se înmulțească, precum se înmulțește grâul - Banat;Bihor; Transilvania;Maramureș;Moldova (2.MARIAN,I,p.117). Obiceiul „semănatului” de Crăciun sau de Anul Nou se întâlnește în aproape toate zonele locuite de români, dar cu preponderență în Moldova, fiind un obicei agrar integrat manifestărilor augurale de Anul Nou, însoțit de rostirea

urărilor de sănătate și belșug și de aruncarea semințelor, gest cu multiple semnificații și implicații; de remarcat că gestul se regăsește și în ceremonialul de nuntă, unde capătă preponderență semnificația augurală de fertilitate și pierde pe cea agrară, dar sorginea este aceeași, până astăzi, când se aruncă și cu mici drajeuri sau cu confeti peste creștetele participanților la o sărbătoare, indiferent care ar fi motivația acesteia (PRESA,NOTE,Antonescu). În Moldova, el este semnalat fie ca moment în contextul colindei cu „*Plugușorul*”, fie, în imensa majoritate a cazurilor, ca o formă independentă a colindei; chiar dacă astăzi cu „*Semănatul*” merg mai cu seamă copii, fără a lipsi nici cei tineri sau bătrânii, de amândouă sexele, în Suceava merg de obicei băieții, în unele sate mergând numai băieții, cu vârste de la 4 la 12 ani, ceea ce poate atesta un stadiu mai vechi; există chiar credința că este bine „să semene” întâi băieții și apoi fetele, sau că băieții trebuie să fie primii care să meargă „cu semănatul”, pentru că se crede că în casă trebuie să intre și să semene întâi un băiat sau un bărbat; dacă vine vreo fată, este dată pe ușă afară; se crede chiar că, cu cât seamănă un băiat mai de dimineață, cu atât va merge mai bine în gospodărie în anul ce vine; dacă primul colindător este o fată, gospodarul este supărat că nu îi va fi bine tot anul; în Vrancea, sexul primului semănător din ziua de An Nou contează din motive precise, pentru că, dacă soția gazdei așteaptă un copil sau există în gospodărie animale gestante, se crede că același sex îl vor avea și copilul, și puii fătați; aceste credințe există și la alte popoare din Balcani, în special la albanezi, ceea ce confirmă arhaismul lor; a doua zi, semințele sau boabele aruncate sunt adunate cu mare grijă, ele constituind hrana păsărilor și a oilor, pentru a le asigura sănătatea și rodul turmelor; în Vaslui, se aruncă semințe în toate cele patru colțuri ale casei; în Bacău, copiii aruncă boabe de grâu, orez sau porumb, uneori zahăr tos în toate colțurile camerei; în Suceava, semănătorii presară grâu pe masa gazdei; în Botoșani, se seamănă și în ocolul vitelor, iar în unele sate din aceeași zonă este „semănată” mai întâi fântâna; în comparație cu „*Plugușorul*”, care are o arie de performare mult mai restrânsă, „*Semănatul*” se bucură de o arie de răspândire mult mai mare, fiind întâlnit și la istro-români, și la megleno-români, unde cete de copii merg prin sat, pocnind din bice, sunând din clopoței și rostind gospodarului urări de belșug, aruncând peste el boabe de grâu; în Transilvania, obiceiul este atestat ca desfășurându-se la Crăciun, când, în biserică, la un semn al diacului, credincioșii aruncă în sus grăunțe de porumb aduse special de acasă, strigând cu toții să aibă rod bogat „*în cucuruz*”; în Oltenia, obiceiul se practică în ajunul Crăciunului, când colindătorii, în finalul rostirii colindei de Moș Ajun, iau grăunțele de grâu, porumb etc., pregătite dinainte de către gazdă, și le aruncă pe rând în sus, urând belșug; în Teleorman, în noaptea de Anul Nou, colindătorii umblă pe la casele oamenilor, în cete mici, uneori numai câte unul, care aruncă în geamurile caselor, fără să fie văzuți, boabe de grâu sau de porumb (ADĂSCĂLIȚEI,p.111-117). În Bihor, femeile fac *șuștoare*, o zgardă din pânză de sac, în care pun 9 semințe de 9 feluri de plante, la care adaugă un strop de argint-viu pus într-o pană de găscă și o leagă la gâtul vacii, aceasta rămânând la grumazul ei până se rupe și se pierde singură (PRESA). Va avea spor la munca ogorului cel care visează grăunțe curate, dar se va mâhni cel care visează semințe de muștar - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *pânză-semințe-9-mercur-pană de găscă*.

SEPTEMBRIE (Răpcine; Răpciuni; Vinimeri; Vinițel)

Ultimele două denumiri populare înseamnă că septembrie este luna vinului; încă din primele zile ale lunii, oamenii încep „să-și numere bobocii”, adică fiecare își evaluează roadele câmpului; în Muntenia se zice: „*În luna lui răpciuni/cad copiii pe tăciuni*” (2.MARIAN,I,p.74;PRESA). Conform decretului dat de Mihail Comneanul, la 1166, sunt interzise orice fel de muncă în zilele de **8, 14 și 26** septembrie, dar, la 1786, Ghedeon Nichitici, episcopul Sibiului, în urma voinței împăratului Franz Iosef, reduce numărul zilelor în care nu se lucrează doar la primele două dintre cele enumerate mai sus; de menționat că, în decretul lui Mihail Comneanul, sunt interzise unele munci, dar sunt permise altele, fără a se menționa care anume, și în ziua de **6** septembrie (Minunea de la Colose a Sfântului Arhanghel Mihail), ridicându-se astfel numărul zilelor în care practic nu se lucrează

la patru (GRAMA,p.69-71).

1 septembrie – Cuviosul Simion Stâlplnicul. Numindu-l, simplu, Stâlplnicul, poporul ni-l înfățișează ca pe un adevărat erou mitic, având însă puține puncte comune cu personajul creștin; legendele afirmă că el își trage numele de la faptul că toată viața și-a petrecut-o stând într-un picior pe un stâlp înalt, ținând cu mâinile sale Pământul, pentru ca acesta să nu se prăbușească; unele legende precizează și faptul că stâlpul ar fi chiar axul care unește Cerul cu Pământul; fiind situată la pragul de trecere de la un anotimp la altul, tradiția fixează obiceiul de a prezice timpul din punct de vedere meteorologic; astfel, se crede că, așa cum va fi timpul la 1 septembrie, tot așa va fi tot restul anului; o dimineață ploioasă în această zi prevestește o primăvară umedă; soarele arzător anunță un an secetos; ziua noroasă este considerată ca semn al nemulțumirii Stâlplnicului pentru încălcarea de către oameni a interdicției de a lucra de sărbătoarea lui; pentru a-l îmbuna și a-l determina să influențeze timpul, pentru ca acesta să le fie oamenilor favorabil în perioada culesului, sunt duse la biserică ofrande de fructe și porumb fiert; în unele zone, la răscrucea drumurilor sau la marginea câmpurilor sunt puse vase cu diferite semințe (secară, orz, porumb etc.), practica având rolul de a influența recoltele viitoare; preziceri meteorologice se efectuează și prin observarea stadiului de dezvoltare a viermilor din gogoșile de stejar; dacă aceștia ajung la maturitate fără a le crește aripile, înseamnă că anul următor va fi bogat în recolte; dacă însă le apar aripile și reușesc să zboare, este semn că anul va fi secetos; Cuviosul supraveghează vijeliile după plecarea verii, de aceea ziua trebuie respectată, ca să nu fie vânt și furtună; cum va fi vremea în această zi, tot așa va fi tot anul (PRESA). I se spune Stâlplnicul, „fiindcă toată viața lui a șezut numai într-un stâlp înalt”, sau „din pricină că toată viața lui a stat într-un picior pe un stâlp înalt și cu mâinile ținea pământul să nu cadă”; se mai spune că „Sfântul Simion ține cerul și pământul”, adică stâlpii pământului ce stau pe peștele cel mare; ca și la alte sărbători care cad în septembrie, deci în preajma echinocțiului de toamnă (Sântămăria, Ziua Crucii, Teclelele), în ziua aceasta se fac previziuni meteorologice, afirmându-se că „Sfântul Simion ține anul”; „cum e ziua lui, așa e tot anul”; „dacă dimineața e ploioasă, primăvara va fi ploioasă; dacă e la amiază frumos, va fi anul bun; dacă toată ziua e ploioasă sau soare, tot anul va fi ploios sau secetos; dacă Sfântul Simion este posomorât, toamna va fi rea și oamenii n-or avea timp să-și strângă roadele”; de insecte se leagă o ingenioasă practică de prevedere a timpului, în funcție de dezvoltarea larvelor din mere și a viermilor din gogoșile de stejar, observație care se face la 1 septembrie: „cine știe să caute în ziua de Simion Stâlplnicul e ca și cum ar căuta în zodie; dacă viermele (aflat în gogoasă) va fi zburat pe această vreme este semn că anul va fi secetos, uscăcios; dacă viermele va fi cu aripi, anul va fi potrivit în roade; dacă aripile nu-i vor fi crescute încă, anul viitor va fi bogat în roade”

(12.GHINOIU,p.99;280). În această zi, se face slujbă la biserică pentru semănături, în care scop oamenii duc ulcioare cu apă și semințe de cereale, ulterior stropind cu apă sfințită boabele ce urmează a fi semănate, iar semințele sfințite sunt introduse printre celelalte depozitate acasă, pentru a feri semănăturile de șoareci - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.141). Este începutul Anului Bisericesc; în Gorj, în această zi, nu se lucrează, că este rău de vite; până în sec. al XVIII-lea și chiar la începutul celui următor, în lumea ortodoxă se practicau mai multe stiluri calendaristice, deoarece anul nu are același început pretutindeni; astfel, începerea anului la 1 ianuarie se încadrează stilului Circumciziei; începerea anului la 1 martie se încadrează stilului venețian, 21-22 martie stilului echinocțial de primăvară, iar începerea anului la 1 septembrie aparține stilului bizantin (CĂRĂBIȘ,p.121).

4 septembrie – Sfântul Mucenic Vavila, Episcopul Antiohiei. Sfântul Prooroc Moise. Ziua se ține, pentru ca oamenii să aibă noroc la vite și la vânat, pentru că acest sfânt și-a petrecut viața în codru, alături de vite și sălbăticiuni (PRESA).

6 septembrie – Minunea Sfântului Arhanghel Mihail în Colose. În tradițiile românești, această zi poartă numele de *Ciuda*; ziua este sărbătorită de oameni, ca să nu cadă victime unor primejdii - Suceava; dacă se bate cineva în această zi, va fi mânios tot anul - Suceava (2.GOROVEI,p.51).

8 septembrie – Nașterea Maicii Domnului (Sântămăria Mică). Este primul mare praznic al anului bisericesc, care debutează la 1 septembrie; părinții Fecioarei Maria, Sfinții Ioachim și Ana și-au dorit cu ardoare să aibă un copil; ajunși la o vârstă oarecum înaintată, își pierduseră nădejdea, la care se adăuga și faptul că vechii evrei îi disprețuiau pe cei fără copii, refuzându-le jertfa adusă la templu; din această pricină, Sfântul Ioachim s-a retras în pustiu și s-a rugat fierbinte lui Dumnezeu, timp de 40 de zile, pentru a-i dăruia un copil; același lucru l-a făcut acasă și Sfânta Ana; atunci Ioachim a avut o revelație, vocea lui Dumnezeu anunțându-l că va avea o copilă care va purta numele de Maria și care va fi născătoarea Mântuitorului Lumii; în Maria se cuprind toate iubirile frumoase și dumnezeiești din lume; nașterea Maicii Domnului este sărbătoarea femeii creștine, ocrotitoarea bătrânilor și mângâierea bolnavilor; azi își serbează numele toate cele care poartă numele Sfintei Maria sau derivate ale acestuia; de asemenea, femeile care nu pot avea copii se roagă în biserică Fecioarei Maria și Sfinților Ioachim și Ana ca să li se dezlege pântecul; se mai face milostenia la biserică sau după Sfânta Liturghie pentru sănătate și mântuire de cele rele; această dată calendaristică marchează plecarea păsărilor călătoare spre țările calde și începerea sezonului târgurilor și iarmaroacelor, unde sunt valorificate produsele agricole obținute din dărnicia pământului; se crede că, dacă între Sfânta Maria Mare (15 august) și Sfânta Maria Mică nu cade brumă, din această zi începe să cadă bruma, deci toamna intră în drepturile sale depline (PRESA). Dacă anul agricol și Anul Nou începeau la 9 martie, care era echinocțiul de primăvară după calendarul iulian și totodată și ultima zi dintre cele nouă ale Dochiei, fiind considerată și ca prag dintre iarnă și vară, pragul dintre vară și iarnă se petrece la echinocțiul de toamnă, care cădea la data de 8 septembrie, conform calendarului iulian; ziua este considerată și ca dată a semănatului și încolțitului grâului (12.GHINOIU,p.200; 206). La această dată începe coborârea oilor din munte (PRESA).

11 – 18 septembrie. În această perioadă este bine să se pună orice fel de sămânță în pământ, pentru că recolta va fi bună (PRESA).

14 septembrie (Ziua Înălțării Sfintei Cruci; Ziua Crucii). Este zi de post, negru dacă se poate, în memoria patimilor pe care le-a îndurat Mântuitorul Lumii pentru iertarea păcatelor noastre; se duc la biserică flori și mănunchiuri de rămurele înfrunzite, care sfințite fiind sunt apoi bune de leac; prunele sfințite, uscate sau fierte, sunt folosite împotriva durerilor de cap, iar puse în apă pregătită pentru spălarea pe cap feresc de vorbe rele; în același timp, este și ziua când se închide pământul pentru șerpi și alte târâtoare ale pământului, din care cauză acestei zile i se mai spune și *Ziua Șarpelui*; în Muntenia, se dă de pomană primul must; este și ziua în care se ține *Cricovul Viilor*; dacă tună în această zi, toamna va fi lungă (PRESA). În multe din zonele României, la 14 septembrie, de Ziua Înălțării Sfintei Cruci, începe culesul viilor; în Muntenia și Oltenia unde, cu această ocazie, se practică o serie de obiceiuri menite a marca încheierea anului viticol, Ziua Înălțării Sfintei Cruci este cunoscută și sub denumirea de *Cârstovul Viilor*; în trecut, sărbătoarea era inaugurată printr-un ritual de purificare, care avea funcția de a ține la distanță toate acele forțe nocive care puteau pune în pericol noua recoltă de struguri, precum și sănătatea viticultorilor; astfel, înainte de a pleca la vie, se stropesc căruțele și întregul inventar utilizat pentru cules cu apă neîncepută, adică cu prima apă scoasă din fântână în dimineața acestei zile; urmează procesiunea la vie, unde alaiul viticultorilor și al membrilor de familie, însoțiți de muzicanți, culeg mai întâi cei mai viguroși și mai frumoși ciorchini de struguri, pe care îi oferă ca pomană pentru morți; prin acest gest, viticultorul speră să capteze bunăvoința spiritelor celor plecați pe lumea cealaltă pentru protejarea recoltelor de calamitățile care o pot pune în pericol, cât și pentru a obține sprijin din partea lor în viitorul an viticol; sărbătoarea se încheie cu o mare petrecere, în care sunt etalate roadele culese; este considerată și *Ziua Șerpilor*, pentru că ei la această dată se ascund în pământ până la primăvară; se ține post negru, dacă se poate; nu se mănâncă fructe și legume care amintesc de forma crucii (usturoi, nuci, pepeni); un om poate scăpa de spaimă, dacă își amintește repede în ce zi a săptămânii a fost sărbătorită în anul precedent Ziua Crucii; dacă

tună după Ziua Crucii, va fi toamnă lungă; se începe culesul viilor și al nucilor (PRESA). Este bine ca buruienile de leac să fie adunate în această zi - Suceava; cine prinde de Ziua Crucii un șarpe îl omoară, îi pune în gură o sămânță sau un cățel de usturoi, îl bagă sub pragul ușii, unde usturoiul încolțește, iar frunzele lui sunt puse la pălărie de către un bărbat, care se suie în turnul bisericii, de unde vede cine este strigoi printre oamenii care vin la biserică - Transilvania; dacă se călătoresc cocorii în una dintre zilele premergătoare Zilei Crucii, în noaptea acelei zile va fi brumă - Suceava (2.GOROVEI,p.222;261;271). Păsările migratoare încep să se călătorească, se încheie recoltatul plantelor de leac și începe culesul viilor, zi în care se face și *Cârstovul viilor*, obicei care presupune organizarea de petreceri de bucurie și dezlegarea viilor pentru cules - Teleorman (CRISTEA,p.52). La Ziua Crucii se închide pământul pentru insecte și reptile și „*vorbesc florile, arătându-și părerea lor de rău că se usucă*”; mai mult, „*acele plante care încă își mai păstrează viața sunt socotite a fi necurate sau menite altor scopuri decât nevoilor și desfătărilor omenești, de pildă ar fi bune doar pentru hrana morților și altor viețuitoare*”; se călătoresc păsările, se culeg ultimele plante și fructe de leac - *văzdoage, bo, micșunele, busuioc, mătrăgună, năvalnici, năjituică și altele* (12.GHINOIU, p.98;206). Serie simbolică: *șarpe-usturoi-prag*.

22 septembrie – Sfinții Mucenici Foca, Isaac și Martin. Sărbătoare tradițională, ziua mucenicului Foca, cel rău de foc, care îi trăsnește sau îi arde pe cei ce lucrează de ziua lui (ȘĂINEANU,I,p.101-102). Numele sărbătorii provine de la un împărat canonizat și, prin etimologie populară, este resimțit ca originar de la „foc”, ceea ce duce la interdicția de a se lucra în această zi, altfel fiind „rău de foc” - Bârlad (BĂLĂNESCU,p.261). v. ANA-FOCA; IULIE.

24 septembrie – Sfânta Muceniță Tecla. În popor, această zi poartă numele de *Tecele* și *Tecele berbecilor*; Teccele trebuie ținute cu mare strășnicie, crezându-se că sunt rele de foc și de lupi; la casa celui care va îndrăzni să lucreze lupii vor veni și vor mânca berbecii și oile (1.OLTEANU,p.416).

SERAFIM v. ÎNGER.

SEU v. GRĂSIME.

SFARMĂ-PIATRĂ

Personaj imaginar din basmele populare românești, înzestrat cu puterea de a sfărâma stânci uriașe (ȘĂINEANU,I,p.285). v. STRÂMBĂ-LEMNE.

SFÂNTUL SAVA v. APRILIE.

SICRIU

Se crede că dacă sicriul este mai lung decât trupul celui decedat, locul rămas liber ar chema și alte rude din neam - Suceava; așchiile și talașul rămase de la confecționarea sicriului se aruncă totdeauna pe o apă - Vâlcea; pe cele două laturi ale sicriului se face câte o mică ferestruică, pe unde se crede că decedatul poate răsufla, poate vedea pe cei care îl petrec la mormânt și-și poate lua rămas bun de la ei - Muntenia; se scot cepurile (nodurile) din scândurile unui sicriu, se găuresc și apoi, privind prin aceste orificii, se pot vedea strigoaicele, după ce omul s-a urcat mai întâi într-un copac, dar cât timp face observația nu trebuie să vorbească și nici să se miște, fiindcă amuțește imediat - Țara Oltului; nu este bine când sicriul trosnește fără nici o explicație - Suceava (2.GOROVEI, p.13;62;149;214;GOLOPENȚIA,p.129). În Transilvania, când se confecționează sicriul, nu se „înfundă” la un capăt, ci se lasă un loc deschis, care se numește „ușă”, pe unde ar trebui, cum menționează un bocet din Brașov, „*Să-mi vină răcoare,/Dor de primăvară/Să se-ntoarcă iar!*”; în Bucovina, sicriașul copiilor sugari se lasă neînfundat la capătul dinspre picioare; sicriul nu se colorează, dar la oamenii bătrâni mai avuți se colorează în negru, iar la cei tineri în albastru sau roșu, iar, la Brașov, în cafeniu; crucea se face în aceeași culoare cu sicriul - Sibiu;Brașov;Bucovina;

în Bucovina, se fac în dreptul capului două ferestruici, pentru a putea răsufla și ca să vadă însoțitorii lui la groapă, sau ca să vadă mortul în jurul lui; în Suceava, ferestruica i se face pe partea dreaptă, ca mortul să poată vedea în Rai; în Muntenia (Ilfov, Buzău, Ialomița), i se fac ferestruici, ca mortul să audă sfaturile care i se dau, ca să răsuflă, să vadă pe cei din jur și să-și ia rămas bun de la ei, dar și pentru a intra broasca pe acolo pentru a-l ciupi de nas, fiindcă numai așa începe să putrezească; în Banat, se fac două orificii la cele două capete ale capacului, pentru a avea aer și lumină, sau în dreptul feței se face o deschizătură acoperită cu geam; în Transilvania și în zonele subcarpatice ale Olteniei și Munteniei, sicriul se face din timpul vieții și se ține pregătit într-un ungher sau în podul casei; în Banat, Făgăraș și Muscel, sicriul se confecționează chiar de către cel căruia îi este destinat; în Bucovina, pe fundul sicriului se pun rumegușul, talașul și surcelele rezultate din tăierea și cioplirea lui, pentru a nu rămâne nimic în urma defunctului și ca să aibă tot el lemne uscate bune pentru ațâțat focul pe lumea cealaltă; în Sibiu și Bucovina, se pun pe fund paie sau fân și deasupra o pânză nouă de casă; în Buzău, se pun la cap una sau două pernițe umplute tot cu rumeguș, paie, fân, otavă, vara umplându-se și cu flori, iar iarna cu flori uscate; sub pernițe, se pun ac cu ață, pieptenele și săpunul folosite la toaleta mortului; în Muntenia (Prahova) și Moldova, acul, ața, săpunul și pieptenele sunt puse chiar în pernă, să aibă mortul ustensilele necesare pentru coaserea hainelor, când i se vor rupe; în Sibiu, înainte de a pune mortul în sicriu, acesta se afumă cu tămâie și smirnă, iar în Banat i se împunge trupul cu un ac, gest menit să împiedice transformarea lui în strigoi; în Banat, pe fundul sicriului și în jurul lui, se pune rug și o fâșie de tei „*murat*” (în Bucovina, tei „*topit*”), mai ales din cel jupuit de pe trunchi în ziua de Sângeorz (23 aprilie), totodată ungându-se în interior cu o unsoare preparată din usturoi, praf de pușcă și leuștean, sau se unge numai la colțuri cu un amestec de untură, usturoi și praf de pușcă; rugul se pune pentru ca mortul să aibă gard și spre a-l apăra de duhurile rele și a nu intra în el; același rol îl are și teiul murat; în Transilvania, Muntenia și Bucovina, se mai pun în sicriu o bucată de pâine, o bucată de sare și bățul său; dacă mortul este bătrân, se pune toiagul sau bastonul pe care le-a folosit în viață; în sudul Moldovei și în Dobrogea, în sicriu se pune numai trestia sau nuiaua de alun folosite la măsurarea mortului în vederea confecționării la dimensiuni optime a sicriului; în Banat, se mai pune o seceră, iar în zonele muntoase ale acestei regiuni se pune și fluierul, dacă mortul a fost cioban; în Transilvania, Muntenia, Dobrogea și sudul Moldovei, se merge în prealabil la cimitir și se tămâiază groapa, aprinzându-se totodată și *toiagul*, pentru a împlânzi *cățelul pământului*, ca să nu îl latre pe noul venit; tot ca să-l apere de câini pe lumea cealaltă, se pun bastonul, ciomagul sau bățul în sicriu; în Munții Apuseni, se pun, de-a lungul trupului, un fir de lână albastru și o bătă egală cu înălțimea trupului, crăpată la un capăt, unde se înfige o monedă, pentru a se putea sprijini în lungul drum pe care îl are de străbătut și pentru a-și putea plăti vămile; în Bucovina, dacă mortul este sugar, i se pune în sicriu și o sticluță cu lapte de la mama lui, stors într-o ulcică făcută din ceară galbenă, iar dacă este înțârcat se pune o franzelă sau plăcintă, ca să aibă ce mânca în Rai; în Banat, dacă moare o femeie care are copii, i se pun în sicriu atâtea păpuși câți prunci are, ca să-i amintească de ei; în Brăila, Galați, Moldova, celui decedat în Săptămâna Luminată (săptămâna de după Paște) i se pune în sicriu și un ou roșu; în Țara Hațegului, după priveghi gazda mătură prin casă, iar gunoiul se trage sub sicriul mortului sau se scoate afară și se arde; la scoaterea mortului din casă, cei din familie pun mâna dreaptă pe sicriu zicând: „*Te tragem noi pe tine tată (mamă, frate, soră etc.), dar să nu ne tragi și tu pe noi!*” - Banat; în contextul obiceiului de aflare a destinului din noaptea Anului Nou, turnarea plumbului topit în apă și solidificarea lui sub formă de sicriu vestește moarte - Muntenia (3.MARIAN,III,p.155-157; 160-161;173-174;2.,I,p.67;CLOPOTIVA,p.433;3.ANTONESCU,p.276). Cine visează sicriu înseamnă că va lua parte la o înmormântare, dar dacă visează sicriul gol este semn de viață lungă - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *rug-tei; usturoi-praf de pușcă-leuștean; untură-usturoi-praf de pușcă*.

SIGILIU

Cel care visează sigiliu (pecete, ștampilă) este bine să fie atent cu tot ceea ce a câștigat până în acel moment - Suceava (NOTE, Băncescu).

SIMION STÂLPNICUL v. SEPTEMBRIE.

SINUCIDERE

Actul sinuciderii este condamnat și de mentalitatea tradițională, și de dogma creștin-ortodoxă; când un om își ia de bunăvoie viața, prin împușcare, spânzurare sau înec, se crede că vremea se va schimba, că vor urma, în mod sigur, furtuni, grindină și vânt de intensități deosebite - Bucovina (2.MARIAN, I, p.85).

SITĂ

Nu este bine ca pruncii să se uite prin sită sau ciur, fiindcă în mod sigur vor deveni șășii - Suceava; la cernerea făinii, care apoi este presărată peste capetele mirilor la ceremonia cununiei, dacă se lovesc sitele între ele, este semn că se va trăi rău în casa noii familii - Dobrogea; să nu se cearnă într-o covată, ținând sita prea sus, fiindcă gestul atrage tot ceea ce este mai rău - Tecuci; să nu se privească prin sită, pentru că se fac bube pe față sau în cap - Galați; Suceava; face bube cel care pune pe foc sită distrusă - Țara Oltului; să nu se pună sita pe cap, că se face chelie - Suceava; dacă se împrumută ciurul sau sita seara, este bine ca ea să fie acoperită până acasă cu *pestelca* (șorț), sau cu orice fel de pânză, pentru că altfel este aducătoare de primejdii - Galați; Suceava; fiind piață rea, sita nu se împrumută seara, fiindcă se vor împunge vitele între ele - Țara Oltului; nu este bine ca sita împrumutată să fie lăsată să *doarmă* prin sat - Ialomița; dacă se lasă *sitișca* (sita prin care se strecoară laptele) nespălată, laptele va deveni repede apos - Tecuci; femeia însărcinată să nu cârpească ciurul sau sita - Tecuci; la horă, să nu se dea de mâncare dintr-o sită, pentru că este rău de pagubă pentru cel care o face - Vâlcea; nu este bine să se dea grăunțe de mâncare porcilor din ciur, fiindcă fac linți (cisticerci) - Iași; Suceava; să nu se pună sită (ciur) pe cap, deoarece îi vor ieși celui ce o face tot atâtea bube pe corp, peste an, câte găuri are sita - Tecuci; la moară, să nu se pună boabele în sac cu ciurul, pentru că se frânge moara - Vâlcea; cel ce se duce în târg, să vândă ceva, să pună apă într-o sită, pentru ca și marfa lui să nu stea, cum nu stă apa în ciur - Vâlcea; ca mortul din familie să fie uitat mai repede, trebuie privit printr-o sită, îndreptată în direcția unde se află mormântul celui decedat - Suceava (2.GOROVEI, p.29;51;84;119;141;158;178;199;214;230;238; GOLOPENȚIA, p.109;131). Când se scot pentru întâia oară puii din casă, se pun într-o sită, împreună cu tot atâtea surcele câți pui sunt; apoi sita se cerne deasupra vetrei cu foc, după care li se dă drumul în curte, în credința că numai așa oamenii vor avea parte de ei și nu vor cădea pradă păsărilor răpitoare; aceeași explicație o dau femeile și când iau fiecare pui și mimează că le taie gâtul cu o surcică, după ce-l pune pe fiecare cu gâtul pe pragul ușii; sau taie fiecare așchie cu un cuțit, de parcă ar tăia puii - Prahova; primii pui scoși de o găină să fie puși într-o sită, crezându-se că, dacă nu se poate aduce apă cu sita, nici puii nu vor muri - Dolj; sita să fie acoperită cu o pânză, pentru ca puii să nu fie văzuți de uliu - Tecuci (2.GOROVEI, p.100; PRESA; NOTE, Antonescu). Când se intenționează să se ducă la târg vreun obiect sau animal pentru a fi vândute, se pune apă într-un ciur, în credința că vânzarea va merge cum curge apa prin ciur; nu este bine să privească un om prin sită sau prin ciur, pentru că face bube; în șezătoare, firul textil „*îndrugat*” de o altă fată este înfășurat pe o sită, care este dată, printre picioarele fetei, alteia, care o primește, se uită prin ea și rostește numele feciorului care trebuie să vină în șezătoare - Maramureș (BOGDAN, p.26;99;124). În cadrul obiceiurilor de sondare a destinului marital al fetelor, în noaptea de Anul Nou, printre multe alte practici, se obișnuiește să se ia o sită și să se așeze în ea, în cele patru capete ale unei cruci imaginare, o felie de pâine, o bucată de sare, o monedă și niște zgură; pe la miezul nopții, fetele, legate la ochi sau fără să se uite, pun mâna pe sită și rostesc: „*Eu nu pun mâna pe sită, / Ci o*

pun pe-a mea ursită,/Care-i de Dumnezeu dată/Și de la oameni lăsată!”; dacă o fată pune mâna pe pâine, ursitul ei va avea noroc în viață, dacă atinge moneda, ursitul ei va avea mulți bani, dacă pune mâna pe sare, va avea toate cele în gospodărie, iar dacă atinge zgura, viitorul ei soț va fi fierar - Bucovina (2.MARIAN,I,p.57). În ziua de Crăciun, găinilor li se dă de mâncare dintr-un ciur sau sită, ca să facă ouă multe (PRESA). Cine visează sită înseamnă că nu va primi răspuns favorabil la o cerere; cine se visează cernând sau pe altcineva cernând înseamnă că va face o proastă afacere; dacă se visează strecurând ceva este semn că va primi o veste din partea unui grup de oameni - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *sită-lemn-foc; sită-cruce-pâine-sare-monedă-zgură*.

SLĂBĂNOG (*Impatiens nolitangere* - DLRM,p.777)

Numele a două plante erbacee, folosite în medicină pentru proprietățile lor diuretice și laxative; prima, cu specificația științifică menționată în titlu, face parte din familia balsaminaceelor, are frunze ovale, care se strâng la atingere, flori galbene, punctate în interior cu roșu, și fructul ca o capsulă care explodează la maturitate; cea de a doua este *slăbănog-de-câmp, trepădătoare* (cu probabilitate, *Mercurialis annua*); planta, indiferent care dintre cele două variante, dar mai curând *slăbănogul-de-câmp*, se pune în apa de scăldat, timp de nouă zile, a copilului, existând credința că, „*dacă scalzi pruncul în zeamă de ierburi, va fi sănătos, norocos și de rele păgubos*” - Bihor (ȘĂINEANU,V,p. 131;1.BOCȘE,p.114).

SLĂNINĂ

Ca să se lase cineva de băutură, se ia o bucată de slănină și se pune, pe ascuns, în patul unui evreu, unde trebuie să stea timp de trei nopți, după care se pune în mâncare și i se dă celui care are patima băuturii - Suceava; dacă bucățile de slănină, puse în pod la conservare, încep să aibă pe ele picături de condens (încep „*să lăcrimeze*”) este semn că vremea se va înmoina și va urma ninsoare sau chiar ploaie - Iași (2.GOROVEI,p.18; 264).

SMOCHINĂ (fruct de *Ficus carica* - DLRM,p.779)

Cine se visează mâncând smochine este semn că i se va întâmpla o nenorocire - Suceava (NOTE, Băncescu).

SOARE

Soarele ocupă o poziție privilegiată, reprezentând simbolic căldura, lumina, viața, fertilitatea, nemurirea, în antiteză cu frigul, întunericul, moartea, sterilitatea, perisabilul (COMAN,I,p.124). Credința în zori, în ziua, în apropiata răsărire a soarelui, este un comportament românesc, ca expresie a instinctului vital, ceea ce se menține și în textele funerare ale *Ziorilor*, care sugerează nu doar renașterea, dar și o confuzie dorită între suflet și stihiiile lumii; de aici credința că omul care agonizează trebuie păzit să-și dea sufletul în zori, fiindcă aceasta este „*legea din bătrâni*”, deoarece numai cel ce moare în zori scapă de păcate; dintre toate neamurile Europei, numai românii au o credință în aurora, pe toate planurile și sub toate aspectele vieții individuale și sociale, după cum dezvăluie tradițiile și folclorul în genere; când, la Lăsata secului, se face *roata de foc*, feciorii aduc din timp crengi și lemne într-un loc din marginea satului, unde obișnuit se petrec adunările publice, pe o colină sau la poalele acesteia, și aceste grămezi sunt aprinse sâmbătă sau duminică seara; roțile făcute din nuiiele împletite și învelite cu paie sunt aprinse și li se dă drumul la vale; este de preferat ca roțile aprinse să ajungă într-o apă, ca să se ude, fiind împerecherea dintre foc și apă de bun augur; uneori sunt roți de car învelite în paie, iar roata care a parcurs cea mai mare distanță îl face pe tânărul care a lansat-o un fel de erou al colectivității; în zonele de câmpie, se fac roți care sunt agățate pe stâlpi, unde ard în timp ce tineretul petrece; în zona Aradului, stâlpul pe care se pun „roțile de foc” este așezat chiar pe malul apei, astfel ca

pătrunderea reciprocă a celor două elemente să se petreacă fizic; dar există și roata de car, prin care se trece o osie și pe care o țin, de o parte și de alta, doi tineri care merg cu ea și au grijă să o rotească, ceea ce dă impresia unui foc cu mișcări spiralate, aici fiind vorba de un rit ce se practică în satele din Bărăgan, pe Valea Ialomiței, la 1 ianuarie; în Banat există tradiția ca fetele și băieții, ce vor să se facă surori și frați de cruce, în sâmbăta lui Sântoader, să taie fructul unui măr în formă de roată și să se sărute prin ea, acest măr-roată fiind încă o indicație care trimite la soare; și în București, asemenea roți din cauciuc aprinse au putut fi întâlnite, la Lăsata secului, și în anii de după ultimul război mondial (BUHOCIU, p.38;69-70). Unele legende afirmă că Dumnezeu este așezat în soare, care ar fi „ochiul”, altele spun că soarele ar fi scaunul lui Dumnezeu; în soare stau Dumnezeu și Maica Domnului, coroanele lor luminând peste toată lumea; sau că suflarea lui Dumnezeu a dat soarelui ființă; scăpărând cu cremenea într-o piatră scumpă, Dumnezeu ar fi făcut să iasă la început o sabie, apoi o „grămăjoară” rotundă, peste care suflând s-a aprins; așa s-a născut soarele și, pentru el, Dumnezeu a făcut și cerul, pentru a putea fi tras de 12 boi, când urcă, și de 7 iepuri, când coboară; sau, atunci când urcă mai încet la deal, este tras de 20 de bivoli, dar de la amiază încolo este suficient să-l miște un iepure șchiop; uneori este reprezentat ca ființă bărbătească, îndrăgostindu-se de lună, sora sa, și de aceea sunt despărțiți; la amiază și la asfințit stă și mănâncă o bucată de prescură și bea un pahar de vin, are soție, casă, doarme ca orice om, se întâmplă chiar să răcească și atunci îi curge sânge; s-ar fi născut și dintr-un ou, pe care un om l-ar fi închis într-o ladă, sau ar fi chiar creația diavolului, fiind ochiul drept al mamei celor doi necurați, ar fi mânat pe cer de draci, dar aceste motive nu sunt reprezentative, rămânând în esență credința că soarele este sfânt, pentru că luminează și încălzește pământul, fără a nedreptăți pe cineva; soarele ar fi astrul cel mare, luna cel mijlociu, iar stelele ar fi luminile cele mici ale cerului, atât de mici, încât luna, mergând în drumul ei, poate să calce o stea și atunci omul a cărui stea a fost „arsă” moare (VLĂDUȚESCU, p.89-90). Deoarece urcușul soarelui pe bolta cerească este greu, acesta este ajutat de 12 boi, un cal, nouă cai, un bivol, un bivol și un cal, un leu slobod sau 77 de draci care sunt arși, când soarele ajunge la amiază; la coborâre, fiind mai ușor, este ajutat doar de 7 iepuri sau călătorește pe un leu împiedicat; în gândirea lor tradițională, românii consideră ca fiind critice următoarele momente ale călătoriei anuale a soarelui: răsăritul și asfințitul soarelui la solstițiul de vară și la cel de iarnă și la echinocții; bătrânii spun că toate merg după soare; în creațiile populare, soarele apare, aproape fără excepție, antropomorfizat: se trezește dimineața și se odihnește noaptea, are calități umane etc.; „soarele dimineața, când se trezește, e copil de șapte ani și cât umblă toată ziua și vede răutățile ce se fac pe lume, până seara capătă o barbă albă, până la brâu; mă-sa îl scaldă în lapte dulce și iar se face copil”; „soarele e om; acolo, în mare, are soție; soarele e cu aripi de foc; aripile lui sunt așa rotunde, că vin laolaltă, de se pare rotund, dar în mijloc este om cu cruce pe spate; soarele e flăcău, e curat și neumblat în păcate; pe dânsul tare l-a vrut luna și ea tot se băga în sufletul lui și-l iubea; atunci soarele i-a zis: nu destul ard eu lumea? dar încă dacă mă-ș însura și aș avea copii, ce ar mai fi din oameni? ar arde lumea cu totul, ar trebui să se prăpădească norodul”; el este deci bărbatul înțeleghător, patronul zilei, verii și al vieții; în concepția arhaică, soarele este supus nu numai întineririi și îmbătrânirii zilnice, ci și nașterii și morții anuale; se naște la solstițiul de iarnă, când este mic ca și ziua, crește și devine suficient de puternic la echinocțiul de primăvară, când ziua este egală cu noaptea, ajunge la plenitudinea forțelor la solstițiul de vară, când ziua este cea mai mare din întregul an, după care ziua scade, soarele scade din puteri, forțele întinericului devin puternice și soarele moare; metamorfozele și vârstele simbolice ale soarelui, exprimate în termeni antropomorfi (naștere, tinerețe, bătrânețe, moarte) sunt ritmurile fundamentale ale vieții pe pământ și punctele de reper ale calendarului popular; la români, în diferitele zone ale țării, momentele principale ale zilei, funcție de mersul soarelui pe bolta cerească poartă următoarele denumiri: răsăritul soarelui: *dimineață, faptul zilei, la ziuă, dis-de-dimineață*; la o treime din urcușul spre miezul zilei: *prânzul mic, prânzișor*; pe la orele 9-10: *prânz, prânzul mare, improor, împroor, năproor* sau *sub-amiază*; la orele 12-13: *de amiază*,

amiază, în amiază, nămiază, prânz la cruce, în răscruce, în răscrucile cerului; la apus: chindie, cina mică, la toacă, la asfințit, soare-apune, scăpăratul sau scăpătatul soarelui; „soarele numai la amiază drept se odihnește, atâta cât ai clipi din ochi, atâta e odihna lui și apoi, cât e ziua și noaptea de mare, tot merge și merge; de aceea, când e soarele drept la amiază, trebuie și omul să se odihnească, e păcat să lucreze; la fel la miezul nopții”; în mentalitatea arhaică, între înhumarea morților și punerea semințelor în pământ se stabilesc relații directe, de analogie, scopul fiind germinația și continuarea vieții, înmormântarea și, în unele zone, semănatul se fac luând în considerare faza de urcare sau de coborâre a soarelui pe boltă; înmormântările se fac și astăzi numai după-amiază, ca mortul să prindă faza de odihnă a soarelui, cu șanse mici de reîntoarcere; din contră, pentru semănat, vremea cea mai bună este pe la amiază (12.GHINOIU, p.31;44;60; 210). Prestigiul tutelar de care se bucură soarele a determinat o serie întregă de credințe, care reflectă în totalitate respectul ce trebuie să i se acorde, fiind tratat chiar, în mentalitatea tradițională, ca un personaj cu aură sacră, impunând astfel din partea oamenilor un cod comportamental de excepție; în acest sens, este indicat ca omul să se scoale înainte de răsăritul soarelui, fiind păcat să fie găsit dormind - Suceava; se spune că soarele, în mersul lui pe bolta cerească, este tras până la prânz (ora 8-9) de către doi bivoli, până la amiază (ora 12-13), de un bou, până spre seară (ora 16-17) de o căprioară, iar până la asfințit de un iepure șchiop, după care el trece pe lumea cealaltă - Galați; Tecuci; copilul trebuie să fie scăldat dimineața numai după răsăritul soarelui, iar seara mai înainte de asfințit, ca la bătrânețe să nu-i slăbească vederea, sau, dacă este scăldat după asfințit, prinde să plângă continuu și nu mai poate dormi - Suceava; până nu e botezat, rufele copilului să nu fie uscate la soare, ca acesta să nu se ardă, când mai târziu va umbla prin soare, dar nici nu este bine să le apuce asfințitul afară, pentru că devine plângăcios; în cazul că totuși albiturile au rămas atârinate, mama le va introduce în casă numai după ce le va scutura deasupra focului - Muntenia; timp de un an, soarele să nu apună pe hainele copilului, pentru că se îmbolnăvește de spaimă - Suceava; după apusul soarelui, nu se scoate copilul din casă, dacă se dorește să nu i se întâmple o nenorocire în viitor - Suceava; nici nu este bine să fie lăsat să doarmă în timp ce soarele apune, pentru că nu va mai dormi noaptea - Bucovina; copilul care se uită drept în soare va fi prea frecvent îndrăgostit - Bacău; fetele care merg să se spele la râu până în răsăritul soarelui să o facă pe partea de mal orientată spre acel loc și să rostească: „După cum așteaptă oamenii ca să răsară soarele, așa să mă aștepte și să mă dorească și pe mine flăcăii” - Botoșani; să nu se mănânce la asfințitul soarelui, pentru că se fac bube la gură - Dolj, sau va avea dureri de cap cel ce o face - Vâlcea, sau i se spuște gura - Teleorman; Ialomița; Galați; Suceava; cel ce lucrează seara trebuie să se oprească din muncă, să aștepte asfințitul soarelui și apoi să continue - Ialomița; după apus, ciobanii nu mai vând produsele lor, în credința că le vor muri din oi - Muntenia; cine va cânta la apusul soarelui face bube în cap - Vâlcea; cine doarme în timp ce soarele apune va avea dureri de cap - Tecuci; Iași; sau se îmbolnăvește - Suceava; cu siguranță este hoț cel ce poate să se uite câțva timp la soare - Ialomița; să nu se arunce niciodată gunoiul către soare, pentru că, pătându-i-se fața, se supără arzând vara semănăturile și iarna dând frâu liber gerului - Iași; sau chiar orbește cel ce îndrăznește a nesocoti interdicția - Bihor; să nu se măture duminica dimineața în fața soarelui, pentru că „se colbuește fața sfântului soare” - Galați; după ce mătură, fetele să nu arunce gunoiul spre soare, dacă vor să se mărite mai repede - Muntenia; Tecuci; nu este bine să se scoată gunoiul din casă după asfințitul soarelui - Muntenia; Suceava, pentru că nu mai vin vacile la viței - Iași; sau pentru că aduce pagubă - Ialomița; să nu se arunce gunoiul spre răsărit că este păcat - Vâlcea; să nu se lase oalele la soare, pentru că vor mirosi urât când se va fierbe din nou în ele - Teleorman; să nu se mănânce la asfințitul soarelui, pentru că se fac bube la gură - Dolj; sau va avea dureri de cap cel ce o face - Vâlcea; sau i se spuște gura - Teleorman; Ialomița; Galați; Suceava; când răsăritul și apusul se produc pe timp senin, va fi vreme frumoasă, iar timpul se îndreaptă, dacă la asfințit soarele „se uită înapoi” - Suceava; dar, în Bucovina, „privitul înapoi” al soarelui înseamnă că timpul va deveni ploios; dacă

sunt trei sori pe cer este semn de mare încordare între mai marii lumii - Iași; când se zăresc trei discuri solare pe bolta cerească sau apusul se petrece în nori înseamnă că vremea se va schimba în rău - Vaslui; uneori, la asfințit, se observă un soare dublat de încă un disc; dacă acest disc se află în stânga soarelui, va fi timp friguros, iar, de este în dreapta, este semn că se va înmoina - Vaslui; este semn de ploaie, dacă soarele arde tare - Tecuci; Neamț; Bucovina; același fenomen se va petrece, dacă are halou în jurul discului său - Bucovina; dacă a fost noros și a plouat, iar, la asfințit, soarele se arată roșu este semn că timpul ploios va mai dura - Bucovina; femeia gravidă să nu arunce niciodată gunoiul spre soare, fiindcă va da naștere la gemeni - Țara Oltului; scutecele copilului să nu fie uscate la soare și nici să fie lăsate afară după apusul soarelui, fiindcă este păcat, ci să fie uscate în casă până ce pruncul face opt zile de la nașterea sa, dar se mai crede că nu este bine ca scutecele copilului să fie lăsate la uscat afară timp de șase săptămâni, pentru că noaptea umblă măiestrele, care pot poci pruncul; în caz că scutecele copilului sunt luate noaptea de afară, să fie trecute de trei ori pe deasupra focului, pentru ca toate relele adunate în scutece să se scuture în foc - Țara Oltului; nu se deapănă fusele pe rășchitor la apusul soarelui de către gospodinele care au în proprietate oi, fiindcă înnebunesc oile - Țara Oltului; copilul care se uită insistent drept în soare va fi mare iubăreț la maturitate - Galați; dar va duce frig iarna omul care se uită în soare - Galați; sau îl va dura capul pe cel care, atât la răsăritul, cât și la apusul lui, se uită în soare - Țara Oltului; se spune că nu va mai face avere cel pe care îl apucă răsăritul soarelui în pat - Galați; nu se aruncă gunoiul din casă în direcția soarelui, pentru că este pericol să orbească omul care o face - Bihor; gunoiul să nu fie aruncat în direcția soarelui, nici când răsare, nici când apune, pentru că slăbește vederea celui care nesocotește acest sfat - Suceava; după apusul soarelui, nu se scoate copilul afară, pentru că i se poate întâmpla o nenorocire - Moldova; poate să aibă accese de plâns și să nu mai poată dormi copilul care este scăldat după apusul soarelui - Suceava; dacă discul soarelui, la răsăritul lui, are protuberanțe laterale, ca niște urechi, este semn de secetă mare - Moldova; când plouă cu soare, se zice că necuratul își bate femeia; când soarele asfințește roșu este semn că a doua zi va fi vânt, iar când apune în nor este semn că a doua zi va ploua; sfântul soare înspăimântă și ploile, pe care tot diavolul le trimite exact când nu este nevoie de ele, spune un descântec din Neamț; se crede că eclipsa de soare este rezultatul mâniei dumnezeiești și că de fapt soarele este mâncat de vârcolaci (credință similară și în cazul eclipselor de lună), iar apele se prefac în sânge; se spune că eclipsele prevestesc catastrofe, războaie, secetă, epidemii, foamete, toate cu atât mai distructive, cu cât fenomenul astronomic este deosebit de rar; pentru contracararea răului ce s-ar putea să vină, oamenii aprind, la casele lor, lumânări, flori păstrate de la Denia Prohodului (Vinerea Mare) și tămâie, fac rugăciuni și măcăni în fața icoanelor, trag clopotele la biserici, toate în speranța că Dumnezeu le va ierta păcatele și le va da lumina, fără de care tot ce este viu ar muri; dar, datorită rarității fenomenului, gândirea tradițională românească nu a dezvoltat un complex coerent de credințe în acest caz, fiind evidentă similitudinea acestora cu acelea colportate în cazul sfârșitului de secol și de mileniu, dimensiune temporară de care nu este conștient decât atunci când informația îi este servită din exterior și care îi trezește o imagine apocaliptică difuză (2.GOROVEI, p.15;28;29;42;59;81;107;108;109;123;132; 134;174;175;178;196; 211;215;216;251; 262-264;265;266;267;3.p.172; GOLOPENȚIA, p. 88;96;119;133;PRESA;NOTE, Antonescu). În dimineața Anului Nou, fetele, stând în picioare, cu mâinile la piept și cu fața la răsărit, rostesc o invocație către soare, în care acesta este chemat să răsară pe satul lor și să le facă trupul frumos - Moldova; dacă soarele sau luna au în jurul lor halou strălucitor, dacă norii la apusul soarelui au culoare galbenă, dacă negura este deasă și întunecoasă, urmează neapărat vreme ploioasă; dacă soarele și luna strălucesc curat, dacă seara, spre răsărit, se vede curcubeul, dacă negura este albicioasă și norii au culoare trandafirie, a doua zi cerul va fi senin - Transilvania; dacă seara, când soarele apune, este frumos și senin, este semn de vreme bună a doua zi; când seara, la apusul soarelui, norii sunt roșii, este semn că vremea se va schimba, că va urma vânt și furtună; când soarele arde prea tare, înseamnă că va ploua - Bucovina (2.MARIAN, I, p. 86;111). În Maramureș,

noul născut este închinat soarelui, rostindu-se următoarele versuri: „*Mândru Soare, Mândru Soare,/Răσαι cu 44 de răzișoare,/Da' nu răσαι numa' pă Țibleș, ori pă Tău,/Răσαι pă capu' și trupșoru' coconului meu!Și din cap până-n picioare,/Să strălucească ca tine, Mândre Soare!*” (PRESA). Primăvara, primul gospodar ieșit la arat este sărbătorit printr-un obicei numit „*Tânjaua*”; sărbătoritul, sfatul bătrânilor, familia gospodarului, feciorii satului formează un alai, care înconjoară țarina de trei ori, după care se opresc, așezați în semicerc, cu fața la soare, jugurile sunt lăsate jos, sărbătoritul se ridică în picioare, mulțimea se descoperă și apoi se lasă o liniște desăvârșită; cu brațele larg deschise, cel care conduce alaiul (*pogonici*, un membru al sfatului bătrânilor) rostește puternic: „*Mândre Soare călător,/Apleacă-te pe ogor,/Și-ncălzi semințele,/Să rodească holdele!*”; nu este bine să se arunce gunoiul din casă după asfințitul soarelui, nici să se măture, pentru că înseamnă să se arunce tot ce a fost strâns bun peste zi; nu se aruncă gunoiul spre soare, nici când răsare, nici când apune; să nu se doarmă în timp ce soarele apune, fiindcă îl va dura capul pe cel care o face; este bine să nu se privească la soarele din apă, când apune, pentru că se capătă „*orbul găinilor*”; nu este voie ca soarele să fie arătat cu degetul - Maramureș (BOGDAN,p.11-12;47;91-92;95;103;109). În Bihor, înjurătura de soare este așezată pe treapta cea mai înaltă pe scara gravității acestui fel de imprecății, iar în Țara Oltului se crede că soarele este „*ființa cea mai mare cerească; soarele e mai mare decât toți; el e tatăl nostru*” (NOTE,Antonescu). Tot în Bihor nu există bocitoare de profesie, ca în alte zone ale României, *văietatul* având loc numai de la răsăritul soarelui și până la apusul acestuia, când, odată cu căderea întunericii, oamenii se adună la priveghi, iar jocurile de priveghi se desfășoară ca și cum s-ar participa la o ultimă petrecere cu mortul (GODEA,p.91-92). Până la șase luni, copilul nu este bine să fie prins de asfințitul soarelui afară din casă, pentru că plânsul se prinde de el, devine închis la fire și fără curaj în viață; după moartea unui om, este chemat tâmplarul, care ia măsura pentru confecționarea *copârșeului* (sicriu) din lemn de brad; când apune soarele, se aprinde în casă o lampă, care arde până dimineața, la răsăritul soarelui, ca să fie lumină permanent în casă; tot la apusul și răsăritul soarelui, mortul este „cântat” de către femei care știu să practice bocitul celor decedați - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II, p.409;429). Cine privește la soare, când acesta răsare, văzându-l deci neîntreg răsărit, este lovit de dureri de cap, care pot dura până după amiază, sau mai mult; ca să-i treacă, se descântă de *soare sec*, alegându-se nouă pietricele albe, care se pun într-o strachină cu apă curată din râu sau dintr-o fântână, se descântă deasupra străchinii și apoi pietricelele se așează pe locul dureros; când durerea nu cedează, se repetă descântecul în trei dimineți consecutiv, pe nespălate; bolnavul și cel ce descântă se duc la marginea unei ape sau lângă o fântână și acolo se rostește descântecul, apoi bolnavul se spală cu apa luată, iar ce rămâne, împreună cu pietricelele se aruncă într-un loc curat - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.134). Starea impură nu este compatibilă cu soarele, de aici și unele interdicții și anume să nu se arunce gunoiul spre soare, să nu fie văzută lehuza de soare; „dalbul de pribeag” este rugat, în bocete, să nu ia „*calea apelor*”, pentru că ele sunt „*neîntorcătoare*”, dar să ia calea soarelui, pentru că el este „*întorcător*” - Gorj (10.ȘTIUCĂ,p.61). Se crede că nu este bine să plouă cu soare, fiindcă este rău de mană; dacă soarele răsare printre nori lungi, ca niște caiere de lână, va ploua în acea zi; de asemenea va ploua, când soarele arde puternic dimineața; când soarele apune într-un nor roșiatic, a doua zi va bătea vântul - Teleorman (2.CHIVU,p.247-248). Când, la apus, soarele se uită înapoi, în ziua următoare vremea va fi frumoasă, senină - Bârlad (BĂLĂNESCU, p.261). Soarele este mesager al dorului, ca și luna, deoarece poziția lui îl face să poată vedea tot ce este pe pământ; soarele și luna sunt și primii amanți, primii îndrăgostiți ai lumii etno-folclorice, este adevărat, o iubire incestuoasă, dar îndrăgostiți exemplari, el fiind întruchiparea iubitului, iar luna fiind întruchiparea iubitei (EVSEEV, p.77-78;86). Există tendința etnografilor de ieri, perpetuată și astăzi, de a explica totul prin prisma unui așa-zis *cult al soarelui*, ca moștenitor al unui cult mai vechi al vegetației, care tinde să devină preponderentă și să subordoneze întreaga cultură țărănească; oamenii consideră că darurile solare de care se bucură ei sunt produsele pământului cultivat, ale gospodăriei, grâul, porcii, galbenii,

pentru că aceștia sunt galbeni sau din aur, ca și soarele (HERSENI, p.209;216-217;283). Cultul solar se întâlnește pe o fâșie îngustă, oblică și continuă, acoperind mapamondul de la sud-est și până la nord-vest, trecând deci peste teritoriile celor mai vechi și statornice civilizații: arhipelagurile Pacificului, Peninsula Indoneziană, India, Orientul Mijlociu, Egiptul și toată partea sudică a Europei, până la coastele Atlanticului, inclusiv Insulele Britanice, și continuă, în cele două Americi, cu Peru, Mexic și Chile; două sunt abaterile geografice de la această unitate teritorială: se mai întâlnește în Madagascar și în sud-estul Australiei și iar în marile insule ale Indoneziei; în China, Siberia, Europa nordică, Africa centrală și sudică, precum și în vaste porțiuni ale Americilor se întâlnește extrem de rar; în unele civilizații (Egipt, India, Orientul Mijlociu, Grecia), cultul solar ajunge la forme antropomorfizate, în timp ce, în celelalte ținuturi, el rămâne la cunoscutele forme simbolice-geometrice de bază ale cercului și rombului; marile zeități solare, Ra, Vișnu, Mithra, Apollo, reprezintă treapta cea mai de sus a evoluției cultului solar, care a constituit, în etapele de început ale civilizației umane, prima mare religie de caracter universal; simbolul general al soarelui la toate popoarele este cercul tăiat de cruce, așa cum apare la popoarele slave; alături de această imagine mai apar discuri, romburi, cruci de diferite tipuri, rozete; în epoca fierului, Zamolxis este cunoscut ca zeu al luminii, Herodot scriind despre „Geții care trag cu arcurile în cer, atunci când e furtună, spre a ajuta zeului suprem să alunge demonii întunecați care-i ascund fața”; motivele solare sunt prezente în număr mare în ceramica medievală românească: pe fragmente provenite de la Curtea de Argeș, sec. XIV-XV, sunt figurate spirale, rozete solare; în Moldova, plăci ornamentale de la Cotnari, sec. XV, sunt decorate cu rozete simple sau complexe; ulcioare de la Suceava, sec. XV, au un decor sgrafitat cu romburi concentrice, marcate cu patru puncte; tipare de gresie din aceeași localitate, dar din secolul următor, poartă de asemenea rozete înscrise în cerc, formând sisteme complexe asemănătoare cu cele de pe lăzile de zestre bucovinene; repertoriul semnelor din ornamentica tradițională actuală poartă denumiri cum ar fi acestea: *zăluța*, *coarnele berbecului*, *vârtelnița*, *roata*, *crucea*, reprezentând toate străvechi motive solare, răspândite și numite astfel în toate regiunile țării; de un deosebit interes este denumirea de *cai* dată unor motive, care în stilizarea lor perfectă reproduc capetele afrontate a doi cai, precum și atribuirea aceleiași denumiri (*patru cai*) crucii frânte, sau vârtelniței cu patru brațe, simbol al soarelui, care, în cele mai vechi culturi ale omenirii, a fost totdeauna asociat cu cursa diurnă a cailor ce trag carul de foc al zeului luminii; acest aspect este cu atât mai important cu cât el se înscrie într-un spațiu mult mai larg, incluzând Valea Jiului, Țara Hațegului, Ținutul Pădurenilor, Banatul, Munții Apuseni și Oltenia, în care semnele solare prezintă o mare densitate în ornamentica populară; intrarea în curte, pe poarta gospodăriei, se face sub semnul rozetei solare de diferite tipuri; în numeroase regiuni ale României, porțile sunt monumentale, lucrate din trunchiuri enorme de stejar sau brad, admirabil împodobite cu creștături adânci; adevărate arcuri de triumf țărănești, late până la 7 m și înalte de 4 m; porțile din Gorj, Muscel și Buzău, Maramureș și Ciuc, Bran și Suceava sunt decorate cu rozete și torsade; în alte zone, Prahova, Cluj, Hunedoara, Bihor, Brașov, Iași, porțile mici sunt și ele marcate cu diferite feluri de semne solare, în principal rozete; pe porțile din Transilvania, cu deosebire în Maramureș și Cluj, rozetele solare, cercurile cu cruce înscrisă, vârtejurile apar într-o foarte caracteristică îmbinare cu arborele vieții, puternic stilizat (Maramureș) sau cu arborele vieții-glastră cu flori (Cluj); tradiția împodobirii porților cu rozete solare este vie și astăzi, porți recente fiind decorate cu acele semne; uneori și frontul spre stradă al gardurilor de scândură este ornamentat cu rozete sculptate; de asemenea, fațada și intrarea în casă sunt și ele marcate de aceleași semne solare; rozete, vârtejuri sunt cioplite deasupra ușii și la ferestre, sau chiar pe tăblia ușii în Maramureș, Cluj, Suceava, Prahova; la locuințele semi-îngropate, intrarea este împodobită cu varianta rombică a semnelor solare: cercuri înscrise în romb, romburi concentrice, mari X-uri încastrate în cercuri, conturul fiind alcătuit din „funii” (torsade) groase, scoase în relief; în ansamblul decorativ al unor astfel de intrări apar și imagini ale crucii și ale feței omenești; tot în acest spațiu (Dolj, Teleorman, Olt, Vlașca) și sistemele decorative în tencuială prezintă cercuri și

rozete înscrise în pătrate, dispuse pe mari panouri ce încadrează ușa și străjuiesc colțurile casei; în Banat și Bihor, aceleași motive decorative sunt prezente pe frontonul caselor; motivele solare sunt prezente și la biserici, la cruci și la troițe, unde și forma lor prezintă cruce înscrisă într-un cerc (Oltenia, Muntenia, Transilvania); obiecte mici, de cult, ilustrează aceeași combinație între cruce și cerc; este de observat că sincretismul operat pe plan decorativ între cultul creștin, dendrolatric și cultul solar este prezent pe multe edificii religioase, semnele solare pătrunzând și pe pietrele de mormânt nu numai românești, dar și pe cele evreiești din Moldova; aceleași motive sunt prezente și în interioarele țărănești: pe grinda principală a casei (rozete, romburi, pătrate hașurate, X-uri), pe stâlpii de sprijin ai coșului de la cuptorul înalt, pe chingile de susținere a paturilor suspendate (Suceava), pe mobilier (lăzi de zestre, dulapuri, cuiere, mese) cruci, rozete, romburi; la scaune, spătarul este fasonat în formă de roată; la un dulap din Moldova (Huși), pe uși este sculptat un străvechi motiv solar, alcătuit din două perechi de capete stilizate de cai afrontați, îmbinați într-o mișcare spiraloidă; pe țesăturile de interior, care au un rol decorativ important, sunt înfățișate motivele rectilinii închise (pe baza rombului) sau deschise (pe baza meandrului simplu sau dublu); până astăzi, rombul este numit *roată*, ilustrând transpunerea cercului în țesătură, din cauza tehnicii specifice; în Oltenia, Muntenia și sudul Transilvaniei, un covor caracteristic, de foarte veche tradiție, țesut exclusiv în romburi concentrice, care se continuă la infinit, se cheamă *scoarță cu roate*; în Ținutul Pădurenilor, unul din motivele principale de pe cămășile femeiești se numește *roata mare*, fiind un romb umplut cu meandre; alte motive solare se întâlnesc pe covoarele moldovenești, maramureșene, din Ținutul Ciucului, bănațene, bihorene și hunedorene, alături de cele oltenești și muntenestești; la fel pe ștergare, unde întâlnim meandre, X-uri, cruci frânte, iar coloritul este redus la roșu, negru, vânăt, cele din Brașov, Hunedoara, Bihor și Banat având o compoziție ornamentală și cromatică deosebită; pe ceramica tradițională actuală se practică ornamentele de sorginte solară în aproape toate centrele din țară: în Muntenia, centrele Horezu, Oboga, Vlădești, Curtea de Argeș, Petrești, în Maramureș, Bihor, Banat, centrele Vama, Leheceni, Biniș obișnuiesc să decoreze produsele lor cu spirală simplă, valul, meandrul, cercul; romburi concentrice și spirale rectangulare apar la Bâra-Călugăra din Moldova, X-uri și cruci la Vadul Crișului, Vama și Tohani (în Transilvania); motivele curbilinii, așezate în așa fel încât să formeze vârtejuri cu trei și mai multe brațe, sunt specifice ceramicii de Bihor; ca organizare generală a decorului ceramicii românești este caracteristică dispunerea sa radiară și folosirea punctelor; pe furcile de tors apar cercuri, roți, cruci, meandre, cruce înscrisă în pătrat, zig-zaguri și inele; pe fuse și prisnele, se întâlnesc rozete de o mare varietate; pe cutea de gresie, specifice sunt semnele circulare și rectangulare; pe păpușare (în Moldova și Carpații Meridionali) caracteristice sunt cercurile, rozetele, pătratul cu crucea, X-uri și cârlige; cercul tăiat în patru (semn apărător), volute afrontate câte două, sub forma „coarnelor berbecului”, sunt dispuse pe vasele de lemn, în special pe căuce; cercurile și rozetele apar pe mânerile de lemn ale baltagelor, topoarelor și cuțitelor; pe cornurile de praf de pușcă sunt frecvente vârtejurile, rozetele și complexe de romburi concentrice, iar pe fluier ornamentele sunt alcătuite din cercuri și rozete; în ceea ce privește piesele textile ale costumului popular, motivele solare sunt amplasate în special pe acoperămintele de cap, pe pieptul și mânecile cămășilor, pe țesăturile ce înfășoară corpul, pe podoabele pentru gât, mâini și mijloc, pe piesele din piele, pe scurtele brodate, lipsind în schimb de pe cojoacele mari și de pe hainele lungi din postav; pe glugile păstorești apar motive solare colorate numai în zonele Hunedoara și Brașov; în celelalte zone, sunt specifice doar semne rudimentare în negru: cruci, cârlige curbe sau drepte și cercuri tăiate în patru; pe o glugă din Moldova, desenul solar este clar: pe o parte este figurat soarele, tăiat în patru și cu raze, pe cealaltă parte este brodată semiluna și o stea; la concieri și cepse, decorul este exclusiv solar (în Banat și Hunedoara), același aspect fiind întâlnit și pe năframele din Moldova; în fine, ouăle încondeiate se bucură de același sistem decorativ (PETRESCU, p.12-14;20-21;26;28;32-38). Soarele stilizat se întâlnește deopotrivă și în colinde, și pe scoarțe, și pe lăzile de zestre (URSACHE, p.11).

De remarcat că uneori soarele apare în ipostaze antropomorfe anturând, împreună cu luna, arborele vieții, de așa manieră încât „axis mundi” taie câmpul ornamental în două părți egale ca suprafață, iar soarele și luna sunt așezați de-a stânga și de-a dreapta acestui ax; soarele apare pe vasele ceramice, în special pe farfurii, ocupând centrul acestora, figurat antropomorf, cu raze dispuse sub formă de unghiuri ascuțite, câte 6-8 (Horezu, Oboga, Maramureș); pe porți (Rozavlea-Maramureș), soarele și luna apar antropomorfizați; la fel pe ștergare, pe lăzi de zestre, pe spătarele lavițelor și scaunelor, pe frontonul caselor; în basme, soarele apare, împreună cu „*luceferei*”, pe costumația eroilor (NOTE, Antonescu). Soarele este simbol al primăverii, al vieții, al triumfului binelui asupra răului, al luminii asupra întunericului; când, în ornamentică, este figurat rotund din cercuri concentrice și cu raze, el este denumit „*soare de vară*” (ZAHACINSCHI, p.41). Visarea unui soare roșu înseamnă pericol apropiat; nu este bine nici când este visat soare întunecos; înseamnă reputație pătată pentru cine visează soare luminos; când este visat căzând din cer, este semn că va muri o personalitate; va primi promisiuni seci cel care visează soare lucind în apă; îi vor aduce noroc alții celui care vede în vis soare; va petrece în mare veselie cel care visează soare răsărind; dar va primi o veste proastă cel care visează soare apunând; visarea unui soare acoperit cu nori semnifică viață liniștită și chiar câștig - Bucovina (NOTE, Băncescu).

SOARTĂ

Se crede că omul nu este stăpân pe viața sa, ci îndeplinește voința Celui de Sus, care este înscrisă în Cartea de Taină, unde fiecare individ își are *scrisa* lui; cartea în care sunt scrise viețile tuturor oamenilor se află într-o chilie de piatră, în Munții Galaleului, de unde izvorăște un râu sfânt; în chilie este o masă, săpată în piatră, acoperită cu un covor superb, iar deasupra se află așezată cartea; în chilie nu pot intra decât cei care nu au corp, adică numai duhurile curate; la nașterea fiecărui om, apar ursitoarele care stabilesc destinul fiecăruia, însă nimeni dintre cei care sunt martori nu are voie să le privească sau să le asculte ursita; dar oamenii, curioși să afle dinainte care le va fi soarta, încearcă pe toate căile să-și afle *scrisa*, drept pentru care recurg la vrăjitoare și dezlegătoare, care pretind că pot descifra destinul oamenilor, practică repudiată, dar fără rezultate deosebite, de oamenii bisericii creștine și de dogmele religioase; soarta se poate afla în bobi, în ulcică, în palme, în zațul de cafea, în ghioc, în oglindă, în cărțile de joc etc.; în mod obișnuit, sunt curioși care le va fi soarta sau *datul* tinerii, în special fetele, care vor să știe cu cine și când le va veni rândul la căsătorie, în care scop fac tot felul de vrăji; din această pricină, practicile privind mai ales aducerea grabnică a iubitului sunt deosebit de numeroase, precum și descântecurile care le însoțesc; de pildă, fetele îngroapă șnurul folosit la legarea părului, marșea noaptea, la rădăcina unui soc; goale complet și cu părul despletit, fără să scoată o vorbă tot drumul și fără să se uite înapoi, atât la ducere, cât și la întoarcere, trebuie să ducă un cuțit, o opincă, o bucată de pânză și o monedă, iar cu partea netăioasă a cuțitului trebuie să taie socul, rostind și un descântec, în speranța că ursitul se va arăta în curând; puțini sunt însă cei sau cele care pot suporta un asemenea tratament, iar cei care se simt fermecați recurg, la rândul lor, la descântecuri de desfăcut vrăjile (PRESA). Despre feciorii care rămân neînsurați, pentru că sunt prea urâți și proști sau prea pretențioși, se spune că au *ursita mică*, sau că *le-a murit ursita*; în Bucovina, se numesc *burlaci*, feciori sau flăcăi *tomnateci*, feciori sau flăcăi bătrâni, feciori bătuți de brumă sau oameni răsuflați; acești flăcăi, a căror ursită este mică, adică ursita lor s-a născut mult mai târziu decât ei, trebuie să aștepte până le crește ursita mare, ca să fie bună de măritat, și de aceea, fiind nevoiți să aștepte atâta vreme, îmbătrânesc; când însă ursita a crescut mare, deși sunt bătrâni, totuși se însoară; acei feciori, care însă nu se însoară niciodată, fiindcă le-a murit ursita sau n-au avut deloc ursită și ajung să moară ei înșiși tot neînsurați, sunt, mai ales dacă au avut un comportament lăudabil, foarte buni la Dumnezeu, pentru că ei, cât au trăit, nu au știut ce este bine și ce este rău în lume; alții cred însă că acești feciori sunt păcătoși, nefericiți, morți cu sufletul și cu trupul și nici la a doua Înviere nu vor avea soție (3.MARIAN, I, p.21). Serie simbolică: *marți*

(noapte)-nesocotire vestimentară și trupească-muțenie-soc-cuțit-încălțăminte-pânză-monedă.

SOC (*Sambucus nigra* - DLRM,p.780)

Arbust de mici dimensiuni, cu scoarța cenușie, cu flori albe dispuse în corimbe ramificate, cu fructe în formă de boabe negre, lucioase; din flori se prepară un ceai medicinal cu proprietăți sudorifice, iar scoarța, fructele și rădăcina au efecte diuretice și laxative și se întrebuintează și în medicina populară (ȘĂINEANU,V,p.143). Unele legende afirmă că diavolul a venit cu un lemn de soc și a furat din focul pe care îl făcuse Dumnezeu; de aceea socul nu se pune niciodată pe foc, pentru că este lemnul necuratului - Suceava; alte legende narează cu totul invers, afirmând că focul a fost inventat de diavol, iar Dumnezeu a venit și s-a jucat în jar cu un băț de soc; un cărbune i-ar fi intrat în lemn și astfel a avut și Dumnezeu foc; de atunci, bățul acela de soc mai poartă denumirea de „*cârja mitropoliților*” - Suceava (VLĂDUȚESCU,p.82-83). În noaptea Anului Nou, fetele se duc la o tufă de soc, unde rostesc o invocație prin care cer arbustului să plece în lume, să-l caute și să le aducă ursitul; invocația are și ton de blestem, în cazul în care feciorul indicat nu vine - Maramureș; se crede că nu este bine să se arunce în foc lemn de soc, pentru că, în caz contrar, îl vor durea măselele pe cel ce o face - Maramureș; Suceava; Bucovina (2.GOROVEI,p.91;215; BOGDAN, p.99; 121). Se mai crede că Baba-Coaja omoară copiii nebotezați și le ascunde sufletele în tufișuri de soc, unde stau până le putrezește corpul; din această cauză, oamenii nu sapă sau nu taie cu plăcere socul - Transilvania (3.MARIAN,II,p.24-30). v. BABA-COAJA.

SOCRU (SOACRĂ)

Dintre perechile de socri (ai mirelui și ai miresei), cei ai mirelui (socri mari) au cea mai mare importanță, lor revenindu-le un rol esențial în cadrul momentelor „de trecere” din timpul nunților; „socrii mici” dețin un rol secundar și, din această cauză, dezvoltă conotații minime la nivelul mentalităților tradiționale; astfel, când mireasa sosește la casa mirelui, ea nu se dă jos din car până nu vine soacra să o ia - Vâlcea; se crede că, dacă vine soacra ca oaspete într-o casă și îi găsește pe cei din familie luând masa, atunci ea va trăi încă mulți ani - Bucovina (2.GOROVEI,p.141;252). Cine își visează socrii înseamnă că va avea ceartă în familie - Suceava (NOTE,Băncescu).

SOLDAT v. MILITAR.

SOLOMONAR

Vrăjitor despre care se crede că ar stăpâni fenomenele meteorologice și, totodată, persoană care, având noțiuni de astronomie, prevestește vremea și întocmește calendare; termenul dezvoltă o familie de cuvinte, cu bază în semnificația *vrajă*: *a solomoni* = a fermeca, a vrăji; *solomonie* = vrăjitorie, farmec, viclesug, șiretlic; *solomonit* = vrăjit, fermecat (ȘĂINEANU,V,p.151). Este important de făcut o distincție: vrăjitoare sunt femeile, în general, iar vrăjile de toate felurile intră în ocupația acestora; poporul acceptă această îndeletnicire ca pe o meserie și nu dezvoltă în jurul ei și a persoanelor care o practică credințe și simboluri; este adevărat că există și vrăjitoare ipostaziate în duhuri malefice, ca întruchipare feminină a urâtului și a răului, iar această realitate percepută în basme face parte dintr-o altă categorie semantică, având multe afinități cu ipostazele *Mumii-Pădurii*; bărbații, în schimb, se dedau mai puțin la această meserie și atunci ei sunt mai totdeauna solomonari, adică au puterea de a opri ploile și grindina și de a le mâna pe alte locuri, pe alte ogoare; spre deosebire de vrăjitoare, poporul investeste pe solomonari cu puteri supranaturale, crede despre ei că au puterea de a provoca sau împiedica diverse fenomene naturale, pentru că solomonarii se pricep la astronomie, fac calendare și prevestesc vremea; mai mult, se spune despre ei că învață meșteșugul sub pământ, timp de șapte ani, iar atunci când ies de sub pământ spun niște descântece și îndată le apare înaintea un balaur; cum încalecă pe balaur, îngheață toate bălțile și iazurile, iar gheața se pornește după solomonari și cade pe toate

semănăturile pe unde umblă aceștia sau pe unde au ei ciudă să se deplaseze; poporul mai crede că solomonarii posedă o carte în care se găsește toată puterea și știința lor; cartea aceasta o învață solomonarii la școala din cetatea Babariului, dar nu toți ies de acolo solomonarii, ci numai unul din șapte - Transilvania (3.GOROVEI,p.116;497). Oamenii spun că atunci când vine ploaia cu grindină, vin și solomonarii, iar aceștia strigă mereu, mânănd norii, ca ogoare și lanuri să fie ferite, locuri ale unor săteni care se roagă într-o anumite zi a anului; iar norii își aleg cărările după cum le indică solomonarii; aceștia vin călare pe balauri, care au aripi și zboară; nu vin călare nici pe țapi și nici pe berbeci - Maramureș (BOGDAN,p.107). Solomonarii sunt principalii magicieni din credințele populare românești, iar solomonăria apare ca o asociație secretă de inițiați în magia meteorologică, pretinzându-se totodată atotștiutoarea tainelor lumii, însuși numele lor descinzând de la regele biblic Solomon, considerat ca fiind cel mai înțelept om de pe pământ; solomonarii sau *solomonarii* (*zgrimițași* în Țara Moșilor) sunt deci niște vrăjitori meteorologici populari; sunt selecționați din medii foarte diverse, dar care au o anumită vocație, deoarece devine solomonar cel mai mic dintre șapte frați călugări; învățământul lor, aflat sub pământ, durează șapte ani - Neamț; acolo ei învață toate limbile ființelor vii, toate tainele naturii și toate formulele magice, farmecele și vrăjile; acolo nu sunt primiți decât câte zece ucenici și dascăl este diavolul însuși; după șapte ani de învățătură, diavolul își oprește doar un ucenic și acela devine apoi solomonar; călare pe un balaur, el se suie în nori, de unde îndrumă ploile, furtunile și grindina; după credințele locuitorilor din Țara Moșilor, solomonarul apare mai întâi călare pe o iapă albă, caută un anumit iezor și de acolo îl invocă pe balaurul care îl va transporta ulterior; există și un portret al lor: nu-și mărturisesc profesiunea în fața oamenilor, dar aceștia îi pot recunoaște ușor, pentru că au înfățișare îngrozitoare, ochi roșii bulbucați, fruntea lată și încrețită, piept lat, trup puternic, statura mijlocie ori mică; au două cozi, una alcătuită din pene și amplasată la subsuoară, cea de a doua în prelungirea șirei spinării; toată înfățișarea le este de oameni sălbatici, cu păr zburlit și aspru ca acela al porcului; hainele lor sunt murdare și numai petice; de multe ori umblă îmbrăcați, chiar și în mijlocul verii, cu șapte pieptare, într-o mână cu o carte, în cealaltă cu un toiag; sunt scurți la vorbă, rareori pot fi auziți vorbind, când primesc ceva de pomană nu mulțumesc, iar pâinea căpătată nu o mănâncă, ci o aruncă pe ape; nu dorm niciodată prin casele oamenilor, ei locuind în munți, prin peșteri, prin păduri, în colibe sau prin țarine; ei sunt oameni blestemați de Dumnezeu, pentru că s-au pus în slujba diavolului, vânzându-și sufletul, ca să capete în schimb putere asupra văzduhului și a balaurilor; la școala subpământeană li se testează rezistența la durerea fizică și la situații extreme, iar ucenicii ascultă prelegerile diverșilor demoni, printre care și ale arhidemonului *Uniilă*; citesc manuale numai la lumina unui opaiț, așezați fiind pe o piatră de moară, suspendată de un fir magic de tavanul peșterii care adăpostește școala, piatra învărtindu-se cu mare viteză; unele referiri folclorice amintesc și de o supraspecializare a solomonarilor, care mai pot urma niște cursuri fie în Orient, fie la Paris; după șapte ani de învățătură, ies din școală învăluiți în negură și ținându-se cu mâinile de un fuior lung de nor, care îi scoate în lumea noastră de pe celălalt tărâm, îmbrăcați tot în veșmintele avute la intrare, iar din școală primesc o carte, toiag sau un cârlig și un frâu din scoarță de mesteacăn; totuși sursele folclorice sunt contradictorii în a fixa o imagine constantă solomonarului; deși este socotit, de cele mai multe ori, un discipol al diavolului, unele mărturii îl consideră un sfânt, subaltern al lui Dumnezeu, o ființă pozitivă care face bine oamenilor, fiind vindicativ numai cu oamenii răi, cărora le strică semănăturile, bătându-le cu grindină; tot ceea ce învață solomonarul la școala subpământeană se poate rezuma, în cele din urmă, la căpăstru, la cartea din care citește formulele magice, fără ca acestea să fie descântece, și la balaurul zburător, care înghite apa lacurilor, pe care apoi o varsă asupra locului indicat, când solomonarul traversează cerul călare; obligatoriu, solomonarii mai posedă și un bici cu ajutorul căruia îndeamnă balaurul; în fine, solomonarul nu poate fi deplin perceput fără a face apel la complexul magic și ritualistic al *apei* (2.KERNBACH,p.241;243-245;308). Sunt un fel de strigoi, care, în pruncia lor, petrec șapte ani neîntreruși în întuneric, sub pământ, fără să vadă rază de soare; se

crede că sub pământ este o școală numită *Solomonărie*, unde se învață toate limbile ființelor vii, toate misterele naturii și toate vrăjile și descântecele câte sunt pe lume; numai 10 persoane sunt permise în această școală, iar învățătura le este predată de însuși diavolul, care, pentru osteneala sa, își oprește un învățăcel, care ulterior devine solomonar; după șapte ani, ieșind afară, dotați fiind cu puterea diavolului, se suie pe aripile vânturilor și ale negurilor și încep a purta ploile, furtunile, grindina cea grea; cât timp trăiesc pe pământ, se feresc de societatea oamenilor, preferând singurătatea, moment în care primesc vizita unor ființe necunoscute, care învață de la ei cum trebuie conduse furtunile și grindina și primesc pentru aceasta câte un frâu de aur, pe care solomonarii îl pun pe capul balaurilor, care le servesc drept cai; oamenii, de frica furtunilor și a grindinii, tratează pe solomonari cu mult respect, caută să nu-i jignească, să-i mânie; totuși sunt oameni plătiți de alții, care le vin solomonarilor de hac, care se numesc *pietrari* sau *ghețari*, care, cum văd că se apropie vreo grindină mare și periculoasă, ies la hotarul satului și, cu descântece numai de ei știute, fac pe solomonari să se depărteze de satul lor, sau taie în cruciș cu ascuțișul unei coase îndreptată către norul purtător de grindină; ei se feresc cât sunt în viață să miroasă sau să mănânce usturoi, iar, după ce mor, sunt îngropați cu fața în jos și li se pune câte un fir de usturoi în gură, căci, dacă i-ar îngropa ca pe ceilalți creștini, atunci ei se scoală din mormintele lor, pe timp de noapte, și necăjesc oamenii (1.MARIAN,p.28-31).

SOMN (A DORMI)

Starea fiziologică de repaus, prin care ființele își refac forțele și care se caracterizează prin încetarea totală sau parțială a reflexelor conștiente, a fost interpretată de către omul tradițional ca o moarte incipientă sau ca un preambul al morții, de unde și expresiile populare *somnul de veci*, *somnul cel lung* sau *somnul veșnic*, sinonime cu *moartea*; uneori însă, analogia se îndreaptă și spre starea de boală sau, pur și simplu, spre starea mentală a omului; astfel, se crede că acela care doarme ușor este un om deștept, dezghețat la minte, iar cel ce doarme greu este nevolnic, tont - Bucovina; nu este bine să se doarmă mult, pentru că există pericolul să se îmbolnăvească de gălbănare cel ce zace în pat mult peste normal - Teleorman; înseamnă că dracul se apropie de cel care tresare prin somn - Vaslui; se mai crede că va urma vreme rea, când omul care, cu toate că a dormit bine peste noapte, în seara următoare cade de somn - Bucovina (2.GOROVEI,p.216;265).

SOMNOROASĂ (*Laserpitium prutenicum* - DLRM,p.783; dar și Rutișor - *Thalictrum minus* - DLRM, p.730)

Plantă mică, ierboasă, din familia Ranunculaceae, crește prin livezi, pe coline însorite, la marginea câmpurilor semăntate; despre ea se crede că aduce somnul celui care o rupe și o pune sub cap (PRESA).

SORB v. SCORUȘ.

SORCOVĂ

Cuvântul sorcovă, cunoscut numai în Muntenia, este în fapt o rămurică verde de măr sau de păr, împodobită cu hârtii de diferite culori, cu poleială și beteală, eventual cu flori artificiale, purtată de copii mici, între 3 și 12 ani, în dimineața Anului Nou, pe la casele oamenilor, urându-le acestora ani mulți și fericiți; se spune „a sorcovi” și „a sorcovăi”; sorcovitul este început cu membrii familiei, apoi copiii se duc la rude și la prieteni; uneori, copiii sorcovesc pe toți cei întâlniți în cale, atingându-i și pe aceștia cu sorcova; sorcovitul încetează la amiază; copiii primesc în dar fuioare, turte și faguri de miere, dar și bani (2.MARIAN,I,p.118-121). Sorcova este, de fapt, un însemn ritual purtat de colindători, cu semnificații benefice, apotropaice; pentru a fi înverzite de Anul Nou, ramurile de măr, de păr, de trandafir se taie și se pun în apă, la temperatura camerei, la date precise: fie la 21 noiembrie (Ovidenie), fie la 30 noiembrie (Sfântul Apostol Andrei) (12.GHINOIU,

p.160). Practică augurală, constând în lovirea cu ramuri înverzite (înflorite) a celor colindați și în rostirea unei urări care invocă sănătatea și prosperitatea celui sorcovit; se întâlneste mai ales în localitățile din Muntenia; copiii pun crenguțe în sticle cu apă, în seara Sfântului Andrei, iar de Anul Nou ele sunt înverzite; cu aceste crenguțe copiii sorcovesc în zorii zilei de An Nou pe toți cei din casă și pe la casele vecine, urând sănătate, bogăție, fericire (PRESA).

SOVÂRF (*Origanum vulgare* - DLRM,p.786)

Plantă erbacee aromatică, având flori roșii-purpuri mirositoare, folosită drept colorant în industria casnică țărănească și în medicina populară pentru proprietățile ei diuretice și sudorifice; cunoscută și sub denumirile *sovârv*, *solovârf*, *sovâr*, *sovârc*, *sovavârf*, *solovâr*, *sufulf* (ȘĂINEANU,V,p.159). Deoarece planta este folosită și la colorarea ouălor de Paște, culegerea, păstrarea și prepararea ei se face după un ritual special: este culeasă înainte de 20 iulie (Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul), se păstrează apoi într-o cămară uscată, într-un loc în care să nu pătrundă nici lumina soarelui, nici suflarea vântului, nici fumul focului, pentru că altfel nu ar mai răspândi aroma; rămâne aici până în primăvară, când este fiartă într-o oală neapărat nouă, după care planta este stoarsă bine de către o fată; zeama obținută dă culoarea galbenă și un miros foarte plăcut ouălor (ZAHACINSCHI,p.21).

SOVON

Văl purtat de femei ca podoabă, văl de mireasă, pânză care se pune mirilor pe cap la cununie, pânză în care se învelește trupul mortului (giulgiu); termenul este de origine neogreacă, pătruns în limba română prin bulgărescul *savan*; sovonul este deci o bucată de pânză folosită în cadrul riturilor de trecere, la nuntă și la înmormântare, fiind investit cu puteri purificatoare, acoperind aceleași sensuri cu ceea ce este *cârpa de cap* - Banat (TURCUȘ,p.16;19). Este una dintre piesele cele mai importante care se oferă ca dar în cadrul nunții și este denumită astfel: în Moldova și Bucovina se numește *hobot* și *a înhobota*; în partea muntoasă a Transilvaniei, în Sălaj și în Țara Chioarului se numește *balț* și *a îmbălța*; în Banat, Oltenia, Muntenia și Dobrogea poartă numele de *sovon* și *zovon*; în general, este un tulpă din lână sau mătase de culoare roșu aprins; în unele părți ale Transilvaniei, sovonul este o pânză albă, fină, cu ajutorul căreia se învelește capul miresei după cununie; în alte părți însă, cum ar fi prin unele localități din preajma Brașovului, sovonul este o țesătură necusută (3.MARIAN,I,p.178;180). În multe părți ale Transilvaniei și în Țara Hațegului, sovonul este păstrat până la moarte, când este folosit ca *pânzătură* în coșciug, din care cauză este foarte dificil de achiziționat pentru muzee, tranzacția fiind refuzată categoric de către bătrânele locului (NOTE,Antonescu).

SPATE v. SPINARE.

SPĂLARE (A SE SPĂLA)

În multe zone, a fost practicată scaldă rituală a miresei; chiar rasul mirelui implică și el ideea de curățenie, de purificare; faptul că, înainte de a pune briciul pe obraz, mirele este spălat cu apă și vin roșu are o semnificație asemănătoare; cel care bărbiereste mirele trebuie să aibă ambii părinți în viață, iar ritualul este completat de prezența colacului, care semnifică fertilitate și fecunditate; schimbarea pieptănăturii și a portului sunt principalele acțiuni rituale de după cununie, funcția de agent inițiativ și de consacrare revenindu-i nașei sau unei femei măritate, care o piaptână pe tânăra fată, dar un rol important îl are și mirele, care așează „cârpa” (sovonul) pe capul proaspetei neveste; amestec de rituri de inițiere, de consacrare și integrare, mai mult chiar, de purificare și fecunditate, momentul pare dominat de cele executate pentru a influența și asigura unirea celor doi tineri; aceștia sunt puși, simbolic, să tragă la același jug, legați cu un ștergar, se spală pe mâini din aceeași cană cu apă etc.; integrarea se face atât în noul neam, al mirelui, cât și în noua categorie socială, a căsătoriților (ȘEULEANU,p.100-101;125). Când o fată se spală, să nu lase apa să

fiarbă, ci doar să o încălzească, iar, după ce s-a spălat, să nu o lase mult în casă, pentru a nu îmbătrâni la părinți - Botoșani; nici să nu se încropească apa, turnând apă rece peste cea fierbinte, pentru că se împrăștie pețitorii - Suceava; cât timp este mireasă, tânăra nu trebuie să se spele și nici să aducă apă de la fântână, fiindcă va rămâne văduvă - Tecuci; la trei zile după naștere, moașa o scaldă pe lehoză, punând în apă și cămașa în care a născut, frecând apoi corpul femeii cu cămașa, ca să-i piară petele de pe față - Muntenia; după spălătul cu apă caldă, este bine ca omul să se limpezească cu apă rece, pentru că altfel stă Maica Domnului în genunchi - Suceava; să nu se spele nimeni în zilele de post, pentru că, la moarte, va fi uitat nescăldat - Suceava; după înhumare, participanții la ceremonial se spală pe mâini deasupra mormântului, ca să nu le transpire sau amortășcă mâinile - Banat; să se spele pe mâini cei ce vin de la o înmormântare, fiindcă altfel le va muri cineva din propria familie - Suceava; cei ce se spală în aceeași apă se întâlnesc pe lumea cealaltă - Suceava (2.GOROVEI,p.119-120;141;144;154).

SPÂNZ (*Helleborus purpurescens* - DLRM,p.791)

Plantă erbacee toxică, folosită în medicina populară veterinară; în toate zonele, crescătorii de animale îi foloseau rădăcina contra *dalacului* (antrax - boală infecțioasă, la animale și oameni, manifestată prin abcese care cuprind toate straturile pielii - DLRM,p.33). Spânzul se folosea de către ciobani pentru a combate „gălbeaza” - boală de ficat, la oi și la alte animale (DLRM,p.329; BALASZ,II,p.87). Se crestează cu un cuțit (brișcă) pielea din spatele urechii oilor bolnave și se pune rădăcină de spânz; se produce o rană foarte urâtă, dând impresia că urechea infectată va cădea; în realitate, anticorpii produși de infecție vindecă animalul de gălbează; în timpul primului război mondial, infecția provocată de rădăcina spânzului a fost folosită și de ostașii de etnie română din armata austro-ungară, care își creșteau pielea de lângă tendonul lui Ahile și puneau spânz, rana creată părând a fi produsă de rosătura bocancilor cazoni; din această cauză, erau demobilizați temporar și evitau astfel confruntarea directă între „frați” pe frontul românesc - Banat; deși nu dezvoltă conotații simbolice și nici măcar credințe, menționarea plantei este justificată de această informație cu valoare istorică (NOTE, Antonescu). În prima zi de marți din Postul Mare se scoate spânzul, necesar pentru tratarea vitelor bolnave, el fiind scos pe nemâncate și în pielea goală, sau dezbrăcat de la brâu în sus, sau măcar mâna dreaptă dezgolită; conform unor calcule, această zi cade mai mereu cam pe la începutul lunii martie și atunci este lună nouă; cel mai bun ar fi spânzul sterp, scos de unde răsare doar un singur fir în acea primăvară; prin unele locuri, se scoate spânzul și în ziua de sâmbătă, adică de Sân-Toaderul cel Mare - Banat (2.MARIAN,I,p. 235).

SPÂNZURARE

Se crede că, dintre toate felurile de sinucideri, numai spânzuratul se dăruiește, prin gestul său, diavolului; de aceea nu se pune mâna pe cadavrul omului spânzurat, ci se pune sub el o căruță stricată, se taie ștreangul cu un cosor, apoi se face înmormântarea, dându-i-se drumul direct din căruță în groapă, care se astupă imediat, iar apoi căruța se pune pe foc și se arde, iar cosorul se aruncă, pentru că este rău dacă îl atinge cineva sau se păstrează ceva care a avut legătură cu spânzuratul - Tecuci; în schimb, se crede că acela care și-a putut procura o bucată de sfoară din ștreangul unui spânzurat, de va face comerț cu vite, va avea mulți cumpărători și își va vinde foarte avantajos marfa (2.GOROVEI,p.166; 218). Cine visează om spânzurat va suferi o pagubă sau o spaimă care îl vor îmbolnăvi; dacă visează că el însuși este spânzurat înseamnă că se va întâlni cu norocul în viitorul apropiat; este semn de bucurie pentru cine visează spânzurătoare - Suceava (NOTE, Băncescu).

SPIC

Se crede că, dacă o vacă mănâncă două spice îngemănate, ea va făta doi viței - Suceava (2.GOROVEI, p.102). Înseamnă sărăcie pentru cine se visează culegând spice, dar va avea noroc și

va fi onorat în societate cel care visează spice de grâu - Suceava (NOTE, Băncescu). v. GRÂU.

SPIN v. MĂRĂCINE.

SPINARE

Când cineva mănâncă bucate așezate pe spinarea altcuiva, se crede că primul mănâncă din puterile celui alt - Bucovina; nu este bine să se așeze sau să se mănânce la spatele cuiva, pentru că se crede că ultimul îl va purta în spinare, pe lumea cealaltă, pe cel dintâi - Dolj; Bucovina; să nu se meargă cu spatele înapoi, pentru că râde diavolul și plânge Maica Domnului - Suceava, sau plânge Dumnezeu - Dolj; să nu se scoale din pat cu spatele în sus, fiindcă este rău de ceartă - Vâlcea; este semn că se va îmbolnăvi cel pe care îl mănâncă spinarea - Vâlcea, sau că se va strica vremea - Bucovina; se crede că, dacă doi se ceartă și unul dintre ei părăsește casa celui alt închizând porțița cu spinarea, atunci nimeni nu va mai intra în acea casă și nici la fetele de măritat, dacă are fete, nu va mai veni nimeni să le ceară în căsătorie - Bucovina (2.GOROVEI, p.79;133;140;218;226; 241; 265). Pentru cine se visează cu spinarea ruptă (rănită sau frântă de muncă) înseamnă că va trăi niște plăceri istovitoare fizic - Suceava (NOTE, Băncescu). v. OM; TRUP.

SPIRALĂ

Ca și în cazul *labirintului* și *meandrului*, motivul spiralei este deosebit de frecvent în ornamentica tradițională românească, fiind întâlnit în toate zonele și pe toate obiectele mai mult sau mai puțin decorate, indiferent de materialele din care sunt confecționate (NOTE, Antonescu). Spirala, care, grafic vorbind, pleacă dintr-un punct pentru a se desfășura la infinit, simbolizează eternitatea vieții; *voluta* este o combinație de două spirale (spirală dublă), uneori cu aspect grafic simplu, aidoma unui S culcat, și simbolizează legătura dintre viață și moarte (ZAHACINSCHI, p.39). v. LABIRINT; MEANDRU.

SPIRIDUȘ

Este un duh necurat, pe care îl posedă vrăjitoarele, fără de care ele nu ar putea încheia apele, nu ar putea lega ploile, nu ar putea să ghicească soarta oamenilor, să-i facă pe flăcăi să vină la iubitele lor călări pe câte o prăjină sau pe o mătură; acest duh le sare vrăjitoarelor în ajutor, făcând toate în numele lor; cine vrea să se facă vrăjitoare trebuie mai întâi să se îngrijească de un *spiriduș*, să facă legământ cu acesta, să-și vândă sufletul lui și apoi să se apuce de farmece și vrăjitorii; se ia un ou de găină părăsit, sau un ou de puicuță neagră și îl poartă la subsuoara stângă nouă zile și nouă nopți, după care din ou iese un drăcușor cu chip de pui, el fiind spiridușul; la început, este ca un pui mic, dar repede crește mare și se preface în tot felul de viețuitoare: pisică, șoarece, țap, cal, câine, muscă, purice, iepure etc.; babele îi dau un nume: Nicornilă, Nichipercea, Gavrilă, Sărsăilă, Vasilică, Mititelu etc.; apoi, îl pun într-un colț de casă, ascuns într-o oală spartă și acoperită, pentru ca nimeni să nu-l vadă; îi dau de mâncare, îi dau tutun de fumat și băutură; mâncarea nu trebuie să fie sărată niciodată, pentru că spiridușul nu o suportă; dacă nu este îndestulat, spiridușul o chinuiește pe vrăjitoare, o bate, nu o lasă să doarmă, îi dă tot felul de dureri și neliniști; spiridușul mai poate fi luat de la o vrăjitoare bătrână, înainte de a muri, și care vrea să scape de el de frica lui Dumnezeu și vrea să-l vândă; se mai poate cumpăra de la unele dughene, unde negustorii îl țin închis într-o pană de găscă sau într-un *șipuşor*, de unde nu poate scăpa până ce nu-i dă drumul cumpărătorului; dar mulți ajung în posesia lui și fără de voie, când vreo vrăjitoare, care vrea să scape de el, îl învelește într-un lucru prețios, pe care îl pune într-un loc de trecere pentru oameni, sau îl leagă într-o năframă scumpă, pe care o lasă scăpată printre oamenii dintr-un târg, sau se lasă să-i fie furată; în toate aceste cazuri, spiridușul se leagă de cel care a găsit sau a furat obiectul, iar omul care s-a pricopsit cu el îl poate păstra sau poate să facă tot ceea ce trebuie, pentru a scăpa de el; se mai crede că spiridușul este atotștiutor, vrăjitoarele fiind doar interpretele lui, fără el nu ar

putea să știe nimic; dar și alți oameni pot avea spiriduși, care îi ajută; de pildă, vânătorii care au noroc, fiindcă spiridușii le aduc vânatul în bătaia puștii, dar, în general, se spune că orice om „trebuie să aibă spirituş”, când este îndemânatic la multe treburi, când duce la bun sfârșit orice lucru, cât ar fi el de dificil de realizat, când inventează ceva nou la care nu visase nimeni până la el; sufletele celor care au spiriduș merg direct în iad după moarte, unde trebuie să suporte chinurile veșnice, să facă tot ce le poruncește spiridușul, tot așa cum și el a îndeplinit toate poruncile (1.MARIAN,p.24-28). Cine clocește sub o moară ouă mici, uneori moi, pe care le fac întâia dată puicuțele, va scoate din ele spiriduși, care vor aduce apoi bani câți dorește stăpânul lor, care sar în ajutorul lui când sunt chemați, dar care îi iau sufletul cu ei după moarte - Galați (2.GOROVEI, p.219). Înseamnă noroc pentru cel care visează spirite, chiar dacă ele sunt negre; visarea unor spirite mici (spiriduși) înseamnă desfătare - Suceava (NOTE,Băncescu).

SPIȚERIE v. FARMACIE.

SPLINĂ

Se crede că, dacă splina animalului sacrificat pentru ospățul de logodnă are aspectul „plin”, ea prevestește abundență pentru viitorul cuplu, iar dacă are aspectul „sec” înseamnă că noua familie va îndura lipsuri materiale - Moldova (3.MARIAN,IIIp.124). Femeile să mănânce splină de animale, dacă vor să le crească bogate cosițele părului - Tecuci; bărbații să nu mănânce splină, pentru că nu vor mai putea merge călare - Tecuci; crește și se fortifică splina celor care consumă de regulă splină - Buzău; dar se crede și că îi doare splina la alergare pe cei care mănâncă acest organ - Mehedinți; băieții și bărbații să nu mănânce splină, pentru că le vor crește mustățile cât splina de mari - Tecuci (2. GOROVEI,p.55;219). Se spune că, dacă splina porcului sacrificat în preajma Crăciunului este mai subțire la un capăt, primăvara va sosi de timpuriu, dar dacă este uniform de groasă înseamnă că fiecare anotimp va sosi la vremea sa și nu se vor înregistra anomalii meteorologice de felul căderilor de zăpadă la înflorirea pomilor roditori - Bucovina (NOTE, Băncescu).

SPOR

Cuvântul *spor* și sintagma *sporul casei* înseamnă gospodărie încheată, în care oamenii sunt sănătoși și voioși, lucrează de plăcere și cu folos, unde animalelor le merge bine și în care recoltele sunt mai mult decât îndestulătoare; *sporul* exprimă binele, norocul gospodăriei, care rezultă din muncă și din credința în Dumnezeu și în sfinții bisericii, fiecare casă având sfântul ei protector; dar *sporul casei* este o calitate permanent amenințată, care poate oricând să fie pierdută sau știrbită de către: a) *măiestre și lucrul-slab*; b) *strigoii de lapte și de bucate*; c) *morții*, față de care cei rămași în viață nu și-au îndeplinit îndatoririle și care se răzbună pentru această uitare; d) *oamenii răi*, care râvnesc la norocul altora și caută să-l strice prin farmece și tot felul de vrăjitorii; în limbile slave, de unde provine, *spor* înseamnă *avere, abundență, economie*, în sens restrictiv, adică de a cruța averea, a o folosi cu discernământ, a nu înstrăina bunurile agonisite - Țara Oltului (GOLOPENȚIA, p.155-156).

SPRÂNCEANĂ

Se crede că acela care are mâncărimi la sprâncene este dorit de cei ce-l iubesc - Iași; fetele mari bat cu degetul într-o scândură sau într-un alt lemn uscat, atunci când le mănâncă sprânceana, ca să se usuce precum lemnul cel ce se gândește la ele - Ialomița (2. GOROVEI,p.219). Se crede că oamenii cu sprâncenele împreunate deasupra rădăcinii nasului au puterea de a deochea - Maramureș (BOGDAN,p.128). Cine visează om cu sprâncene dese este semn că va duce o viață veselă în perioada următoare; dacă visează pe cineva căzându-i sprânceana înseamnă că va fi bine; dacă se visează cu sprâncene negre și stufoase înseamnă bucurie - Suceava (NOTE,Băncescu).

STAFIE v. STRIGOI.

STATU-PALMĂ-BARBĂ-COT v. BARBĂ-COT.

STÂNCUȚĂ (*Coloeus monedula spermologus* - DLRM,p.797)

Pasăre sedentară, mai mică decât cioara, cu penele negre-cenușii, cunoscută și sub numele de *ceucă, stancă* (ȘĂINEANU,V,p.189). Se crede că, dacă stâncuța cântă pe lângă casă, ea prevestește venirea unor musafiri - Muntenia (2.GOROVEI,p.176).

STÂLP

Pe Valea Sebeșului - Alba (satul Loman), stâlpii de la morminte sunt frumos sculptați, au deasupra fixată o pasăre vopsită în negru și numită *pasărea sufletului*, locuitorii din partea locului ținând ca înălțimea lor să fie de circa doi metri, iar sculptarea lor fiind diferit executată, după gustul fiecărui comanditar; la înmormântare, acest stâlp este împodobit în același fel în care este ornat bradul, cu panglici, un mănunchi de lână de oaie etc.; asta înseamnă că stâlpul îndeplinește aceeași funcție ca și bradul și poate că originar este un brad (BUHOCIU,p.29-30). Casa și mormântul sunt legate prin semnul ritual împlântat pe locul construcției oricărui adăpost statornic: stâlpul (parul) bătut pe locul unei noi vetre de sat, ca simbol al întemeierii, stâlpul (țăruș) bătut pe locul construcției unei case, stâlpul funerar, pe locul amenajării mormântului sunt toate gesturi rituale menite să potențeze permanența (12.GHINOIU,p.105). Cine visează stâlp va face noi cunoștințe, benefice viitorului său, dar este și semn de mare nenorocire, când se visează un stâlp care cade - Suceava (NOTE,Băncescu).

STÂNĂ

Din cauză că este destinată creșterii *oii*, animal față de care omul tradițional manifestă un deosebit respect, stâna este considerată un spațiu sacru, curat, care nu îngăduie decât beneficul; de aceea, bătrânii interzic, atât timp cât se află în munte, la stână, orice fel de ceartă, de disensiune; nu este îngăduit nici un „cuvânt rău“ la adresa cuiva; se poate spune că, la stână, nu există opoziția *bine-rău* - Maramureș (BOGDAN,p.110). v. OAIE.

STÂNCĂ

Pentru cine visează o stâncă înseamnă că va întâmpina, în zilele următoare, mari obstacole; dacă se visează urcându-se pe o stâncă este semn că va învinge piedicile și va izbuti în demersurile sale; în schimb, dacă se visează coborând de pe o stâncă înseamnă că va scăpa de o ceartă, iar căderea de pe o stâncă înseamnă că va avea parte de o mare bucurie - Suceava (NOTE,Băncescu). v. PIATRĂ.

STÂNJEN

Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită înainte de introducerea sistemului metric și care a avut dimensiuni diferite în timp și după provincii; astfel, în Muntenia, stânjenu era egal cu 1,96 m și cu 2,02 m; în Moldova, era egal cu 2,23 m; *stânjenu pescăresc* era o măsură de lungime folosită de pescari, reprezentând 1,50 m; *stânjenu marin* era egal cu 1,83 m; *stânjenu pătrat* era unitate de măsură pentru suprafețele agricole, egală cu aproximativ 4 mp (ȘĂINEANU,V,p.203).

STEA

Se spune că un român a plecat odată spre cer, pentru a-l întâlni pe Dumnezeu, luând cu el pe drum cam tot ce știa că îi trebuie într-o așa de lungă și anevoioasă călătorie; a înjugat boii la carul mare, a luat și un car mai mic, candela din perete, crucea de la biserică, fântâna din răscruți, barda, sfredelul, spițelnicul, secera, coasa, plugul și rarița, câinele de la stână, cățelul din curte, cloșca și

puii, scroafa cu purcei, ciobanul cu oile, văcarul cu vacile, vizitiul cu caii, porcarul cu porcii și chiar hora din sat; a mai luat grâu și porumb, ca să semene pe câmpiile cerului și să aibă ce mânca; a mers ce a mers și i-a ieșit înaintea diavolului și, din vorbă în vorbă, s-au cam luat la ceartă; ca să-l înfricoșeze, dracul a scos dintr-o traistă balaurul, șarpele, ursul, scorpiu, calul și căpățâna de om și le-a aruncat pe toate în jurul omului; dar acesta nu s-a înspăimântat și a început o luptă vitejească cu toate hidoșeniile dracului, încât, dintr-un fleac de vânzoleală, s-a iscat sub cer o vijelie cumplită, care durează și astăzi pe acolo, pe sus; vârtejul acesta este *Vântul Turbat* sau *Heliștea Vântului*; în timpul luptei, câinele și cățelul românului s-au repezit la calul dracului și l-au alungat, iar ciobanul a zdrobit capul balaurului cu cobilița; văcarul a izgonit șarpele cu ajutorul horei, iar vizitiul a sfârșit căpățâna de mort cu barda; scorpiu, văzând că omul îl învinge pe drac, a împietrit cu ghearele întinse; la fel ursul, care, de groază, a înghețat; dar Dumnezeu a prefăcut toate acestea în stele; drumul pe care a mers românul se vede și astăzi, mai ales în nopțile senine și fără lună; el se numește *Calea Laptelui*, fiindcă a fost albit cu laptele vărsat de cioban, când s-a repezit să lovească balaurul cu cobilița; în unele ținuturi constelațiile se numesc astfel: *Fecioara, Calul, Văcarul, Șarpele, Hora, Omul, Scorpiu, Ciobanul cu Oile, Crucea Mare, Fata Mare cu Cobilița, Vulturul, Crucea Mică, Jițul lui Dumnezeu, Coasa, Jghebul, Puțul, Peștii, Barda, Berbecul, Vierii, Porcarul, Cloșca cu Pui, Rarița, Secera, Spițelnicul, Trisfetitele, Vizitiul, Gemenii, Cățelul, Racul, Carul Mare și Carul Mic*, fiind toate amintirea luptei românului cu diavolul; conform altor credințe, stelele sunt luminițe din Rai, care se întrezăresc sclipind prin crăpăturile acoperișului lumii; sau sunt stropi de lumină, care picură de pe ramurile marelui Arbore Ceresc; sau făclii pe care îngerii le aprind în amurg și le sting în zori; sau sunt străluciri ale sufletelor oamenilor care au ajuns în Rai; sau ursitele oamenilor și chiar ochii lui Dumnezeu; unele stele sunt considerate a fi candelile care se aprind la nașterea fiecărui copil și reprezintă durata vieții acestuia; când omul moare, se stinge și steaua lui, sau se desprinde din cer și cade; aceste stele au mărimi și străluciri diferite, după cum sunt și rangurile pământești ale oamenilor; de pildă, împărații au cele mai mari stele; steaua este și semn ceresc, vestind nașterea Mântuitorului, din care cauză devine obiect ritual-ceremonial în cadrul obiceiurilor de iarnă, motivul apărând și în cântecele „de stea” care însoțesc acest obicei, care se practică din ajunul Crăciunului și până la 7 ianuarie - Sfântul Ioan; pe cer mai trec și *Stele Cățătoare* (stele cu coadă sau comete), adică zmei și balauri, pe care Dumnezeu i-a pedepsit să rățăască pe sus; când trec prin apropierea Pământului, încercând să-i vrăjească pe oameni; acești demoni se ciocnesc între ei, ori crapă de necaz că nu le-a reușit vraja; atunci se aude o pocnitură și cine se duce în acel loc găsește bucăți din trupul lor și picături din sângele lor, sub formă de pietre negre, bune de leac și de farmece; în magia populară, șapte stele ocupă un loc aparte, ele posedând câte o culoare a curcubeului și numindu-se *Logoste* sau *Gogoste*, în unele ținuturi ele reprezentând *Stelele Zilelor*, iar numărul fiind mai mare; ele sunt invocate la farmecele de dragoste (PRESA). Se crede că stelele ar fi niște lumini sau candelile aprinse de Dumnezeu pentru fiecare om, dar se mai spune și că, asemenea soarelui și lunii, ele ar fi fost create tot de diavol, care și-a tăiat mama în bucăți, în timp ce dormea (VLĂDUȚESCU, p.92). Se mai crede că stelele ar fi copiii rezultați din iubirea incestuoasă dintre Soare și Lună, aceștia din urmă fiind între ei frați (12.GHINOIU, p.42). Stelele pe cer sunt numele oamenilor, fiecăruia revenindu-i câte o stea; cele cățătoare sunt sufletele celor ce mor; există și credința că atunci când apar cometele va fi război - Gorj (CĂRĂBIȘ, p.105-106). Se crede că fiecare copil primește, la nașterea sa, o stea și atât timp cât ea strălucește pe bolta cerului, tot atât trăiește și omul, iar atunci când cade steaua i se curmă acelui individ și zilele - Alba; Bihor; Vâlcea; Prahova; Buzău; Galați; Vrancea; Suceava; dacă un copil mic nu are somn, i se țin scutecele la stele, iar a doua zi este înfășat cu ele și îi va reveni somnul - Muntenia; când se văd stele ridicându-se pe cer este semn că peste puțin timp în acea localitate se va face o nuntă - Tecuci; să nu se spună nimănui despre căderea vreunei stele, pentru că și steaua fiecăruia vede multe și tace - Galați; dacă, în seara Anului Nou, sunt multe stele pe cer, tot așa de multe vor fi și clăile de grâu, secerat și aranjat la marginea ogoarelor - Țara Oltului; dacă se văd noaptea stele

mai mari și mai apropiate unele de altele înseamnă că vremea se va schimba - Botoșani; apariția pe cer a stelelor mari, cu coadă, a cometelor vestește războaie, molime, boli cumplite - Galați; Suceava; semnifică război apariția pe bolta cerească a multor stele - Galați; Iași; Suceava; este semn că va fi război mare de se va vedea pe bolta cerului stea cu coadă roșie - Ialomița; când cad stele multe sau apar stele mari, cu coadă, este semn de foamete grea, însoțită de boli și multe alte necazuri - Tecuci; dacă se dorește ceva cu ardoare și în acel moment cade o stea este semn că dorința se va împlini - Suceava (2.GOROVEI,p.88;172;206-207;217; 220;270;GOLOPENȚIA,p.145). În noaptea Anului Nou, când este cer senin, fetele ies în curte și numără nouă stele pe cer și cum va fi a noua stea (strălucitoare sau mai puțin strălucitoare) așa le va fi și ursitul; apoi invocă această stea să plece în lume și să le aducă iubitul de pe unde este el, cu gând de pețit și însurat - Bihor; Maramureș; în Bucovina, fetele ies în curte și se uită cu insistență la o stea mai luminoasă decât celelalte, rostind totodată o invocație către aceasta; dacă steaua în răstimpul rostirii textului strălucește din ce în ce mai tare, atunci se crede că îl va avea pe cel la care s-a gândit, iar dacă steaua se întunecă înseamnă că nu va avea parte și noroc de el (2.MARIAN,I,p.96-97;BOGDAN, p.123). În Maramureș, se mai crede că stelele căzătoare ar fi sufletele copiilor morți nebotezați și în acest caz cel care observă îndeplinește un ritual de dare a numelui, rostind: „*De-i cocon să sie Ion/De-i cocoană să sie Ioană*” (DĂNCUȘ,p.177; BOGDAN,p.64). Când sclicesc stelele tare este semn că a doua zi va ploua sau că va fi ger aspru - Maramureș (BOGDAN,p.12). Ca motiv ornamental, „*Stelele de lumina*”, cum sunt numite în Oltenia, sunt prezente pe foarte multe obiecte din gospodăria țăranelor, fiind considerate ca ocrotitoare în fața forțelor malefice ale întunericului (IORDACHE,p.154). Pentru cine visează stea, în general este semn de bine și de câștig; dacă este luminoasă este semn de bucurie și noroc, iar steaua întunecoasă este semn de tristețe și speranță pierdută; înseamnă căderea unui om când se visează căzând o stea, dar este bine când ea este însoțită de o coadă roșie; înseamnă viață întunecoasă și pustie când se visează stea roșie, fără raze, dar este semn de noroc când se visează stea cu coroană; se crede că se schimbă vremea când se visează răsărind și apunând o stea; steaua cu lumină albastră înseamnă vrajbă între prieteni; stea mare, cu raze galbene, bătând spre albastru și căzând înaintea celui care visează este semn că un dușman se va uni cu un apropiat împotriva celui care are o asemenea viziune în vis; este bine pentru feciori, când aceștia visează stele cu cununii de flori trecând repede pe bolta cerului; înseamnă noroc neașteptat pentru cel care visează stele multe luminând feeric; dar semnifică năpastă pentru cel care visează stea deasupra copilului său; este semn că un om se va îneca atunci când se visează stea oglindită în apă; pentru cine se va visa închinându-se la o stea înseamnă că va vedea stăpânitori străini și le va sluji acestora - Suceava (NOTE, Băncescu).

Cloșca cu pui. În noaptea dinspre Drăgaică (24 iunie), se pândește când se ridică pe cer Cloșca cu pui, de la prima și până la cea de-a douăsprezecea stea, crezându-se că acela care păzește astfel va găsi bani (o comoară) de trei ori - Vâlcea (2.GOROVEI,p.54).

STEAG

În Munții Apuseni, steagul de nuntă se face dintr-un vârf subțire de brad, împodobit cu ștergare, legători de cap, panglici colorate și în vârf având un clopoțel; partea de jos a steagului este înfășurată cu brăciri; în Sălaj, la mire se adună „*nunele*” (druștele), care aduc cu ele tot felul de flori și trei năframe: una roșie, una galbenă și una albastră, care se pun la steag, având pe crenguțe și în vârf zurgălăi foarte mici; în Banat, cel care pregătește steagul este stegarul ales de naș; pe steag se pun catrințe roșii, marama, cordele de mătase și zurgălăi și se împlântă, sâmbăta pe seară, la casa nașului sau a socrului mare; în unele zone ale Albei, steagul împodobit se pune într-un cuier sau la grindă în casă, unde stă până ce se pleacă la cununie; în părțile Năsăudului, feciorii însărcinați cu pregătirea steagului se duc la casa miresei și iau de la chemătoarele acesteia cununile din iederă confecționate din timp, pe care apoi le prind, la mire, pe steag, în timp ce se cântă și se chiuie; tot în această zonă, dacă în timpul desfășurării nunții cade ceva din steag (clopoței sau colăcei) se

crede că este semn rău, presupusa nenorocire fiind cu atât mai mare cu cât pierderea este mai mare sau mai aproape de momentul de vârf al cununiei (3.MARIAN,I,p.191-192). În Banat, steagul de nuntă este făcut de femei, la naș acasă, sâmbăta seara sau chiar mai devreme; partea de jos a prăjinii este înfășurată cu o bârneață (bete) multicoloră, iar partea de sus este împodobită cu batiste colorate, ștergare, catrințe, flori, verdeață și clopoței etc.; steagul stă la casa unde se desfășoară nunta, iar, după ce nașul este dus acasă și nunta se termină, este desfăcut (1.LAZĂR, p.266-267). În Bihor, chemătorii la nuntă poartă cu ei „țovul” (steagul), confecționat dintr-un lemn de salcie (3.BOCȘE,p.116). Prăjina steagului de nuntă este căutată de ginere cu mult timp înaintea cununiei; ea nu trebuie procurată decât din pădurile din hotarul satului și este adusă sâmbăta dimineața cu carul; prăjina este tăiată de un prieten al tânărului, care are ambii părinți în viață; prima lovitură de secure trebuie făcută în partea de răsărit a trunchiului, la domiciliul mirelui prăjina fiind curățată de coajă, lăsându-i-se doar un smoc în vârf de lățimea unei palme, care se unge cu seu; în vârf se adaugă un brăduț, legat de prăjină cu brăciri; de ramurile brăduțului se atarnă boabe de porumb fiert, înșirate pe o ață, și o batistă în care se leagă, la un colț, bani; mireasa nu poate fi luată de acasă decât numai după ce un alt tânăr reușește să se cațere până în vârful prăjinii și să doboare bradul - Mehedinți (CIOBANU,p.78-79). După cununie, în fața bisericii, nănașii șterg fețele tinerilor căsătoriți cu steagul de nuntă, pentru ca pruncii lor să fie frumoși - Maramureș (DĂNCUȘ,p.184). Steagul mortului se pune la streășina casei, în Moldova; în Năsăud și Covasna, se pune la clopotnița bisericii, unde stă timp de șase săptămâni, dar numai pentru flăcăi și fete nemăritate, dar care au apucat să fie scoase la joc; în acest caz, steagul este de culoare albă, împodobit cu flori și foarte multă iederă (3.MARIAN,III,p. 63). Simbolul călușăriei, în cetele de călușari, îl reprezintă steagul, o prăjină lungă de 3-4 m, cu o pânză albă în vârf, lângă ea legându-se nouă fire de usturoi și nouă fire de pelin, adică tot atâtea câte zile periculoase se crede că sunt într-un an - Teleorman (CRISTEA,p. 48). Steagul este făcut de către vătaful cetei dintr-o prăjină de alun, în vârful căreia se pun o batistă, usturoi, pelin și uneori frunze de nuc; membrii cetei au în mâini bâte, mutul poartă pe cap o mască din piele de capră, cu cornițele acestui animal, și în mână un bici; vătaful ține în mână un „cioc”, în fapt un lemn cioplit în forma ciocului de pasăre, îmbrăcat într-o piele de iepure - Dolj (ENACHE,p.125;NOTE,Antonescu). Steagul călușarilor nu trebuie să atingă cu vârful pământul, pentru că atunci membrii cetei sunt apucați de o moleșeală ciudată și, ca obiceiul să continue, este necesar să se meargă la alt hotar al satului și acolo să „se ridice” din nou steagul, depunându-se un nou jurământ - Olt (2.ȘTIUCĂ,p.30). Mai există credința că, în caz că steagul călușarilor cade sau este lăsat jos, se va întâmpla cu siguranță o nenorocire (4.POP,p.98). Apariția unui steag în vis poate să însemne boală sau rușine, dar și semn că se va lăsa cu nuntă - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *seu-brad-bete-porumb-batistă-monedă; pânză-usturoi-pelin-9; alun-batistă-usturoi-pelin-nuc.*

STEJAR (*Quercus sessiliflora* – DLRM,p.798)

Creanga de stejar, fag, plop, pusă de flăcăi în porțile fetelor și ale altor locuitori mai cu vază, în noaptea de Sângeorz (23 aprilie) este considerată ca având funcție de oprire a forțelor potrivnice, ca și rugul sau brazda înierbată; în Banat, Transilvania și Moldova, obiceiul acesta este practicat de Armindeni (1 mai), sărbătoare apropiată calendaristic de Sângeorz; după unele informații, ramura verde, numită *armindeni* sau *maial* (de la luna mai), este un brad curățat de ramuri până spre vârf și ornamentat cu motive romboidale; acesta este înfipt în poarta gospodăriei, unde stă până se coc și se seceră grânele; de cele mai multe ori, se pune însă la poartă o ramură luată din pădurile de foioase și nu din cele de conifere și purtând, se pare, unele semnificații agrare: această ramură, prăjină sau arbore înalt, numit *arminden*, care are puține frunze în vârf, se lasă dinaintea casei unde este pus până ce pică de la sine, sau până ce se macină grâul nou și când, pentru prima oară, se face pâine din acest grâu, care se servește apoi în casă pentru noroc, moment în care creanga este tăiată și se aprinde focul cu ea (12.GHINOIU,p.237). Cine visează stejar are parte de viață

lungă și sănătate; va avea parte de onoare cel care visează stejar frumos; dar dacă este visat un stejar putred înseamnă că va muri o persoană iubită de cel care visează - Suceava (NOTE, Băncescu).

STICLĂ

În înțelesul de recipient, dar și de material din care sunt făcute *sticlele* și *geamurile*. Cerul, spun legendele, a fost făcut de către Dumnezeu dintr-un ciob de sticlă (VLĂDUȚESCU,p.85). Dacă plesnește sticla de la lampă înseamnă nenorocire în casă - Bihor (2.GOROVEI,p.166). Dar, dacă cineva sparge, din întâmplare, un vas de sticlă, se zice că aduce noroc - Muntenia;Moldova (PRESA). Cioburi de sticlă, în special cele de sticle de lampă de iluminat (*sticle de glajă*), se amestecă în lutul folosit la lipirea cuptoarelor de pâine, pentru ca și pâinea să se ridice, la coacere, ca glaja - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.73). La trecerea dintre ani, la miezul-noptii, se sparge o sticlă, considerându-se că și ghinioanele se vor sparge în anul ce vine și vor dispărea, așa cum dispăre și sticla (PRESA). Cine visează o sticlă plină cu apă înseamnă că va fi credincios partenerului de viață, dar, dacă se visează spărgând o sticlă este semn de nenorocire, de groază, pentru că o vorbă spune că „*norocul și sticla se sparg curând*” - Suceava (NOTE,Băncescu).

STICLETE (*Carduelis elegans* - DLRM,p.800)

În plan etno-folcloric, atributele sale sunt identice cu ale pițigoiului; se spune că a fost colorat cu toate resturile de vopsele rămase după ce Demiurgul terminase de colorat toate celelalte păsări, de aceea este atât de frumos - Neamț; din pricină că este viu colorat, se zice că el este împărat - Vâlcea (COMAN,II,p.66). Se crede că este bine, pentru cel bolnav de friguri, să țină în mână un sticlete care moare, pentru că atunci el tremură și această stare atrage vindecarea omului - Suceava (2.GOROVEI,p.284). v. PIȚIGOI.

STOMAC v. ABDOMEN.

STRACHINĂ v. FARFURIE; RECIPIENT; VAS

STRAI v. HAINĂ.

STRĂNUT (A STRĂNUTA)

Se crede că acela care strănută de trei ori consecutiv va face un mare chef - Buzău; Tecuci;Bacău (dar credința este întâlnită peste tot, și în Muntenia și Oltenia); când se strănută este bine să se gândească la ceva anume și acel gând se va realiza - Suceava; dacă strănutul a intervenit îndată ce s-a rostit ceva, atunci spusele celui ce a strănutat sunt adevărate și se vor împlini - Bucovina; când se strănută în seara Sfântului Vasile (1 ianuarie) se crede că acela va avea noroc tot anul - Teleorman; dar dacă strănutul are loc sâmbătă dimineața este semn că omul nu-și va isprăvi lucrul pe care și-a propus să-l facă - Bucovina; dacă îi vine cuiva să strănute și nu poate, se crede că atunci el „*va fi purtat de nas*” (păcălit) - Bucovina; ca să nu se mai strănute în serii, este bine ca acestea să se numere; după strănutul cu numărul 9, accesul încetează - Ilfov;Prahova; cine strănută în casa unui mort să-și rupă puțin haina sau cămașa, ca să nu moară și el - Muntenia (2.GOROVEI,p.49;143;220; NOTE,Antonescu).

STRÂMBĂ-LEMNE

Personaj imaginar din basmele populare românești, înzestrat cu puteri neobișnuite, capabil să îndoiaie arborii (ȘĂINEANU,I,p.301). v. SFARMĂ-PIATRĂ.

STREAȘINĂ

Unde pică streășina este loc sfânt, curat și este păcat ca vreunul să-l spurce (să urineze acolo), dar se consideră și că nu este bine să se stea unde pică streășina, fiind pericol ca omul să fie pocit, sau se poate umple omul de bube, deoarece pe acoperiș sunt vânturi rele și ele curg odată cu apa; un flăcău să-și pună la pălărie usturoi crescut în cap de șarpe, apoi să iasă în dimineața zilei Sfântului Gheorghe (23 aprilie), să se ducă la ieșirea din sat, pe unde trec vitele și să se așeze sub o streășină, considerată ca loc ferit, similar cu acela de sub o cruce, în nici un caz să nu stea în mijlocul drumului, pentru că numai așa va putea vedea *strigoaietele* venite să ia laptele vacilor din cireadă - Țara Oltului; cojile de ouă, rămase după ieșirea puilor, se pun pe o scândurică și se așează sub streășina casei, pentru ca puii să nu se răzlețească de cloșcă - lași; vinerea seara, se pun tărâțe într-o covată mică, se așează covata pe streășina casei, unde este lăsată până sâmbăta dimineața, înainte de răsăritul soarelui, când se adaugă puțină pucioasă și se dă apoi vacilor de mâncare, ca să dea lapte mai mult - Suceava; cobește a pustietate și părăsire cel care smulge stof din streășina casei - Tecuci (2.GOROVEI,p.54;118;221;GOLOPENȚIA,p. 75-76;129). Este un loc al apărării, în special oamenii obișnuind să se culce sub streșinile bisericilor în intervalul de timp care trece între Înălțarea Domnului (Ispasul) și Pogorârea Sfântului Duh (Rusaliile), ca să nu fie chinuți de strigoaice (3.GOROVEI,p.106). Este locul în care se adună sufletele morților și unde locuiesc ielele; este loc protejat, unde omul nu poate fi atacat de duhuri rele (CAPESIUS). Serie simbolică: *streășină-usturoi-șarpe-Sângiorz*.

STRECURĂTOARE

Nu se trece pragul casei cu strecurătoarea de brânză în mână, fiindcă laptele de la vacă va deveni apos - lași (2.GOROVEI,p.221). v. SITĂ.

STREȚENIE (STRĂȚENIE)

Denumirea populară a sărbătorii creștin-ortodoxe din ziua de 2 februarie - Întâmpinarea Domnului (ȘĂINEANU,I,p.301). v. FEBRUARIE.

STRIGA

Cu aceeași denumire sunt indicate două viețuitoare, o pasăre și un fluture (*Acherontia atropos* - DLRM,p.808). Caracteristicile pasării, asemănătoare cu acelea ale bufniței și cucuvelei, adică regimul nocturn, țipătul lugubru, zborul lin „ca o nălucă”, au determinat o conotație depreciativă, asocierea cu orizontul întunericului și cu tărâmurile infernale; între fluturi, striga dezvoltă o construcție simbolică articulată, în sensul că mărimea sa deosebită (cu aripile întinse, atinge 15 cm), viața nocturnă, petele de pe partea dorsală, care seamănă cu un craniu uman, au sugerat imaginea unei întruchipări malefice; de aceea, este numită și „*cap.de-mort*”, „*buha-ciumii*”, „*fluturul morții*”, „*capul lui Adam*”; se crede despre el că este un semn de moarte, că aduce boala și că poate arde cu aripile lui ochii omului; se spune că ar fi metamorfoza unui strigoii și că din această pricină este însetat de sânge, încuibându-se în inima victimelor, îndeosebi copii; de aceea, este prins și țintuit cu un ac de grindă, așa cum strigoii este „*legat*” prin înfigerea unui țărui sau piron în inimă (COMAN,II,p.99;129). Cuvântul mai denumește și o ființă imaginară, închipuită ca o femeie care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci etc. (DLRM,p.808). v. STRIGOII.

STRIGĂȚ (A STRIGA)

Strigăturile la nuntă, cele de la mire și cele de la mireasă, funcționează și ca rituri verbale, chemate să favorizeze unirea celor doi tineri (NOTE,Antonescu). În general, se crede că nu este bine când cuiva i se pare că este strigat - Teleorman; dacă i se pare cuiva că este strigat să iasă afară din casă, să nu iasă, fiindcă îl pocesc ielele - Vâlcea; când este un mort în sat și, din întâmplare, trece pe drum un comerciant ambulant strigându-și categoria de marfă pe care o vinde, este semn că, în

curând, va mai muri cineva din acea așezare - Teleorman (2.GOROVEI,p.111;145;1.CHIVU,p.245). Se va îmbolnăvi cel care se visează strigat de cineva; dacă va auzi și nu va putea răspunde chemării înseamnă că ori va sărăci, ori se va îmbogăți; va fi necinstit față de cineva cel care se visează strigat de un om din afara casei - Suceava (NOTE,Băncescu).

Strigarea peste sat (Uralia în zona Călărași). Obicei de primăvară, era în trecut un fel de pedeapsă, având un sens profund, de fapt o critică publică a păcatelor satului, mărturisirea publică fiind un străvechi obicei folcloric; rostul lui era să apere colectivitatea de nenorocirile care s-ar fi putut abate asupra ei din cauza greșelilor unora și să-i facă pe cei din urmă să-și ispășească vinovățiile (4.POP,p.30). În momentul trecerii de la anul vechi la cel nou apare necesitatea de a memoriza ceea ce s-a petrecut în perioada care se încheie; în lumea satelor, flăcăii „contabilizează” faptele bune și cele rele de peste an și fac o comunicare publică la diferite date calendaristice: Anul Nou, Bobotează (6 ianuarie), Lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Paștelui, Sântoader (prima săptămână din Postul Paștelui), Mucenicii (9 martie), Blagoveștenie (25 martie), Miercurea Mare și Joia Mare (Joimari), Sâmbăta Paștelui, Sfântul Gheorghe (Sângiorz), Lăsatul de sec la intrarea în Postul Crăciunului (14 noiembrie, când se prăznuiește și ziua Sfântului Apostol Filip - Filipii); aceste zile, în fond, prefațează mai multe începuturi de an, care au funcționat de-a lungul secolelor sub diferite forme, numite de cercetători Anul nou pre-creștin, Anul nou civil, Anul nou creștin, Anul nou agrar, Anul nou pastoral etc.; în zonele carpatică și subcarpatică, strigarea se desfășoară sub formă de dialog și are loc, în cele mai multe cazuri, pe două dealuri situate în imediata apropiere a așezării; la câmpie, flăcăii circulă pe ulițe, se cațără în copaci, sau își stabilesc un loc potrivit la marginea satului; ceremonialul se desfășoară în jurul unor focuri, întreținute până noaptea târziu, când este organizat în afara așezării; în timpul strigării se aprind roți de paie, mai nou roți de cauciuc, cărora li se dau drumul la vale de pe dealuri; urmărind distribuția pe aria întregii țări, se observă că, pentru sfârșitul secolului al XIX-lea, strigarea peste sat există în centrul, vestul și nord-vestul Transilvaniei, estul Banatului, în Oltenia, Muntenia și Dobrogea; pentru momentul 1900, din totalul așezărilor anchetate în anii `80, fenomenul a fost înregistrat ca fiind viu încă în 136 de așezări, având o funcție satiric-justițiară; obiceiul nu se adresează direct tinerilor, cu îndemnul de a se căsători, dar sunt satirizați cei necăsătoriți la vreme, pentru că la vârsta de 40 de ani o femeie și un bărbat sunt considerați ca fiind bătrâni; pentru cei cu un comportament moral îndoielnic, aceste strigături au caracter de îndreptar comportamental; în Maramureș și Sălaj, strigarea peste sat corespunde cu Anul Nou contemporan, în Țara Hațegului, Muntenia și Moldova, obiceiul se desfășoară la răscrucea trecerii dintre ani conform vechilor calendare; indiferent la ce dată sunt practicate, obiceiul se asociază, aproape fără excepție, cu alte elemente specifice reînnoirii timpului calendaristic: luminații și aprinderea focurilor, producerea zgomotelor pentru alungarea duhurilor malefice; în Maramureș, se face cu ajutorul „mascoidelor”, numite *moș-babă*, sau *domn-doamnă*, sau *metehău-metehoie* etc.; mascoida are mărimea unui copil de 10-12 ani, confecționată în general dintr-un schelet de lemn, îmbrăcat cu haine vechi, la care se adaugă câlți de cânepă, păr de cal, piele de oaie, morcovi, sfeclă roșie, ceapă etc., feciorii, ajutați de fete la confecționarea acestora în preajma sărbătorilor de iarnă, având grijă să scoată în evidență chipul și organele genitale ale mascoidei; în unul din buzunarele hainelor, se pune un text, uneori în versuri, cu accente ironice evidente, care, până prin anii `70, se afișa și în locuri publice (cârciumă sau cămin cultural); în mare taină, flăcăii pun mascoidele (*babă* pentru tineri și *moș* pentru fete) în locuri greu accesibile, de obicei în vârful unui copac de la casa sau din vecinătatea celor cărora li se adresează textul; „spectacolul” se desfășoară în dimineața zilei de An Nou, când toți se strâng să vadă mascoida și mai ales să audă textul; dacă mascoida nu mai poate fi dată jos de unde a fost amplasată, rămâne acolo luni de zile, ca un fel de blazon, până când intemperii o distrug; în unele sate din Maramureș, *moșii și babele*, care se pun pentru flăcăii și fetele nemăritate, se așează noaptea, apoi sunt dați jos și introduși în casă, unde se încinge un ospăț la care mai vin și alți tineri; dar deja, în acel an, cei vizați trebuie neapărat să se

căsătorească; se întâmplă ca *moșul* pus unei fete nemăritate să fie dat jos și aceasta, după un schimb de replici cu asistența, să-i dea foc în mijlocul curții; dacă fata a pândit, ia mascoida înainte de a fi văzută de către vecini, o duce în casă și o „îmbată”, stropind-o cu țuică pe față și ospătând-o sub pat, lăsându-i la cap un blid cu *aituri* sau cu umplutură de varză, preparate pe care, se înțelege, le mănâncă pisica; în noaptea dinspre Bobotează, *moșutul* este transformat în *băbuță*, iar fata, ajutată de rudele ei, pune mascoida la casa unui flăcău de vârsta fetei; se spune că, în timpuri de demult, căsătoriile urmau întotdeauna acestor schimburi de *moșuți* și *băbuțe*; Paștele, fiind asemuit cu un hotar care închide o perioadă de timp și deschide o alta, a atras și nevoia de a memoriza tot ceea ce s-a făcut bun sau rău până în acel moment, drept pentru care strigarea peste sat sau „*legatul fetelor în coastă*” se desfășoară în Transilvania și în vestul Olteniei în seara dinspre Joia Mare sau în Sâmbăta Paștelui, scenariul fiind asemănător cu acela care se practică și la Lăsatul de sec la intrarea în Postul Paștelui; luminațiile făcute cu mănunchiuri de paie prinse între două bețe, ca într-un clește, și învârtite prin aer, sau paie învelite pe o roată veche de car, dată de-a dura la vale, în flăcări, sunt reziduuri specifice unui străvechi cult solar alipite obiceiului strigării peste sat; mobilul acestei datini este credința că astfel se poate influența pozitiv starea critică a soarelui ajuns la echinocliul de primăvară, când lumina și căldura propagate de el mai sunt încă în cumpănă cu cele ale frigului și întunericului (12.GHINOIU, p.139-141;171;174; BOGDAN,p.119; IOSIPESCU,p.61-62; NOTE, Antonescu). De remarcat că S.Fl. Marian consemnează obiceiul ca fiind cunoscut doar în Muntenia, unde se organizează imediat după Lăsatul de sec, și în Transilvania, unde are loc în seara dinspre Joimari sau în Sâmbăta Paștelui; același obicei este înregistrat în Alba, în Țara Hațegului, în zona Clujului și pe Valea Mureșului, unde se aprind mănunchiuri de paie atașate unor bâte, pe care flăcării le rotesc, sau se îmbracă cu paie o roată, căreia i se dă drumul din vârful dealului; savantul mai amintește, pentru arealul de pe Valea Mureșului, și un alt fel de strigare peste sat, în cazul că unui om îi dispăre vreo vită; păgubașul merge la o vrăjitoare și, după ce aceasta îi descântă, se întoarce acasă, se urcă pe hornul casei și de acolo strigă în cele patru puncte cardinale numele vitei dispărute; dar acest ultim obicei nu este legat de vreo anume dată calendaristică; în unele părți din Muntenia, la sfârșitul Săptămânii nebunilor, toți flăcării de însurat și fetele de măritat, care nu s-au căsătorit până atunci din felurite motive, sunt strigați pe nume, adresându-li-se cuvinte de batjocură din vârful unui deal și pe un ton schimbat, spre a nu fi descoperiți de cei vizați (2.MARIAN,I,p.105;108;188). În Hunedoara, obiceiul poartă denumirea de *Popelnicul* sau *Popâlnicul* și se desfășoară la cumpăna dintre iarnă și vară; este prezent și focul, care ajută soarelui să încălzească pământul și care are, în același timp, rol purificator pentru pregătirea intrării într-un nou ciclu agrar; astfel, în seara de Sântoader, fetele se adună la o gazdă, fierb porumb și așteaptă feciorii; când aceștia sosesc în chiote de voie bună, li se servesc boabe de porumb și țuică, după care începe jocul; se spun glume și se cântă până aproape de miezul-noptii; a doua zi dimineața, fetele se duc să culeagă frunze de popâlnic (*Hepatica nobilis*), plantă de talie mică, păroasă și cu frunze trilobate, verzi de-a lungul întregului an, care crește în pădurile din zona muntoasă și subalpină și înflorește în lunile martie-aprilie; feciorii le aprind focuri și le așteaptă; în timp ce se culege planta, se cântă un text de invocare pe o melodie târăgănată; ajunse în vârful dealului, fetele se așează în jurul focurilor și strigă „*minciunile*” prin care sunt stigmatizate lenea, invidia, urâtenia fizică și morală; uneori se încing adevărate dueluri verbale între două sau mai multe grupuri, care își strigă alternativ versurile satirice; apoi se întorc în sat, fierb frunzele de popâlnic și se spală cu apa caldă pe cap, în credința că părul lor va crește frumos și mare „*cât coadele iepelor*”; evident că aici avem de-a face cu o alăturare a două obiceiuri practicate în aceeași perioadă, cel legat de cultul cailor lui Sântoader și cel al strigării peste sat; încă o dovadă este și faptul că textul rostit, în timp ce se culege popâlnicul, pomenește și despre o altă plantă, dumbravnicul (*Melitis melisophyllum*), plantă erbacee perenă, medicinală și meliferă, din familia labiatelor, înaltă de 20-60 cm, cu miros de cumarină (în stare uscată), cu frunze late, petiolate, și cu flori purpurii, roz sau albe; în alte sate din zonă, popâlnicul se culege dimineața, înainte de

răsăritul soarelui, fiind cules și de către flăcăi; ajunse acasă, fetele îl pun la un colț al casei, unde stă până după apusul soarelui; apoi se fierbe, cu rădăcină cu tot, iar, după spălatul capului, sunt tăiate câteva fire de păr și, împreună cu apa, se îngroapă la rădăcina viței de vie, ca să le crească părul lung ca și coardele de viță (2.CLEMENTE,p.27-28). În Țara Hațegului, strigarea peste sat se organizează în Joia mare din Săptămâna Patimilor, seara după cină, când feciorii fac foc mare și joacă împrejurul lui; după ce termină cu strigarea fetelor și feciorilor din sat, strigă „*strigonile și moronile*”, adică numele oamenilor care s-au făcut vinovați de vreo faptă rea sau necuviință în sat (CLOPOTIVA,p.449). În zona Călărașilor, în timp ce oamenii petrec pe la casele lor de Lăsatul de sec pentru intrarea în Postul Mare, copiii și tinerii aprind focuri mari, în jurul cărora se strâng cete-cete, între acestea stabilindu-se un dialog satiric, batjocorindu-se acele fete bătrâne și flăcăii care nu au avut curajul să-și întemeieze familii; în această zonă, obiceiul poartă numele de *Urlalia* (PRESA). În principiu, strigarea peste sat cuprinde trei elemente distincte: **1.** Strigarea cere respectarea normelor tradiționale privitoare la căsătorie; **2.** Urmărește demascarea femeilor din sat, considerate „*strigoaice*”, fiindcă iau mana vacilor; **3.** Strigarea ține ca evoluția comunității să se facă în mod sănătos; toate acestea, indiferent la ce dată sunt practicate, au un caracter sincretic și, acolo unde există confrerii de tineri, strigarea se face de regulă sub controlul și răspunderea vătafului sau a șefului generației de tineri (BUHOCIU,p.70). De menționat că, înainte de ultimul război mondial, pe Valea Topolniței, Mehedinți, un avocat, rămas neînsurat până spre 40 de ani și înfierat sistematic în strigările tinerilor, a amenințat și chiar a trecut la unele măsuri judiciare, astfel că obiceiul a fost stins încă de prin 1938-1939 (NOTE,Antonescu).

STRIGOI

În credințele populare românești, strigoii este perceput în două ipostaze: prima presupune o ființă omenească născută sub zodii rele (născut cu o tichie sau căiță pe cap și cu șira spinării prelungită în formă de coadă scurtă, păroasă), care ziua, deși pare că se comportă la fel cu ceilalți oameni, ajutată de diavol face vrăji și farmece, iar noaptea, îndată ce adoarme îi iese sufletul ca să se întâlnească cu alte asemenea suflete, mai ales pe la răspântii, unde dansează împreună și fac răutăți neînchipuite (ucid copii, sugându-le sângele, distrug căsătorii, cămine, averile agonisite, iau mana de la vaci și de la semănături etc.); în acest sens, se crede că oamenii care nu mănâncă usturoi și se feresc de tămâie se transformă în timpul vieții lor în strigoii; a doua ipostază se referă doar la sufletul unui mort (neiertat de păcate, cu trupul neputrezit etc.), despre care se crede că își părăsește noaptea mormântul (întrupat într-un animal) pentru a se întoarce printre ai săi și a le pricinui tot felul de necazuri (moarte, boli etc.); se transformă în *moroi* (o altă denumire a strigoiiului) omul mort care nu a fost slujit de preoți sau peste care a trecut pisica; *moroi* mai pot fi strigoii proveniți din copiii morți nebotezați (ȘĂINEANU, III,p.421;V,p.218). Despre strigoii, se știe, în sensul obișnuit al termenului, că sunt vampiri; despre *strigoaie*, se știe că ar fi niște femei care strică vacile cu lapte, că au coadă la spate și călăresc pe tauri; dar se pot înfățișa și ca niște arătări, pe timp de noapte, pe la fântâni; cel despre care se credea că a devenit strigoii este dezgropat și i se înfige un țăruiș din lemn de tisă în inimă (MUȘLEA,II,p.165;182-183;401). Se crede că se fac strigoii oamenii însemnați, cei răi, sinucigașii, cei morți de moarte năprasnică, vrăjitorii și vrăjitoarele (4.POP,p.159). Mortul fără suflet, mortul al cărui suflet nu-și găsește odihna se transformă în strigoii, devenind o putere malefică, nedorită (COMAN,I,p.70). Se crede că ei sug sângele sau vloga oamenilor, pentru a-și reface forțele (CAPESIUS). Strigoii, numiți și *strigoni*, *strige* (în Banat), *strigoaie*, *strigoaice*, în restul țării, sunt de două feluri: unii considerați a fi spirite, alții reali; primii sunt un fel de duhuri necurate și rele, care se arată foarte rar oamenilor în chip omenesc; cei reali însă au chip omenesc și viețuiesc lângă semenii lor normali până la moarte, iar după ce mor se prefac și ei în strigoii adevărați, adică în spirite rele, dacă nu cumva, atunci când sunt înmormântați, nu li se împlântă în mormânt un par, care să ajungă până la corp și să le străpungă inima; strigoii și strigoaicele cu chip uman se pot cunoaște dintre ceilalți oameni prin

existența unei cozi crescută la spate - Suceava; strigoii cu chip uman sunt destinați să devină strigoi încă de la naștere: de către moașă, când spune simplu: „*tu să fii strigoaică de lapte, tu de furcă, tu de sapă, de mătură, de seceră*” etc.; cele mai primejdioase sunt cele care fură laptele - Banat; atât strigoii-spirite, cât și strigoii-oameni, dar mai ales strigoaicele fac oamenilor mult rău, neplăceri, neajunsuri și daune; ba, mai mult, din cauza lor, unii oameni trebuie să-și sacrifice viața; se poate scăpa de ele mai ales în prima și a doua zi de Paște; ziua premergătoare celei în care este prăznuit Sfântul Gheorghe (23 aprilie) poartă denumirea de Sângiorgiul vacilor, fiindcă, în această zi, de cum se înserează și până după miezul-noptii („*până la cântători*”) umblă spiritele cele rele pe la casele oamenilor, ca să ia laptele de la vitele mulgătoare, cu deosebire de la vaci - Banat; Suceava; strigoaicele sau strigele nu merg pe jos, ci ele zboară foarte sus, încât abia se aud, călărind pe cai făcuți din oamenii care, din nenorocire, ies în această seară afară cu capul descoperit; ele îi pândesc, le pun hățuri și apoi îi călăresc, gonindu-i permanent; de aceea, în această seară, nu trebuie să se iasă afară fără pălărie - Banat; strigele se fac din femei bătrâne și fermecătoare și ele trebuie neapărat să meargă în seara din ajunul Sângiorgiului după mană, deoarece căpetenia lor nu le suportă să stea acasă; dar nu pleacă decât sufletul lor cel rău, trupul rămânându-le ca mort acasă; dacă vreun om se întâmplă să răsucescă trupul mort și să-l mute din loc, duhul nu mai știe să intre în trup și striga moare - Banat; se crede că, înainte de pleca să ia mana, strigoaicele se adună în locuri singuratice, în vizuinile codrilor, în case părăsite, între hotarele dintre sate, unde se întâlnesc moșiile mai multor așezări; acolo se iau la bătaie între ele cu limbi de melițe și melițoaie și se bat neîncetat până la miezul-noptii, când fiecare încalecă pe o meliță, sau pe melițoi, sau pe limbile lor și se duc la casele oamenilor, să le ia mana la vaci, de aceea, în această zi, femeile ascund melițele sau numai limbile acestora, ca să nu dea strigele de ele, sau le ung cu usturoi, sau lasă pe lângă meliță multe reziduuri, ca și cum munca lor nu s-a sfârșit și au de gând să continue, cazuri în care strigoaicele nu se mai apropie de ele - Transilvania; Suceava; dorind strigoaicele să nu se păcălească una pe cealaltă și să fure laptele de la propriile vaci, procedează astfel: când fată vaca, trei zile o țin încuiată în grajd sau chiar în casă, sub lacăt; scoaterea prima dată afară o face numai o fată curată, de circa 14 ani, care trebuie să înconjoare vaca de trei ori cu vițelul în brațe, crezându-se că procedând astfel celelalte strigoaice nu mai au putere să fure laptele; știută fiind, practica este făcută și de ceilalți oameni, pentru a feri vitele de acțiunea nefastă a strigelor - Banat; dacă într-o familie mor, în limita a șase săptămâni, două rude, primul decedat este dezgropat și, în caz că este găsit cu fața în jos, înseamnă că acela este strigoi și este străpuns cu un par - Buzău; cadavrul strigoiului identificat este dus la munte, unde este aruncat sau îngropat acolo - Mehedinți; se crede că mortul este strigoi, dacă s-a născut cu *perdea* sau *cămașă* pe cap, caz în care trupul i se înfășoară cu rug (măceș) și i se pune mei în sicriu, în nas și în gură, sau i se înfige o undrea în buric, ca să-i piară puterea și să nu facă rău; dar se procedează și mai simplu, înfigându-i se în mormânt un fus - Olt; se dezgropă cadavrul și este străpuns cu furci de fier în inimă, în ochi și în piept, după care îl îngroapă din nou, dar cu fața în jos - Brașov; strigoiul, care mai este numit și *pricolici*, este îngropat cu fața în jos, sau i se bagă în gură usturoi și pietre, sau i se înfige în inimă o țepă, sau i se taie capul, apoi se pune așa în sicriu și se îngroapă, ca să nu poată să se scoale din mormânt și să sugă sângele sau să mănânce inima celor vii - Sibiu; se crede că strigoii ies din morminte în serile dinspre zilele în care sunt prăznuiți Sfântul Gheorghe (23 aprilie), Ispasul (Joia Înălțării Domnului) și Sfântul Apostol Andrei (30 noiembrie), când au cea mai mare putere; atunci nu numai că iau laptele de la vaci și le sug sângele, nu doar că fac neplăceri și aduc daune oamenilor, de cum se lasă seara și până cântă cocoșii, dar pot să mănânce rând pe rând câte un membru din familia din care au plecat, sau le mănâncă doar inima și le sug sângele, din care pricină ei trebuie neapărat omorâți - Năsăud; mortul despre care se crede că este strigoi este dezgropat și reînhumat cu fața în jos, iar după câteva săptămâni se umblă din nou la mormânt și, dacă se găsește ceva mișcat, i se bate un cui de lemn în inimă, pironind astfel cadavrul de fundul sicriului, ca să nu se mai poată scula de acolo; același procedeu îl suportă și morții care supără pe

cei în viață, apărându-le mereu în vis, sau dacă li se pare acestora că duhul decedatului vine și cercetează locurile pe unde a trăit - Suceava; trupurile celor decedați sunt îngropate cu fața în jos, nu doar ale celor dovediți ca strigoi, ci și ale vrăjitoarelor sau femeilor despre care se crede că au legătură cu duhurile malefice - Banat; în general, vrăjitoarele (strigoaicele) se pot cunoaște numai în Duminica Paștelui; ele sunt foarte palide la față și au ochii foarte roșii, se văcăresc tare din cauza durerilor de la picioare și sunt cuprinse neconținut de fiori și de o frică de groază, mai ales când aud sunetul clopotelor și împușcături de Înviere - Suceava (2.MARIAN,II,p.184-185;259;267-269). Când un mort este considerat strigoi, este dezgropat, dus la munte și îngropat acolo - Mehedinți; sau i se bagă în gură usturoi și pietre și i se înfige în inimă o țeapă, sau chiar i se taie capul, ca să nu poată să se scoale din mormânt și să sugă sângele sau să mănânce inima celor vii - Bistrița; dacă un mort este lunatic și născut în aceeași zi cu un frate de-al său, i se pun în ochi, nas, gură și urechi mei și pietricele, ca să nu se facă strigoi, iar, după ce este îngropat, se trage cu pușca pe deasupra mormântului său, ca să nu se iște vreo vrajbă pe lumea cealaltă între cei doi frați - Muntenia; în loc de mei și pietricele, se pune tămâie în ochi, nas, gură și urechi; dar mai demult cadavrului i se străpungea țeasta cu un ac lung, i se ungea trupul cu grăsime de la un porc tăiat în ziua de Ignat (20 decembrie), apoi i se pune alături o ramură de măceș, pentru ca hainele lui să se încurce în ghimpii acestuia și să nu poată ieși din mormânt - Banat; se face strigoi și mortul peste trupul căruia pot trece câini, pisici, păsări de curte, chiar și șoareci, din care cauză se prind, se omoară, se leagă, se pun sub vreo copaie, se închid în pivniță sau sunt duse în câmp și lăsate acolo - Prahova; pretutindeni se crede că strigoii ies din morminte cu deosebire în nopțile dinspre zilele Sfântului Gheorghe, Înălțării Domnului (Ispasul) și Sfântului Andrei; ca să nu se facă strigoi, când se aduce sicriul mortului, o femeie ia rădăcină de leuștean, spini și câlți, le pune pe toate în jurul sicriului și le dă foc cu praf de pușcă - Banat (3.MARIAN,III,p. 58;311-313;1.p.43-45). Se crede că este o babă, o ființă imaginată, închipuită întotdeauna ca o femeie, care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci, care are menirea diavolească de a omorî într-un chip necunoscut - Moldova; atunci când umblă *striga*, mor copiii în leagăn, fără să fie bolnavi - Transilvania (3.GOROVEI, p.115;497). Copiii care mor nebotezați se fac strigoi, ies în fiecare noapte din mormânt, strigând „botez”, și aduc tot felul de neplăceri și daune oamenilor, până la al șaptelea an de la deces - Moldova; ei vin sub formă de căței și pisoi, care se așează sub ferestrele mamelor lor scheunând sau miorlăind - Suceava; mai apar și sub formă de fluturi - Galați; cea de-a șaptea fată, născută după alte șase fete, este neapărat strigoaică - Suceava; dar se mai crede că, la casa unde sunt șapte feciori sau șapte fete, unul din ei este strigoi - Suceava; strigoii ies printre oameni, sub formă de vedenii, o dată la șapte ani și numai pe lună-plină, intră pe ferestrele caselor și sug din zona renală sângele copiilor mici - Moldova; strigoii pot să ia chip de pisică, țap sau capră - Prahova; Buzău; Tecuci; Suceava; sau au trupul jumătate om, jumătate câine - Neamț; sau apar sub formă de bivoli - Vaslui; strigoii sunt rareori bărbați, ci mai ales femei, născute într-o zodie a strigoilor, oamenii vorbind mai cu seamă de strigoaie, care fac rău cu deosebire pe timp de lună-nouă, când iau laptele sau îmbolnăvesc vitele; se mai crede că sunt un soi de oameni și că se trag din neam în neam; uneori iau laptele vitelor, încât nu se mai poate mulge nici măcar o picătură, alteori vitele slăbesc și mor, fără o explicație rațională; pot fi strigoi și copiii, rezultați dintr-un act sexual săvârșit în zilele marilor sărbători (Crăciun, Bobotează, Paște); pe acești copii îi lasă Dumnezeu cu diferite semne: coadă de pisică, îmbrăcați într-o cămașă din piele, născuți în ceasul-rău și pot lua laptele de la bivolița vecinilor și să-l ducă la vitele lor; strigoii pot lua laptele și de la capre sălbatică, de la cățele și de la scoafe, încât le mor puii de foame; au o noapte a lor, când se întâlnesc cu toții la un loc, adică în noaptea dinspre ziua Sfântului Gheorghe, uneori și în noaptea dinspre Rusalii, când mai este un ceas până la răsăritul soarelui; se adună neapărat la o răspântie, sau la marginea unui hotar, unde vin deja transformați în șerpi, câini, porci etc.; se crede chiar că strigoaiele sunt jurate dinainte să se întâlnească, orice s-ar întâmpla, mereu în aceeași noapte și tot în același loc; pot fi văzute, în dimineața zilei Sfântului Gheorghe, dar foarte devreme, dacă se suie cineva într-un

copac, ținând usturoi în gură, sau privind prin pielea unui șarpe, omorât înainte de 23 aprilie, cu condiția să nu spună nimănui pe cine a văzut, pentru că diavolul, care ține cu strigoaiele, îl amuțește imediat pe cel cu gura prea slobodă; printre strigoaie există una, mai mare peste toate, care călărește pe un taur, sau merge călare pe o roată; se crede că există și *strigoaie de cânepă*, care iau puterea recoltei de cânepă din loturile oamenilor și îl duc la ale lor, încât cânepa lor este frumoasă și a altora nu; există și *strigoii de ploaie*, care pot face în așa fel, încât să plouă întruna, dar asta se întâmplă numai după moartea lor; în acest caz, ei trebuie dezgropați, fiind găsiți neputreziți, ca și cum ar fi vii, și trebuie întorși cu fața în jos; sau să fie întorși cu gura în jos, ca să se oprească ploile, operațiunea fiind făcută de anumiți oameni, mai curajoși, numai noaptea și fără să afle nimeni; tot *strigoii de ploaie* fac de așa fel că nu plouă, ori plouă numai pe câmpurile lor, încât recolta să fie bogată numai la ei; în fine, există și *strigoaie de bucate*, în afară de cele care iau laptele, sau cele care poartă ploile, și acestea pot lua mana semănăturilor de pe un câmp și să-l ducă pe ogoarele lor, pentru ca recolta lor să sporească; aceste strigoaie pot lua bogăția recoltelor doar în ziua prăznuirii Sfântului Gheorghe, pentru că ele umblă pe câmpurile semănate în noaptea care precede această zi, dar numai până la miezul nopții au puterea să umble - Țara Oltului; dacă un copil sugă pe furis din sânul mamei sale, la o săptămână după ce a fost înțârcat, este semn că, după moarte, el se face strigoi - Vâlcea; se mai face strigoi omul a cărui umbră a fost măsurată pe furis, pentru a fi apoi îngropată în fundația unei case, sau clădită într-un zid - Tecuci; tot strigoi se face și mortul căruia i s-a furat, pentru fermece, legătura de la picioare - Tecuci; numai oamenii care sunt strigoi apar după moarte, dar numai trupul le este omenesc, fiindcă picioarele le seamănă cu acelea ale mânjilor, de aceea este ușor de dovedit mai ales în dimineața zilei Sfântului Andrei, când se pot vedea, pe drumuri și prin alte locuri, o mulțime de urme de mânz - Suceava; se crede că strigoii ies noaptea din mormintele lor și vin pe la casele rudelor, mănâncă bucatele găsite și varsă făină pe jos - Dolj; strigoii umblă ca să ia laptele vacilor, sporul grâului și chiar puterea oamenilor, în special în noaptea dinspre Sfântul Gheorghe, iar, pentru a li se bloca accesul în gospodărie, se pune în poartă și în ușa grajdului câte o ramură de spini de măceș - Transilvania; cine vrea să vadă strigoi, să se așeze noaptea sub o grapă cu colții de fier, caz în care nu doar îi vede, dar îi și poate atinge sau chiar apuca - Transilvania; ca să nu mai iasă din mormânt și să vină pe la rude, după moarte, strigoiului i se pun pietre în sicriu și o undrea în buric și astfel nu mai poate învia - Teleorman; sau se pune în sicriu cenușă, amestecată cu semințe de mac, ca să-l preocupe, până după miezul-nopții, departajarea cenușii de mac - Banat; tot ca să nu se facă strigoi, în gura celor decedați se pun smirnă și tămâie - Vâlcea; în caz că mortul-strigoi are un frate în viață, născut în aceeași zi sau lună, celui decedat i se pun, în ochi, nas, gură și urechi, pietricele și mei și se trage cu pușca, după înhumare, pe deasupra mormântului său, ca să nu se iște vreo vrajbă între cei doi frați pe lumea cealaltă - Muntenia; dacă, la șase săptămâni de la moartea unui om, mai moare cineva din acea familie, se dezgroapă primul mort și, dacă este găsit cu fața în jos, se crede că este strigoi, caz în care i se bate un par prin inimă, sau i se scoate inima și cu ea se ung toți ceilalți membri ai familiei, considerându-se că acționând astfel nu va mai muri niciuna dintre rude - Muntenia; cine găsește un mort dezgropat să-l lase așa, fiindcă este un strigoi și este păcat să fie îngropat din nou - Tecuci; se spune că peste mormântul unui strigoi este cu neputință să fie făcut să treacă un armăsar negru sau un gânsac - Olt; ca să se afle dacă un mort s-a făcut strigoi, se aduce un armăsar în cimitir și, dacă nu vrea să treacă peste mormântul celui bănuț, înseamnă că mortul s-a făcut strigoi - Vâlcea; nu este bine a se umbla des prin cimitire, mai ales în zilele de marți și sâmbătă, seara și noaptea, fiindcă strigoii au obiceiul să se deplaseze printre morminte, purtați fiind de către diavol, din care pricină nu au odihnă, fac multe rele, iar, ca ei să dispară, trebuie făcute semnul crucii și rugăciune către Dumnezeu - Bihor (2.GOROVEI,p.155;221-222; 286; GOLOPENȚIA,p.127-129;146-149;NOTE,Antonescu). Nu rareori, pentru îndepărtarea spiritelor malefice sau pentru ca decedatul să nu revină pe pământ sub formă de strigoi, se folosește meiu, punându-se în sicriu, alături de alte obiecte sau semințe de plante „cu rod”; se mai pune „toiagul”

din lemn de alun (arbust cu semnificație magică în mentalitatea tradițională), crenguțe de măceș (cu valențe majore apotropaice), „*legătura strigoilor*” care este un mănunchi de plante aromatice, având și acestea semnificații magice, cum sunt busuiocul, dumbravnicul, măgheranul, strigoaia, mătrăguna și pelinul, nelipsite din recuzita funerară deoarece au și rolul de încetinire a efectului de biodegradare, legate toate împreună cu lână roșie - Banat (1.BOCȘE,p.353). Întâlnirea strigoilor se poate petrece și în locurile unde s-au spânzurat oameni sau s-au sinucis aruncându-se în fântâni; marea sărbătoare a strigoilor se desfășoară în noaptea dinspre Sfântul Andrei, când se adună și joacă, luând în stăpânire drumurile și câmpurile pustiite de vânturile înghețate ale iernii; un moroi sau strigoi se recunoaște după unele semne, cum ar fi faptul că el poate provoca deochiul și că, încă din copilărie, se ferește de usturoi și de tămâie; strigoii sunt înalți, cu ochii roșii, unghii lungi, corpul acoperit cu păr și pot fi recunoscuți cu deosebire de persoanele născute în zi de sâmbătă; în noaptea blestemată, apar la miezul nopții, încălecând vătraie sau lopeți, îmbrăcați în roșu, probabil colorați astfel din cauza sângelui pe care îl varsă, sânge supt de la victime; după întâlnirea cu ceilalți, la răspântiile drumurilor (din această pricină, în aceste locuri sunt amplasate cu precădere troițele); la cântatul cocoșilor intră din nou în morminte, fără să lase nici o urmă; se crede că ei se adună și joacă în văzduh, făcând o larmă înfiorătoare; strigoaicele (pentru că mentalitatea tradițională a întruchipat și duhuri de sex feminin) dansează dezbrăcate și despletite în jurul clopotnițelor de la biserici; după ce se satură de joc, strigoii se bat cu coasele și cu limbile de la melițele pentru cânepă; în Maramureș circulă variantele baladei *Constantin*, evident o preluare a motivului *Lenore*, în care fiul promite mamei sale că va aduce el acasă pe sora sa, care fusese cerută în căsătorie de un flăcău din alt sat, de câte ori mamei îi va fi dor de fată; între timp, Constantin moare, iar mama rămasă singură își blestemă fiul să nu aibă liniște în mormânt; acesta se transformă în strigoi, se duce și își ia sora, care nu aflase nimic despre moartea fratelui său, pe drum aceasta minunându-se de chipul straniu (palid, cu părul mucezit etc.) și de puținele cuvinte pe care le grăiește; la intrarea în satul natal, Constantin își părăsește sora și se întoarce în mormânt, iar, acasă, fată și mamă realizează tragedia înfăptuirii blestemului (PRESA;NOTE, Antonescu). Se crede că pruncul care se naște cu coloana vertebrală prelungită, adică acela care are coadă, este sigur strigoi; se povestește că un astfel de strigoi a apărut la o stână sub formă de câine, ca să fure laptele oilor, dar câinii ciobanului l-au încolțit, strigoiul luând de teamă chipul de om, ceea ce l-a făcut pe cioban să-l recunoască; dar, după ce ciobanul a potolit câinii săi, strigoiul a luat din nou formă de animal și a fugit; ciobanul însă a povestit în sat ce a văzut și astfel oamenii au aflat adevărul despre strigoiul din satul lor; se mai crede despre strigoi că, în zilele de sărbătoare, se întâlnesc la hotarul satului și se bat între ei, iar, după ce se întorc acasă, pe trupul lor se văd urmele luptei; se mai spune că atunci, când strigoii dorm, sufletul lor iese din trup, caz în care, dacă nevestele lor știu, nu le mișcă trupul din loc, pentru că, dacă le schimbă poziția, s-ar putea ca sufletul lor să nu poată reintra în trup - Sălaj; într-o lucrare cu caracter medical, apărută în 1709, se narează că locuitorii mai multor sate au scăpat de o epidemie de ciumă dezgropând mai mulți strigoi, printre care se număra și un fost preot, după care le-au străpuns inima cu un par, epidemia oprindu-se - Alba (PRESA). Strigoiul se bagă unde vede el că poate să strice vacile; de aceea este bine să se facă o gaură în cornul drept al vacii, care fată întâia oară, și să se introducă acolo tămâie, trei boabe de piper și puțină pilitură dintr-un cui de fier și *strigoniu'* nu-i va mai putea lua laptele - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.451-452). *Strigoi* sau *moroi* poate deveni cel care face rău oamenilor și omoară fără milă animalele; ei pot să pocească oamenii, mai ales copiii mici, cărora le provoacă plânsul și le iau sufletul, iar animalelor le sugă sângele; ei iau înfățișarea oamenilor morți; ca să nu se transforme în moroi, când vreun om se află pe patul de moarte, este stropit cu agheasmă; după înmormântare, oglinda din camera în care s-a aflat mortul se ascunde; la înmormântare, mortului i se pune în sân țărșul de la arie (țărșul de care este legat calul la treierat) sau așchii din acest țărș, iar femeile pritocesc invers turtițele pregătite pentru pomană, de două ori, numărând de la nouă spre unu; dacă mortul se face totuși strigoi sau dacă este visat

că vrea să ia pe cineva din familie, atunci se dă de pomană o turțiță făcută de o femeie străină; moroiul poate fi alungat cu fum și tămâie; se crede că strigoii apar mai cu seamă iarna, fiindcă vara ei pot fi trăsniți - Mehedinți (CIOBANU,p.80). Dacă vara este secetă grea, este bine să fie stropită cu apă o femeie-strigoi, fără ca aceasta să știe, și se crede că atunci va ploua - Teleorman (2.CHIVU,p.244). Strigoii și stafiile care ies noaptea în cimitire sunt deosebit de active; în cele mai multe cazuri, ele provin din oameni, care s-au născut cu anumite semne, marcând predestinarea lor - căiță, au fost victimele unor farmece, sau a trecut o pisică peste ei, când erau morți; singurul remediu la această stare este dezgroparea cadavrului care adăpostește pe strigoi, străpungerea inimii cu un țăruș, apoi reînhumarea lui, cu slujbă religioasă de parcă ar fi pus pentru prima oară în mormânt - Vaslui (BĂLĂNESCU,p. 262). Serii simbolice: *usturoi-piatră; mei-piatră; untură-măceș; leuștean-spin-câlți; cenușă-mac; smirnă-tămâie; semințe-alun-măceș-plante aromatice; vacă-tămâie-piper-fier-3*.

STRODUL RUSALIILOR v. MIERCURI.

STROPIRE

Sărbătorirea plugarului ieșit primul la arat și care este dus cu alai spre o apă curgătoare sau un iaz pentru a fi stropit cu apă, numită *Udătorul, Tânjeaua, Plugarul* și chiar *Trasul în vale*, nu a mai fost observată în alte părți ale țării decât în Transilvania (ADĂSCĂLIȚEI,p.147). v. APĂ.

STRUGURE (fructul viței de vie - *Vitis vinifera* - DLRM,p.934)

În Moldova, dezlegarea consumării strugurilor sau a poamelor, care are loc la Probejanie (6 august, Schimbarea la Față), este considerată o mare sărbătoare, când se face „colivă” din struguri (boabe curățate de pe ciorchini), sau când strugurii se iau precum anafura și se dau sub formă de pomană pentru morți; de menționat, că puțin mai târziu, la 15 august (Adormirea Maicii Domnului, Sântămărie), se tocimesc pândarii la vii (12.GHINOIU, p.224). Înseamnă vorbe și tot felul de clevetiri, dar și ploaie, pentru cine visează mulți struguri; când se visează mâncând struguri copti este semn de frământări și stricăciuni, iar când se visează mâncând struguri negri înseamnă răutate în jur, silă, poate chiar moarte; este bine când omul se visează culegând struguri, dar este semn de mulțumire și fericire nestatornice visarea unor struguri frumoși - Suceava (NOTE,Băncescu).

STRUNG

Este semn că va avea noroc în activitățile pe care le va desfășura cel care visează om lucrând la un strung - Suceava (NOTE,Băncescu).

STURZ (*Turdus* - DLRM,p.812)

Se crede că este „*cel dintâi vestitor al primăverii; când începe el să cânte, trebuie că primăvara este aproape*”; se individualizează prin graba cu care sosește pe meleaguri românești, glasul său auzindu-se chiar din primele zile ale lui martie, chiar când zăpezile nu s-au topit încă; acest fapt a făcut să fie asociat cu Baba Dochia, căreia, în calendarul popular i se consacră perioada 12-24 martie, din care șase zile „*lăturașe*” sunt împrumutate sturzului; pentru că a sfidat stihiiile iernii, pasărea semeață a fost pedepsită de Demiurg cu o ploaie și o ninsoare aprige și obligată să-și recunoască slăbiciunea; deci figurează nu doar ca vestitor al primăverii, dar și ca o victimă, sturzul dobândind un profil ambivalent, fiind un mesager care nu inspiră prea multă încredere, graba lui putând fi semn de bun augur, sau de rău augur; prin trăsăturile biologice și prin comportament, sturzul este intim asociat cu mierla, poporul considerându-i „*veri primari*”; în alte texte folclorice, sturzul este un pețitor asiduu al mierlei, după care urmează o serie de refuzuri sau refuzul sturzului pentru simplul motiv că mierla dorește să se căsătorească numai cu cucul (COMAN,II,p.61). Dar

când sturzul umblă repede și apăsător, ciripind în toate părțile, este semn că vremea va fi friguroasă - Bucovina (2.MARIAN,I,p.88).

SUD v. ZI (Miază-zi).

SUFLET

Sufletul este imaginat ca un abur luminos, care se desparte relativ ușor de învelișul său pământesc, plecând spre apus, unde se află marea dintre Lumea Albă și Tărâmul Celălalt; ajuns acolo, este sfătuit să nu reîntre în cercul vieții și al morții, ci să rămână în Rai (PRESA). În Moldova și în Suceava, se crede că, după ce a ieșit din corp, sufletul celui decedat stă într-un ungher al casei, unde așteaptă până ce iese trupul din casă, îl petrece la groapă, apoi se înalță la cer; sau, după ce a ieșit din om, se arată la trei zile, când se pune la fereastră un ștergar și un pieptene pe pragul ușii, pentru ca pe ștergar să se odihnească și cu pieptenele să se pieptene; apoi se arată din nou la șase zile, apoi la șase luni și ulterior la un an; cât stă corpul celui mort în casă, sufletul acestuia stă în spatele casei, unde așteaptă plecarea trupului spre cimitir, însoțindu-l pe tot drumul; sau se crede că sufletul stă pe lângă casă și pe lângă trup, cât timp acesta nu este îngropat; după înmormântare, se duce în Rai sau în iad, după care se întoarce acasă, la șase săptămâni, și, în caz că rudele îi dau ceva de pomană, pleacă mulțumit, dacă nu, pleacă mâhnit; sau stă pe lângă corp cât stă și trupul în casă și jelește împreună cu cei ai casei, iar a treia zi după înmormântare se urcă la cer; sau se duce la cer imediat după moartea omului, împreună cu îngerul său de la botez, unde stau până la înmormântare, când vine să petreacă trupul răposatului la cimitir, apoi iar se urcă la cer; dar revine după trei zile și rudele îi pun acolo unde a murit o tavă cu făină, iar sufletul lasă urme, semn că dorește ceva și atunci îi dau de pomană orice; se mai crede că, dacă se cerne făină pe locul unde a murit un copil și se mai pune acolo un pahar cu apă și peste el lumânarea care i-a ars la căpătâi, sufletul acestuia vine negreșit peste noapte și bea apă, iar a doua zi i se cunosc urmele pe unde a umblat; când moare cineva, i se pune la cap o năframă, un pahar cu apă și o lumânare, în credința că sufletul, după ce iese din trup, stă pe năframă lângă trupul părăsit, până ce acesta este dus la cimitir; unii cred că sufletul stă la fereastra camerei unde a murit un om timp de trei zile și îi pun acolo o năframă, o sticlă cu apă, pe ea un colăcel și o lumânare, după care se înalță la cer după trei zile, dar revine la alte trei zile, la șase zile, la șase săptămâni și la un an; mai revine la șapte ani, în ziua în care a murit, și, dacă primește de pomană, se întoarce în cer și nu mai vine niciodată; sau, când omul trage să moară, rudele îi pun la cap și o strachină cu apă proaspătă, crezându-se că tare rău arde sufletul celui care se chinuiește și că este necesar să bea, chiar să se scalde puțin, ca să se răcorească, apoi strachina se dă de pomană celui care i-a ținut lumânarea, iar acesta varsă apa la un copac; din pricina celor menționate până aici, se crede că nu este bine să se stea pe fereastra deschisă, pentru că nu mai are pe unde ieși sufletul din casă; pentru că, timp de șase săptămâni și chiar mai mult, sufletul vine mereu la casa lui și se frământă după trupul care l-a găzduit, este bine să i se dea mereu ceva de pomană, dar totodată nu este bine ca un alt membru al familiei să doarmă pe locul unde a zăcut mortul sau pe locul unde a fost așezat și privegheat acasă, pentru că sufletul nu mai vine deloc; când trosnește ceva în casă este semn că sufletul a sosit, iar când cineva din casă visează pe cel decedat este semn că acesta cere ceva de pomană, sau că și-a adus sufletul aminte de rudele sale și vrea să vadă cum trăiesc acestea și ce fac; se mai crede că sufletul stă pe lângă trup trei zile, apoi alte trei zile pe lângă groapa unde a fost așezat trupul, după care se urcă la Dumnezeu, care îl trimite în alt trup; dacă omul decedat a fost curat, îl trimite într-un trup păcătos, ca să-l îndrepte și pe acela, iar pe cel păcătos îl trimite într-un trup în care să se chinuiască; dar până atunci, sufletul rătăcește prin lume, după care intră într-un om, când acesta se naște, sau într-o vită curată sau într-una spurcată; apoi se bagă într-o pasăre și de aici, după ce s-a curățat de păcate, se duce și trece toate vămile și ajunge în Rai; se crede că acest periplu îl parcurge sufletul timp de 40 de zile sau chiar mai mult; este însoțit permanent de îngerul

său; se mai crede că îngerul însoțește sufletul celui decedat trei zile cât mortul este în casă, apoi merge la cimitir, apoi încă 40 de zile, până i se face mortului praznicul, în fine, pleacă și trece peste un foc și ajunge în cele din urmă la un loc răcoros, unde așteaptă judecata de apoi; cât timp sufletul stă deasupra capului celui mort, îngerul stă alături și îl poartă pe unde a fost și a viețuit, spunându-i mereu ce a făcut bine și ce a făcut rău, apoi îl însoțește la cimitir și, în fine, la judecata de apoi; în zona Buzăului, se crede că timp de 40 de zile sufletul umblă pe unde a viețuit și trupul, după care revine la cimitir, adună tot ce i s-a dat de pomană, se urcă pe crucea mormântului și de acolo se înalță la cer; în Muntenia, se spune că îngerul îl conduce pe suflet prin toate locurile pe unde a umblat în viață, după care revine acasă și se așează în streășină, unde stă trei zile, mâhnit de jalea celor din casă; în alte părți ale Munteniei, se crede că sufletul pribegeste zilnic, timp de șase săptămâni, prin locurile pe unde a fost și, la revenire, se așează după ușa de la intrarea în casă, de aceea nu se pune nimic spurcat după această ușă; în Dobrogea, se pune deasupra pragului de sus al ușii de acces în casă o pânză albă, pentru că se crede că, timp de șase săptămâni de la moarte, sufletul sălășluiește acolo; în satele din zona Năsăudului, oamenii cred că sufletul stă pe pământ timp de șase săptămâni, după care se duce în Câmpii Iadului, unde așteaptă a doua venire a lui Hristos; în răstimpul cât stă pe pământ, el își are locul la cheotoarea dinspre răsărit a casei; după praznicul de șase săptămâni, sufletul părăsește casa pentru totdeauna; în satele din jurul Sibiului, se crede că sufletul sălășluiește pe pământ un timp mai îndelungat, umblă și vine în contact și cu alte suflete, ia parte la bucuria și tristețea celor rămași în viață, iar lipsurile lui trebuie compensate de ceilalți; abia după ce a pribegit peste 25 de ape, ajunge sufletul, însoțit de îngerul său, pe lumea cealaltă, unde capătă forma pe care a avut-o înainte de a se întrupa; în Banat, se pune în fereastră un pahar cu apă, fiindcă timp de 40 de zile, cât sufletul sălășluiește pe pământ, vine însetat și bea apă (3.MARIAN,III,p.270-276;NOTE,Antonescu). Când un om trage să moară, se deschid ușile și ferestrele casei, pentru ca sufletul să aibă pe unde să iasă - Muntenia; sufletul celui mort trece prin 24 de vămi ale văzduhului, până ce ajunge în împărăția cerului - Moldova; în locul unde a murit cineva, timp de trei zile se pune un vas cu apă, pentru că vine sufletul celui decedat să bea, fiindcă atât timp mai rămâne el pe pământ - Suceava; sufletul celui mort umblă, timp de șase săptămâni, prin toate locurile pe unde a fost în viață și apoi se duce unde i-a fost ursit - Dolj; după ce moare, sufletul omului este purtat de către îngerul său prin toate locurile pe unde a umblat cu trupul, după care se întoarce acasă și se așează în streășina casei, unde mai stă trei zile - Muntenia; sufletul mortului stă în ușa casei sale până ce pleacă la biserică și de aceea se pune o pânză neagră în streășina casei - Vaslui; sufletul mortului stă în streășina casei timp de trei zile, după care se poate mătura în casă - Tecuci; sufletul celui decedat stă 40 de zile în streășina casei sale - Ialomița; stă încă pe pământ și aude toate câte se vorbesc în casă, până când se trag clopotele pentru înmormântare la biserică - Suceava; când cineva moare, mai multe suflete se adună în jurul lui, iar, când oamenii vin să aprindă lumânări în memoria celui decedat, acele suflete le mulțumesc pentru gestul făcut - Muntenia; după ce moare, sufletul omului umblă șase săptămâni prin locurile pe unde a fost cu trupul, apoi revine la mormânt, adună tot ce i s-a dat de pomană, se urcă pe cruce și, în cele din urmă, se înalță la cer, dar, dacă nu are cruce la mormânt, așteaptă până i se pune una - Muntenia; Maica Domnului aruncă de trei ori, în iad, o plasă de pescuit, împletită din cânepă de toamnă, ca să scoată de acolo sufletele păcătoșilor, dar sufletele care nu se prind nici a treia oară sunt pentru totdeauna pierdute - Suceava (2.GOROVEI,p.223-225).

SUGHIT (A SUGHITE)

Se crede că spasmul diafragmei poate să fie determinat de felul cum este vorbit cel ce sughite: îl pomenește cineva - Dolj; Argeș; Buzău; Suceava; Bucovina; îl doresc prietenii - Bacău; sau este vorbit de rău - Vâlcea; dacă se sughite tare înseamnă că vorbește cineva de rău, însă vorbește de bine dacă sughițul este ușor - Iași; dacă acela care sughite se gândește la o anumită persoană ca fiind

cea clevetitoare și dacă spasmul încetează înseamnă că bănuiala este adevărată - Bucovina (2.GOROVEI, p.225).

SULF

Păstorii cred că, dacă aprind în jurul stânei sulf (pucioasă), fumul degajat are rolul să alunge duhurile rele din timpul nopții (2.CHELCEA,p.8).

SULFINĂ (*Melilotus officinalis* și *Melilotus albus* - DLRM,p.820)

Numele a două plante din familia leguminoaselor (folosite în farmacie, cosmetică și împotriva moliiilor), cu flori plăcut mirositoare, așezate în ciorchini, cu flori galbene și albe, cunoscute și sub numele de *sulcină* (ȘĂINEANU,V,p.248). În poezia populară, simbolizează personajul iubitei, planta făcând parte din seria celor care pot fermeca pe cineva - „*fermecătoare*“ (EVSEEV,p.116).

SUNĂTOARE (*Hypericum perforatum* - DLRM,p.821)

Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu numeroase flori galben-aurii, având diferite întrebuințări în medicină; mai este cunoscută și cu denumirile de *pojarniță* și *lumânărică* (ȘĂINEANU,V,p.250). În descântecele românești, sunătoarea este trimisă, precum o ființă binefăcătoare, să vindece vitele care suferă de viermi (3.GOROVEI,p.178).

SUPĂ

Când cei bolnavi visează că au la masă supă înseamnă că se vor însănătoși; dacă acela care visează supă este iubit de cineva este semn că se vor căsători - Suceava (NOTE, Băncescu).

SUPĂRARE (A SE SUPĂRA)

Este semn că va avea parte de bucurii cel care se visează că este supărat de ceva - Suceava (NOTE, Băncescu).

SURLĂ v. TROMPETĂ.

SVASTICA (SWASTIKA; ZVASTICA)

Este unul din simbolurile cele mai răspândite și mai vechi din lume, fiind regăsit din Extremul Orient și până în America Centrală, trecând prin Asia și Europa (CHEVALIER,III,p.284). Denumirea îi vine de la numele instrumentului cu care se produce focul, prin frecare, la unele triburi din India (7.ANTONESCU,p.54). Fără a intra în amănunte de ordin lingvistic, este clar că reprezentarea ornamentală a svasticii conotează sensuri ale cultului focului și ale cultului Soarelui, dezvoltând totodată legături semantice cu sexualitatea (fecunditatea, creația) și cu crucea; este interesant că, în cadrul obiceiurilor de „înfrățire“ (a se prinde „frați de cruce“), colacii, pregătiți pentru ca toți participanții să rupă și să mănânce din ei, aveau lipite pe suprafața lor împletituri din aluat în formă de svastică, numite *cocâstrate*, informatorii locali afirmând că aceasta este forma crucii - Țara Lăpușului (1.POP,p.312). De altfel, în portul popular românesc, svastica era prezentă în câmpurile ornamentale ale cămășilor, poalelor și catrințelor (zăvelcilor), exemplare dintre aceste piese existând puține ca număr în colecțiile muzeale, datorită regimului de achiziții subordonat imperativelor politice postbelice, imperative care trădează în primul rând incultura crasă - Ținutul Pădurenilor;Gorj;Vâlcea (NOTE, Antonescu). v. CRUCE;FOC;SOARE.

Ș

ȘAH

Înseamnă că va pierde în afaceri, dacă nu va acorda o atenție deosebită tuturor amănuntelor, cel care visează sau se visează jucând șah - Suceava (NOTE, Băncescu).

ȘAPTE

Colindele vânătoarești sunt magico-religioase; se cântă în intervalul celor 7-12 zile de la finele și începuturile de an, când stihiiile sunt „amestecate”, ca și timpul care este sacru și spurcat, confreria și colindatul mijlocind o începere a Anului Nou în bună ordine (BUHOICIU, p.141).

ȘARPE

Ca și în cazul credinței privind balaurii, pentru farmecul textului trebuie reprodusă relatarea unui om al satului românesc: *„În păduri mari și pă sub pământ se ascund șerprii; dacă nu-i vede nime, ei cresc și la șapte ai fac aripi și să ridică la cer; să fac balauri; dacă îi vede cineva, pică la loc și rămân șerpri; dacă nu-i vede nime, ei se ridică la cer, balaurii poartă norii și umblă vremile și cresc aripile; vai de capu bieților oameni; dar și oamenii au noroc cu o păsărică mică; ea închepe prin toate boartele, pă sub cloambe, pă sub rădăcini și îi vede; oamenii o cinstesc și-i zic Piți-împărătuș; și șerprii nu mai pot crește de frica ei”*; se crede că șerprii întâlniți în câmp trebuie omorâți; cine nu-i omoară face păcat, fiindcă un șarpe care trece de doi ani și nu-l vede nimeni se face balaur; de asemenea, șerprii sunt de două feluri: curați și necurați; șerprii de câmp și de pădure sunt, în exclusivitate, malefici; în schimb, făptura plăpândă a șarpelui de casă (*Natrix natrix*) este totdeauna privită cu bunăvoință; se spune că fiecare om își are șarpele lui, pentru că este, de regulă, măsurat când este copil și, dacă nu scuipe jos, se măsoară și șarpele împreună cu ei și astfel mor; în general, șarpele conotează înțelesul de întuneric și prezența lui este malefică; nedorit, alungat și omorât de îndată ce este văzut, temut totuși, șarpele conturează profilul unei figuri generice, nediferențiate pe familii și subordine zoologice; este deci o ființă temută, din următoarele motive: **1.** pentru prejudiciile și relele pe care le face omului; **2.** pentru amenințarea, de natură mitologică, adusă umanității, amenințare pentru binele și echilibrul lumii în general; textele folclorice românești relevă puține legături directe ale șarpelui cu universul reprezentărilor infernale, ca animal dotat cu atribute vădit funerare; el apare într-un singur context folcloric și anume în „cântecele mortului”; la pragul ce desparte lumea de aici de cea de dincolo stă, ca paznic și vameș, șarpele; bradul refuză să-și aplece crengile pentru a-l trece pe „*cel călător*” peste „*marea cea mare*”, deoarece în el a „*încuibat*” șarpele, iar mortul se va speria de el, va cădea în mare și se va îneca; șarpele funcționează, în „cântecele mortului” ca o întruchipare vădit malefică, fiind dușmanul „*dalbului de pribeag*”, este cel care se opune intrării sale în tărâmul funerar; spre deosebire de vidră sau lup, el nu se leagă „*frate*” cu cel călător, nu devine ghid și sprijin al acestuia; un alt text aduce o nuanță suplimentară: șarpele apare nu numai ca paznic al lumii funerare, ci și ca agent al morții; asemenea păsării negre (corboaica), el vine să-l ia pe cel hărăzit plecării veșnice, să îl „*dezdăcineze*” și să-l mute din „*lumea cu dor*” în cea „*fără dor*”; această dimensiune chthoniană pune șarpele în contact cu adâncurile subpământene, cu zonele în care zac energiile ascunse ale firii; de aceea, numeroase credințe recomandă prinderea și „*prepararea*” lui magică, pentru dobândirea acestei energii, pentru realizarea transferului ei de la șarpe la om; textele orale afirmă că acela care mănâncă un șarpe fermecat capătă darul de a înțelege graiul plantelor, al florilor, al animalelor și al păsărilor; mai mult, cine dorește să-și schimbe chipul, să devină mai tânăr sau mai bătrân, adică să aibă altă față, este suficient să fiarbă un șarpe și să zică niște cuvinte și, de la a treia bucățică înghițită, începe să se schimbe; atunci se strâng toți șerprii și vor să-l muște pe acela, dar nu pot, pentru că este deja parte din neamul lor; prinderea și „*prepararea*” lui magică permite nu numai contactul cu lumea neînțeleasă, dar și cu aceea nevăzută, pentru că, este știut,

cei mai mari dușmani ai gospodăriei omului sunt strigoaicele, care fură laptele și mana vitelor, strică gospodăria, aduc bolile și poartă „faptu”, totodată, ele fiind nevăzute, iar omul nu are cum să preîntâmpine acțiunea lor malefică; totuși, cine prinde un șarpe până de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), îi taie capul, îi pune un cățel de usturoi în gură, îi îngroapă capul și, când răsare usturoiul, îl pune pe acesta la pălărie și îl poartă, atunci el poate vedea strigoaicele călare pe taur, când iese la câmp cu ciurda de vite; consumarea șarpelui fiert reprezintă imaginea inversată a unei alte credințe străvechi, aceea a șarpelui care, el însuși, intră pe gura omului; numeroase documente etnologice arată că una din manifestările predilecte și agresive ale șarpelui constă în intruziunea în vintrele celor ce dorm, acești șerpi ascunși în stomac, care provoacă boli și dureri cumplite, pot fi alungați numai prin magia laptelui: se spune că omul bolnav trebuie ținut cu capul în jos deasupra unui vas cu lapte abia fiert și că, atras de aburii acestuia, șarpele iese din stomac și se repede la lapte; este interesant că șarpele se asociază mereu cu laptele, el fură laptele de la vaci, încolăcindu-se pe picioarele lor și sugându-l direct din uger; se hrănește, alături de copiii casei, cu laptele din farfuria lor; șarpele fiert în lapte dă omnisciență; mușcătura lui se vindecă prin lapte etc.; intrarea șarpelui prin gură este un topos frecvent întâlnit în mitologie; cel mai adesea, victimele acestei intruziuni sunt femeile, deoarece o credință, și ea cu un caracter cvasi-universal, afirmă că șarpele este fecundator și că femeia care înghite șarpele va naște în curând un copil fermecat, așa cum s-au născut Alexandru cel Mare, Augustus și Scipio cel Bătrân; legendele stabilesc o seamă de greșeli „originare”, datorită cărora el a fost blestemat și hărăzit să fie o întrupare a răului; în sens biblic, el este unealta dracului, el este cel care a ispitit omul și l-a făcut să-și piardă puritatea și locul din Rai; astfel, se crede că șarpele este sau a fost drac, este făptura lui Satana, duh rău; inițial, șarpele ar fi fost om, ar fi avut picioare și chiar aripi, dar, în urma blestemului divinității, el a devenit cea mai neajutorată făptură, fără membre, fără aripi, fiind condamnat la o locomoție penibilă, primitivă; în planul funcțiilor epice, șarpele figurează nu numai ca subiect al vânătorii, ca agresor victorios, ci și ca obiect al ei, ca victimă a unei înfruntări eroice; în unele colinde de fecior, voinicul trebuie să înfrunte, pentru a salva lumea de răutatea lui, un șarpe uriaș; această ultimă imagine poate fi sursa unei posibile analogii: eroul călare, purtând în suliiță capul șarpelui uriaș, duce cu gândul spre străvechile divinități geto-dacice, care, așa cum susținea Vasile Pârvan, înfruntau demonii văzduhului și purtau în suliițele lor capul monștrilor uciși; de aici ar fi derivat stindardul dacic, acel „draco” (șarpe), care confirma victoria asupra puterilor întunericului și furtunii; toate credințele populare legate de șarpe afirmă, ca gest necesar și imperativ, datoria omului de a omorî, oriunde și oricând, șerpilor: *„Pe șarpe, când îl vezi, întâi să-l omori, c-apoi îți ia puterea și rămâi tot anul fără putere; nu e păcat să-l omori, dimpotrivă, și se iartă un păcat”*; soarele și luna, aștrii luminii, atacați de șarpe sau scârbiți de răutatea lui, îl blestemă și îl condamnă să-și ducă viața în întuneric și în ascuns; la rândul său, pământul refuză să adăpostească șarpele malefic, pentru că se crede că șarpele care a mușcat nu mai este primit de pământ pentru păcatul făcut și atunci iese la drum, ca să-l ucidă oamenii și să-i ia păcatul; altă legendă leagă chipul și atributele șarpelui de o ascensiune eșuată; ar fi umblat prin 24 de locuri să-și facă un cuib, de aceea șarpele, după ce mușcă, *„la 24 de ceasuri moare”*; s-ar fi urcat într-un brad să-și facă un cuib, dar a coborât Sfânta Lună și l-a alungat, el a sărit la ea și ea l-ar fi blestemat; legendele preiau imaginea șarpelui încuibat într-un brad, ca și în bocete, dar îi inversează termenii: șarpele nu-și mai poate face cuib în brad, el nu coboară la rădăcina lui, ci vrea să se urce spre vârf; nu este reprezentant al stihilor lumii, ci dușman al lor; de altfel, în folclorul românesc, gestul care definește atitudinea șarpelui și îl condamnă este „mușcatul”; oriunde ar fi, șarpele mușcă, înveninează pe toți cei din preajma sa; comportamentul său stârnește atâta repulsie, încât *„Sfântul Soare zice că tare se supără când vede că șarpele a mușcat pe vreun om și se întoarce cu fața, ca să nu-l vadă”*; numai o singură viețuitoare mai stârnește atâta adversitate și suportă un astfel de tratament (omorârea obligatorie), păianjenul; în general, cultura populară evită să recomande uciderea animalelor, adoptând o atitudine de mijloc, între glorificarea

vânătorii eroice și condamnarea lăcomiei și a risipei prădătorilor, fie ei oameni sau carnasiere; cu toate acestea, în cazul șarpelui și al păianjenului, se postulează obligativitatea omorării lor și justifică acest gest afirmând că el nu este un păcat, ci un act purificator; această sancțiune își are originea, probabil, atât în considerații de ordin practic (teama de acțiunea distrugătoare a lor), cât și în motivații de natură mitologică (ipostazierea lor în animale blestemate, întruchipări ale răului și demonilor, dușmani învederați ai omului); de altfel, imaginea șarpelui strivit, ca întruchipare arhetipală a înfrângerii răului ori a demonilor întunericii, este extrem de veche, deoarece, pe tabletele cavalerilor danubieni, unul dintre eroi zdrobește dușmanul, iar altul calcă sub picioarele calului șarpele malefic; mușcătura șarpelui este cea mai temută, pentru că acolo, în colții lui veninoși, stă întreaga sa putere; putere de natură malefică, în măsură să pricinuiască mari rele nu numai omului, ci și ființelor stihiale; „*Gerul zice că ar fi fost mai tare, dar l-a mușcat un șarpe de deget*”; agent ascuns al morții, șarpele înveninează pe omul sau divinitatea care cad victime; felul său de a ataca, faptul că puterea sa nu stă în mărime, ci în viclenie, nu în gura aprigă, ci în veninul ascuns, au făcut ca el să apară ca un animal al perfidiei, al înșelăciunii, al loviturilor piezișe, furișate; acestea sunt valorile pe care le prezintă șarpele în basmul despre animale, în care încearcă să înșele pe omul care l-a încălzit la sân sau pe țapul care l-a trecut apa; interesant este că toate energiile șarpelui sunt strânse în „capul” său, acesta fiind sursa puterii și a veninului, în el găsim și piatra fermecată, din el se naște mărgelușa, prin el, hrănindu-se cu substanța sa magică, crește usturoiul, care oferă purtătorului său puterea stăpânirii duhurilor malefice; capul tăiat al șarpelui uriaș este adus ca trofeu de vânătorul victorios; în sfârșit, capul este cauza suferințelor și, dintr-o povestire, aflăm că șarpele avea dureri cumplite de cap și nu găsea nici un leac pentru ele; câinele îl sfătuește să iasă la drumul mare, pentru că acolo își va afla alinare, dar acolo șarpele este călcat de o căruță și scapă de toate suferințele; capul șarpelui, spun credințele, este viu, chiar dacă i se ucide corpul și de aceea șarpele trebuie zdrobit la cap, pentru că aici se află ascunse toate puterile lui; teama de șarpele malefic, de mușcătura lui, marchează și structura sărbătorilor dedicate șarpelui; calendarul său cunoaște două momente principale: dezmoșirea sa, marcată de Mucenici (9 martie), de Alexii (17 martie) ori Blagoveștenie (25 martie), când, se crede, întreaga fire se trezește din somnul iernii și reîncepe ciclul vieții; tot acum, o seamă de interdicții și prescripții vizează obținerea imunității în fața șarpelui; nu se rostește numele lui, se înconjoară casa și acareturile cu cenușă, ca să se împiedice intrarea șarpelui, se fac focuri dinaintea casei și se afumă împrejur; alteori, printr-un simulacru de sacrificiu, șarpele este conjurat să ocolească omul: „*Și apoi te duci la un soc, cu mămăligă, și o lași acolo; dai de mâncare la șerpi, ca să nu ai grijă toată vara*”; al doilea moment al calendarului șarpelui este Probejania (6 august), când, odată cu plecarea berzelor, șerpilor intră în pământ și încep hibernarea; alte credințe așează acest moment la 14 septembrie (Ziua Crucii); contracararea acțiunii malefice a șarpelui se realizează nu numai prin respectarea prescripțiilor fixate de calendarul și datina tradițională, ci și prin actul direct de anihilare a puterii sale, înfăptuit cu ajutorul descântecului „de șarpe”; mușcătura poate fi vindecată prin invocarea unor stihii și obiecte magice mai puternice decât șarpele, acestea fiind alunul („*nașul șarpelui*”), apa curată, ori ploaia, fierul, „*soare-apune*” și calul; uneori, chiar șarpele este pus să mărturisească unde stă leacul dorit; cel mai frecvent, aceste texte creează un conflict (de obicei, foc – ploaie), care servește ca model pentru imprecarea și alungarea șarpelui: așa cum apa stinge vâlvătaia focului și descântecul va alina arsura mușcăturii; prestigiul malefic al șarpelui este atât de puternic încât și alte întrupări ale răului iau chipul său; descântecul descriu felul în care zmeoaica, moroiul, junghiul sau chiar cuțitul se transformă în „*șarpe veninat*”, șarpele care atacă omul, se încolăcește în jurul bolnavului, îl mușcă și îl înveninează; atacul șarpelui joacă aici rolul unei imagini arhetip a intruziunii răului, iar mușcătura sa al unei embleme a agresiunii malefice; pentru că este agent al răului, șarpele poate fi utilizat nu doar de întruchipările bolilor, ci și de către omul care dorește să pedepsească pe cineva: descântecul, care funcționează ca un blestem inversat, cere șarpelui să meargă în lume și să stârnească suferințe în inima și trupul

„ursitului” care și-a părăsit aleasa; șarpele pedepsitor nu este unul natural, ci unul fermecat, fiindcă el se naște prin metamorfoza magică în animal malefic a stelei, a focului ori a brâului; în consecință, din perspectiva unei clasificări generale, șarpele este îndeosebi teluric, chhtonian și, totodată, profund malefic (COMAN,I,p.110-112;140;183-187;191-196;II,p.65;70;MUȘLEA,II,p:183). Se spune că, la începuturi, șarpele umbla pe coadă, dar Dumnezeu l-a blestemat în Rai să se târască pe pânțele și să pândească mereu călcâiul omului, iar omul capul șarpelui - Suceava; el iese din pământ în ziua prăznuirii celor 40 de Sfinți Mucenici (9 martie) și reintră în pământ în dimineața prăznuirii Zilei Crucii (14 septembrie) - Tecuci; dacă șarpele nu este văzut de nimeni timp de șapte ani, el se preschimbă în balaur - Transilvania; șarpele are picioare, pe care le scoate de sub solzi numai în cazul că este pus de viu pe jeratic - Tecuci;Suceava; în toate zonele etno-folclorice, se crede că Dumnezeu iartă din păcatele celui care omoară un șarpe; se crede că primul șarpe văzut primăvara trebuie neapărat omorât, ca să nu ia puterea celui care îl vede - Galați; sau pentru ca să nu mai fie văzuți și alți șerpi peste vară - Vaslui; i se vor jupui de piele palmele celui care pune mâna pe un șarpe - Tecuci;Iași; comite un mare păcat cel care, în clipa când îl vede, nu omoară șarpele - Iași; cine vede șarpe primăvara să-l omoare, fiindcă numai așa îi poate prelua puterea, iar, dacă șarpele scapă, atunci ia el puterea omului - Muntenia; sau șarpele scăpat va suga el sângele omului care nu l-a ucis, când l-a văzut - Bihor; cine găsește primăvara un șarpe mort își pierde puterile - Tecuci; să nu fie ridicat de jos șarpele găsit mort, pentru că va bătea vântul șase săptămâni la rând - Dolj; dacă prin lanul de cereale se află vreun șarpe, este semn că moare cineva din familie, iar parte bună din recoltă se va da de pomană - Mehedinți; va face bătăături la picioare cine calcă pe oase de șarpe - Tecuci; cine umblă desculț să se păzească să nu calce pe oase de șarpe, fiindcă s-ar putea să le intre în călcâi și de acolo, după un timp oarecare, oasele vor ieși prin creștetul capului - Suceava; toată vara va ieși în calea celui care rostește cuvântul *șarpe* în luna martie, de aceea este interzis să i se pronunțe numele în această lună - Vâlcea; cine pomenește de șarpe în ziua prăznuirii Cuviosului Alexie (17 martie) va fi mușcat de această târâtoare în vară - Suceava; se crede că mușcătura de șarpe se poate vindeca, dacă se pune pe rană o piele de șarpe - Suceava; sau se ia șarpele ucis, se pune la foc într-un ceaun, ca să ardă, iar cenușa rezultată este folosită ca leac în vindecarea mușcăturii de șarpe - Bacău; este bun de leac șarpele prins în luna mai - Suceava; cine vede șarpe prima dată în luna martie să-l prindă, să-i taie capul cu o monedă de argint, în gură să-i pună un cățel de usturoi și să-i îngroape capul sub pridvorul unei biserici, după nouă zile să se caute ce fel de buruiană a crescut acolo, aceasta să fie luată și purtată peste tot, fiindcă astfel toate ierburile și copacii vor vorbi și vor spune la ce leac sunt bune și cum se numesc ele - Constanța;Suceava; sau se procedează identic, iar firul de usturoi care răsare să fie purtat la brâu, în ziua de Paște, în biserică, numai astfel purtătorul firului de usturoi va putea vedea toate femeile care sunt înzestrate cu puterea de a face farmece, deoarece ele nu pot intra în biserică, fiindcă au coarne; în această zi, diavolul stă retras într-un ungher și notează în catastiful și pe pielea sa de bivoliț pe femeile fardate, pe cele rele, pe cele care vorbesc sau râd în timpul slujbei din biserică - Vâlcea; tot purtătorul firului de usturoi, crescut din capul șarpelui, vede și femeile adultere, care se închină, dar acestea își pleacă nu din evlavie capul, ci pentru a le intra coarnele pe ușa bisericii - Vâlcea; sau, dacă se vede un șarpe până în ziua prăznuirii celor 40 de Sfinți Mucenici, să fie prins, să i se bage în gură un cățel de usturoi și o monedă, după care să i se taie capul, pe care să-l păstreze până în Duminica Paștelui, când trebuie să meargă cu el la biserică, pus într-o pălărie, iar oamenii-strigoii vor veni la cel care are capul șarpelui, încercând să-l ispitească, întrebându-l, de pildă, de unde are el o pană așa de frumoasă - Transilvania; primăvara, să fie prins șarpele, să fie omorât, iar în capul acestuia să fie pus un cățel sau trei de usturoi și apoi să fie îngropat în grădină, usturoiul încolțit fiind apoi folosit în ziua de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), la ieșirea din sat, unde este dusă cireada de vite ale sătenilor, iar acolo pot fi zărite strigoaicele venite să ia laptele vacilor - Țara Oltului; cine vede șarpe înainte de Paște, să-l prindă, să-i taie capul cu un ban de argint, să pună în el trei fire de usturoi și, în ziua de

Paște, să meargă cu el, pus în sân, la biserică și va vedea strigoii - Bihor; sau, ca să poată cineva vedea strigoii care iau laptele de la vacile oamenilor, se prinde primul șarpe văzut înainte de Sfântul Gheorghe (23 aprilie), i se taie capul cu o monedă de argint în chiar ziua prăznuirii Sfântului și i se pune în gură un cățel de usturoi - Transilvania; celui care omoară șarpele în pădure îi iese în cale lucrul-slab - Țara Oltului; când șuieră, se spune despre șarpe că s-ar afla în primejdie de moarte - Suceava; se crede că șarpele ucis nu moare până la apusul soarelui - Moldova; din cauză că a mușcat un om, șarpele nu mai este primit toamna în pământ și îngheață în timpul iernii pe afară - Tecuci; șarpele care a mușcat vreo vietate sau vreun om, de Ziua Crucii, nu-și găsește intrarea făcută în pământ și rămâne pe afară, ieșind la drum, unde omul îl pedepsește omorându-l - Vrancea; mușcătura de șarpe trece, dacă rana este spălată cu apă strecurată prin piele de șarpe - Țara Oltului; pe șarpe îl apucă durerea de cap, când traversează un drum - Suceava; ca să se lecuiască de friguri, bolnavul trebuie să bea apă trecută prin pielea năpârlită a unui șarpe - Tecuci; dar contra frigurilor este indicată și afumarea cu piele de șarpe a bolnavului - Tecuci; există femei care își otrăvesc bărbații, punându-le în mâncare zeamă de șarpe fiert - Tecuci; este semn că va fi vânt a doua zi pentru cine visează șarpe - Vaslui; Suceava; cine visează că a ucis un șarpe, înseamnă că a scăpat de un dușman, dar, dacă nu a reușit, în vis, să-l omoare, înseamnă că potrivnicul îl va dușmăni în continuare - Vaslui (2.GOROVEI, p.93-94;147;222;226-228;254;282-284;286; GOLOPENȚIA, p.110; 129;136). Cine prinde un șarpe înainte de Paște să îi taie capul cu o monedă de argint, să-i pună în gură trei fire de usturoi și în ziua de Paște să îl țină în sân, la slujba de la biserică, atunci acela poate să vadă strigoaicele, fie și stând pe o punte, și tot în ziua de Paște poate să vadă strigoaicele-femei și toate vrăjitoarele - Năsăud (2.MARIAN, II, p.185). În Mehedinți, se crede că, în caz că un om este mușcat de șarpe în partea dreaptă a corpului, îi moare cineva din familie, iar, dacă este mușcat din partea stângă, îi moare o rudă mai îndepărtată (CIOBANU, p.79). În Maramureș, este interzisă pronunțarea numelui șarpelui, iar când se vorbește despre ei li se spune „gândaci”, „codaț” sau „zierni” (viermi); interdicția este atât de severă încât, în timp, numirea adevărată a fost uitată și în unele localități li se spune numai „gândaci”; totuși, se crede că acela care omoară un șarpe mai are de trăit doar șapte ani (BOGDAN, p.83). Cine vede un șarpe, înseamnă că are noroc; este simbolul ispitei, înșelăciunii, dar și al înțelepciunii; în artă, șarpele care își mușcă coada, formând un inel, este simbolul infinitului - Bucovina; se crede că prezența șarpelui ca ornament pe diferite obiecte, ca și „colții de mistreț” sau „secerea”, alungă dușmanii turmelor prin însăși imaginea lor; simbol al lui Zalmoxis, îl găsim împreună cu soarele pe porțile locuitorilor din Scheii Brașovului (PRESA). Este semn de ploaie când iese șarpele în cărare sau în drum (2.CHIVU, p.247).

Șarpele casei (*Natrix natrix* - DLRM, p.830). Mentalitatea tradițională socotește că șarpele de casă este, prin însăși apartenența sa la spațiul, geografic și spiritual, al gospodăriei, o ființă „bună”, favorabilă omului, pentru că, deși sălbatic, vine să stea în preajma casei sale; este o viețuitoare dotată cu puteri sacrale, benefice, din care cauză ea valorizează pozitiv specia din care face parte, aruncând, în același timp, toate accentele negative asupra șerpilor din natură; „curat” înseamnă deci nedăunător, util, tolerabil, dar mai ales pur, sacru, bogat în puteri divine; se spune că „șarpe e la toată casa; unde e șarpe, e noroc la casă, merge bine și nici un rău, nici un farmec nu se apropie...Acela se cheamă șarpe de casă; s-au văzut astfel de șerpi bând lapte din strachină de-a valma cu copiii; copiii îi dădeau cu lingura peste cap, plângând că le mănâncă laptele, dar șarpele mânca-nainte, nu se supăra”; această viețuitoare reprezintă „norocul” casei și de aceea moartea sau plecarea șarpelui este sinonimă cu risipirea familiei, cu pierderea norocului, cu moartea întregului neam; are deci rolul de duh protector al căminului, al familiei, al gospodăriei, el garantând sănătatea, bogăția și fertilitatea acesteia, apără de boli și de farmece, se înfrățește „candid” cu copiii, în jurul blidului cu lapte; această ultimă imagine, evident un produs poetic, are o deosebită forță, pentru că șarpele care se amestecă printre copii este practic un membru al familiei; din acest punct de vedere este pe același plan cu câinele, alt protector al copiilor, pentru

că acesta din urmă se roagă pentru sănătatea lor; dar, în plus față de câine, șarpele casei are acces direct la sacralitate, este chiar sursa acesteia, din moment ce garantează bunăstarea gospodăriei; în general, este unanimă părerea că șerpii sacri sunt una din mărcile spiritelor chtoniene; totuși, documentele folclorice românești nu permit asimilarea șarpelui casei cu nici o figură chtoniană, nu există dovezi că ar fi gândit ca o întrupare ori ca un trimis al duhurilor subpământene; el nu este invocat la „zilele morților”, nu participă la chemarea moșilor și nu beneficiază de hrana rituală oferită lor, nu cunoaște atribute ori determinări de natură funerară; pentru că este protector al casei, îl găsim sculptat pe stâlpii porților, îl întâlnim pe numeroase obiecte ceramice, nu lipsește de pe pereții caselor, unde este pictat sau modelat în tencuială; în Oltenia și în Transilvania, șerpi executați din argilă smălțuită sunt prinși pe pragurile intrărilor sau pe podea (COMAN,I,p.111-113). Este păzitorul gospodăriei și trăiește sub pragul ușii, sub talpa sau în pereții casei; uneori se aude ticăind, drept pentru care i se mai spune și *Ceasul casei*; locuința părăsită de șarpele ei este considerată ca fiind necurată, atrăgând asupra ei spiritele malefice; nu trebuie ucis, pentru că el poartă noroc întregii familii, îi păzește pe membrii acesteia de certuri, de boli, de incendii, de cutremure și de alte necazuri; dacă, din nebagare de seamă, este călcat, el mușcă, dar își poate arăta imediat intențiile bune prin aceea că indică ierburile de leac împotriva mușcăturii de șarpe; își poate părăsi locul și, în acest caz, ia parte la jocurile copiilor, uneori împărțindu-și hrana cu ei; apare sculptat pe stâlpii pridvorului, pe canatul ușii sau pe meșter-grinda casei; mai apare pe stâlpul sau crucea de la mormântul ultimului stăpân al casei, în care caz are rolul de a însoți sufletul acestuia pe cărările celeilalte lumi (PRESA). Toate casele au un șarpe, care nu este bine să fie văzut, iar, dacă acest lucru se întâmplă, este bine să fie făcut semnul crucii, fiindcă altfel moare șarpele, fie cel care l-a zărit; nu atacă pe nimeni și nu trebuie omorât, pentru că sau moare bărbatul (stâlpul casei), sau se întoarce alt șarpe care, supărat, mușcă vitele din gospodărie; nu este bine să fie omorât pentru că rămâne casa pustie (șarpele părăsește curtea) - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.71). Orice casă are un șarpe, care este blând și nu mușcă și trăiește în pereții casei, fiind mare păcat să fie ucis - Tecuci;Suceava; șarpele casei este aducător de bine gospodăriei unde trăiește - Botoșani; sunetul de ceas care ticăie, auzit din pereții unei case, provine de la șarpele casei și este un semn că acea casă este norocoasă - Suceava; se spune că acela care omoară șarpele casei omoară norocul - Suceava; șarpele casei este figurat pe porțile gospodăriilor și în decorul exterior al caselor - Banat;Transilvania (2.GOROVEI,p.169;171;228;280;PRESA). Este înfățișat uneori ca un șarpe alb, care, dacă este omorât de către cineva, acela va viețui numai în pierdere și se va stinge treptat; șarpele casei este considerat ca un spirit protector, uneori chiar ar reprezenta spiritul strămoșesc, din această cauză unii cercetători îl mai numesc și „șarpele totem”; de aceea nimeni nu îndrăznește să omoare șarpele găsit în casă, chiar dacă ar fi o viperă - Caraș-Severin; șarpele reprezintă norocul casei; se spune că sugă la vacă, iar aceasta vine răgind de la deal, călcând într-un mod special, pentru a-l lăsa să sugă - Covasna; șarpele de casă, spre deosebire de cel al pământului, este șarpele omului și este semn de fericire pentru cine îl vede în noaptea de Înviere - Gorj; dacă este omorât, după 15 zile cel care l-a omorât se face strigoi, iar șarpele se face balaur și pornește în luna martie la munte - Gorj (2.CHELCEA,p.310).

ȘCHIOP

A fi șchiop este un atribut al valorilor chtoniene și funerare; sunt șchioape divinitățile lumii subpământene, cele care intră și ies din infern, care sunt legate, înlănțuite, mutilate ca semn al apartenenței la orizontul lumii de dincolo, în general fiind șchioape acele personaje (animale, păsări, oameni) care viețuiesc sau sunt intim legate de lumea infernală (COMAN,I,p.122;II,p.70).

ȘCOALĂ

Dacă visează cineva clădirea unei școli, trebuie să se aștepte la ceartă, scandal sau chiar bătaie; iar dacă visează școală cu mulți copii înseamnă că propriile odrasle îi vor procura multe necazuri -

Suceava (NOTE, Băncescu).

ȘEDERE (A SE AȘEZA; A ȘEDEA)

Se crede că este bine ca acela, care intră într-o casă în care trăiesc una sau mai multe fete nemăritate, să se așeze imediat pe scaun, laviță, pat, pentru ca aidoma să stea și pețitorii la acea casă - Suceava (2.GOROVEI, p.192).

ȘEF v. CONDUCĂTOR.

ȘEZĂTOARE

Adunare restrânsă organizată de săteni, în special în serile de iarnă, pentru a lucra și a petrece în același timp (ȘĂINEANU, V, p.278). Funcția economică pe care o îndeplinește șezătoarea nu constituie trăsătura definitorie a acestui fenomen social, pentru că el pare, afirmă cercetătorii, un ceremonial care se înscrie mai curând în ciclul vieții (precum *nașterea, nunta și înmormântarea*), decât în ciclul muncii, fiind un preludiv al nunții, un ceremonial de vârstă, vizând destinul femeii în general; astfel, șezătoarea oferă un prilej de inițiere în muncă, pentru că aici învață fetele să toarcă, să coasă și să brodeze, dar totodată și un prilej de inițiere în viața a tinerilor; vârsta intrării în șezătoare a tinerilor coincide cu aceea a adolescenței, ceea ce nu este întâmplător, iar, în satele cu religie protestantă, fetele nu au voie să participe la șezători decât după ce „au confirmat”, ceea ce este o dovadă în plus; pentru a întreține buna dispoziție, în șezătoare sunt primiți și feciori; aceștia aduc muzicanți cu viori, în unele sate doar în serile zilelor de joi; când pleacă din șezătoare, flăcăii sunt obligatoriu petrecuți de fete, chiar dacă printre ei nu sunt cei plăcuți de ele; aceștia „leagă” ulița, adică pun spini în calea fetelor, pentru a le pedepsi, sau aruncă pietre după ele; oricum, în șezătoare se formează multe din legăturile care devin ulterior trainice - Bihor; aceste „apropieri” pot fi acceptate sau nu de către fete, semnul fiind o furcă de tors, executată și dăruită de către un flăcău; în caz că fata refuză atenția flăcăului, deci și avansurile lui, rupe furca dăruită („*Eh, maică, dac-ai știi câte furci am rupt eu în șezătoare!*”, spune o informatoare) - Hațeg; un alt semn de iubire este firul tors trecut de-a latul uliței de mai multe ori și în care fata, pe întuneric, se încurcă - Maramureș; preocupările fetelor în șezătoare, cum ar fi descântecul „după feciori” și aflarea ursitului, dovedesc faptul că, alături de munca efectuată, un rost important al acestor adunări îl constituie distracția, aceasta pentru că timpul să treacă mai ușor, iar rutina muncii să nu inducă o stare de saturație; practicile legate de „aducerea” feciorilor, precum și cele de aflare a „datului” sunt nelipsite din orice șezătoare de fete; printre aceste practici, se obișnuiește să fie strecurată apa din Criș cu ciurul, considerându-se că așa vor veni feciorii la fete, cum vine apa pe râu, sau „legarea” uliței de către două fete cu un fir tors (ȘOVREA, p.211-212; 215-216; NOTE, Antonescu).

ȘOARECE (*Mus musculus* - DLRM, p.834).

În fruntea listei dușmanilor omului se află șoarecele, animal flămând și prădător prin excelență; atributele sale negative sunt potențate prin faptul că el este un animal „al casei”, acționând în prejma omului, în locuința și în hambarul său, implicându-se deci în orizontul culturii, dar o face profund negativ; în textele orale, șoarecele este „*al dracului*”, fiind făcut din „*balele necuratului*”: „*Șoarecele curat că e dracul, că el ce pozne îți face, numai dracul ți-o face*”; gestul malefic suprem prin care el se dovedește negativ este acela că roade arca lui Noe; legendele spun că dracul a creat șoarecele tocmai ca să distrugă această „minune” a tehnicii; în schimb, Dumnezeu a făcut pisica, pentru a salva arca și roadele muncii omului de atacul acestor mici și hrăpărețe viețuitoare; dar pe lângă pisică, omul recurge și la alte practici magice: li se leagă simbolic gura, legându-se 99 de noduri în ața de la sacul cu grâu, li se potolește foamea, punându-li-se pe trunchiuri de copaci un fund de mămligă, ceaunul și făcălețul; pentru că umblă pe sub pământ, pentru că, prin aceasta,

trece de la o lume la alta, și pentru că mereu strânge bogății, șoarecele este invocat de copii (alături de cioară), să le dăruiască un dinte de fier, adus desigur de pe un alt târâm, de acolo de unde lucrurile și ființele sunt puternice și nemuritoare; așa se face că, la căderea dinților de lapte, copiii îi iau și îi pun în borta șoarecelui, rugându-l să le aducă alți dinți, mai tari și mai rezistenți (COMAN,I, p.118-119;122). Se crede că primul șoarece întâlnit primăvara trebuie neapărat omorât - Neamț; în toate zonele etno-folclorice, se crede că Dumnezeu iartă din păcatele celui care omoară un șoarece; este semn de an îmbelșugat, dacă sunt mulți șoareci - Vaslui; când un șoarece taie calea cuiva este semn rău - Neamț; cel ce este mușcat de un șoarece în casă să fie sigur că este furat de către cei din casă - Ialomița; nu va mai avea niciodată dureri de dinți cel care mănâncă pâine din locul de unde au ros șoarecii - Suceava; cine mănâncă de unde a mâncat și șoarecele face bășici pe limbă - Tecuci;Suceava; este semn de boală pentru cine găsește în casă veșminte roase de șoareci - Suceava; când șoarecele își va face cuibul mai sus de pământ, folosindu-se în acest scop de orice (plantă, buturugă etc.), este semn că anul va fi bogat în recolte - Neamț; dar este și semn de sărăcie, când sunt șoareci mulți pe câmp - Ialomița;Neamț; când șoarecii adună, în grămezi, spice de grâu, pe care apoi le învelesc cu pământ, este semn de iarnă grea - Teleorman; când toamna sunt șoareci mulți pe câmp, este semn că iarna va fi lungă - Iași; dacă șoarecii își fac cuiburi peste iarba crescută pe pământ, este semn că iarna va fi grea - Țara Oltului; iar dacă, la culesul porumbului, cuiburile de șoareci vor fi la suprafața pământului, este semn că iarna va fi săracă în zăpadă - Suceava (2.GOROVEI,p.20;76;97;228-229;275;280-283). Încă din timpul toamnei, se poate cunoaște ce grosime va avea stratul de zăpadă, după înălțimea la care își fac șoarecii cuibul în garduri, în clăi de fân sau pănuși etc., el situându-și culcușul unde va hiberna aproximativ la înălțimea la care va ajunge zăpada - Maramureș (BOGDAN,p.135). Va avea noroc în afaceri cel care visează șoareci și va aștepta pețitori cel care se visează prinzând șoareci - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘOBOLAN (*Mus decumanos* - DLRM,p.835)

Șobolanii se fac la casele celor care fură de pe ogorul altora diferite bucate și le duc în gospodăria lor și obligatoriu la orice moară, deoarece morarul fură din saci - Țara Oltului; (GOLOPENȚIA,p.72). Va fi sărăcie, când sunt șobolani mulți - Vâlcea (2.GOROVEI, p.211). Când șobolanii fug din mină este semn că galeria se va surpa - Maramureș (BOGDAN,p.12). Cine se visează omorând șobolani înseamnă că va scăpa de niște musafiri; dar când visează pur și simplu șobolani este semn că va avea parte de rușine și de nopți nedormite - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘOIM (*Falco* - DLRM,p.835)

Șoimul nu este altceva decât o altă ipostază a junelui, alături de brad, de cerb, de bour și de oricare altă întruchipare a principiului masculin, care, în formele lui optime, nu poate fi decât tânăr; dar șoimul conotează și valori precum eroismul, cruzimea, rapacitatea, fălșenia, unele fiind atitudini „vânătoarești”; el nu-și prinde prada la sol, ci o atacă și o omoară în cer; are o agerime ieșită din comun; datorită acestor calități, șoimul ocupă același loc, în lumea păsărilor, pe care lupul îl ocupă în sistemul vietăților mici și neajutorate, din care cauză în unele texte este numit „*lupul vrăbiilor*”; de menționat că traccii aveau obiceiul de a vâna cu ajutorul șoimilor, iar mai târziu șoimii figurau pe lista bunurilor cerute ca tribut de Înalta Poartă; șoimul este și mediator între lumi, călător care, trecând de la un târâm la altul, duce veștile și leagă între ei diverșii protagoniști ai narațiunilor; această dimensiune este actualizată de cântecele funerare și de unele colinde; în prima categorie de texte orale, precum cântecele funerare, șoimul apare ca un paznic al porților infernale, el stând în vârful „*bradului zânelor*”, la marginea mării „*celei mari*”, împiedicând accesul direct al sufletului pe târâmul funerar; despre șoim, ca despre toate păsările răpitoare, se spune că bea apă de ploaie, pentru că a refuzat să ajute pe Dumnezeu la săparea albiilor de râuri (HERSENI, p.251;COMAN,II,p.78-80).

ȘOPÂRLĂ (*Lacerta* - DLRM,p.836)

Se crede că ea cade odată cu ploaia din cer; deci ea se naște nu din foc, ci din apă; între apă și foc, între aceste două principii opuse, șopârla ocupă o poziție ambiguă, circulând de la una la alta, părând că este emanația când a unei stihii, când a celeilalte; se spune că dacă se aruncă o șopârlă în foc, din cenușa ei se fac o mulțime de șopârle, cu ajutorul cărora se pot face vrăji, aspect întărit și de credința că șopârla a fost prima nevastă a șarpelui; „*Omului, numai șopârla și câinele îi sunt credincioși; șopârla, când doarme omul și vreun șarpe vrea să-l muște, i se bagă-n sân și-l gădilă, doar l-o scula*”; deci șopârla, viețuitoare a pădurii, se comportă față de om la fel ca și un câine, animalul domestic cel mai apropiat – afectiv – de om, simbol prin excelență al fidelității și devotamentului; cu mențiunea că șopârla nu îl apără pe om, ci doar îl prevestește; pentru că fapta ei dobândește un surplus de importanță (antropologică) și de semnificație (mitologică), ea fiind cea care „*anunță, trezește pe omul amenințat să fie mușcat de șarpe...e iubită de oameni și privită ca un semn bun, când îți iese înaintea, ca ceva sfânt, fiind păcat să o omori*”; ca și ariciul, ca și broasca, șopârla este protejată de om; în antiteză cu șarpele și păianjenul, care trebuie omorâți când sunt întâlniți, șopârla beneficiază de un tratament de excepție: în primul rând ea este consacrată („*șopârla e sfântă*”); apoi, prezența ei este considerată de bun augur, spre deosebire de alte animale (pupăză, mînz, cuc), ea nu-l „*spurcă*” pe cel care îi taie calea; în sfârșit, omorârea șopârlei stă sub semnul celei mai amarnice pedepse, este un păcat pentru care cine știe ce preț va trebui plătit pe lumea de dincolo; prin aceste atribute, șopârla stă alături de arici, broască, rândunică, barză, adică alături de acele viețuitoare care mediază între natură și cultură, fiind, în ciuda „*sălbăticiunii*” lor, bune, favorabile, dragi omului; „*șopârlei, când este călcată pe coadă, nu-i curge sânge, pentru că ea a băgat coada în apă și l-a ajutat pe Noe*”, legendă în care șopârla apare nu numai ca un dușman al diavolului, dar și ca o stavilă, ca un luptător împotriva apelor, văzute aici ca stihii dezlănțuite, distrugătoare; astupând gaura, cu propriul trup, ea împiedică distrugerea corăbiei lui Noe și asigură reluarea ciclului vieții pe pământ, după ce apele potopului se vor fi retras; șopârla se opune potopului, pentru că, în ultimă instanță, figura ei este mai apropiată de stihia focului, care o regenerează și o purifică, decât de aceea a apei (COMAN,I,p.114-117). Se crede că șopârla a fost prima nevastă a șarpelui - Tecuci; este păcat ca șopârla să fie omorâtă - Iași; capătă dureri de cap cel ce omoară o șopârlă, fiindcă ea are puterea să blesteme - Țara Oltului; este semn bun, când cineva întâlnește o șopârlă de culoare verde - Neamț; să nu fie ucisă, fiindcă ea vestește când vine un șarpe - Tecuci; când șarpele se apropie de un om care doarme pe câmp, șopârlele îl trezesc intrând pe sub cămașa acestuia și gădilându-l - Suceava; cel căruia îi iese în drum o șopârlă să se aștepte la o mare nenorocire - Iași; dacă se aruncă în foc o șopârlă, din ea vor ieși o mulțime de alte șopârle - Suceava; în special fetele caută să le treacă peste mâini o salamandă, crezând că astfel se vor învăța să țeară și să coasă motive decorative deosebite pe cămășile lor (salamandrele sunt cunoscute și sub denumirile de sălămăzdră, sălămâzdră, solomâzdră, solomândră, salamandra este o specie de batracian, asemănătoare cu șopârla, cu pielea de culoare neagră cu pete galbene, sau castanie cu pete, sau măslinie cu dungi, sau cu spatele albastrui cu dungi - ȘĂINEANU,V,p.9) - Muntenia (2.GOROVEI,p.228-229;280; GOLOPENȚIA,p.110;). Cine visează șopârle înseamnă că are mulți oameni care îi pizmuiesc reușitele - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘOPÂRLOIȚI

Boală, caracterizată prin inflamarea gâtului, despre care se crede că este provocată de niște viermi cu puteri oculte - Bucovina (COJOCARU,p.250).

ȘORT

Fetele și femeile să se ferească să li se taie, pe furiș, din șort, catrință, opreg etc., fiindcă bucata este luată special de vreo rivală care dorește să le facă farmece - Țara Oltului; femeile să nu dea de mâncare la porci din poală (șort), pentru că face carnea linți (cisticerci) - Suceava; își mănâncă mintea cel care mănâncă din poală - Suceava (GOLOPENȚIA,p.86;2.GOROVEI,p.122;133). Valoarea ceremonială a opregului, legată de riturile de trecere, este dovedită și prin folosirea lui la înmormântare, în scopul îndepărtării duhurilor rele din apropierea mortului; în Țara Almăjului, opregul se folosește pentru „măturarea”, cu ciucurii, a gropii, înainte de înhumarea propriu-zisă; în Timiș, mortul se așează în sicriu și se acoperă cu pânză curată, care noaptea i se trage peste față; pe cap i se pune o căciulă, iar în sicriu o secure și un opreg, obiecte care se scot, când mortul este pornit afară din casă; opregul care se poartă la spate are valoare de marcă socială, fiind purtat numai de către femeile căsătorite, în Timiș existând obiceiul de a se confecționa un opreg „cu bani”, purtat dinapoi de către mireasă, în ziua nunții (TURCUȘ,p.34). Cine se visează trăgând de un șort este bine să joace la loterie - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘTAMPILĂ v. SIGILIU.

ȘTERGAR

Să nu se șteargă doi inși concomitent pe același ștergar, pentru că vor îmbătrâni repede - Galați; la ridicarea acoperișului unei case, i se leagă la vârf mai multe ștergare și ramuri verzi, ca să dureze construcția mult și să trăiască și stăpânii - Muntenia (2.GOROVEI, p.45;252). Cine visează ștergar va avea noroc în căsătorie - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȘTIMĂ

Personaj din mitologia populară, imaginat de obicei ca o femeie frumoasă (și bună), care protejează apele, pădurile, comorile; **a avea știmă** (despre animale), a fi stăpânit de un duh necurat; (prin extensie) a fi năzdrăvan (ȘĂINEANU,V,p.298).

ȘTIMA APEI v. APĂ.

ȘTIMA BANILOR v. MONEDĂ.

ȘURĂ

Nu este bine să se doarmă în ușa șurii, deoarece măiestrele au obiceiul să danseze și în șură sau pe vârful acesteia și pot să-l surprindă pe om și să-l ologească - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.76).

T

TABACHERĂ

Cine se visează în situația că a pierdut tabachera înseamnă că va fi nemulțumit de sine însuși; în schimb, dacă visează că primește în dar o tabacheră este semn că va fi onorat de către cei pe care îi va întâlni în diferite ocazii - Suceava (NOTE, Băncescu).

TABLOU

Cine visează tablou înseamnă că va avea un viitor fericit, dar dacă visează primind un tablou este semn că perioada următoare va fi umbrită de griji și supărări - Suceava (NOTE, Băncescu).

TACÂM

Când se pregătește masa și, din întâmplare, se pun mai multe tacâmuri decât numărul persoanelor care trebuie să se așeze la masă este semn că vor veni musafiri pe neașteptate - Muntenia; nu este bine să se țină în casă resturile de la tacâmurile rupte, distruse, pentru că se crede că aduc nenorocire - Bucovina (2.GOROVEI, p.172;229). Dacă la ospățul dat pentru botezul copilului, cuiva îi cade cuțitul sau furculița pe jos și se înfige în pământ, se crede că pruncul va muri de moarte nenaturală, caz în care părinții dau mănare mai bună animalelor, zicând ca acestea să se roage pentru copilul lor; în unele locuri se aruncă mei și grâu păsărilor, boabele fiind ținute în prealabil timp de trei zile în leagănul copilului, ca acesta să fie sănătos - Sibiu (3.MARIAN, II, p.125).

TAIER v. FARFURIE; RECIPIENT; VAS.

TALPĂ v. PICIOR.

TALPA-IADULUI

Personaj feminin imaginar, în credințele tradiționale românești fiind spirit malefic, sinteză a înșușirilor infernale, considerată mamă a dracilor (ȘĂINEANU, I, p.312).

TANDA v. MANDA.

TATĂ

Tatăl să nu-l radă pe fiu, pentru că este rău de moarte - Vâlcea (2.GOROVEI, p.206). v. BĂRBAT.

TAUR (*Bos taurus* - DLRM, p.847)

În satele agricole, comunitatea are un taur care este liber să umble pe ogoarele cultivate, trecerea și hrănirea lui prin ele considerându-se ca un semn bun de ploaie, de creștere a recoltei (BUHOCIU, p.137). Să se aștepte la tot felul de pericole gospodarul de a cărui poartă s-a frecat un taur - Tecuci (2.GOROVEI, p.31). Cine visează taur va fi invitat la o petrecere, iar cine visează că ia un taur nu va dobândi ceea ce speră; apariția în vis a unui taur negru înseamnă moarte - Suceava (NOTE, Băncescu).

TĂCIUNE v. CĂRBUNE.

TĂMÂIE

În caz că unei femei lehuze îi intră în casă, cu daruri pentru evenimentul fericit al nașterii, o altă femeie care și-a pierdut laptele, este sigur că proaspăta mamă își va pierde și ea laptele și, pentru a nu se întâmpla un asemenea necaz, își coase la cămașă, în dreptul pieptului, unul sau trei boabe de tămâie și de grâu - Țara Oltului; la pârlirea porcului sacrificat, este bine să se pună și puțină

tămâie în foc, pentru a alunga diavolul - Vâlcea; se aprinde tămâie în casă, când este furtună, pentru că diavolul fuge, iar Sfântul Ilie îl trăsnește pe diavol oriunde s-ar ascunde - Transilvania; dacă i se pare cuiva, la intrarea într-o casă, că miroase a tămâie, este semn că va muri un membru al acelei familii - Tecuci; Suceava (GOLOPENȚIA, p.94; 2.GOROVEI, p.78;97;148). Copiilor în vârstă de 1-7 ani, care suferă de „*răul copiilor*” sau Samcă, se obișnuiește să li se citească rugăciuni, totdeauna la sfârșit de lună, de trei ori consecutiv, copilul căruia i se citește fiind neapărat de față; înainte de i se citi, atât copilul, cât și casa trebuie afumate cu tămâie - Suceava; în trei dimineți consecutive de la ziua înmormântării, până a nu răsări soarele, și în trei seri de asemenea, o rudenie a decedatului (mamă, soră, verișoară) tămâiază mormântul de jur-împrejurul lui, punând în final, lângă cruce, vasul cu tămâie și lumânarea adusă, dintre cele care au ars la mort; în Muntenia și Moldova, aceste femei aduc tămâie și vin sau un vas cu apă, stropind cu aceasta mormântul, timp de 40 de zile de la deces, considerându-se că în timpul acesta sufletul mortului umblă pe la casa lui și în jurul mormântului; după 40 de zile, vizitele se răresc, ducându-se la cimitir doar în sambetele de peste an, precum și în dimineața zilei în care se prăznuiește Adormirea Maicii Domnului (15 august) - Muntenia; tămâia adusă acasă de la biserică în Duminică Învierii Domnului, se păstrează și se afumă cu ea pe la icoane, când familia traversează o perioadă de cumpănă, sau când tună, fulgeră ori plouă în averse; se afumă și cei care se sperie peste an sau tocmai ca să nu se sperie peste an - Suceava; ca să nu se facă strigoi, mortului i se pun boabe de tămâie în ochi, nas, gură și urechi - Banat (3.MARIAN, II, p.242; III, p.57; 220-221; 2., I, p.175). Înseamnă pagubă pentru cine visează tămâindu-se așternutul unui pat - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *tămâie-grâu*; *tămâie-lumânare*; *tămâie-vin/apă*.

TĂRÂȚĂ

Se crede că, atunci când vacile nu mai dau lapte, cineva le-a luat „*mana*”; în consecință, se face un descântec „*de mană*”, dându-li-se de mâncat vacilor țărâțe amestecate cu *lumânăriță* (lumânărică - *Gentiana asclepiadea* - DLRM, p.469, cunoscută și sub numele de *lumânărica-pământului*) - Bucovina (2.GOROVEI, p.130).

TĂȚAR

În unele legende populare, țătarii sunt considerați fiii ai diavolului (COMAN, II, p.133).

TĂUN (*Tabanus bovinus* - DLRM, p.851)

Este semn de ploaie când năvălesc tăunii pe boi - Teleorman (1.CHIVU, p.247).

TÂNĂR

Tânărul, care nu este obișnuit să înjure măcar de mamă, se va însura greu, pentru că, se zice, el are multe coaste de femeie - Moldova; când i se pare cuiva că un tânăr arată mai frumos decât este în mod obișnuit, cu siguranță acesta se va însura în acel an - Botoșani; când unei familii îi mor tineri necăsătoriți, celelalte rude rămase în viață nu se bucură și nu se veselesc timp de 40 de zile, ca să nu le moară și alte neamuri - Tecuci; care dintre cei doi tineri căsătoriți adoarme primul în noaptea nunții, acela va muri mai întâi - Moldova; cei ce mor tineri tot tineri vor fi și pe lumea cealaltă, iar bătrânii tot bătrâni vor fi - Suceava (2.GOROVEI, p.144;147;151;172;223). Este de bine când cineva se visează tânăr - Suceava (NOTE, Băncescu).

TÂNDALĂ

Erou din snoavele populare, încet la minte și leneș, opus la fire lui *Păcală* (ȘĂINEANU, I, p.322-323). v. PĂCALĂ.

TÂNJAUA

În Transilvania, se organizează un spectaculos ceremonial pentru gospodarul care a ieșit primul la arat primăvara; obiceiul are mai multe denumiri locale: *Tânjaua*, *Alegerea Craiului*, *Udătoriul*, *Udatul*, *Bricelatul*, *Trasul în vale*; se practică în mijlocul sezonului muncilor de primăvară, în ziua de Sângiorz (23 aprilie) sau a doua zi de Paște; sfatul obștii, constituit din cei mai în vârstă locuitori, are obligația să urmărească atent mersul lucrărilor de primăvară, pentru a putea desemna pe cel mai harnic dintre cei care au ieșit primii la arat, ținându-se cont și de calitățile morale, precum ar fi cinstea și omenia acestora; sfatul bătrânilor anunță din timp gospodarul care urmează să fie sărbătorit de Sângiorz de întreg satul; în Țara Lăpușului, de Sângiorz și o săptămână după aceea sunt instituite diverse interdicții privind raporturile dintre tineri; astfel, feciorii nu au voie să-și îmbrățișeze partenerele pe care le joacă obișnuit; le este strict interzis să-și viziteze iubitele seara; *udătoriul*, fiind ales mediator între obște și natură, devine etalon pentru tot ce are să aducă anul care urmează; dacă el este un om blând, atunci și anul nu va avea vremuri grele; dacă el este un om ciudat, se crede că vor veni vremuri grele; dar credința generală este că, fără alegerea *udătoriului*, anul ar fi lipsit de roade (12.GHINOIU,p.207; 210).

TÂRNAȚ v. PRISPĂ.

TÂRG

În înțelesul de spațiu comercial; pentru cine visează târg înseamnă ceartă; cine visează că se află cu treburi într-un târg înseamnă că gospodăria sa scapă de o primejdie - Suceava (NOTE, Băncescu).

TÂRNĂCOP

Simbol masculin; în orațiile de nuntă, cu un târnăcop de argint este scoasă „*floarea*” din grădina părinților și răsădită în grădina mirelui (EVSEEV,p.197).

TEATRU

Pentru cine visează teatru înseamnă că în viața lui vor avea loc niște schimbări esențiale; dacă visează actor(i) este semn că își va petrece timpul în mod inutil - Suceava (NOTE, Băncescu).

TEI (*Tilia platyphyllos* - DLRM,p.852)

Este simbol al vieții și nemuririi, datorită însușirilor sale: crește destul de repede, are statură falnică, frunze mari și late, în formă de inimă, coroană bogată, dar mai ales este apreciat pentru parfumul florilor sale, care apar în prejma solstițiului de vară; mierea făcută de albine din nectarul florilor de tei este limpede și curată ca razele soarelui și este considerată ca hrană a zeilor; lemnul de tei este deosebit de maleabil în prelucrare, obiectele făcute din el conferindu-li-se un simbolism feminin; răsucirea frunzelor sale pe ambele fețe după evoluția soarelui a condus la simbolismul viață-moarte; fiind verde-închis pe o parte și alb-argintiu pe cealaltă față, a făcut ca frunza de tei să reflecte natura dublă a femeii, uneori duplicitatea ei; teiul este în opoziție cu stejarul, copac masculin și uranic (EVSEEV,p.83). Dacă, în dimineața Duminicii Învierii Domnului (Paștele), înainte de răsăritul soarelui, doi frați mai mici de 15 ani se duc la un tei, fără să se uite înapoi atât la ducere, cât și la întoarcere, și fără a discuta între ei, și se dezbracă de toate hainele, apoi rod cu dinții, de trei ori, coajă de tei, acea coajă va fi bună de orice leac, mai mult, cu ea se poate scăpa chiar de a se satisface serviciul militar - Transilvania; lași; teiul adus la biserică, pentru a fi sfințit în Duminica Paștelui, este bine să fie dus înapoi acasă și pus în grădină, ca să rodească îmbelșugat pepenii - Suceava (2.GOROVEI,p.230). Încă din ajunul Rusaliilor, spre seară, se pune la poarta fiecărei case câte un tei, la stâlpii caselor se prind crengi de tei, iar peste noapte se doarme așternându-se în pat mlădițe și frunze de tei - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.32). La Armindenii (1 mai), se pun ramuri cu frunze de tei la porțile caselor, ca simbol al primăverii, iar în case se presară iarbă și

busuioc; ramura de tei uscată se păstrează și i se dă foc în caz că vremea amenință cu furtună - Bihor (3.BOCȘE,p.112). Dușmanii celui care visează tei îi vor dărâma din poziția socială pe care o ocupă - Suceava (NOTE,Băncescu).

TEMNIȚĂ v. ÎNCHISOARE.

TESTAMENT

Cine se visează întocmind un testament este semn că va trăi viață lungă - Suceava (NOTE, Băncescu).

TIBIȘIR v. CRETĂ.

TIGVĂ (*Lagenaria vulgaris* - DLRM,p.859)

Numele mai multor plante din familia cucurbitaceelor, dintre care titlul se referă la cea cu flori mari, albe, cu fructul verde și zemos, care la maturitate devine galben și lemnos (ȘĂINEANU,V, p.343). Acest fruct, uscat și golit de conținut, este întrebuințat la scoaterea, prin aspirare, a vinului sau a rachiului (țuicii) dintr-un recipient; la fel se procedează și cu dovleacul, care, golit de conținut și uscat, este folosit ca ploscă; pentru mentalitatea tradițională, important este obiectul uscat și nu destinația lui, referindu-se, în egală măsură, la: *tâlv*, *tiugă*, *tivdă*, *tătarcă*, *tărtăcuță*; astfel, se crede că omul, căruia i-a suflat un câine turbat în gură, ca să nu turbeze și el, trebuie să fie împărțit șase săptămâni la rând, să fie „tăiat“ sub limbă și să i se atârne la gât nouă roțițe dintr-o tiugă - Vâlcea; cine mănâncă semințe de tiugă îi va cădea părul - Teleorman; adolescentele să nu mănânce lapte din tiugă, pentru că le cresc sânii atât de mari cât dimensiunea acestor fructe - Muntenia; când se așează vreme rea, cu cer neguros, și ține vreme îndelungată, se pune o tigră pe foc, ca norii să se împrăștie - Galați (2.GOROVEI,p.40;188;234;269).

TIPARNIȚĂ v. TIPOGRAFIE.

TIPOGRAFIE

Cine visează tiparniță (mașină de tipărit) înseamnă că va trăi succesiv mai multe întâmplări; mai întâi va avea de-a face cu o ceartă, după care va trage unele foloase, pentru ca, în final, să fie de-a dreptul victorios - Suceava (NOTE,Băncescu).

TIUGĂ v. TIGVĂ.

TOACĂ

Scândură groasă sau placă de metal pe care se bate ritmic cu unul sau două ciocănele, la biserici și la mănăstiri, pentru a vesti anumite momente ale slujbei (ȘĂINEANU,V,p. 354). Îndeplinind un rol ritualistic defensiv, toaca face parte din familia tam-tamului și s-a răspândit în bisericile românești ortodoxe, intrând și în credințele populare nu doar ca un convocator la liturghie, ci și ca factor exorcizant de mare forță sacrală; se consideră nu numai că este cel mai vechi instrument de percuție, dar chiar și cel mai vechi instrument magico-muzical folosit de om; legenda spune că diavolul sabotează, prin magia sa, salvarea grupului lui Noe, determinând ca lemnele componente ale arcei să se desfacă și să revină la starea lor silvestră originală; dar glasul lui Dumnezeu îl avertizează pe Noe să-și facă o scândură și o pereche de ciocănele din primul arbore utilizat, cu ajutorul cărora, când „va toca“ la rădăcina copacului, părțile componente să revină în structura corăbiei, astfel încât aceasta să se reconstituie de la sine prin puterea magică a sunetului ritmic; copacul primordial era un paltin și de aceea regula este ca toaca să se confecționeze din lemn de paltin (*Acer pseudoplatanum* - DLRM,p.579); mesajul transmis de toacă nu are o încărcătură

semantică propriu-zisă, dar se recunoaște că sunetul ei este mai mult decât un stimul sau un semnal, reprezentând uneori mai mult chiar decât o simplă informație; în vremuri tulburi, ea putea să traducă avertismente asupra unui anumit pericol, ca și informații asupra depășirii pericolului; există credința în funcția apotropaică inclusă în toacă, din care cauză mișcările anumitor jocuri populare românești, ca și muzica aferentă (Ciuleandra, Sâmbra oilor, unele variante din Jocul Călușarilor, chiar Paparudele, în unele tipuri de descântece) demonstrează rolul de stimul pur al comunicării (2.KERNBACH,p.155;240-241). În timp de secetă, flăcăii fură toaca de la biserică și o aruncă, neștiuți de nimeni, în fântână, apoi lăsând pe alții să o scoată - Tecuci (2.GOROVEI,p.214). Începând din Joia Mare și până la Înviere (Duminica Paștelui) nu se mai trag clopotele la biserică, dar se bate numai toaca (PRESĂ).

TOAMNĂ

Toamna începe la Sântă Măria Mică (8 septembrie) și durează până la Sfântul Nicolae (6 decembrie); când încep să înflorească brândușele de toamnă, numite și brândușele morților (*Colchicum autumnale*) este semn că a sosit și toamna; se crede că primăvara este începutul dragostei, vara este zenitul, paroxismul iubirii, împlinirea ei, iar toamna se legiferează dragostea prin căsătorie; timpul cel mai prielnic pentru căsătorii este toamna, după ce sunt terminate lucrările pământului, s-au adunat bucatele și s-a stors vinul; perioada nunților sunt cășlegile de iarnă sau cârnilegile, munca fiind mai puțină decât în primăvară și vară (3.MARIAN,I,p.77-78; 2.,I, p.73). Se mai crede că toamna începe de Înălțarea Sfintei Cruci - 14 septembrie (PRESA).

TOARCERE (A TOARCE)

După logodna unei fete din familie, mama și celelalte surori nu mai torc până nu se face nunta, în credința că, dacă o fac, este posibil ca logodna să se întoarcă, adică să se desfacă - Muntenia; în casa mirelui și a miresei să nu se toarcă, fiindcă vor fi, după aceea, răstălmăcite vorbele spuse - Vâlcea; nu se toarce vara, când femeile sunt pe câmp la plivit, pentru că nu mai crește porumbul - Tecuci (2.GOROVEI,p.123;186;231).

TOBĂ

Cine aude, în vis, bătaie de tobă înseamnă că, în curând, va primi vești - Suceava (NOTE, Băncescu).

TODORUSELE v. MIERCURI.

TOIAG

În diferitele sale ipostaze, de la bâta păstorească, până la măciuca lui Hercule, tyrsul lui Dyonyosos, caduceul lui Hermes sau sceptrul conducătorului de stat, toiagul are semnificația puterii în plan biologic și social, fiind un transsimbol al focului celest și al arborelui vieții; toiagul este înzestrat cu puteri magice, fiind capabil să îndepărteze influențele nefaste, să fecundeze femeia, să fertilizeze solul, să producă moartea, dar și învierea celui atins; uneori este lovită ușor mireasa, dar se spune „cu cât mai tare, cu atât mai roditoare”; toiagul vornicelului, simbol axial și falic, prezent în toate momentele desfășurării nunții, împreună cu bradul, este poate cea mai pregnantă întruchipare a principiului masculin, un substitut al mirelui; în nordul Moldovei, toiagul se pune în fața miresei, care leagă de el o năframă cusută cu flori, care semnifică principiul feminin (EVSEEV,p.196). Se poate ca denumirea *târșului*, brad pitic, să provină din tyrs; la ceremoniile civile și religioase trace, participanții purtau coroane verzi pe cap, iar în mână nuiiele de pin înfășurate cu iederă și smocuri de lână (BUHOCIU,p.80-81). Semnificațiile străvechi, din perioada când umbletul cu toiagul în mână era singurul mijloc de deplasare a omului, s-au păstrat în strânsă legătură cu unele obiceiuri de înmormântare; astfel, după unele credințe arhaice românești, mortul, care pornește într-o lungă călătorie pe sub pământ sau prin văzduh, trebuie să treacă ape și să plătească vămi; sub

imboldul acestei credințe, în numeroase zone ale României se lasă un băț (toiag) în groapă, care reprezintă semnul distinctiv al oricărui drumet; în basmele fantastice românești, printre obiectele cu însușiri miraculoase apare frecvent bățul sau bastonul (12.GHINOIU,p.15). Cine visează baston, în curând se va afla într-o adunare plăcută - Suceava (NOTE,Băncescu).

TOPOR

Plânsul copiilor noaptea este cauzat de Muma-Pădurii și poate fi înlăturat dacă se ia copilul în brațe și se izbește în umbra lui de trei ori cu un topor, rostindu-se totodată: „*Fugi, nălucă,/prin preluncă,/prin răzor, printre răzor,/că te tai cu ăl topor!*” - Dolj; femeia gravidă să nu calce pe topor, pentru că va naște copilul cu semne pe piept asemănătoare creștăturilor de topor - Muntenia; când încep durerile nașterii, bărbatul ia două topoare și le înfige încrucișate într-unul din stâlpii acoperișului casei - Transilvania; nu este bine ca toporul să fie lăsat cu tăișul în sus, fiindcă astfel Maica Domnului va plânge - Tecuci; în seara de dinaintea unei zile de duminică, nu se lasă toporul înfipt în lemn, pentru că le aduce dureri de cap celor din casă - Suceava; coada de topor nu se aruncă în foc, pentru că provoacă apoi tăieturi pe brațele celui care o face - Suceava; se amenință cu un topor, primăvara, ca și cum s-ar intenționa tăierea lui, copacul care nu rodește - Suceava; să nu se intre cu barda în casă când este lună-plină, fiindcă se vor sparge blidele din casă - Suceava; când cineva pierde una sau mai multe vite, să ia o secure, să o atârne, cu ochii închiși, de lemnele hornului, să scoată din vatră trei cărbuni aprinși și să pună peste ei o oală, cu gura îndreptată spre partea mai de jos a satului, ca vitele să fie ferite de animale sălbatice până vor fi găsite - Gorj; dacă plouă tare și îndelung, este bine să se pună afară un topor, cu tăișul în sus, și să se rostească: „*Cum stă toporul acesta cu ascuțișul în sus, așa să stea și ploaia !*” - Suceava; când plouă cu grindină, este bine să se înfigă toporul în pământ, ca să se oprească, „*să se taie norii*” - Maramureș;Suceava; se înfige toporul în pământ și se presară și puțină sare pe muchia lui, pentru a opri grindina - Muntenia;Dolj (2.GOROVEI,p.16;58;106;156;159;175;231; 254;267;269; BOGDAN, p.18). Împotriva norilor negri, aducători de furtună și grindină, se aruncă o secure cu ascuțișul în sus, în mijlocul ogrăzii, precum și o sapă, lopată de pâine, o cociorvă și mătura din casă, crezându-se că astfel se poate diminua puterea furtunii și a solomonarului (1.MARIAN,p.32). Ploaia cu grindină poate fi oprită, dacă se împlântă în curte, încrucișat, două securi - Sălaj (PRESA). Când este furtună cu fulgere sau bate grindină, se pune în curte o bardă sau o secure cu tăișul în sus - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.107). Când tună, fulgeră și trăsnește, se înfige toporul în pragul din fața ușii - Bârlad (BĂLĂNESCU,p.261). Va avea junghiuri cel care visează obiecte ascuțite, precum topor, cuțit, lamă, brici etc. - Maramureș (BOGDAN,p.36). Serii simbolice: *umbră-topor-3; acoperiș-topor-2; topor-horn-cărbune-3-oolă; topor-pământ-sare; topor-sapă-cociorvă-mătură; topor-prag.*

TRANDAFIR (Rosa - DLRM,p.871)

Floarea de trandafir simbolizează tinerețea și curățenia sufletească; apare și în bocete, iar prezența acestuia în astfel de texte este de înțeles; în textele folclorice din vestul țării, este prezent ca floare a amorului (BUHOCIU,p.22). Este binecuvântat de Dumnezeu, are putere să depărteze de locul unde este plantat și de la casa la care se pun rămurele verzi de trandafir nu numai toate relele, ci și spiritele necurate; rămurelele tinere sunt întrebuințate pentru vindecarea celor cuprinși de *ceasul cel rău* - Banat;Transilvania; Muntenia;Moldova;Bucovina (3.MARIAN,III, p.283). Se crede că mărtișorul pus de către o fată pe un trandafir, în ziua de 1 martie, îi va îmbujora tenul acesteia - Botoșani; dacă trandafirii înfloresc în zilele din prejma prăznuirii Sfintei Marii (15 august), este semn că toamna va fi lungă - Suceava (2.GOROVEI,p.268). Între florile care simbolizează iubita apare des *ruja* (trandafirul), care ocupă primele locuri; el este o metaforă a frumuseții, semnificând totodată virginitatea fetei iubite; trandafirul înflorit este și o marcă a nevestelor, adică a femeilor inițiate erotic și aflate la zenitul feminității lor (EVSEEV, p.119;123). În textul colindelor din Țara Oltului, trandafirul este dat nevestelor (HERSENI,p244). Are ca

transcripție cosmică steaua și este emblemă a providenței și a speranței, având și caracterul speranței transformate în faptă, în certitudinea călăuzitoare pe cărările existențiale (ZAHACINSCHI, p.41). Cine visează trandafiri va avea un viitor fericit; va petrece zile vesele cel care se visează sădind trandafiri și va fi fericit cel care se visează rupând trandafiri; dar va fi supărat în dragoste cel care visează trandafiri ofiliți - Suceava (NOTE, Băncescu).

TRĂSNET (A TRĂSNI) v. FULGER.

TRĂSURĂ v. CĂRUȚĂ.

TRĂMBIȚĂ v. TROMPETĂ.

TREI

În gândirea tradițională românească, numerele nu au sensuri ca în mitologiile chineze sau grecești, poetul latin Vergiliu afirmând că „zeii iubesc numerele impare” (*Numero deus impare gaudet*); numerele nepereche le întrec în demnitate pe celelalte; pentru că la pythagorei simbolul perfecțiunii era decada, care totuși rezultă dintr-o serie combinatorie, în care se repetă cifra 3, considerată a fi primul impar perfect: $1+3=4$; $4+3=7$; $7+3=10$; alegerea cifrei 3 nu este întâmplătoare, pentru că este primul număr care, fiind sinteză a unui număr impar (1) și a altuia par (2), poate să simbolizeze armonia dintre contrarii; apoi, de vreme ce 3 este o sinteză, el simbolizează un ciclu vital și nu numai vital, ci itinerarul de existență al oricărui lucru: începutul, mijlocul și sfârșitul; la grecii din epoca homerică, numărul 3 avea semnificații sacre, existând trei zeități: Zeus, Atena și Apolon, iar prin *tritopastores* sunt numiți strămoșii: tatăl, bunicul și străbunicul, regăsibili și în mentalitatea tradițională românească, unde alcătuiesc „trinitatea părinților”; de aici și concluzia generală că numărul trei are reputația de număr fast; în basmele românești, împăratul are trei feciori și trei fete, Făt-Frumos se luptă cu trei zmei, este supus la trei probe, este ajutat de trei insecte, păsări, animale, aruncă în urma lui trei obiecte (oglinză, săpun, pieptene sau perie); ursitoarele sunt în număr de trei și tot trei sfinte întâlnește viteazul plecat peste nouă mări și nouă țări: Sf. Miercuri, Sf. Vineri și Sf. Duminică; mortul este ținut acasă trei zile, iar în unele bocete cifra 3 revine obsedant; apoi, apare în descântece, în doine, în balade, în cimilituri; în multe ritualuri, gesturile sunt repetate de trei ori, pentru a le consacra mai multă putere sau pentru a fi mai convingătoare; inclusiv în creștinism, semnul crucii se face de trei ori, exemplele fiind, din acest punct de vedere, infinite; de departe, cifra 3, sub indiferent ce ipostază ar apărea, este cea mai frecventă atât în viața tradițională, cât și în contemporaneitate (VLĂDUȚESCU, p.95-97;NOTE, Antonescu). Cifra 3 a fost obținută prin reducția ciclului lunar de patru faze la trei, prin omiterea *Lunii negre* (noaptea fără lună) sau prin însumarea Lunii ascendente și a Lunii descendente într-o singură fază; trei este omniprezent: ursitoarele sunt trei, trei sunt încercările eroului în basme și legende, trei sunt culorile ornamenticii populare etc.; în calendarul tradițional românesc, așa-numitele triade, grupări de câte trei zile cu aceeași semnificație, au fost pe punctul de a deveni unitate de măsură a timpului; unele triade au extensiune pe întreg teritoriul (Paștele, Crăciunul), altele au extensiune zonală (Circovii, Gadinile, Martinii), unele au aceeași denumire (Rusaliile, Bubatul), altele poartă denumiri diferite (Repotinul, Todorusele și Joia Verde, Moșii de Toamnă, Sâmedru, Sfântul Dumitru cel Nou); zilele Babelor sunt în număr de nouă, în fapt un multiplu de trei (12.GHINOIU, p.59-60). Jelitoarele mortului formează, de regulă, un grup de trei, dar uneori în grupul celor trei intră și o fată mai tânără, iar alteori se adaugă la grup o întreagă ceată din tineretul localității; în variantele-colindă ale „Mioriței” există o unitate de trei (frați, veri, ciobani, cu toate că un număr egal de texte promovează formula cu unitatea de patru; preferința pentru unitatea de trei se leagă de cele trei faze ale lunii, pe când numărul 4 arată o viziune pur exterioară, spațială, care califică punctele cardinale și cele patru anotimpuri;

unitatea de trei poate trimite la un timp mitic, pe când cea de patru la un spațiu mitic; trei sunt ciobanii din „Miorița”, iar „de trei zile-ncoace/Gura nu-ți mai tace!” (BUHOCIU,p.18;411;423). Operațiunile făcute de trei ori (triplicate), care țin de magia gestului, sunt încadrate concepției populare după care reușita actului ritual este condiționată de aceasta; de pildă, se aruncă grâu înaintea mirilor de trei ori, se varsă apă la fântână și se stropește cu ea asistența de trei ori, se face semnul crucii de trei ori etc.; mireasa, împreună cu soacra mare, ocolesc de trei ori masa mare, după ce se întorc de la cununie - Oltenia (1.LARIONESCU,p.453). În Maramureș, peșitul se face trei zile consecutiv, abia în cea de a treia peșitorul primește răspunsul (DĂNCUȘ,p.180). Peste tot, descântecurile se repetă de trei ori (COJOCARU,p.233;NOTE,Antonescu). Credința generală este că demersul magic își atinge ținta numai după trei încercări, trei probe, repetarea de trei ori a gestului (CUCEU,p.132).

TREISPREZECE

Dacă, din întâmplare, se nimeresc să ia masa împreună treisprezece persoane, până într-un an unul dintre ei va muri - Suceava (2.GOROVEI,p.148). Este considerat numărul dracului, număr care aduce ghinion; se crede că începerea unui lucru în zi de 13 nu se mai termină sau nu iese bine - Suceava (NOTE,Băncescu).

TREN

Pentru cine se visează că s-a urcat într-un tren și nu mai poate să coboare din el este semn prevestitor de moarte - Gorj (SANDA,p.45-46).

TRESTIE (*Arundo donax* - DLRM,p.879)

Indiferent de specia folosită, se crede că nu este bine să se măsoare cineva cu o trestie, pentru că astfel moare - Tecuci (2.GOROVEI,p.144).

TRICOLICI v. PRICOLICI.

TRIF CEL NEBUN v. FEBRUARIE.

TRIFOI (*Trifolium* - DLRM,p.880)

Nume dat mai multor plante din familia leguminoaselor, din care unele se cultivă ca plante furajere; ca element ornamental tradițional, trifoiul sugerează numărul magic *trei*, care există în foarte multe practici rituale și tutelează, în general, viața omului (ZAHACINSCHI,p.41;ȚUGUI,p.39). Trifoiul cu patru foi este considerat aducător de noroc pretutindeni în țară (2.GOROVEI,p.171). În Maramureș, trifoiul cu patru foi semnifică noroc și fericire pentru cel care îl zărește, dar este rău de mâna celui care îl rupe (BOGDAN p.73). Este semn de belșug pentru cel care se visează zărind trifoi; dacă se visează căutând trifoi înseamnă că va scăpa de griji și necazuri - Suceava (NOTE, Băncescu). v. TREI.

TRISFETITELE

Numele slav al sărbătorii care marchează, în calendarul creștin-ortodox, ziua Sfinților Mari Trei Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan - 30 ianuarie (ȘĂINEANU,I,p.328). v. IANUARIE.

TRIUNGHI

Triunghiul cu vârful în jos și cupa sunt principii feminine și sunt prezente în iconografia și ornamentica populară a mai multor popoare; triunghiul simbolizează inima, iar faptul că are deschiderea spre partea exterioară a registrului ornamental denotă pasivitate, permisivitate spre toate influențele venite din afară (EVSEEV,p.160-161).

TROACĂ v. ALBIE.

TROIAN

Numele împăratului roman Traian, atestat într-o inscripție latină de la începutul sec. al II-lea, referitoare la moartea lui Decebal (Troianus); forma *Troian* o regăsim în toponimia românească și balcanică și în folclor; de asemenea, *Calea lui Troian* este un alt nume dat Căii Lactee, cunoscută și sub denumirile de *Calea Robilor* și *Drumul Robilor* (ȘĂINEA-NU,I,p.328). v. CALEA LACTEE.

TROIȚĂ

Troițele mari, răspândite în Transilvania, Oltenia și Muntenia, închipuie un model al copacului rămușor (BUHOCIU,p.22;PETRESCU,p.40).

TROMPETĂ

Obiect nelipsit din recuzita „Junilor Brașovului”; este un fel de trompetă (goarnă) cu șase găuri (*surlă* - vechi instrument muzical de suflat, asemănător cu fluierul, cu mai multe orificii și cu ancie dublă - ȘĂINEANU,V,p.263), cu ajutorul căreia se scot sunete stridente, nemuzicale; la auzul ei, bătrânii mulțumesc lui Dumnezeu că au trăit să mai audă „*sfânta surlă*”; surlașul merge totdeauna în fruntea cetei de flăcăi, fiind considerat o persoană importantă, folosind surla, se crede, la purificarea spațiului de deplasare a alaiului, în sensul că, prin sunetele nemelodioase pe care le produce, alungă spiritele și forțele malefice ale iernii (12.GHINOIU,p.256). Cine se visează auzind sunet de trompetă este semn că va primi o veste îmbucurătoare - Suceava (NOTE,Băncescu).

TRON

Cine visează tron sau scaun cu spătarul înalt este semn că nu trebuie să se aștepte la rezultate deosebite în următorul interval de timp - Suceava (NOTE,Băncescu).

TRUP

Mișcarea trupului, demnitatea și eleganța mersului, ușurința în timpul jocului (dansului), fără cochetărie ostentativă, reprezintă o emblemă a erotismului: „*Dragă mi-e lelița-naltă/Și la mers cam legănată,/Dragă mi-e lelița-n joc,/Când se leagănă cu foc!*” (EVSEEV,p.110). Se crede că este bine ca, la culcare, omul să nu doarmă cu fața în sus, pentru că i se așează diavolul ca o piatră pe piept și nu se mai poate scula - Bucovina; să se culce mai întâi pe partea stângă, pentru că, în acest caz, diavolul nu se mai apropie - Tecuci; se spune că diavolul pomenește pe acela căruia i se scutură trupul fără voie; ca să-l alunge din preajmă, este bine să se scuie în sân - Buzău; să nu se mănânce în poziție culcată, fiindcă poartă ghinion - Tecuci, sau îi va muri cineva din familie - Buzău; este vorbit de bine cel căruia îi ies bășici pe partea dreaptă a trupului - Suceava; dacă, până la înmormântare, corpul defunctului capătă un miros greu înseamnă că, în viață, el a săvârșit multe păcate - Buzău (2.GOROVEI,p.20;78;79;134;148;153). Când, din senin, trupul cuiva are mâncărimi înseamnă că se apropie vreme de furtună, cu ploaie mare și vânt - Bucovina (2.MARIAN,I,p.87). Cine se visează având trupul greu înseamnă că va păți o rușine, înseamnă nevoi, necazuri în casă pentru cine se visează cărând greutăți, dar pentru cine visează trup alb este semn de bogăție - Suceava (NOTE,Băncescu).

TUNDERE (A TUNDE; A BĂRBIERI; A RADE)

Moștenit din epoci precreștine, actul tunderii rituale marca trecerea de la categoria de *băiat*, la categoria de *fecior*, luatul din păr fiind poate chiar semnul prin care se marca apartenența la confrerie, la *ceată*; considerat ca atare, ritualul a fost diseminat, pe teritoriul României, în mai multe momente ale vieții omului și la unele date calendaristice; „Tăierea moșului”, la împlinirea vârstei de un an (echivalentă cu găurirea urechilor la fete, prin care se face distincția dintre sexe),

„tunsul“ și „bărbieritul“ mirelui, petrecute sâmbătă seara, înainte de cununia din ziua de duminică (echivalente cu „gătirea miresei“), ipotetic trebuie să fi aparținut odinioară aceleiași cutume de intrare în confrerie; mai mult, în săptămâna Sântoaderilor, „spălarea capului“ la fete, „tunderea părului“ la bărbați și băieți, inclusiv tunderea coamei cailor și scurtarea cozilor la cai și celelalte vite sunt practici ale aceluiași ritual (BUHOCIU, p.73-74). În același sens trebuie interpretat și bărbieritul ritual al mirelui, care face parte dintr-o secvență complexă, formată din „scaldă“, „tundere“ și „bărbierit“, menite să-l facă pe tânăr apt de actul cununiei; de menționat că, la bărbierit, asistă un grup format din flăcăi, fete și neveste tinere, funcționând ca „martori“ ai ceremoniei; viitorul mire stă așezat pe un scaun, amplasat în centrul unei încăperi a casei, simbolizând în acest fel punctul originar, de convergență a energiilor cosmice și umane, ca și cum ar trebui să se găsească, cu acest prilej, în nucleul întregului univers (ȘEULEANU, p.95-97). Cine se visează bărbierindu-se înseamnă că se va înșela asupra unei aprecieri pe care o va face; dacă visează că se rade e semn că va fi înșelat; dacă visează bărbier (frizer) înseamnă pagubă; dacă visează că bărbierește el pe altul înseamnă că în curând va păcăli pe cineva; dar dacă visează că bărbierește ceva nedefinit este semn că va avea parte de suferințe - Suceava (NOTE, Băncescu).

TUNET (A TUNA)

Se crede că, atunci când tună, Sfântul Ilie se plimbă prin cer într-o căruță plină cu colaci - Suceava; melcii își leapădă cochilia abia după ce tună primăvara pentru prima oară - Suceava (2.GOROVEI, p.68;90). Dacă tună în ziua de 7 februarie, este semn că oamenii vor avea ceva pagube la munca aratului; când tună în unele zile din luna martie înseamnă că anul va fi roditor; de asemenea, când se aud tunete dese în cursul lunii mai înseamnă că anul va fi bogat în recolte (PRESA).

TURCĂ

Termenul, în sensul ceremonialului legat de colind, este similar cu *boriță*; *Turca* are etimonul în slv. *tur*=taur, termen ce s-a adăugat celor deja existente: cerbul, cerbuțul, capra, brezaia, ultimul termen fiind posibil să aparțină substratului lingvistic; B.P. Hașdeu citează un rit numit *turica*=taurus, de pe coasta dalmată, datând de la începutul mileniului al doilea, unde este vorba despre un om mascat cu un cap de cal, deci de un rit străvechi căruia i s-a dat un nume nou; ritul este asemănător cu acela din Altai, unde calul, adaptându-se climatului local, era mascat ca un cerb, luând astfel locul cerbului (BUHOCIU, p.82). *Borița* sau *turca*, după toate semnele, întruchipa chiar pe Dumnezeu, nu pe cel al creștinilor, ci pe al codrului (care apare în colinde și ca om, brad, cerb, bour, șoim etc., de unde se trăgea, probabil, și caracterul compozit al măștii în discuție); *turca* sărea așa cum spune chiar colinda despre Sfântul Ioan, iar porturile ei s-au complicat în timp; la început, probabil, ca și demonul pe care îl reprezenta, nu avea în grija sa decât „*roada codrului*” (pentru jivine și oameni), precum și „*sănătatea tuturor*”, pentru ca, în cele din urmă, deodată cu dezvoltarea păstoritului și a agriculturii, să preia și „*mana câmpului*” și înmulțirea vitelor, să devină o zeitățe a fecundației universale, astfel explicându-se și legătura între Dumnezeu, brad, cerb (*tretior*), bour, șoim, *boriță*, *turcă* și cetele de feciori: toți, absolut toți, în frunte cu Dumnezeu, erau *juni*, capabili de a fecunda în chip real; era aici o adevărată „magie a vitalității”; junii, prin simpla lor prezență, fecundau, înviorau, întinereau totul: codri, livezi, izvoare, sălbăticiuni, animale domestice, câmpuri, oameni; dintre toate grupele de vârstă ale comunității, junii erau cei mai indicați să însoțească și să ajute *borița* sau *turca*, adică zeitățe tânără a toate fecundatoare; acesta este înțelesul cel mai vechi și permanent al lucrurilor; „*jocul*” *bouriștelor*, ca și cel al vacilor, ciutelor, bivolițelor, adică săritul una peste alta, ca și al masculilor, este jocul femelelor acestora în timpul rutului (căldurilor); pretutindeni, când vacile încep „să sară”, să joace, înseamnă pentru gospodar un lucru foarte sigur: trebuie să le ducă la taur; *bourița* nu este decât o vacă sălbatică, prin urmare, indiferent că e vorba de aspectul masculin sau de cel feminin al lucrurilor, săritul, saltul sau jocul acestor fiare ale pădurii, care apar în colindele și măștile cetelor de flăcăi, înseamnă

același lucru: *fecundație*; dacă se ține seama de faptul incontestabil că omul primitiv nu cunoștea exact actul ca proces anatomic (sensul real al sexualității), că nu avea o organizație familială de tip conjugal și că prima organizație socială mai însemnată a fost *matriarhatul*, se înțelege de la sine că, la origine, riturile de fecundație nu s-au bazat pe sexul masculin, ci pe cel feminin; muma-pădurii, muma grâului, muma omului însuși - *muma pur și simplu* - au fost zeificate înaintea pădurii, a grâului, a omului, adică a fiului și soțului (tatăl *fiului*, niciodată *al ei*, al mumei, al principiului originar, fără început și deci fără părinți de nici un fel); este deci foarte probabil că avem de-a face, în cazul boriței sau al turcei, cu o rămășiță a cultului *mumei*, a născătoarei străvechi, pe care arheologii români o găsesc mereu în săpăturile lor, începând cu neoliticul, în mod neîntrerupt, până ce a fost preluată de Sfânta Maria din zilele noastre; colindele și alte segmente din obiceiul cetelor de feciori, având un caracter mai labil decât măștile, reflectă numeroase elemente ulterioare, între care cultul bradului, cultul soarelui și cultul lui Hristos, adică, în fond, cultul *fiului*; acesta însă, în mod sigur, a apărut după cultul *mamei*, altfel n-ar fi *fiu*; deoarece boul a fost domesticit și pe plaiuri românești, fiindcă femelele se domesticeau mai ușor fiind mai blânde, se înțelege de ce borița a rămas până astăzi simbol al *mamei celei mari* (Magna Mater), respectată și pentru că a asigurat lapte, carne și vita de plug; nu *ciuta* (vânătorilor), nu *oaia* (păstorilor), nici *iapa* (călăreților) nu a fost zeificată; borița singură întrunește adeziunea tuturor treptelor de dezvoltare umană, de la vânătoare la agricultură, ea singură fiind în același timp un vânat prețios pentru vânător, un animal reprezentativ al codrului, un duh al pădurii pentru păstori și tot ea este și un animal domesticit, deopotrivă de agricultor și de păstor, hrănitore a omului (HERSENI, p.267-270). Este varianta transilvăneană a jocului *Caprei*; turca este însoțită de „moșnegi” cu obrăzare, sau de cete de feciori colindători; forma arhaică a obiceiului conținea „îngroparea turcii”, la sfârșitul sărbătorilor de iarnă (PRESA). În Bihor, datina se mai numește *Măriuță*, întrunind simboluri satanice impuse de tradiție, fiind atestate ca existând pe teritoriul României încă din sec. al XVIII-lea, menționându-se și o seamă de detalii de construcție, de comportament și gesturi aparținând jocului propriu-zis, iar în Europa încă din sec. al VIII-lea (HERȚEA, p.158). Jocul turcii cunoaște o arie de răspândire mai largă, cuprinzând Transilvania de vest (Bihorul și Munții Apuseni), precum și Țara Oltului; raportată la celelalte măști zoomorfe (*capra* din Moldova, *cerbul* din sud-estul Transilvaniei, *brezaia* din Muntenia), turca pare a fi cea mai veche manifestare păgână cu substrat magic; un element al imaginii teatrale îl constituie deghizarea, travestirea sau mascarea; având inițial un rol sacral în epoca primitivă, mascarea urmărea „profeția reală” sau magică, stabilind legătura spirituală prin măști cu presupusele forțe supraomenești (benigne sau maligne), cu închipuitele făpturi divine (demoni, semi-divinități și eroi), despre care oamenii socoteau că îi domină, persecută sau protejează, evoluând apoi spre transfigurarea ludică, specifică datinilor familiale și sărbătorilor calendaristice; din acest punct de vedere, masca de turcă reprezintă un animal încornorat, greu de definit, ce se poate confunda cu o capră, o oaie, un taur, un zimbriu sau un cerb, în clasificarea lui D. Cantemir figurând o formă de idolatrie carpato-balcanică și simboluri ale vegetației; de subliniat că, în Bihor, turca este cunoscută sub numele de *capră*; scena morții turcii și ospățul de la sfârșit - *pomana turcii* - nu sunt altceva decât niște reminiscențe cultice arhaice, care semnificau cândva credința că zeul vegetației sau al soarelui moare și învie în fiecare an, credință care stă și la baza altor obiceiuri, cum ar fi *caloianul*; turca se confecționează dintr-o bătă de circa 1,70 m, prevăzută cu un cioc de 30 cm, cu două maxilare, cel inferior fiind mobil, putând fi manevrat de turcaș din interior; capul, împodobit cu piele de iepure, prevăzut cu urechi, mustăți, limbă, coarne din linguri sau bețe împodobite cu baticuri, zurgălăi (*tangălău*) și continuă cu o rochie bogată de culoare roșie, sau roșie cu buline albe, din stambă, de care se agață cozi de iepure; grupul de colindători este alcătuit din 14-24 de inși, dintre care unii îndeplinesc diferite funcții (*jandarm*, *primar*, *iapa* sau *calul* care poartă colacii, *füler*, *furier* sau *cățea* (cel care anunță gazdele că vine turca și le cere permisiunea să intre în gospodărie), *dobașii* sau *hididașii*, *alduitorul de colac* sau *popa* și grupul colindătorilor; din cauza caracterului păgân și a

replicilor îndrăznețe și licențioase, frizând uneori obscenul, obiceiul a fost repudiat de biserică, dar nu a putut fi eliminat; iată de ce, în zonă dar și în alte părți, turcașul este nevoit să se *cuminece*, fiindcă se crede că este stăpânit de diavol, sau nu i se îngăduie să mai intre în biserică șase săptămâni, iar, dacă se întâmplă să moară în acest interval, preotul refuză să-l îngroape; de asemenea, în timp ce colindătorii cântă gazdei colinda, turcașul iese de sub masca de turcă, deoarece „*Dacă te bagi sub turcă când ăia corindă, nu ești om*”, adică turcașul se află sub influența diavolului (MICLE, p. 167-173). *Ospățul turcii* are loc în cea de a treia zi a Crăciunului, spre seară, când turcașul se dezbracă de mască, pe care o așează într-un colț al odăii, cu capul în jos, „*pentru ca nu cumva să o îmbrace dracul*”; de remarcat că și până în acest moment au loc mai multe ospețe ale cetei de flăcăi; la Anul Nou, „*moare turca*”; flăcăii se adună la gazda lor înainte de prânz, iar turcașul își îmbracă masca și pleacă la o răspântie de drumuri; aici mai joacă o dată turca, dar feciorii nu mai cântă, „*căci turca e tristă*”; jocul tinerilor din jurul *cerbuțului* este de data asta calm; fără nici o altă vorbă, un fecior împușcă turca, folosind un cartuș orb; turca se zvârcolește de câteva ori, apoi cade la pământ; tocmai acum trec, ca din întâmplare, doi feciori, unul ca „preot”, celălalt ca „preoteasă”, cărora li se cere să îngroape *cerbuțul*; inițial, „preotul” nu vrea, apoi acceptă, iar preoteasa plânge; se fac felurite gesturi de jale, se cântă fals, pe ansamblu, se dezvoltă un context care amintește de practici precreștine; feciorii așează masca pe o scară, pentru a o duce neatinsă la gazdă; aici se ospătează cu toții pentru ultima oară, însă în capul mesei nu este nimeni, pentru că acolo este, de regulă, locul turcașului, care acum este „mort”; după masă, tinerii desfac masca, fiecare luându-și lucrurile pe care le-a adus la construirea ei, în acest fel *cerbuțul* este distrus în întregime; „moartea” *cerbuțului* semnifică trăirea tragică a cursului cosmic, adică a schimbării de anotimp, prin intrarea soarelui într-o perioadă favorabilă, în concluzie a „îngropării iernii”; confreria rămâne astfel pe planul al doilea, ea redevenind puternică la echinocțiu, prin echipa de călușari, formată din 12 tineri și condusă de vătaf (BUHOCIU, p.61-62). În Banat, când se termină ospățul de la finele funcției cetei, turcașul dezbracă masca și o așează cu capul în jos, ca nu cumva să o îmbrace dracul; în ziua de An Nou, turca moare, de fapt este „împușcată” de un fecior din ceată, la o răscruce de drumuri, unde ies cu jocul; urmează o scenă de înmormântare, cu preot, bocitoare etc., deși este vorba de „un păgân”; turca „moartă” este așezată pe o scară și dusă la gazdă, unde este „îngropată”, adică turcașul este dezbrăcat de mască; urmează „pomana turcei”, adică o masă comună, cu aceleași persoane ca la ospăț, numai că acum fetele ospătează ele pe feciori din mâncarea adusă de ele, iar „fruntea” mesei (locul turcei) este goală; după pomană, se strică masca și se împart lucrurile; din pricina rochiei sale lungi, turca a primit, în Țara Oltului, numele de *Mariuca* (de la Maria); este un personaj mut, jucând în tactul muzicii, din când în când sărind în sus, învârtindu-se împrejur sau lăsându-se pentru o clipă jos; în timpul acesta își sucește capul într-o parte și alta, își clămpăne ciocul și mușcă, fiind sperietoare pentru femei și copii; este răspândită credința că turca a rămas încă din timpul potopului, că ea a fost aruncată mai târziu de valurile mării și de atunci umblă așa ca o nebună; ce vietate reprezintă turca? cerb sau taur, bour sau bouriță (boriță), cerboaică sau capră, barză sau gheonoaie, lup, cal sau altceva? ea nu e nimic din toate acestea sau e din toate câte ceva, în plus iepure, cocoș, păun etc., adică ea nu aparține regnului zoologic și cu atât mai puțin celui antropologic, ci ordinului mitologic, alături de mama-pădurii, balauri, zâne, pitici, zmei, căpcăuni, zei, nimfe, satiri, centauri, sfincși, gorgane, cerberi etc.; borița sau turca trebuie să fie ori *pădurea* însăși, mai exact *codrul*, ori chiar *mama* *codrului*, sau, mai precis, *mama în genere* (principiul matern originar din care purced toate celelalte lucruri și vietăți); ultima ipoteză pare a fi cea mai plauzibilă, cu precizarea că la cetele de feciori e vorba probabil de o mamă tânără, sau, și mai precis, de o *jună*, de o *junincă* (vacă tânără ajunsă la vârsta fecundației și care are, în toate ciurdele, jocul cel mai stăruitor și mai grațios din această perioadă a rutului, dintre toate vacile); de aici se trage probabil și caracterul acesta izbitor al cetelor și colindelor, de rituri și incantații matrimoniale, închinat cu vădită preponderență fetelor de măritat, iar, mai târziu, junilor de însurat; jocul junincii de bour sau jocul

turcei a rămas până de curând un joc al fecundației, menit să fertilizeze, prin simpatie, tot ce este feminin: fetele, mioarele, junincile, țarinele, adică să le provoace *nunta* și să le facă *mame*; astfel totul se amplasează în plin ciclu al *mamei*, peste care s-a suprapus nu atât ciclul tatălui, cât *ciclul fiului*, adică al *rodului*, cu fazele lui de naștere, creștere și moarte, pentru a se relua mereu la infinit, eternă fiind numai *mama*, fiul se naște, crește și moare, ca și copacul, ca și pomul, ca și grâul, ca și omul; deci, aceeași mască poate fi considerată, după complexul etnografic în care se încadrează, fie ca zeu, ca demon, ca sfânt, ca erou, fie ca o simplă mască teatrală, complet desacralizată, laicizată, menită doar să distreze spectatorii; cel mult a fost împrumutată sau moștenită de la altă credință, întrucâtva asemănătoare, cel puțin prin părerea că divinitatea, în anumite condiții rituale sau împrejurări sărbătorești, apare printre oameni, în carne și oase, sub forma unei măști oarecare, așa cum coboară Dumnezeu și Sfântul Petru pe pământ; în această credință, nu în creștinism, masca a avut înfățișarea aproximativă a turcei sau a boriței, eventual, ceea ce este mult mai probabil, a reprezentat ceremonial o ființă supranaturală; numai așa se poate înțelege conflictul acesta bizar dintre biserică și țărănimea credincioasă, în care preoțimea luptă și condamnă, ca pe „chipul diavolului”, turca, iar satul o păstrează veacuri de-a rândul, convins fiind de contrariul; când, din diferite motive nu apare turca (borița), îi ia locul (foarte rar apar împreună) steagul de nuntă, adică același steag ca la orice nuntă, împodobit cu năframe, panglici, flori și clopoței ca și borița și care s-ar putea să fie un substitut târziu, în Țara Oltului, al boriței, un simbol mai ușor de realizat; oricum, borița este parcă dedicată fetelor, le aparține, uneori este cusută chiar de ele, lucrurile sunt împrumutate de la fete, fapt nu lipsit de semnificație (HERSENI,p.53-54;162;164;269-270;12.GHINOIU,p.137-138). În Bihor, ceata de turcași are cam 15-20 de feciori și se compune la începutul lunii decembrie; fiecare membru al cetei are responsabilități precise pe toată durata pregătirii și desfășurării obiceiului: *grăitorul turcei* sau *savornicul*, *gazda mică*, la care se fac cele mai multe din pregătiri, *birăul mic*, care anunță la fiecare casă sosirea turcașilor și întrebă dacă sunt primiți, *iapa*, cel care poartă colacii primiți ca răsplată, doi *chemători*, care după terminarea umblatului cu turca prin sat cheamă oamenii care au primit turca la petrecerea finală, care se numește *belciugul turcei*, *fluierașul*, *dubașul*, cel cu toba, *hididișul*, cel cu vioara, iar mai nou cu vioara cu goarnă, *turcașul* propriu-zis, personajul principal al obiceiului, capabil să joace turca pe toată durata obiceiului, fiind în același timp un jucător foarte bun, și *nuntașii turcei*, adică restul colindătorilor din ceată; la repetiții, pot participa și alți tineri, care însă nu se amestecă în treburile cetei; de obicei sunt chemați unul sau doi oameni mai vârstnici, care au fost și ei turcași și care țin minte textele *corinzilor*, ca să-i învețe pe cei tineri; din timp se stabilește unde și când va avea loc împodobirea turcei, moment la care participă femeii și fete, care aduc panglici multicolore, numite *prime*, panglici tricolore, batiste, zgărzi de mărgele, baticuri înflorate etc.; umblatul cu turca începe în ajunul Crăciunului și se termină de Bobotează; nu se merge cu turca la casele cu copii foarte mici ori cu oameni suferinzi (GODEA,p.95-102).

TURTĂ

La împlinirea vârstei de un an, copilului i se rupe o turtă pe cap, el stând în acest timp pe un vas cu apă, în care se pun o sticlă cu vin și bani; după aceea, banii, împreună cu mici buchețele de flori, se pun pe o tavă, iar copilul este îndemnat să ia de pe tavă ce dorește el; dacă va lua întâi florile, înseamnă că îi va plăcea frumosul și va fi iubit, iar dacă apucă bani, înseamnă că va avea noroc la ei - Muntenia; după ce s-a scos turta din spuza de sub țest, să i se împrăștie imediat urma lăsată, ca să se astupe astfel și gura dușmanilor - Argeș; când într-o casă unul face turtă și altul curăță cuptorul după el este semn că în acea familie va fi ceartă - Argeș (2.GOROVEI,p.83;232;234). După ce un om își dă sufletul, se face o turțiță din făină de grâu, coaptă spre ardere în cuptor, care este apoi aruncată pe fereastră, adăugându-se: „*Iacă astă turtă arsă,/Ca să-ți fie de bucate,/Să nu mai vii l-astă casă!*” - Banat (3.MARIAN,III,p.311-313). Cu apă adusă în gură de la fântână, în seara dinspre Anul Nou (1 ianuarie), sau dinspre Bobotează (6 ianuarie) se amestecă făină și o cantitate

similară de sare și se face o turtă care se pune la copt în vatră, turtă pe care fetele nemăritate o mănâncă și apoi se culcă, urmând ca acel flăcău pe care îl vor visa că le aduce apă de băut să le fie ursitul - Dolj;Vâlcea;Muntenia;Moldova; în unele părți din Moldova, apa este adusă în trei drumuri succesive făcute la fântână, fără ca fetele să fie văzute de către cineva, pun făină cât apucă cu trei degete, la fel sare, din turta făcută și coaptă mănâncă doar jumătate, cealaltă jumătate o pun sub perna pe care dorm; își scot apoi brâul, fac nouă mătănii și pun brâul sub pernă, urmând să-și viseze fiecare un flăcău care le aduce apă de băut; în alte locuri, tot din Moldova, se pun făină și sare cât încapă într-o coajă sau în două coji de nucă (2.MARIAN,II,p.105). Turta, ca și azima, se prepară din aluat nedospit; compoziția simplă a aluatului (făină amestecată cu apă caldă și sare, fără nici un ferment) este un indiciu al vechimii acestui mod de preparare a pâinii, care a supraviețuit până în zilele noastre în sudul și estul României (pregătirea și coacerea lipiei); aluatul, întins în foi subțiri cu ajutorul făcălețului sau *mestecarului*, este copt pe plita încinsă, iar coacerea turtei pe fierul plugului introdus în foc îi conferă înțelesuri suplimentare de ordin ritualistic (12.GHINOIU,p.127). Prima turtă făcută în gospodărie pentru Crăciun (din aluat nedospit) se dă de mâncare la vaci, amestecată în tărâțe, pentru a fi lăptoase peste an; această turtă, ca și cea pe care o mănâncă oamenii, poartă în nordul Moldovei numele de *scutecele* sau *pelincele Domnului* (2.CHELCEA,p.24). În sudul Olteniei, o turtă se frânge pe capul miresei, iar bucățile rezultate sunt aruncate în cele patru zări, ca să provoace și să asigure fecunditatea noului cuplu și pentru a influența în bine soarta tinerelor nubile, care culeg și mănâncă bucățile rupte, ca să se mărite și ele; obiceiul a trecut și în lumea urbană, unde, la sfârșitul cununiei, preotul invită fetele nemăritate din cadrul asistenței să guste din pișcoturi, după ce din acestea, înmuiate în vin, au mușcat cei doi tineri; turta întrunește, ca și vinul în care este înmuiată înainte de a fi ruptă, caracteristici purificatoare, fapt pentru care, prin bucățile aruncate în cele patru zări, se încearcă să se creeze un cerc magic de protecție în jurul nunții; în același sens, profilactic și de propitiere, o femeie aruncă bucăți de azimă înmuiate în vin în hora numită *nuneasca*, joc care marchează integrarea miresei în noua sa familie (1.LARIONESCU, p.443-444;452; NOTE, Antonescu).

TURTURICĂ (*Streptopelia turtur* - DLRM,p.890)

Este un simbol al fidelității, suferinței și însingurării, deoarece, în cazul morții partenerului, nu se însoțește cu o altă pasăre; comportamentul ei și a bărbătușului ei a făcut ca ea să devină un simbol al fidelității conjugale, fiindcă dau impresia unor permanenți îndrăgostiți, stau mereu împreună, se odihnesc unul lângă altul pe aceeași cracă, zboară împreună în căutarea hranei, se adapă împreună, masculul își curtează fără încetare soția, este o pasăre „plăcută” lui Dumnezeu; dacă îi moare perechea, nu-i mai trebuie alta, nu se mai așează pe creangă verde, vrea să moară, caută chiar moartea; de aceea este păcat să fie împușcată; inima și răunchii acestei păsări trebuie dați de mâncare la miri, ca să fie uniți; ouăle ei ajută ca soții certați să se împace; se crede că lacrimile de turturică au puteri magice; legendele relatează că turturica s-ar fi născut din fata împăratului care îl plângea pe iubitul ei ucis, sau din soția „lumeață” care își înșela bărbatul și care a fost blestemată să se transforme într-o pasăre credincioasă, până la sacrificiu, soțului ei; în lirica populară, este simbol al singurătății și suferinței (COMAN, II,p.59-60). Este simbol al dragostei conjugale, al credinței și devotamentului femeii care și-a pierdut soțul; face parte din seria ornitologică a păsărilor elegiace și astfel a fost preluată și de literatura cultă; în general, semnifică iubita (EVSEEV,p.89; 115). În colindele din Țara Oltului, turturica simbolizează fetele (HERSENI, p.237). Se crede că turturica este aducătoare de rău pentru casa omului - Neamț; ca să nu fie spurcat de cântecul turturelei, primăvara, când este auzită pentru prima oară, este bine ca omul să mănânce mai înainte brânză și smântână - Vaslui (2.GOROVEI,p.234;280). Bărbatul care visează turturică înseamnă că are soție credincioasă - Suceava (NOTE,Băncescu).

Ț

ȚARĂ

Cine se visează că trăiește (locuiește, există) în țara sa înseamnă că va scăpa de răutăți; dacă se visează în țară străină este semn bun - Suceava (NOTE, Băncescu).

ȚARCĂ v. COȚOFANĂ.

ȚARIGRAD

Numele slav și vechi românesc al orașului Constantinopol, întrebuițat oficial până în secolul al XVIII-lea (ȘĂINEANU, I, p. 335). Dar, pentru întreaga Europă sud-estică, localitatea lui Constantin cel Mare este considerată loc sacru, unde se află centrul lumii, tronul și împăratul, care îndeplinește, în această parte a continentului european, rolul de împărat-model, demiurg, erou civilizator și profet, ipostaze conservate și în folclorul românesc (BUHOCIU, p. 330).

ȚARINĂ v. OGOR.

ȚĂRÂNĂ v. PĂMÂNT.

ȚÂNȚAR (*Culex* - DLRM, p. 897)

După ce Dumnezeu a făcut lumea, a chemat la sine toate viețuitoarele, fiecareia urmând să i se împartă o anumită hrană; dar țânțarul a întârziat și, pentru că nu a mai găsit nici un aliment la îndemână, Creatorul i-a dat puterea suptului; inițial, țânțarul a supt seva din buruieni și ierburi, dar țânțăroaica nemulțumită i-a solicitat îngăduința să sugă sângele oamenilor și al animalelor; a primit încuviințarea, dar și blestemul divinității: va mânca numai sânge, dar, când nu-l va găsi, va muri, căci nu va avea dreptul să se atingă de altă hrană; alte legende narează că țânțarul este metamorfoza unui împărat rău, aflat în război cu Soarele, care, iritat de aroganța acestuia, îl aruncă într-o fântână și-l blestemă să se prefacă într-o insectă rea și obraznică, menită să iasă în lume numai seara, după ce adversarul său a plecat la culcare; în povestirile populare, are conotații opuse; îl ajută pe Dumnezeu să scape de uriașul care amenința să se urce la cer, din cauza potopului revărsat peste pământ, obligându-l să se țină doar cu o mână de toartele cerului și cu cealaltă să se apere la ochi de țânțar, căzând astfel în apă; taurul, care susține pământul pe spinarea lui, stă cu picioarele pe o corabie, aceasta plutește pe apă, iar în apă se află un pește mare; uneori Satana vine la taur și-i vâra un țânțar în nas; taurul începe să se scuture și atunci pământul se cutremură; dar, în general, țânțarul este conotat negativ; specia lui se naște - ca și în cazul muștei columbace - din capul balaurului ucis de Iovan Iorgovan; sau este făcut din fumul ieșit din pipa dracului; i se atribuie puteri prevestitoare: când se adună roi peste fântâni și ape, anunță vreme înnorată; când înțepă noaptea cu insistență, prevestește ploaie; când zboară spre înalt, vremea va deveni frumoasă; se crede că, dacă te mușcă țânțarul pe un mormânt, te pândește moartea; dacă mușcă în ziua Sfântului Gheorghe (23 aprilie), acel om se prefacă în strigoi; cine prinde, în Duminica Paștelui, 100 de țânțari înseamnă că a omorât răul și va trăi 100 de ani; în unele basme, țânțarul îl ajută pe erou să-și găsească ielele fugite; alteori apare și un țânțar năzdrăvan, care naște, o dată la șapte ani, un mânz fermecat (2. MARIAN, I, p. 86; COMAN, II, p. 118-119; 2. CHI-VU, p. 41). Dacă țânțarii înțepă când se trece pe un drum sau printr-o pădure, e suficient să fie prins cel dintâi care se așează pe piele și să fie mâncat, în felul acesta ceilalți nu se vor mai apropia de călător - Vaslui (2. GOROVEI, p. 238). Cine visează țânțari, va avea pagubă din partea unor oameni răi - Suceava (NOTE, Băncescu).

ȚĂȚĂ v. SÂN.

ȚESĂTURĂ (A ȚESE)

Când se termină de țesut o pânză, se scoate repede de pe război, pentru că altfel Maica Domnului este ținută prea mult în genunchi - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.139).

ȚEST

Să nu se dea binețe femeilor care lucrează la făcut țeste (obiect din lut ars, din fontă etc., în formă de strachină, prevăzut cu o toartă, sau cu un orificiu prin care se introduce o vergea din lemn sau din metal, cu ajutorul căreia, după ce este bine încins, se acoperă aluatul de pâine pentru a se coace - ȘĂINEANU,V,p.403), pentru că acestea nu vor ieși rezistente și se vor sparge, fiind vorba evident de țeste executate din lut - Vâlcea; face bube mari și urâte cel ce aruncă în drum sau în gunoaie un țest spart - Oltenia; ca să plouă, se introduce în apă un țest făcut în zilele Ropotinului (trei zile de marți consecutive, începând cu cea de a treia marți de după Paște) - Oltenia (2.GOROVEI,p. 276;NOTE,Antonescu). În casa socrilor mari, tânăra mireasă este suită de soacră pe un țest, ca să fie femeie de casă și să vadă de gospodărie - Banat (1.LAZĂR,p.268).

ȚIGAN

Comportamentul și îndeletnicirile tradiționale ale țiganilor, în special ale celor sedentarizați în preajma unor localități, au determinat analogiile și apoi suma credințelor conservate; astfel, se crede că acela care se întâlnește, în drumul său, cu un țigan îi va merge bine - Suceava; să nu se dea de pomană la țiganii care cerșesc, pentru că îi fură cioara puii gospodarului darnic - Galați; nu este bine ca un creștin să boteze un țigan, pentru că, pe lumea cealaltă, acela îl va trage spre iad - Iași; când se dă de pomană unui țigan de sufletul unui decedat din familie, trebuie să se lovească în pământ cu un picior, pentru ca pământul să devină martor al pomenii; aceasta, pentru că se crede că țiganul ia celui care dăruiește mirul și botezul și le aruncă în iad; dar, dacă pământul este martor, pomana făcută echivalează cu aceea dată unui creștin - Muntenia; pruncul care va fi alăptat de o țigancă nu se va deochea - Ialomița; sau, pentru ca mama copilului să aibă lapte la sân, este bine ca pruncul să sugă și de la o țigancă - Dolj; ca să poată umbla mai repede, mamele își încredințează copiii mici unor cerșetoare țigănci, care se rotesc de trei ori cu ei în brațe, călare pe un băț - Banat; ploile depind de farmecele pe care le fac țiganii, pentru că ei fabrică în mod obișnuit cărămida, iar singurul mod de a scăpa de ploi este de a-i alunga pe țigani - Tecuci; și invers, când nu plouă și este secetă, trebuie să fie furate tiparele cu care țiganii fac cărămizi și să fie aruncate în puțuri și în fântâni, pentru că ei „leagă” ploile; totodată este indicat ca țiganii întâlniți în drum să fie udați cu apă - Tecuci; se crede că țiganii cărămidari sunt de vină că nu plouă, fiindcă ei ocolesc cuptorul de ars cărămizi, în pielea goală, ca să oprească ploile și să-și termine cărămidile pe vreme călduroasă și aer uscat; dar, pentru a contracara acest efect, să se fure o cărămidă arsă de la țigani, care să fie dusă apoi ori în apa curgătoare din vale, ori la roata morii și ploile se vor dezlega imediat - Țara Oltului (2.GOROVEI,p.61;73;196; 197;198;235;238;GOLOPENȚIA,p.146). Când vara este secetă vreme îndelungată, este bine ca, trecând pe lângă țiganii cărămidari, să li se fure tiparul și să fie aruncat în apă, ca să plouă - Teleorman (1.CHIVU,p.244). Sau se fură o cărămidă de la cuptoarele țiganilor și se aruncă într-o baltă - Gorj (PRESA). Cine visează țigan(i) înseamnă că are prieteni fățarnici - Suceava (NOTE,Băncescu).

ȚIGARĂ

Nu se pleacă dintr-o casă cu copil mic, având țigara aprinsă, pentru că acesta va plânge fără nici un motiv aparent - Vâlcea; cel căruia îi arde țigara într-o parte va primi o sumă de bani - Botoșani; este vorbit de rău cel căruia îi arde țigara într-o parte - Muntenia (2.GOROVEI,p.16;60; NOTE, Antonescu). Cine visează că trage dintr-o țigară înseamnă că are protectori buni, iar cine visează tutun va face scandal la o beție - Suceava (NOTE, Băncescu).

ȚIPAR (*Misgurnus fossilis* sau *Cobitis fossilis* - DLRM,p.896)

În mod obișnuit, capul țiparului se taie, fiindcă se crede că el este de șarpe - Argeș; din același motiv nu se mănâncă - Tecuci (**2.GOROVEI**,p.227;238). Pentru cine visează țipar înotând înseamnă că se va vindeca de boală; dacă îl visează tras afară din apă semnifică întristare - Suceava (**NOTE**, Băncescu).

ȚIȚEI v. PĂCURĂ.

ȚUICĂ v. RACHIU.

U

UCIGAȘ v. CRIMINAL

UDARE v. STROPIRE

ULCEA (ULCICĂ) v. CANĂ

ULEI v. UNTDELEMN

ULIU (*Accipiter* - DLRM,p.901)

O legendă relatează că, la începuturi, Demiurgul a hotărât ca oamenii să fie ca vitele, să se întâlnească numai o dată pe an; o femeie, nemulțumită de acest regim restrictiv, a rugat un uliu să zboare până la Demiurg și să-l roage să dea voie oamenilor „să se întâlnească” mai des; drept răsplată, ea i-a dat o găină; uliul a dus mesajul femeii, dar, auzind o asemenea rugămintă, Demiurgul s-a mâniat și a blestemat-o „să se sature când s-a sătura calul de iarbă”; în consecință, se crede că atacul lui asupra păsărilor domestice nu este altceva decât dorința lui de a-și lua partea cuvenită dată de femeie odinioară, deci „foamea” ei sexuală devine asemenea nesațului celei mai lacome vietăți din gospodărie - calul, dar corespunde și lăcomiei uliului; datorită incursiunilor sale prădătoare, uliul declanșează numeroase practici magice, având ca scop „legarea”, „orbirea” ori îndepărtarea uliului de casa gospodarului; astfel, de Crăciun, se ia o piatră și se pune pe cuptor în ziua de Ajun și se lasă acolo până la Bobotează; în această ultimă noapte, ea este luată și aruncată în curte, rostindu-se: „Cum dorm toți oamenii și nimeni nu vede, așa să nu vadă uliul puii mei și să steie împietrit și-ncremenit”; alte practici magice solicită ca toate oasele de la găina tăiată în ziua de Paște să fie aruncate peste casă, spunându-se: „Iacă-ți, uliule, partea ta!”; sau, când se scot prima dată puii în curte, sunt puși într-un cerc (o veșcă de sită veche sau un cerc de la vreun butoi sau puțină, sau pur și simplu un cerc trasat cu un fir textil), pentru a fi apărați de atacul uliilor; totodată, de Filipi (14-21 noiembrie) sau de Ovidenie (21 noiembrie), zilele sunt ținute pentru ulii, când gura cuptorului se unge cu lut, pentru a închide clonțul hrăpăreț al uliului; sau se prinde un uliu și se răstignește pe poartă, în credința că semenii lui înspăimântați vor ocoli acea gospodărie; se crede că, de la Sânziene (24 iunie), când încetează să mai cânte, și până la Blagoveștenie (25 martie), când iar începe să cânte, cucul se preface în uliu; zilele consacrate uliului sunt Boboteaza (6 ianuarie), Filipii și Ovidenie (COMAN, II,p.76-77;175). Uliul și gaițele sunt prinse și răstignite pe câte un montaj din două lemne prinse încrucișat, chiar deasupra cotețului cu păsări, pentru a descuraja tendința celorlalte de a ataca puii din ogradă - Prahova (NOTE,Antonescu).

UMĂR

Cine iese noaptea afară să nu se uite peste umărul stâng, asociat, în general, cu maleficul; uneori, cel care merge noaptea pe drum are impresia că vine cineva după el; teama se naște din credința că diavolul însoțește în permanență pe om, stând pe umărul stâng, pe umărul din dreapta stă totdeauna îngerul omului (2.OLTEANU,p.215). Nu conotează semnificații deosebite, dar se crede că este bine să se muște de umărul stâng cel căruia îi țiuie urechea dreaptă, pentru ca astfel să-și muște limba cel ce îl vorbește de rău - Buzău (2.GOROVEI,p.242).

UMBRĂ

Numai umbra umană ocupă un oarecare loc în mentalitatea tradițională românească și atunci trebuie permanent pusă în legătură cu realitatea pe care o reprezintă omul; se crede astfel că nu este bine să se privească propria umbră formată pe pereți de către o lumânare, pentru că este pericol de foc - Teleorman; va încerca sentimente de frică pe timp de noapte acela care își privește

propria umbră - Suceava; când copilul mic plânge noaptea, există obiceiul de a i se descânta de Muma-Pădurii, ținându-se pruncul în brațe și lovindu-se cu toporul de trei ori în umbra lui, în timp ce se rostește un text pentru alungat duhurile rele - Dolj; se mai crede că zidarii, înainte de a ridica o nouă construcție, măsoară umbra unui om oarecare (de preferință a unui bătrân) cu o sfoară (sau cu o nuia sau o trestie) pe care apoi o îngroapă la temelie sau o zidesc în zid; se spune că omul căruia i s-a îngropat astfel umbra va muri în curând - Suceava; Bucovina; Ținutul Pădurenilor; Munții Apuseni (2.GOROVEI, p.90;196;239; CAMILAR, p.37; NOTE, Antonescu). În schimb, dacă se visează umbră de bărbat sau de femeie este semn de câștig în afaceri sau de un drum făcut cu folos - Suceava (NOTE, Băncescu).

UMBRELĂ

Atribut al puterii în Orientul indian și persan, simbolul ei a pătruns în Europa prin intermediul broderiilor și covoarelor importate și comercializate în târguri; cusută cu roșu și negru, umbrela se regăsește pe fețele de pernă produse în satele din câmpia situată între Argeș și Olt, imaginea ei însoțind siluete feminine (un fel de amazoane, ciudate ca apariție în context cultural românesc), desenul fiind mult schematizat, dovadă că „mesajul” ei nu a fost receptat total și asimilat, probabil mai mult o transpunere a realității orășenești din secolul al XIX-lea (PETRESCU, p.122). Cine visează umbrelă înseamnă că va avea nevoie de protecția cuiva în viitorul apropiat - Suceava (NOTE, Băncescu).

UNDREA (ANDREA) v. NOIEMBRIE.

UNEALTĂ

În ziua de Crăciun, gospodarii pun mâna pe toate uneltele din curte, ca să le folosească sănătoși și cu spor în anul ce vine (PRESA). Își va pune lucrurile în bună rânduială cel care visează unelte de tâmplărie - Suceava (NOTE, Băncescu).

UNGHIE

Să nu se taie unghiile în zilele de luni, marți și vineri, pentru că uită unde a pus vreun obiect cel care încalcă regula - Teleorman; îi „fuge” mintea celui care își taie unghiile în zile de sărbătoare - Tecuci; este păcat ca unghiile să fie tăiate în zilele de miercuri și vineri - Tecuci; Suceava; va suferi de ne iubire și singurătate cel care își taie unghiile vinerea - Muntenia; sau luna - Galați; unghiile să fie tăiate numai în zilele de joi și sâmbătă, pentru că, pe cealaltă lume, vor fi căutate prin maldăre de gunoaie cât munții de mari - Iași; fetele tinere și cele bătrâne care își taie unghiile vinerea nu se vor mai mărita deloc - Suceava; nu se taie unghiile copilului mic până la vârsta de un an, ca să nu devină hoț sau desfrânat, nici nu trebuie aruncate, când se rup singure, ci să fie strânse într-o bucată de pânză și puse în leagăn, pentru că, dacă sunt azvârlite, tot așa de repede va ajunge băiatul, la maturitate, la alte femei, sau fata la alți bărbați, ori pot fi luate de către un om rău, care le va folosi la făcut farmece împotriva copilului; când sunt tăiate, la un an, să fie puse, ca și părul, într-o mlădiță sau într-o salcie, ca să crească pruncul precum salcia - Țara Oltului; unghiile tăiate se pun în sân sau la pragul ușii, iar cele ale mortului pe pieptul lui, sub cămașă, deoarece, la a doua venire pentru judecata cea mare, fiecare om trebuie să-și dea unghiile Apostolului Pavel, care își face trâmbiță din ele - Moldova; se pun pe palmă și apoi sunt suflate, crezându-se că astfel ele se vor duce în sânul lui Avram - Suceava; sau se pun pe palmă și apoi sunt suflate, deoarece, în clipa când își va trage sufletul să moară, ele îi vor veni în ochi - Tecuci; sau trebuie puse la încheietura cotului, pentru că, pe cealaltă lume, Dumnezeu va întreba de ele - Dolj; sau se strâng în poală și apoi se pun în sân, fiindcă pe lumea cealaltă omul le va aduna cu genele de pe unde vor fi căzut - Suceava; sau se aruncă pe mânăca de la cămașa aflată pe om, ca să le găsească ușor pe lumea cealaltă - Muntenia; să fie strânse și apoi suflate în vânt, ca să crească mai frumoase

unghiile de la mâini și de la picioare - Tecuci; copilului mic să nu i se taie unghiile până la vârsta de un an sau până la trei ani, pentru că altfel, când va fi adult, va deveni hoț - Muntenia;Vâlcea; Ialomița; să nu li se taie copiilor mici unghiile, deoarece nu vor mai avea cu ce se apăra de necuratul - Suceava; cine face des noițe pe unghii are noroc în viață - Vâlcea; Tecuci; sau are noroc la oi - Dolj; cine are noițe pe unghii se înnoiește cu unele lucruri de îmbrăcăminte - Muntenia; Suceava; dar, dacă noițele au culoare neagră, este semn de moarte - Iași; ca să se vindece de friguri, i se taie unghiile celui bolnav, se pun într-o coajă de ou și se îngroapă la o răspântie - Dolj; Ialomița; sau i se ia bolnavului din păr, i se taie unghiile, se pun toate într-o coajă de ou și se așează la baza troițelor de pe drum - Suceava; să nu se taie unghiile unui mort, pentru că îi vor amorți mâinile celui ce o face - Vâlcea; unii oameni nu taie special unghiile celor morți, considerând că aceștia nu ar mai avea cum să se suie pe scările care duc la cer - Suceava (2.GOROVEI, p.93;109;147;170;239-241; GOLOPENȚIA, p.104; NOTE, Antonescu). În Moldova și Bucovina, se crede că este bine ca unghiile tăiate celor vii să li se pună în sân sau sub pragul ușii, iar celor morți li se pun în sân, ca să fie date Apostolului Petru să-și facă trâmbiță din ele; sau că Arhanghelii Mihail și Gavril își fac buciume din ele, prin intermediul cărora vor chema lumea la judecata de apoi (3.MARIAN, III, p.39). Se crede că omul care are unghiile de la mâini mici, scurte este zgârcit, iar cel cu unghiile mari și lungi este un generos - Suceava (NOTE, Băncescu). Serii simbolice: *unghie-salcie; unghie-prag; unghie-ou-răspântie; unghie-păr-ou-troiță*..

UNICORN v. INOROG.

UNT

Unii copii se nasc cu mult păr pe spate; între firele de păr, este unul mai mic, mai tare și mai ghimpos, care se numește „*părul porcului*” și care îl deranjează pe copil, îl face să plângă și să se vaiete neîntrerupt; în acest caz, mama lui, înainte de a-l scălda, trebuie să-l ungă cu unt, iar cu un petec de țesătură înmuiată în laptele propriu să-l frece pe spinare, fiindcă toți perii cei răi se prind de țesătură și copilul se liniștește (3.MARIAN, II, p.249). Proprietarii de turme de oi sau de cirezi de vite obișnuiesc să se ducă, în ziua Sfântului Vasile (1 ianuarie) sau în seara zilei de ajun a Bobotezei (5/6 ianuarie), la o fântână și fac acolo semnul crucii cu unt, pentru ca animalele să le trăiască și să se înmulțească - Dobrogea; vitelor bolnave de *pohoială* (numele mai multor boli de ochi: cataractă, leucom, epiforă, urdoare, conjunctivită - ȘĂINEANU, IV, p.223) sau dacă le doare un picior și șchiopătează li se pune unt într-o ureche și se vindecă - Suceava (2.MARIAN, I, p.112;176). Ca să-i treacă, pruncului deocheat i se ung tălpile picioarelor cu unt - Vâlcea; după cununie, nașa oferă miresei acasă unt proaspăt, cu care ea face semnul crucii în cele patru colțuri ale casei, atât în interior cât și în exteriorul acesteia, ca să se desfășoare totul cu bine în noua familie - Muntenia; ca să nu crape buzele, este bine ca luni dimineața din prima săptămână a Postului Mare (Postul Paștelui), după Săptămâna Brânzei sau Săptămâna Albă, să se sărute oala cu unt - Vâlcea; în cazul câinilor bolnavi de *jigodie* (boală infecțioasă a câinilor tineri - ȘĂINEANU, III, p.287), li se dă, de pe un pieptene, unt proaspăt din lapte de vacă, amestecat cu ardei - Argeș (2.GOROVEI, p.33;70;76; 273). În cazul rănilor purulente, se descântă cu unt, pus pe o frunză (indiferent de plantă; de exemplu, frunză de mușcată), frunza se pune pe o farfurie, împreună cu un fir dintr-o mătură și trei cărbuni stinși în apă; descântecul se repetă de trei ori, după care se unge rana cu untul astfel descântat și plaga trece - Gorj (CĂRĂBIȘ, p.131-132). Serii simbolice: *unt-ardei-pieptene; unt-frunză-farfurie-mătură-cărbuni-apă-3; luni-Postul Mare-oală(cu unt)*.

UNTDELEMN

Vărsarea, din întâmplare, a untdelemnului este semn de nenorocire - Moldova; pentru că prevestește o pagubă, ca să nu se producă, este bine să se presare puțină sare pe locul unde s-a vărsat uleiul - Ialomița (2.GOROVEI, p.241). Pe tălpile mortului, se dă cu grăsime sau cu untdelemn

- Mehedinți (CIOBANU,p.80). Înseamnă sănătate pentru cel care se visează întrebuințând ulei; dacă se visează arzând ulei, înseamnă că, făcând economie, va trăi bine - Suceava (NOTE, Băncescu).

UNTURĂ v. GRĂSIME.

URĂȚENIE (URĂȚ)

Mai puțin în sensul de urățenie fizică și mai degrabă de urățenie morală, singurătate, *splin*; nu este deci antonimul frumosului, ci al dragostei; urățul se instalează între cei doi îndrăgostiți, în lirica populară, mai ales din lipsă de volubilitate a partenerului, din tăcerea, muțenia lui, apatia totală, sinonimă cu lipsa de sentimente (EVSEEV,p.133).

URCIOR (ULCIOR)

Vas de lut, bombat în partea mediană, cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor (ȘĂINEANU,V,p.428). Se crede că oțetul tare se face mai repede în urciorul fără toarte și cu buza ruptă - Tecuci; nu este bine să se spele cineva cu apă din urciore pe față, fiindcă face urcioare la ochi - Vâlcea;Argeș; nu este bine să se spele cineva duminica din urciore, pentru că acesta mucegăiește - Vâlcea; cui i-a ieșit un urciore la ochi este bine să se uite printr-un gât de urciore, ca să-i treacă - Tecuci; când se bea prima dată dintr-un urciore, să se verse întâi puțin pe jos, ca să bea și morții - Dolj (2.GOROVEI,p.179;239;276). În Țara Oașului, se dau de pomană șase „oluri” (urcioare mari), asociate fiecare cu câte un colac, o „lumină” (lumânare) și un ștergar legat de toartă; urcioarele se așează pe capacul sicriului sau pe o masă, în curte, unde stau pe timpul slujbei, după care sunt împărțite tuturor celor care au contribuit direct la pregătirea decedatului și a înmormântării: groparului, tâmplarului care a făcut sicriul și crucea, celor care l-au spălat și îmbrăcat și, obligatoriu, preotului (4.LAZĂR,p.467-468). Serie simbolică: *urciore-lumânare-ștergar*.

URECHE

Despre copilul cu urechile prinse de pielea feței, în partea inferioară, se spune că este bastard sau că va deveni om însemnat - Iași; dacă un copil este bolnav grav, ca să trăiască, i se străpunge lobul urechii și i se pune un cercel - Buzău; când se sperie vreun copil, este bine să i se picure în ureche, cu o pană, pe când doarme, puțin mir adus de la biserică; borșul se acrește mai repede dacă, la punerea lui, se provoacă mânia cuiva, în care scop gospodina trage de urechi pe unul dintre copiii săi - Bucovina; când se pun la murat varză sau pepeni, gospodina trage de urechi pe băieți, ca să fie murăturile acre - Bucovina; dacă pe cineva îl mănâncă urechile este semn de vreme rea - Suceava, sau este semn de ploaie - Ialomița;Suceava; când pe cineva îl mănâncă urechea stângă înseamnă că vremea se strică, iar, dacă îl mănâncă dreapta, este semn că vremea se îndreaptă - Teleorman; când urechile ustură este semn de furtună apropiată, ploaie torențială, vijelie - Moldova; dacă îi pocnește cuiva urechea stângă înseamnă că va auzi o veste rea sau bună - Bucovina (în funcție de informatori); se spune despre cel căruia i se înroșesc urechile sau îi ard că îl vorbește lumea de rău - Suceava; îl vorbește de bine, dacă îi arde urechea dreaptă, și de rău, dacă îi arde cea stângă - Bucovina; sau pur și simplu îl vorbește de rău pe acela căruia îi țiuie o ureche, indiferent care dintre ele - Vâlcea;Suceava; când țiuie urechea cuiva, se spune că trece dracul pe lângă el - Vâlcea; se spune despre cel căruia îi țiuie o ureche că i-a dat dracul o palmă - Vaslui, sau că îl înjură cineva - Mehedinți;Iași; se spune că se rătăcesc morții, când îi țiuie cuiva o ureche - Vâlcea; când țiuie urechea cuiva, acela îl pune pe un altul să-i ghicească dacă este cea stângă sau cea dreaptă; dacă nu ghicește înseamnă că acela îi este dușman - Tecuci, iar dacă ghicește înseamnă că este un prieten de nădejde - Tecuci;Bucovina; sau, dacă ghicește, este semn de bine - Maramureș; dacă țiuie urechea dreaptă înseamnă că, în curând, va sosi veste bună, iar cea stângă înseamnă veste rea - Suceava; când țiuie urechea stângă este semn rău, iar când țiuie cea dreaptă

este de bine - Teleorman; dacă țiuitura este melodioasă în urechea stângă este semn că se va primi o veste bună, iar dacă este surdă (înfundată) înseamnă veste rea - Moldova (2.MARIAN,I, p.87;2.GOROVEI,p.24;78;83;156;218;241;242;265-266;2. CHIVU,p.245;BOGDAN,p.20; NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *mir* (untdelemn) - *pană-ureche*.

URINĂ

Ca produs biologic, urina este considerată „spurcată”, dar efectul ei este benefic atunci când intră în contact cu o realitate ea însăși „spurcată”, prin neutralizare; astfel, dacă un om deocheat se spală cu urina sa, el se va însănătoși - Bucovina; nu este bine să urineze cineva în drum, pentru că îi va intra fumul în ochi cu prima ocazie - Vâlcea; să nu se urineze în gunoi, fiindcă este rău de bube - Vâlcea; să nu se urineze în lac, baltă, iaz sau apă curgătoare, fiindcă moare mama celui care o face - Vâlcea; cel ce are negi pe mâini, ca să scape, trebuie să urineze peste ei trei duminici la rând, dimineața, pe nespălate - Vâlcea; este bine să se frece cu urină de om la ochi acela care vrea să scape de dureri la ei - Bucovina; urinează noaptea în pat copiii care s-au speriat de ceva peste zi - Bucovina; cine suferă de *brâncă* să ia puțină urină în gură și să se clătească, dar să fie cu mare băgare de seamă și să nu înghită nici o picătură, pentru că se transformă în *pricolici* - Buzău; cine are urcioare la ochi să ia urină de câine și să se frece cu ea - Vâlcea; să nu se privească la cel ce urinează, fiindcă pielea degetelor se va jupui începând de la unghii - Tecuci; femeia să nu scoată urina din casă având copilul în brațe, pentru că îi vor curge urechile - Tecuci; când se pune varză la păstrat, nu este bine să se urineze, ca suc din ea să nu dispară și varza să se usuce - Vâlcea (2.GOROVEI,p.75;95;107;142; 165;178;218; 238-240;242;276). Tot în același sens, se crede că un lucru, despre care se spune că nu ar fi „curat”, trebuie stropit cu urină, el devenind astfel benefic; locul dureros de pe trup (în sensul de loc „fermecat”) trebuie spălat cu urină pentru însănătoșire - Suceava (NOTE,Băncescu). Urina dată pe răni le usucă și le vindecă mai repede - Bihor (NOTE, Antonescu).

URMĂ

Urmele lăsate de om sau de animale pot fi benefice sau malefice, fiind importantă, de pildă, apa luată din astfel de urme; ca o consecință logică, se crede că omul care calcă în *urmă-rea* nu-și va nimeri sau nu-și va găsi drumul pe care trebuie să-l străbată - Bucovina; se spune despre cel care rătăcește noaptea drumul spre sat, sau în preajma satului, sau de-a lungul hotarului cunoscut, că a călcat în *urmă-rea* - Bihor (2.GORO-VEI,p.206;243).

URS (*Ursus arctos* - DLRM,p.911)

Este cel mai mare și mai puternic dintre animalele faunei carpatine; este respectat, temut și venerat, dar, în același timp, el este și animalul ilar, batjocorit, animalul păcălit de toate celelalte viețuitoare, animalul „înfierat”, purtat prin târguri și pus să joace în curți, spre hazul și bucuria tuturor sătenilor, considerându-se că el este deținătorul unor însușiri apotropaice, deoarece poate alunga bolile, farmecele, chiar și pe diavol de la casa unde este jucat de ursari, precum și în târla oilor; unii cercetători înclină să creadă că prestigiul ursului derivă nu numai din mărimea și puterea lui, ci și din strania și neliniștitoarea sa asemănare cu omul; vânătorii știu că trupul unui urs jupuit dezvăluie forme tulburător de apropiate de acelea ale omului; de asemenea, ursul folosește locomoția bipedă, are uneori gesturi, mișcări și fapte care par a deriva dintr-o „înțelepciune” mai degrabă umană decât animală; într-un text folcloric, ni se relatează că ursul îl întrece pe drac într-o activitate prin excelență agrară: seceratul; el însă inversează ordinea firească a lucrurilor, deoarece muncește nu cu mâinile, ci cu picioarele (semn metaforic al apartenenței sale la lumea animală și nu la cea umană); astfel, ursul-secerător și ursul-morar se învârtesc în jurul grâului copt, văzut în două ipostaze fundamentale ale devenirii sale: culesul și măcinatul; o ciudată afinitate leagă ursul de orizontul mitologic al grâului, dar nu există nici o atestare în care acest animal să fie considerat

ca o întrupare a spiritului holdei, a puterilor grâului, și nu există nici măcar un alt element intermediar ori explicativ prin care să se poată lămuri care ar fi substratul simbolic al acestei asocieri; la fel de interesantă este și antinomia dintre urs și drac, primul având puteri mult mai mari decât cel de-al doilea, fiindcă îl întrece pe drac la trântă; ursul este considerat „*câinele lui Dumnezeu*”, iar, în unele basme, Dumnezeu însuși călărește pe un urs; în alte basme, eroul este păzit împotriva puterilor malefice de către puiul dăruit de ursoaica recunoscătoare; dar, în general, în basmele despre animale ursul are întotdeauna rolul de animal păcălit; ca și lupul, ursul este un prigonitor al dracului; dar dacă lupii atacă și mănâncă dracii „rătăciți”, ursul se mulțumește doar să-i îndepărteze; se crede că, dacă ursul refuză să intre în vreo casă, este semn că acea casă nu este curată; de asemenea, se crede că el alungă relele (boala, durerile, dracul și faptul) din casa unde este dus să joace, de multe ori cel care suferă de ceva culcându-se la pământ, iar ursarul așează ursul peste el, procedeu în care magia prin contact este vizibilă; apără de friguri, este leac pentru „*boala mare*”, untura lui dă putere, aduce sănătate oilor și vitelor, când este pus să joace în sălașele lor; ursarii, ca și colindătorii, aduc cu ei deci o putere (sau o întrupare a puterilor) stihială, pe care o introduc în spațiul culturii și o fac utilă oamenilor și gospodăriilor lor; desigur că sensul original al jocului cu ursul s-a pierdut, transformându-se într-un spectacol, în care accentul cade exclusiv pe mișcările animalului, pe elementele de dresură, de măiestrie și de inedit, sau chiar într-o mascaradă, care pune în prim-plan caracterul hilar al mișcărilor ursului, de unde și nota de derizoriu care înconjoară uneori imaginea ursului; urme ale unui cult al ursului sunt atestate prin însuși faptul că 1 august este considerată Ziua Ursului, ținută cu mare strictețe în satele subcarpatice, pentru ca ursul să nu atace turmele și cirezile pășunate la munte; jocul cu masca de urs este însă o realitate ceremonială mult mai complexă, colindatul ursarilor fiind nu numai augural, ci și propitiatoriu; astfel, în colindatul cu ursul, acesta moare și învie, într-o dramatizare simbolică a mitului renașterii naturii; calendarul sărbătorilor ursului are o extraordinară simetrie, cele două mari zile dedicate lui fiind Stretenia (2 februarie) și, după șase luni, Macoveiul (1 august); lor li se adaugă, pe o altă axă, două sâmbete ale ursului, care cad, la fel de simetric, una toamna, de obicei la Sfântul Andrei (30 noiembrie), și alta primăvara, de obicei în Sâmbăta lui Lazăr; mai trebuie amintiți Martinii de Toamnă (12-14 noiembrie) și Martinii de Iarnă (1-3 februarie), zile care se suprapun, parțial, cu sărbătorile lupilor (Filipii); de menționat că Ziua Ursului a fost ținută de majoritatea popoarelor europene și, ceea ce este cu adevărat surprinzător, ea se serba la aceeași dată, adică 2 februarie; sărbătorile ursului marchează deci momente de vârf, dar și de cumpănă ale tuturor anotimpurilor, pentru că aceste zile stau la cumpăna vremii, în acele clipe ambivalente și nesigure, când energiile naturii nu s-au înscris încă în matca lor obișnuită; între aceste zile, cea mai interesantă este Stretenia, fiindcă, în această zi, el se deșteaptă din somnul său hibernal, iese din vizuină cam pe la ora 9 sau 10 înainte de amiază și începe a juca de jur-împrejur prin zăpada din fața vizuinii, iar, în caz că este senin și soare și își vede umbra, se bagă din nou în bârlog și mai doarme încă șase săptămâni, prevestind prin aceasta că tot atâtea săptămâni mai durează și iarna; însă dacă afară este înnorat și astfel nu-și vede umbra, nu mai intră în vizuină și rămâne afară, prevestind prin aceasta că iarna se va încheia; se mai crede că, în caz că nu mai intră în bârlog și, de găsește puncte peste râu în drumul său prin pădure, o strică, iar, dacă nu găsește, pune el o astfel de puncte peste apa întâlnită; s-ar putea ca oamenii să vadă în comportamentul aparent inexplicabil al ursului timpul capricios al lunilor februarie și martie, după cum Ziua Ursului de la începutul lunii februarie ar avea același caracter schimbător ca și Zilele babelor de la începutul lunii martie; până spre începutul secolului al XX-lea, ursul a fost considerat un animal miraculos, dovadă fiind denumirile unor constelații (Ursa Mare și Ursa Mică), a fost implicat în legendele cosmogonice românești, s-a crezut și se mai crede încă în puterea tămăduitoare a unor boli, se mai afumă și acum copiii cu păr de urs, prevestește vremea, se presupune că este ruda îndepărtată a omului, căruia îi sporește puterea prin purtarea blănii sale, iar dinții îi sunt păstrați ca talismane etc.; (COMAN, I, p.174;178-179;181-182;12.GHINOIU, p.87-90). Bestiarul de bază al

culturii românești, moștenit de la daco-geți, a fost mult mai numeros în ființe sălbatice și domestice; o dovadă o constituie măștile animaliere uzitate la priveghi, unde sunt întâlnite reprezentări ale sălbăticiunilor precum ursul, cerbul, mistrețul, barza, corbul, bufnița, iar dintre viețuitoarele domestice țapul, taurul, calul, berbecul; tot ca un argument este și mențiunea că în Țara Moșilor există tradiția de a da copilului nou-născut, înainte de a suge lapte prima dată de la mama lui, o linguriță de grăsime de urs caldă, ca să atragă asupra pruncului și puterile animalului sau ca acesta să poată rezista influenței ursitoarelor, care veghează la capul lui și îi țin viitorul; în Țara Hațegului, moașa unge copilul cu untură de urs ca să fie „om tare”; în ambele cazuri este vorba de magie prin transfer (BUHOICIU, p.20;146;12.GHINOIU, p.90). Se crede că, la începuturi, ursul a fost fecior de preot, dar, sperându-l pe Maica Domnului în timp ce mergea la biserică, aceasta l-a blestemat și l-a transformat în urs - Muscel; îi va merge bine celui care îi iese în cale un urs - Suceava; este scutit de orice boală cel care este călcat de urs pe șale - Transilvania; Suceava; sau trece durerea de șale, dacă suferindul este călcat de un urs - Muntenia; să fie călcați pe șale de urs cei care urmează să plece la secerat, ca să nu-i doară mijlocul - Tecuci; mai mult, se crede chiar că trecerea ursului peste șalele cuiva l-ar scuti pe cel călcat de boli și că pe cel care poartă numele de *Ursu* nu-l mai găsește moartea, de aceea se preferă ca numele unor copii să fie *Ursu*, *Grozavu* etc. - Țara Moșilor; se afumă cu păr de urs cel care este afectat din vreo sperietură, vorbește prin somn, sau îi este frică de ceva - Teleorman; Tecuci; Galați; când trece țiganul cu ursul, femeile îl invită să intre și în casă și să joace măcar câteva clipe în interior, pentru ca, în familiile lor, să fie mereu veselie și toate să meargă bine în acel an - Vaslui; este semn de moarte pentru cel căruia îi iese ursul în cale - Tecuci; dacă ursul își strică bârlogul în ziua de 2 februarie (Întâmpinarea Domnului), chiar dacă afară este frig, înseamnă că se apropie primăvara, dar, dacă ursul iese afară și apoi reintră în bârlog, chiar de este afară vreme însorită și călduroasă, este semn că iarna va mai zăbovi pe acele meleaguri - Suceava; înseamnă noroc pentru cel care visează urs - Vaslui (2.GOROVEI, p.40;143; 189;226;243;268;275;279;3.MARIAN, II, p.142-144;NOTE, Antonescu). În unele legende, se spune despre urs că ar proveni dintr-un om, care era morar sau cioban într-un sat, în alte legende se afirmă invers, adică oamenii ar proveni din urși; mai răspândită este credința că urșii trăiesc cu femeii pe care le fură (12.GHINOIU, p.88). Se crede că untura de urs ajută la creșterea părului, dacă acesta este uns cu grăsimea animalului - Maramureș (BOGDAN, p.127). În mai toate basmele, românii îl numesc pe urs Moș Martin; tot așa îl numesc și ursarii care umblă cu ursul din sat în sat, punându-l să joace și cântându-i: „Joacă bine,/Moș Martine,/Că-ți dau pâine cu măsline/Și inele,/Și mărgelile,/Să te-mpodobesti cu ele!” (PRESA). Cine se visează fugind de un urs înseamnă că va depăși cu bine o primejdie - Suceava (NOTE, Băncescu).

URSITĂ v. SOARTĂ.

URSITOARE

La români, ursitoarele sunt 3 (7, 9, 12 etc.) fecioare îmbrăcate în alb (rar, trei bărbați, mocani), care ursesc soarta nou-născuților în primele 8 zile de la naștere (prima noapte, primele trei nopți, a treia, a cincia și a șaptea, a opta); ele coboară în casă pe horn și se așează la căpătâiul copilului, prezicându-i soarta; unele credințe le dau nume: *Ursitoarea* este cea mare, care ține furca și fusul; *Soarta* este mijlocia și ea toarce, iar *Moartea* este mezina, care curmă firul; ele trăiesc în păduri neumbrate, locuri depărtate, pustietăți (spațiu non-uman); cea de a treia este șchioapă, deci marcată fizic; mijlocul de deplasare a lor este zborul; conform legendelor, ele ar fi fost fetele sau servitoarele lui Alexandru Macedon, care au furat de la acesta elixirul tinereții (motivul este întâlnit și în legendele referitoare la vânătoare, iele, boli etc.); nu trebuie să se tragă cu urechea la ce spun ursitoarele, nu trebuie să se privească spre fereastră în primele trei nopți de la nașterea unui copil; ursita copilului se poate cunoaște prin intermediul mesajelor pe care le conțin visele mamei și ale moașei în primele trei zile; se crede că ologeste cel care calcă în urmele ursitoarelor;

bunăvoința lor este captată prin așezarea unei mese pe care se pun pâine, sare și apă; cea care hotărăște definitiv soarta noului-născut este și cea mai bătrână dintre ele: „*Să aibă traiul meu din cutare zi și somnul meu din cutare noapte*”; părinții copilului trebuie să fie veseli în primele opt zile, ca să nu se întristeze ursitoarele, fiindcă așa cum vor fi ele în primele opt zile, așa va fi și soarta copilului; se crede că moașa, care aude destinul copilului, poate să evite locul sau momentul nefast menționat de ursitoare (3.OLTEANU,p.324-325). Se crede că sunt trei fete mari, sau trei fecioare curate, sau trei fete mari surori, trei fete închipuite, sau că sunt niște ființe nevăzute, trei năluci cu chip femeiesc și îmbrăcate în alb; ele au o anumită ierarhie, au grade diferite și exercită asupra omului funcțiuni diferite, dar numai una dintre ele îndeplinește un rol de prim rang; una dintre ele este șchioapă și, de regulă, aceasta este și cea care ursește - Munții Apuseni; în general, se spune că ele torc firul vieții; dintre ele, cea mai în vârstă este „*Ursitoarea*”, ea ținând în mână o furcă, din caierul căreia toarce; cea mai mică este „*Moartea*” și ține în mână o foarfecă, printre lamele căreia trece firul vieții tors de cealaltă, pe care îl poate tăia oricând - Cluj; ursitoarele se sfătuesc, se întrebă una pe alta, însă cele mai tinere își dau numai cu părerea; se mai crede că sunt supărăcioase, că nu li se intră în voie oricum; mai demult, moașa, de îndată ce se apropia miezul nopții, începea să laude bunătatea și puterea ursitoarelor printr-o melodie numită „*Cântecul ursitoarelor*”; se mai spune că ursitoarea cea mai mică ar avea puterea să decidă norocul; în alte zone, se crede că două dintre ele urzesc bine, iar una rău; ele îl fac pe om bogat, sărac sau „*potrivit*”; una ar da noroc omului și aceasta se numește „*Bogăția*”, alta nenoroc și i se spune „*Sărăcia*”; „*Bogăția*” este înfățișată cu mânecele sumese și lucrează tot timpul, în schimb „*Sărăcia*” este cel mai bine îmbrăcată, dar nu lucrează și este mereu mândră, stă în pat și cântă dintr-o tamburină; se mai crede că ele coboară pe pământ din înălțimi și dăruiesc copiilor nu numai noroc, dar prevestesc și cât vor trăi, câte soții (sau soți) vor avea; izolat, se mai spune că ele aduc noroc fetelor de măritat; când sunt necăjite, lătrate și mușcate de câini, prevestesc de rău, iar când sunt vesele o fac numai de bine; una prevestește aur, a doua argint, a treia piatră; când se nimerește să fie mânioase, nu pot fi împăcate, indiferent ce li se pune pe masă - Neamț; totuși, oamenii caută să le îmbuneze, le așează pe mese tot ce au mai bun: mâncăruri de tot felul, flori, bani, ca atunci când vin să găsească masa încărcată; există credința că între moașă și ursitoare se stabilesc legături doar prin vis, cum tot prin vis se pot stabili legături între lehză și ursitoare; unele interpretări subliniază că ele ar reprezenta o „*Sfântă Treime*” precreștină: una a nașterii, alta a nunții, iar a treia a morții; o alternativă ar fi că ursitoarele sunt date una pentru seară, alta pentru miezul nopții și a treia dinspre ziuă; ar avea nume sfinte, necunoscute muritorilor de rând; din acest punct de vedere se confundă cu ielele (dânsele, măiestrele, șoimanele, frumoasele); trăiesc, ca și ielele, în „*Pădurea ursitoarelor*”, „*în locuri curate,/de picior de om neumblate,/cu flori semănate/și de păduri cântate*” (2.CHELCEA,p.310-313). Ursitoarele, numite în unele zone și *ursite*, sunt trei fete, sau mai bine spus trei zâne (trei fete mari sau neveste) îmbrăcate în alb, care stau prin grădină sau pe sub streășină, iar noaptea se plimbă și prin ogradă; de aceea, există obiceiul ca, în cazul că vreunul al casei iese pe afară și trece prin ogradă, să tușească și să-și facă semnul crucii, zicând și „*Tatăl nostru*”, pentru ca să audă cele trei zâne și să se ferească să nu fie călcate în picioare, ceea ce ar constitui un mare păcat - Sibiu; vin întotdeauna în săptămâna în care s-a născut copilul: în nopțile fără soț - a treia, a cincia sau a șaptea zi de la naștere - Munții Apuseni; în toate cele trei nopți consecutive de la naștere - Muntenia; în prima zi - Bihor; în a treia noapte - Banat; în a opta noapte - Sibiu; dar înainte de a veni, ele se sfătuesc cum să fie soarta copilului, cea mai mare ursind după cum i-a fost ziua sau noaptea din acea zi, iar celelalte două rugând-o să fie îngăduitoare, miloasă - Munții Apuseni; se crede chiar că ele pot fi văzute de moașele care asistă noul-născut în primele zile; dar astăzi ele nu se mai arată, pentru că moașele care le-au văzut au spus și altora secretele lor și acum se feresc de urechile și ochii lumii; apoi, nu este bine să știe omul ursita lui dinainte - Muntenia; vin de regulă pe la miezul nopții și vorbesc în șoaptă - Suceava; de aceea este bine să se lase ferestrele și ușile deschise și să fie liniște desăvârșită -

Muntenia; Buzău; a treia zi după naștere, seara, se pune, în camera unde doarme copilul, o masă mare încărcată cu mâncare, pentru ca ursitoarele să fie înduplecate să ursească bine; pe masă, se așează pâine, sare, vin și bani - Muntenia; Moldova; până să se așeze masa ursitoarelor, copilului i se dă o linguriță cu untură de urs, ca să reziste influenței ursitoarelor - Țara Moților; dacă nu găsesc lumină în casă, se crede că ursitoarele se mânie și ursesc copilului de rău; de aceea, fiecare moașă precaută, cum vede că se înserează, aprinde o lumânare și o pune pe masă, pentru a arde toată noaptea - Bucovina; nu este bine ca, în toate cele opt zile, când se crede că vin ursitoarele, părinții să fie triști, pentru că le influențează pe ursitoare și tot așa va fi și copilul în viața lui - Buzău; se spune că ele intră foarte încet pe fereastră sau pe ușa casei în care se află nou-născutul, se duc la leagănul lui, se așează în dreptul capului său și acolo îi Țes viitorul - Munții Apuseni; Muntenia; de aici vine și obiceiul de a ține deschise ușile și ferestrele casei, când se naște un copil, ca să aibă ursitoarele pe unde să intre; și trebuie să fie liniște deplină - Muntenia; Buzău; se crede că, după ce au venit, se postează la fereastra casei, unde încep să toarcă firul vieții; cea mare (*Ursitoarea*) pune firul și răsuțește fusul, cea mijlocie (*Soarta*) toarce firul din caierul pus în furca pe care o ține în brâu prima ursitoare; cea mai mică (*Moartea*) ține în mână o foarfecă, printre limbile căreia trece firul și când dorește îl taie - Bihor; când se naște un copil, moașa nu privește la fereastră, ca ursitoarele să nu se supere - Transilvania; se crede că soarta nou-născuților este scrisă într-o carte, fie că este în bine, fie că este în rău, după ce a fost rostită de ursitoare, și poartă numele de „*Cartea Sorții*” - Năsăud, Bucovina; soarta scrisă în această carte trebuie să se împlinească, rămânând veșnică, neschimbată, nimeni neputând schimba firul vieții omului, indiferent ce ar face, de pildă să-l scape de pericolele sau de moartea pe care i le-au prezis ursitoarele - Sibiu; un singur mijloc există totuși: dacă, auzindu-le moașa ce au ursit unui om, s-ar ruga după aceea până ce n-au apucat să i-o scrie în „*Cartea Sorții*” și ursitoarele să-i croiască altă soartă mai bună; dar, dacă au apucat să scrie, orice rugămintă ulterioară este zadarnică - Transilvania; de pildă, unui copil, la care ursitoarele nu s-au putut înțelege, îi va fi viața zbuciumată între bine și rău - Munții Apuseni (3. MARIAN, II, p.97-98; 100-102). Ursitoarele apar odată cu nașterea copilului și de aceea trebuie ținute ferestrele și ușa deschise și să fie liniște deplină în casă, cât timp mama se află în chinurile facerii - Muntenia; în alte zone, se crede că ele sosesc la casa nou-născutului abia în a treia zi de la naștere, pe la miezul-noapții, pentru a prevesti viitorul copilului - Suceava; mai demult, ursitoarele puteau fi auzite de către moașă, dar acum nu le mai aude nimeni, fiindcă nu mai sunt oameni buni și credincioși - Țara Oltului; când sosesc, ursitoarele trebuie să găsească, în camera unde doarme pruncul, o măsuță, pregătită ca pentru musafiri, pe care să se afle sare, vin și bani, ca ele să aibă ce să mănânce, să bea și să cheltuiască - Muntenia; dacă nu li se aranjează o măsuță, cu tot ceea ce trebuie pe ea, ursitoarele vor prevesti ce este mai rău pentru prunc - Ialomița; tot pentru a stimula conținutul prevestirii, timp de opt zile de la nașterea copilului, părinții acestuia trebuie să fie veseli și nu triști, pentru că și ursitoarele se pot întrista, iar viața copilului va fi tot așa cum au fost și părinții lui în cele opt zile - Muntenia; la fiecare copil nou-născut sunt două ursitoare, care vin timp de trei zile și stau în jurul copilului, iar, pentru a le îmbuna, se pun, pe o măsuță, o sticlă cu rachiu, o farfurie cu mâncare și 8-9 linguri în jurul farfuriei, precum și o pâine, toate cu scopul de a le determina să-l ursească de bine pe copil - Țara Oltului; se crede că, în cazul că vreun om calcă pe urmele lăsate de umbletul ursitoarelor, acesta va paraliza, va damblagi - Ialomița (2. GOROVEI, p.72; 244-245; GOLOPENȚIA, p.91). În Banat, înainte de naștere, se pune sub perna gravidei busuioc sfințit, o oglinjoară, un pieptene și altele, pentru ca mama, în noaptea nașterii să cunoască ursita sorocită de cele trei ursitoare (LĂPUȘTE, p.67). În a treia noapte de la naștere, mama așează o față de masă curată și pe ea pune un pahar cu apă de izvor, flori, un ban, brăcirile moașei, un pieptene, o oglindă etc.; se roagă de ursitoare să fie generoase cu destinul pe care îl vor fixa copilului; de aceea, mama trebuie să le primească cu multă ospitalitate; lampa trebuie să ardă în casă toată noaptea; dimineața îi sunt povestite mai ales moașei visele avute, care sunt răstălmăcite pe seama copilului; chiar după naștere, mama

execută unele îndeletniciri, pe care consideră că va trebui să le facă în viață copilul (cântă, dansează, se spală, se piaptână, sparge lemne, țese etc.) - Banat (5.ANTONESCU, p.262). Ursitoarele sunt trei fete mari, ca îngerii: una mai bătrână și două mai tinere; ce spun ele, totul se întâmplă; le trimite Dumnezeu ca pe îngerii; ele vin și intră pe ușa casei, la cântatul cocoșilor de la miezul nopții, numai că nu trebuie nimeni din casă să fie treaz, toți trebuind să doarmă; în cea de a treia noapte de la naștere, moașa pregătește masa pentru ursitoare, așezând pe ea o cingătoare (bete, brăcire) și o basma (chișchineu), apoi culcându-se lângă copil, toți ai casei trebuind să doarmă neapărat - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,II,p.409). Se crede că ursitoarele apar când femeia este în chinurile facerii; până la împlinirea vârstei de un an, copilul este îngrijit în mod deosebit, deoarece, în mentalitatea tradițională, această perioadă este considerată hotărâtoare pentru evoluția ulterioară a copilului - Maramureș (DĂNCUȘ,p.176). Ursitoarele „se pun” în cea de a treia noapte de la nașterea copilului; ele reprezintă trei etape importante ale vieții: copilăria, tinerețea și bătrânețea; de aceea, se pregătesc pentru ele trei turtițe din făină de porumb, unse cu miere și așezate pe o măsuță la capul copilului; pe măsuță se mai pun trei pahare cu apă, trei pahare cu vin, trei oglinjoare (pentru că ursitoarele se uită în ele în oglinzi) și trei linguri noi din lemn; dimineața, toate lucrurile de pe masă se împart la copii; dacă pruncul este băiat, lucrurile se împart la două fete și un băiat, iar, dacă este fată, la doi băieți și o fată - Mehedinți (CIOBANU,p. 76). Viitorul copilului este hotărât de trei ursitoare în cea de a treia noapte de la nașterea sa; moașa pregătește „*turta de ursitori*”, sare, zahăr, apă, o cană cu vin, o strachină cu făină, boabe de cereale și diverse legume specifice acelei perioade a anului; se crede că, noaptea, mama copilului visează ceea ce ursitoarele prevestesc și, în funcție de aceste preziceri, îndrumă ulterior viața copilului ei - Călărași (TUDOR,p.66-67). Încă înainte de naștere, pe o masă se pun pâine, miere de albine, rachiu, bani și un mănunchi de busuioc, pentru a îmbuna pe cele șapte ursitoare, despre care se crede că vin în noaptea aceea, pentru a hotărî soarta noului-născut - Bacău (ICHIM,p.131-132). Sunt așteptate și primite cu daruri în a treia noapte de la nașterea copilului; pe o masă rotundă, cu trei picioare, se pune o pâine coaptă în spuză, făcută din făină cernută de doi tineri cărora le trăiesc ambii părinți, iar în pâine se înfig fire de busuioc; se mai pun pe masă trei pahare cu vin, trei cepe, trei căpățâni de usturoi, sare și zahăr, o strachină cu făină, boabe de fasole și de porumb, flori și bani; moașa aduce pruncului o fașă și o bonetă, iar mama îi dă moașei un șorț în care să pună la plecare cele de pe masă și alte daruri; moașa doarme în aceeași cameră cu mama și copilul; ușile și ferestrele casei nu se încuie, ca să poată intra ursitoarele; dimineața, mama și moașa povestesc ce au visat peste noapte, încercând astfel să talmăcească viitorului pruncului - Teleorman (CRISTEA,p.53). A treia noapte după nașterea copilului, vin ursitoarele să-i hotărască destinul; sunt trei, una are în mână o furcă, alta un fus și a treia o foarfecă; primele două torc firul vieții, iar a treia îl taie (BERNEA,p.12). Serii simbolice: *pâine-sare-apă; sare-vin-bani; rachiu-mâncare-lingură-pâine; turtă-sare-zahăr-apă-vin-făină-grăunțe-legume; bete-basma; pâine-miere-rachiu-monedă-busuioc; pâine-busuioc-vin-ceapă-usturoi-3-sare-zahăr-făină-fasole-porumb-flori-monedă; turtă-miere-apă-vin-oglinză-lingură-3; apă-flori-monedă-bete-pieptene-oglinză; pâine-sare-vin-monedă; busuioc-oglinză-pieptene.*

URZICĂ (*Urtica dioica* - DLRM,p.912)

Considerată și ca buruiană de leac, urzica se bucură în gândirea tradițională de un loc aparte; astfel, se crede că urzicile au parte de o nuntă a lor care se petrece fie la Buna Vestire (25 martie), fie la Miezul Păresimilor (mijlocul Postului Mare), fie în Duminica Floriilor; la aceste date, urzicile își aleg un crai, Urzicelul, și o crăiasă, Urzicuța, care dau și semnalul petrecerilor, urmarea fiind că toate urzicile de pe pământ se căsătoresc; ca în cântecele bătrânești sau în basme, păsările cântătoare le sunt lăutari, iar vântul le face să se legene în ritm de joc; nunta durează trei zile și corespunde practic cu înflorirea plantei, după care nu mai este bună de mâncat, ci doar folosită ca leac sau pentru vrăji; Urzicelul și Urzicuța cresc în pădure și acela care, din greșeală, rupe, taie sau

strivește pe unul dintre ei atât timp cât sunt încă verzi este pândit de mari nenorociri peste tot anul; femeile care fac vrăji cunosc după anumite semne pe cei doi și se feresc să-i culeagă; toamna, când aceștia se ofilesc, sunt dezgropați și apoi păstrați ca leacuri împotriva unor boli; împlețiți, Urzicelul și Urzicuța sunt buni în vrăjile pentru dezlegarea cununiilor; valoarea nutritivă a plantei a născut credința că, prin consumarea ei, oamenii își înnoiesc sângele și devin mai puternici; în Bihor, urzicile sunt duse în casă înaintea altor buruieni de leac, în credința că ele vor feri familia de pureci; apa în care sunt fierte împreună cu alte buruieni este bună pentru spălătul pe cap; în dimineața zilei Sfântului Gheorghe (23 aprilie), oamenii se ating cu urzici pe părțile neacoperite ale corpului, pentru a fi vioi, iuți, harnici și sănătoși peste tot anul (PRESA). În Transilvania, se crede că în Joia Mare înfloresc urzicile și că, de acum încolo, ele nu mai sunt bune de mâncat, momentul fiind numit „*măritarea urzicilor*” sau „*nunta urzicilor*”; însă asupra datei de înflorire a urzicilor, părerile sunt diferite, unii considerând că înflorirea plantei s-ar petrece la 21 martie, alții la Bunavestire (25 martie), alții de Duminica Floriilor și, în fine, alții în Joia Mare; în general, este apreciată ca fiind foarte bună în alimentația oamenilor, pentru că ar fi fortifiantă: „*Urzica se dă în gura foamei*”, spune un proverb, motivul fiind că ea ar constitui și hrana de bază în Postul Mare, când alimentele de post s-au cam terminat (varza acră se înmoaie), iar această perioadă este și cea mai grea, și cea mai lungă; în Banat, sunt culese într-o sită sau ciur, fiindcă, menționează o legendă din Bucovina, urzicile ar fi fost pline odinioară de boli și cine le mânca se îmbolnăvea; dar omenirea înmulțindu-se a trebuit să culeagă și urzici, drept pentru care, puse în ciur, bolile să se strecoare astfel precum făina (2.MARIAN,II,p.101-102). Pentru a scăpa de puricii din casă, este suficient să se arunce afară din curte apa în care au fost opărite urzicile pregătite pentru mâncare - Vâlcea; este bine ca oamenii să mănânce urzici în ziua celor 40 de mucenici (9 martie), pentru ca, peste an, să nu-i ciupească puricii - Țara Oltului; este bine să se arunce urzică aprinsă în fântână, ca să se oprească o ploaie de lungă durată - Suceava (2.GOROVEI,p.245;267; GOLOPENȚIA,p.110). Se crede că este păcat ca, în Săptămâna Patimilor, oamenii să mănânce urzici și să consume oțet, pentru că Mântuitorul a suportat supliciu și cu aceste două alimente - Suceava (NOTE,Băncescu). Serie simbolică: *urzică-apă-foc*.

URZITOR (A URZI)

Unealta, folosită pentru a crea urzeala necesară lucrului în războiul de țesut, este privită ca o ființă vie; astfel, se crede că, după ce s-a terminat de urzit, este bine să se toarne apă peste urzitor, ca să fie adăpat - Muntenia; în cazul că s-a urzit fir mai mult decât este necesar, nu este bine să se rotească urzitorul înapoi, ci femeia să o reînfrăsoare pe mosor, deplasându-se ea după fir - Muntenia (2.GOROVEI,p.236).

USCĂTURĂ v. VREASC

USTUROI

„Busuiocul e inspiratorul dragostei, usturoiul - scutul cel mai puternic în contra strigoilor, pociturilor și deochitorilor, precum și apărător de boale, iar de mirosul tămâiei dracul fuge și nu se poate lipi de om; toate aceste trei puteri, întărite și cu puterea lui Dumnezeu, devin un zid de apărare în jurul omului și nici un dușman nu se poate apropia; înarmat cu aceste trei scuturi, chiar nesfințite, dar sorocite, afară de usturoi, care este singur puternic, nu trebuie nimeni să aibă frică de nimic; pe la miezul nopții, se poate merge singur oriunde, pe câmpii sau în pădure, căci orice ar ieși înaintea nu poate face nici un rău; usturoiul și busuiocul trebuie semănat anume într-un loc ferit și curat, în grădină, ca să se înmulțească” (2.MARIAN,II,p.177-178, citând pe Elena Niculiță Voronca). În noaptea de ajun a Anului Nou, oamenii încep să ungi ușorii și pragurile casei și ale acareturilor cu usturoi și cu mai multe feluri de unsori, urma lăsată trebuind să fie în formă de cruce; apoi, tot sub formă de cruce, ungi toate animalele din gospodărie, pe ei înșiși și pe toți

membrii familiei; se crede că astfel, în decursul anului viitor, gospodăria și toate viețuitoarele din ea vor fi apărate de apropierea lui *Bată-I Crucea*, adică a diavolului, și a strigoilor care au puterea de a lua mana vacilor - Bucovina; când se merge la biserică, în dimineața Duminicii Învierii Domnului, cu pasca pentru sfințirea acesteia, femeile pun sub ea mai mulți căței de usturoi, crezând că usturoiul sfințit, pus în pământ și încolțit, nu se va strica niciodată - Suceava; tot cu acest usturoi sfințit se ung și ușorii grajdurilor, ca să nu se apropie *strigele* de vite, cu deosebire de vacile cu lapte, cărora le-ar lua mana - Suceava; mai este bun acest usturoi și pentru leac contra bolilor, în care scop se freacă oamenii bolnavi cu el, mai ales cei care suferă de *vătămătură* - Suceava (2.MARIAN,I,p. 5;II,p.176-177). Usturoiul, plantă și aliment cu funcții magice, capătă adevărata sa valoare rituală în seara Anului Nou, dar și la alte sărbători de răspântie ale timpului calendaristic: Sângeorz (23 aprilie), Rusalii, Sânanđrei (30 noiembrie), când trebuie anulată sau prevenită acțiunea malefică a spiritelor răufăcătoare, în general el fiind antidotul magic al ielelor și al strigoaicelor; de asemenea, usturoiul dobândește un surplus de putere prin „dospirea” sa în capul (fermecat) al șarpelui; în Moldova, a fost consemnat obiceiul ca, în noaptea Sfântului Apostol Andrei (30 noiembrie), să se organizeze o petrecere a flăcăilor și fetelor, în timpul căreia una sau două bătrâne păzesc cu strășnicie tot timpul căpățânile de usturoi aduse de fete, ca să nu fie furat de către flăcăi; în unele sate, la ivirea zorilor, se făcea „*Hora usturoiului*”, în urma căreia, se crede, usturoiul semănat și încolțit capătă puteri miraculoase, adică este bun de leac, sau purtat de către călătorul plecat la drum lung, sau în timpul cât se desfășoară o negustorie (12.GHINOIU, p.157;289;COMAN,I,p.186). În general, se crede că usturoiul îndepărtează forțele malefice de la casa omului (CAPESIUS). Este folosit împotriva strigoilor, ungându-se zăvoarele și clanțele ușilor; pentru ca vrăjitoarele să nu ia mana vacilor, sau pur și simplu să le reducă lactația, țăraniile le afumă cu tămâie și le ung cu usturoi pe la șolduri, acesta fiind unul dintre cei mai răspândiți factori apotropaici (2.KERNBACH,p142;154). Pentru a naște numai doi copii, mireasa pune doi căței de usturoi în pantofii sau ghetetele noi pe care le primește în dar de la ginere - Moldova; ca să rămână însărcinată, o femeie trebuie să pună nouă fire de usturoi într-o jumătate de litru de rachiu, sticla fiind lăsată timp de nouă zile pe prichiciul hornului, după care ea poate bea din acest amestec - Moldova; se crede că, deoarece strigoii fug de usturoi, casa unde este usturoi este scutită de vizita acestora - Galați;Suceava; de asemenea, se crede că usturoiul apără pe oricine contra deochiului - Suceava; în seara de ajun a zilei în care este prăznuit Sfântul Apostol Andrei, se ung vitele, ușile și ferestrele casei și grajdului cu usturoi, pentru ca fermecătoarele să nu se atingă de animale, sau să pătrundă în casă - Suceava; cine mănâncă în ajunul marilor sărbători (Crăciun, Bobotează, Paște etc.) câțiva căței de usturoi nu va trebui să se teamă de strigoii - Transilvania; se pune la grinda grajdului o împletitură de usturoi, ca nevăstuica, șarpele și helgea (specie de nevăstuică) să nu muște vitele - Țara Oltului; de Bobotează (6 ianuarie), este bine ca vacile să fie stropite cu suc de usturoi, ca să nu le piară laptele - Suceava; cine seamănă usturoi într-un an să semene mereu după aceea, pentru că nu-i va merge bine dacă renunță - Iași; să nu se piseze usturoi pe masă, pe pat, pe brațe, adică pe un plan ridicat de la dușumea, pentru că porcii vor fi afectați de brâncă și vor muri - Tecuci; împletitura în funie a cozilor de usturoi, după ruperea căpățânilor și consumarea acestora, se aruncă în drum, pentru ca rodul să fie bogat și în anul următor - Suceava; în ziua prăznuirii Sfântului Apostol Andrei, se ung tocurile ușilor și ferestrelor cu usturoi, ca să nu se apropie duhurile necurate de casă - Muntenia; cui i se pare că-i vine, pe câmp fiind, miros de usturoi să știe că, prin vecinătate, se află un șarpe - Tecuci; se trece usturoi prin încălțăminte sau se freacă picioarele cu el, ca să fie respinși șerpilor - Tecuci; la cununie, mirele și mireasa trec de trei ori pe la toate icoanele, timp în care o femeie ia, din tava cu orz, stafide și alte bucate, trei căței de usturoi, cinci monede, grăunțe și fructe, pe care le aruncă înspre tinerii care asistă la ceremonial, ca aceștia să aibă parte de recolte îmbelșugate - Dolj; femeile care au înțărcat își dau pe sâni cu usturoi, ca să-și oprească laptele - Suceava; dar femeile care au copii sugari să nu-și pună usturoi în sân, pentru că se infectează mameloanele acestora - Argeș; se pune usturoi în Duminica Rusaliilor, ca

oamenii să nu fie luați de Rusalii (considerate un fel de iele) - Vâlcea; lași; din același motiv, se stropesc vacile cu mujdei de usturoi, ca să nu le piară laptele - Vâlcea; cine mănâncă usturoi să nu umble pe lângă albine, pentru că acestora nu le place mirosul și-l vor înțepa - Suceava (3.MARIAN,II,p.267-268;2.GOROVEI,p.6;75; 84;158;164;173;200;208;221-222;235;245;248; GOLOPENȚIA,p.130). Usturoiul mai este purtat și ca plantă de leac de către călușarii bănățeni, pentru că este, spun ei, „*plăcut miluitor*” (zânelor), fiindcă anulează cel mai bine răul cauzat de ele (BÂRLEA,p. 44). Primăvara, ugerul vacilor se unge cu usturoi pisat, ca să fie ferite de acțiunea nefastă a *strigelor*, să nu le fie luat laptele; planta se pune și în casă, pentru a păzi copiii mici de toate relele - Bihor (1.BOCȘE,p. 111). În seara Sfântului Andrei, se ung ușorii casei și ai șopronului cu usturoi, crezându-se că astfel lupii nu se vor mai apropia de acestea și de târlă - Bacău (ICHIM, p.143). În ziua de Crăciun, în cele patru colțuri ale mesei se pun, sub fața de masă, usturoi și semințe de mac, pentru ca membrii familiei să fie feriți de deochi și farmece; se mai crede că doar cu ajutorul usturoiului și al semințelor de mac se mai poate scăpa de atacul vampirilor (PRESA). I se pun mortului căței de usturoi în urechi, câteva bobite de tămâie la rădăcina ochilor, în mâna stângă i se pune o monedă, iar în cea dreaptă o lumânare din ceară modelată în formă de cruce; se împunge cadavrul în pânțele cu o sulă, ca să nu se facă strigoi; de asemenea, se crede că usturoiul care se pune mortului și în sicriu îl păzește pe acesta să nu se transforme în strigoi - Țara Hațegului (CLOPOTIVA,p.429). Serii simbolice: *usturoi-rachiu-horn-9; orz-sămânță-fructă-usturoi-monedă-3-5; usturoi-mac; usturoi-tămâie-monedă-lumânare*.

UȘĂ

Alături de ferestre și de horn, ușa este considerată ca fiind unul din locurile prin care se face legătura casei cu lumea din afară, din care cauză nu se lasă ușa de la tindă deschisă pe timp de noapte, deoarece, până la miezul-nopții, umblă *lucrul-slab* și vânturile rele, care pot intra în casă și pot poci pe locuitorii acesteia, sau pot aduce vreo *spulberătură* - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.73). Nu este bine ca omul să se întoarcă din ușa vreunei case la care a vrut să se ducă, pentru că înseamnă că-i întoarce astfel pețitorii fetei din acea familie - Suceava; locul de după ușa este considerat lăcaș al duhurilor celor înecați - Ialomița; ca să nu asude palmele la lucru, este bine ca, la venirea de la biserică, în ziua de Paște, să se pună mai întâi mâna pe clanța de la ușă - Vâlcea; tortul scos de pe urzitoare este izbit cu putere de ușa casei, ca și pânza care iese din războiul de țesut să sporească tot așa cum se mișcă ușa - Suceava; se spune că, dacă scârțâie ușa dimineața, intră norocul în casă - Suceava; dacă ușa se deschide singură înseamnă că va sosi curând cineva - Mehedinți; Dolj; Vâlcea; Teleorman; Suceava; Bucovina; dacă fulgerul trăsnește ușa înseamnă că familia se va muta din acea casă - Galați; se crede că nu este bine să se stea în ușa casei când fulgeră - Ialomița; Tecuci; când o femeie nu poate să nască, moașa lovește de trei ori cu piciorul în ușa camerei - Transilvania; când se stă la masă, trebuie închisă ușa, ca să se închidă gura dușmanilor care vorbesc de rău - Dolj, sau pentru că alții, văzându-i mâncând, îi va numi „*gură mare*” - Bihor; nu este bine ca seara să se lase ușa deschisă, pentru că vine diavolul, intră în casă și-l îmbolnăvește pe copil - Vâlcea; prăvălia, birtul, magazinul trebuie măturate dinspre ușă spre un colț din spate al încăperii, pentru că măturând gunoiul spre ușă înseamnă scoaterea afară a cumpărătorilor - Galați; dacă durerile de măsele, de cap sau de stomac îl necăjesc pe vreun om, acesta este pus să rostească, cu fața la ușa casei, următoarele: „*Așa cum ușa nu are durere, așa să-mi treacă și mie durerea!*”; după care bolnavul trebuie să treacă și pe lângă cuptor și să rostească același text, în speranța că se va vindeca - Sălaj (2.GOROVEI,p.83;91;95;124;135;138; 152;160;168; 172;176;232;236;245;1.CHIVU,p.246;PRESA). Orice fată nemăritată, în ziua de Paște, dar și după aceea, la sărbători, când își scoate hainele pentru a le îmbrăca, mai întâi le pune pe ușă, în ideea că, așa cum este ușa *umblătoare* și toți o ating, tot așa să fie și ea văzută la horă, căutată de feciori, să nu fie neglijată - Banat; sau lipesc, tot în această duminică, coji de ouă pe ușa casei lor, ca să le vină mai repede pețitorii - Banat; Suceava; mortul se așează totdeauna cu picioarele spre

ușă, gata de plecare, pentru că, dacă se așează cu capul spre ușă, toți cei din casa aceea ar muri - Muntenia; Moldova; Suceava; măsura mortului, după care se execută sicriul, se ia cu o ață, care ulterior se pune deasupra ușii camerei în care a murit omul, într-un orificiu astupat cu tencuială, unde rămâne pentru totdeauna - Bucovina; ața pentru măsurat mortul trebuie să fie nici prea lungă, nici prea scurtă, fiindcă nu este bine, ea așezându-se apoi deasupra ușii, ca să nu se ducă norocul din casă - Sibiu; cum a fost scos mortul din casă, cei care rămân înăuntru, închid repede ușile și ferestrele, pentru ca moartea să nu stăruie mai mult în acea casă și ca nu cumva și un alt membru al familiei să se ducă după răposat, sau ca el să nu se mai întoarcă; ca să-l uite repede și să nu le pară rău, cei rămași se uită de trei ori pe fereastră după cortegiul funerar; sau cel rămas închide repede ușa și se așează pe locul unde a stat decedatul, ca să vadă moartea că oamenii nu se tem de ea și ca norocul să nu se ducă odată cu mortul - Maramureș; Suceava (2. MARIAN, II, p.194; 2. III, p.52; 154; DĂNCUȘ, p.188; NOTE, Antonescu). După ce sicriul cu mortul este scos afară din casă, neamurile mai apropiate rămân înăuntru și, după ce a ieșit toată lumea, închid și deschid ușa de trei ori - Țara Hațegului (CLOPOTIVA, II, p. 438).

VACĂ

În toate marile mitologii ale omenirii, vaca este imaginea cea mai elocventă a fecundității și belșugului, întrupare a puterilor regeneratoare ale firii; în credințele tradiționale românești, se spune că „*este cea mai de seamă de lângă casa omului*”, numită fiind și „*izvorul casei*”; chiar se și zice: „*ori faci o fântână, ori dai o vacă, e totuna pe lumea ceea*”, fiind în afirmația anterioară o asociere între vacă și apă, ambele simboluri ale fertilității și vieții eterne, de unde afirmația „*vaca-i izvor*” și datina de a da o vacă celui care execută o fântână; în consecință, vaca=apă=femeie=fântână; egalitățile anterioare sunt argumentate astfel de gândirea tradițională: „*Apa este femeie, că la fântână mergem cu cofa, ca și cu donița la vacă să ne dea lapte; și fântâna are izvor, vână de apă, cum are și vaca vine de lapte*”; deci vaca dă laptele, cum pământul (fântâna) dăruie apa; în ceremonialul funerar, a da o vacă este un gest care posedă aceeași putere de consacrare ca și clădirea unei fântâni, deoarece donatorul oferă semenilor săi o sursă de putere și energie, o inepuizabilă sursă de substanță vitală; pentru a beneficia de putere magică, vacile sunt trecute peste foc, afumate, hrănite cu fân ori boabe „fermecate”, legate cu fire roșii, descântate cu sare; se crede că acela care vrea să găsească o comoară trebuie să sacrifice o vacă; zilele consacrate vacii sunt: Stretenia (2 februarie), Sân-Toader (sâmbăta din prima săptămână a Postului Paștelui), Sângiorz (23 aprilie), Gădineți (12-16 noiembrie), Filipii (14-21 noiembrie), Sânaandrei (30 noiembrie), Crăciunul (COMAN,I,p.3-5;II,p.163). Vacile cu coada lungă sunt bune de lapte - Tecuci; se spune că vaca bună de lapte este cea care are, în afara celor patru țâțe ale ugerului, și alte câteva mai mici - Suceava; când vaca fată numai bouți este semn de belșug în gospodărie - Suceava; placenta rămasă de la prima fătare a unei vaci să fie dată de mâncare unei cățele, pentru ca vaca să facă în continuare numai vițele și să aibă lapte mult - Ialomița; dacă vaca singură își mănâncă placenta după fătare, va slăbi continuu și, până la urmă, va muri - Argeș; sau nu va mai da lapte - Muntenia; după fătare, placenta se îngroapă lângă un izvor, pentru ca vaca să aibă lapte din abundență, așa cum curge apa izvorului, dar în nici un caz să nu fie dată de mâncare la câini, pentru că slăbește vaca, se usucă - Suceava; în ziua în care fată o vacă, să nu se dea nimic din casă, nici măcar pâine cerșetorilor, pentru că vaca nu va mai primi vițelul să sugă, sau nu va mai da lapte - Suceava; nu se dă nimic din casă de pomană, pentru că se duce și laptele de la vacă - Bihor; se crede că vaca, al cărui lapte a fost luat de cineva rău-voitor, se duce singură și rage în poarta celui care a fermecat-o, cerându-și laptele înapoi - Suceava; dar unei vaci de culoare neagră strigoaicele nu-i pot lua laptele - Suceava; nu există păcat mai mare decât acela care conduce la luarea manei unei vaci - Tecuci; dacă vaca urinează în timp ce este mulsă, se spune că vita este stricată și că i s-a luat mana - Suceava; dacă rage o vacă în timp ce un hoț stă la pândă, ca să fure, este semn că acțiunea lui va fi reușită - Vaslui; este semn că va muri cel căruia îi apar în vis vaci - Suceava (2.GOROVEI,p.97;119;149;245-249). În timp cât vițelul sugă, la amiază, vaca trebuie stropită cu apă, ca să nu i se oprească laptele - Maramureș (BOGDAN,p.35). Vacii gestante, mai ales dacă este pentru prima dată și mai este și foarte arătoasă, i se leagă la gât un ciucur sau un șnur roșu, cu o lună-două înainte de a fâta, ca să nu fie deocheată; după ce vaca fată, din laptele muls în primele trei zile se face *curastă*, iar vițelul este și el legat la gât cu un fir roșu; în locul unde a fost fâtat vițelul, se înfige un țărșuș de salcie și timp de trei zile se aruncă acolo nouă oale cu apă, câte trei pe zi, ca să nu piardă vaca izvorul laptelui; de asemenea, timp de trei zile, vaca nu are voie să treacă peste o apă curgătoare, până nu se face *curasta*, ca să nu piardă laptele; tot în cele trei zile, se aruncă într-o apă curgătoare câte puțin lapte, ca și laptele vacii să curgă precum apa din râu - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.123-124). Se crede că vaca, dată de pomană la înmormântare, va da din laptele său până în al șaptelea neam și că, prin urmare, va avea sufletul mortului neîntrerupt lapte pe lumea cealaltă - Bacău (3.MARIAN,III,p.192). Când mortul tânăr este scos pe poartă, se dă de pomană celui alt tânăr, despre care se știe că s-a cununat cu decedatul, o vacă sau un vițel, după care este

scos sicriul afară (MUȘLEA,II,p.35). Va avea parte de un bun câștig cel care se visează mulgând o vacă și vor rodi bogat semănăturile, când vacile visate sunt grase - Suceava (NOTE,Băncescu). Serii simbolice: *salcie-apă-9-3; lapte-apă*.

VALE

Este simbol feminin, întâlnit în toată lirica populară de dragoste; în același timp, valea (vâlcea) adâncă este unul dintre obstacolele pe care trebuie să-l treacă, în drumul dorului, partenerii și din care cauză acest drum are un caracter dramatic (EVSEEV,p. 102-103;135).

VAMĂ

Numai în înțelesul de taxă care trebuie plătită de către suflet, după moartea trupească, la trecerea sa prin fiecare dintre „popasurile” pe care le face în drumul purificator spre împărăția cerurilor; numite și *vămile văzduhului*, popasurile ar fi în număr de 7, 9, 24 etc. (ȘĂINEANU,V,p.443). Se crede că vămile sunt: 7 - Banat; 9 - Bihor,Satu Mare; 12 - Bucovina; 24 - Transilvania;Buzău; Vrancea;Bucovina; 99 - Munții Apuseni;Sibiu; vămile sunt păzite de către vameși (draci) și au, în Bucovina, următoarele denumiri: *vama tâlharilor, vama furtului (furtișagului), vama uciderii, vama omorului, vama beției, vama sudalmei (blestemului), vama desfrânării, vama lăcomiei, vama nedreptății, vama învrăjbirii, vama fermecătoriei, vama vrăjitoriei, vama tutunului sau a fumatului, vama minciunii* etc., în conformitate cu păcatele, mai mari sau mai mici, pe care le săvârșesc oamenii, așa cum sunt ele stabilite de codul moral tradițional; sufletul este mai aspru căznit și zăbovește timp mai îndelungat la „popasul” care marchează păcatul cel mai mare de care se face vinovat „dalbul de pribeag”; ca formă concretă, *vămile* („popasurile”) sunt concepute astfel: uși de fier prin care trebuie să treacă sufletul; garduri înalte, succesiv așezate, dar foarte depărtate unele de altele și înșirate precum stâlpii între pământ și cer; cele mai multe sunt amplasate pe malul unor ape mari, pe care sufletul trebuie să le treacă în drumul său spre Rai; cea mai de pe urmă și totodată cea mai periculoasă *vamă* se crede că este o punte foarte lungă, de grosimea unei unghii și lată cât muchia de cuțit, punte care este așezată peste un iaz fără fund, în apa căruia mișună tot felul de animale fioroase (balauri, șerpi, șopârle, broaște etc., vietăți care formează și fauna tablourilor apocaliptice din epica populară românească); această punte se mai numește și *Puntea Raiului*, iar locul unde e așezată este întunecos; dacă omul a păcătuit, cum pune piciorul pe ea cade în iaz și se duce direct în iad; dar, dacă viața lui a fost dreaptă, sufletul merge pe punte cu „lumina” în mână și se duce în Rai; cei mai mulți oameni (înțelegând că omul este făcut din *bine* și din *rău*, în proporții diferite) merg cam până la jumătatea punții, când le apare în față o pisică, iar din spate un câine; există pe această punte un moment de cumpănă, pisica încercând să arunce sufletul în iaz, iar câinele nu o lasă; până la urmă, apare un om care alungă pisica și ajută sufletul să treacă dincolo, după ce i se plătește cu o monedă; dacă nu este plătit, sufletul este lăsat să cadă în iaz (1.MARIAN,p.286-288). Dracii de la vâmi au cărți negre scrise cu litere albe, în care sunt trecute toate faptele rele ale omului; mai au și un cântar cu ajutorul căruia cântăresc faptele oamenilor după moarte; îngerii au însă o carte albă scrisă cu litere negre, în care sunt trecute faptele bune și se încinge un dialog între draci și îngeri asupra faptelor bune și rele; dacă în balanță sunt și fapte bune și rele, pe talere diferite, la paritate, atunci arhanghelul mai pune din cele bune, ca ele să tragă mai mult - Transilvania;Bucovina; în Transilvania, se mai crede că, la fiecare vamă, sunt diavoli și hoți cu dinți rânjitori, care cer sufletul călător de la îngerul conducător, acuzându-l de grele vinovății pe care le-a comis în viața pământească; dar sufletul poate trece peste vâmi mai ușor dacă scoate un colac și un ban din cei dați peste mormânt și le dă dracilor ca plată - Suceava; dacă nu are din ce plăti și este și păcătos, atunci nu poate scăpa și merge în iad; de aceea este bine ca fiecare om să-și plătească vămile încă din viață, dând în același timp pentru morți ceva de pomană - Sibiu (3.MARIAN,III,p.193-194;289-290). La trei zile de la înmormântare, se pune o punte peste o apă, de obicei într-un loc de trecere foarte circulat și tot în această zi se dă de pomană un

scaun - Banat (3.ANTONESCU,p.277).

VARĂ

Conform concepției tradiționale românești, anotimpul verii începe în ziua Sfântului Onufrie cel Mare (12 iunie) și ține până la Nașterea Maicii Domnului (*Sânta Maria Mică* - 8 septembrie); *miezul verii* sau *dricul verii* este timpul când se înregistrează temperatura cea mai ridicată; *Pintelei-călătoriul* (Sfântul Mare Mucenic Pantelimon - 27 iulie) este ziua din care, cum spun românii, „*vara călătorește spre toamnă*” (2.MARIAN,I,p.72). Este anotimpul împlinirilor de toate felurile, în roadele de pe câmp și în iubire; fetele dorm pe prispa caselor, nopțile sunt călduroase și tinerii pot întârzia mai mult timp la întâlnirile lor de taină (EVSEEV,p.122). Se mai crede că vara începe în ziua în care sunt prăznuiți Sfinții Împărați Constantin și Elena - 21 mai (PRESA). Copiii care se nasc vara vor fi oameni friguroși - Tecuci; dacă va ploua în ziua Moșilor-de-Vară (sâmbăta dinaintea Duminicii Mari - Rusaliile, care cad în a 50-a zi de la Duminica Paștelui), înseamnă că anul va fi bogat în recolte - Tecuci; când înflorește în timpul verii *strigoaia* (praful-strigoilor, *pedicuță* - *Lycopodium clavatum* - DLRM,p.614;ȘĂINEANU,V,p.218) se crede că iarna va fi călduroasă - Suceava (2.GOROVEI,p.19;92;209). Să nu se colinde în timpul verii în special, dar nici în altă perioadă care nu este destinată acestuia, pentru că acela care încalcă interdicția va face bube pe șezut - Maramureș (BOGDAN,p.122).

VARVARA (BARBURA)

Ziua de 4 decembrie în care calendarul creștin ortodox prăznuiește pe Sfânta Mare Muceniță Varvara sau *Barbura* (ȘĂINEANU,I,p.22). Dacă ramurile de pomi fructiferi, puse în vase în ziua Sfintei Mare Mucenițe Varvara (4 decembrie), înfloresc până în Duminica Floriilor, este semn de an bogat - Iași; se fac plăcințele după câți copii vii și morți sunt într-o familie și se dau de pomană - Țara Oltului; dar să nu se dea copiilor de mâncare în această zi pâine dospită (crescută) și fasole, pentru că fac bube, crescute ca pâinea și multe ca fasolea - Țara Oltului (2.GOROVEI,p.87; GOLOPENȚIA,p.112). Este considerată și zâna minerilor, din care pricină nimeni nu intră în mină; se crede că Varvarei îi plac petrecerile, glumele și cântecul, pentru că un blestem o ține închisă în cărbune și numai o zi pe an răsuflă și se bucură și ea; se spune că una dintre cele trei stele care stau lângă lună este Sfânta Varvara, care, împreună cu celelalte, apără lumea de *Antihârț*, acesta din urmă căutând să mănânce astrul nopții provocând astfel întunecime; Sfânta Varvara ar fi sora Sfântului Nicolae, iar alte credințe consideră că Sfântul Sava și Sfânta Varvara ar fi părinții Sfântului Nicolae; începând din 4 decembrie sunt ținute Zilele bubatului (4-6 decembrie, adică Sfânta Varvara, Sfântul Sava și Sfântul Nicolae), pentru ca femeilor să nu li se îmbolnăvească pruncii de vărsat; ziua este ținută în special de femei, nepunându-se mâna pe nimic, pentru că acelea care lucrează în această zi nu se mai curăță de bube tot anul, mai ales de cele dulci; ca să nu le iasă bube, dis-de-diminează, pe nespălate și nemâncate, toți ai casei își fac semnul crucii pe față cu miere de albine; se spune că acela care muncește în această zi se bubează; femeile care au copii fac două turte din care una se pune la streășina casei, pentru ca Vărsatul, care trece pe uliță, să se abată, să mănânce și să plece mai departe; se mai crede că, dacă intră cineva în casă în această zi și nu are gând bun, familiei îi va merge rău la vite, păsări, chiar este posibil să moară copiii; tot rău este dacă prima intrată în casă este o femeie (1.OLTEANU,p.512-513). v. DECEMBRIE.

VARZĂ (*Brassica oleracea* - DLRM,p.918)

La dureri de cap, se crede că este bine să se pună, pe frunte și pe ceafă, frunze de varză crudă sau murată - Bucovina; se spune că nu este bine să se taie căpășanile de varză și nici să se mănânce varză înainte de 29 august (Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul) - Bucovina (2.GOROVEI, p.42;71). Varza înseamnă supărare, amărăciune sau cel care o visează va cădea victima unor urzeli ascunse - Suceava (NOTE,Băncescu).

VAS

Femeia gravidă să nu dea vasul cu apă cu mâna ei, ci mai întâi să-l pună jos, de unde să fie ridicat de către solicitant, fiindcă va naște copii gemeni - Țara Oltului; dacă plesnește cercul vreunui vas (butoi, poloboc etc.), este semn că în acea casă naște o femeie - Suceava; din banii primiți, ca dar la botez, să i se cumpere copilului o căldare, ca să trăiască mult - Muntenia; vasele de aramă, pe care urmează să le primească o fată ca zestre, până la încredințarea lor trebuie să fie ținute pline cu porumb, grâu, fasole etc., pentru ca fata să aibă noroc de un bărbat bogat și bun - Muntenia; a doua zi după nuntă, tânăra nevastă se leagă la cap cu o basma, fiind așezată pe un fedeleș (vas de lemn pentru lichide), ca să nască numai băieți - Suceava; se îmbolnăvește de urechi cine toarnă apă dintr-un vas prin locul unde îi este toarta - Argeș; este în pericol să se îmbolnăvească acela care se așează pe o baniță - Vâlcea; în general, un vas nu se pune în curte cu gura spre sat și baza spre casă, pentru că familia va avea de suferit de pe urma clevetirilor care vor circula prin comunitatea respectivă - Suceava; dacă s-a luat oala de pe foc, să i se ia imediat și capacul de pe ea, ca să nu moară vitele din pricina nădușelii - Tecuci; să nu se fiarbă bucatele într-o oală cu capac, atâta timp cât cloșca stă pe ouă, fiindcă pot să se înăbușe puii - Tecuci; se leagă oborocul (vas de măsurat cereale) de piciorul patului, considerându-se că astfel nici cloșca nu-și va neglija puii - Tecuci; ca să nu plece de pe cuiabar, cloșca este mai întâi învărtită de trei ori într-un oboroc și apoi pusă seara pe ouă - Tecuci; puii, proaspeți ieșiți din ouă, se pun într-o oală, apoi se imită tăierea gâtului fiecăruia dintre ei și se așează într-un ciur, care se cerne deasupra focului, apoi se pun în poală și sunt duși, cu ochii închiși, afară, ca să nu-i fure păsările răpitoare - Dolj;Teleorman; Vâlcea;Prahova;Suceava; nu are noroc la pui cine ține oalele cu gura în jos, ori puse în parii gardului, ori lăsate nespălate - Tecuci; vasele, folosite la prepararea și servitul bucatelor la masa din ajunul Crăciunului (24 decembrie), se lasă până a doua zi nespălate, apoi apa de la spălarea lor se strânge, se lasă să se așeze toate suspensiile din ea, după care se spală cu ea vita deocheată - Suceava; să nu se țină prin gospodărie cioburi și alte hârburi de oale sparte, fiindcă vitele vor zăcea bolnave din cauza picioarelor - Tecuci; sau pentru că cioburile vaselor sparte sunt purtătoare de nenoroc, de ghinion - Muntenia; după ce moare un om și este spălat, toate vasele din casă sunt așezate cu gura în jos, în partea de răsărit a gospodăriei - Vâlcea; după ce cortegiul funerar s-a pus în mișcare spre biserică și apoi spre cimitir, se ia oala, în care a fost apa folosită la scăldatul mortului, sau orice alt vas din ceramică sau caolină, și se sparge în mijlocul casei, pentru ca tot așa să se spargă toate necazurile și supărările și să nu mai moară cineva din casă - Muntenia; dacă i-a murit cuiva o rudă, pe care o visează mereu, să bea apă de pe fundul unei cofe întoarsă cu gura în jos și nu va mai avea asemenea vise - Suceava; în caz că la pășunat se pierde o vacă, se iau trei cărbuni aprinși și se pune peste ei o oală, ca și gura lupilor să rămână închisă la vederea vacii - Muntenia (2.GOROVEI, p.16;26;51;53-55;75;153-154;162;174;247;254;256;271;274;276; GOLOPENȚIA, p.89; NOTE, Antonescu). Apa folosită la spălarea unui mort se aruncă într-un loc retras, în grădină, la rădăcina pomilor, după care vasul este răsturnat peste locul respectiv, ca să nu calce nimeni pe acolo, pentru că este mare păcat - Buzău;Moldova; apa nu se varsă decât după înmormântare, iar vasul se răstoarnă cu gura în jos și nu se mai întrebuițează până după înmormântare, fiind rău de moarte și pentru alții - Muntenia;Buzău; vasul în care sunt spălate hainele mortului se spală în nouă ape și apoi se pune în el apă sfințită; oalele, atât cea în care se încălzește apa, cât și cea din care se varsă apă peste trupul mortului nu se mai folosesc și se îngroapă - Sibiu; aceste vase sunt sparte când este scos mortul din casă, pentru a nu mai muri și alții din familie - Muntenia; la scoaterea mortului din casă, pentru a fi petrecut spre cimitir, se sparge un vas de lut (oală, cană etc.), pentru ca tot așa să se spargă și toate relele din casă, iar în locul unde a stat vasul se pune o pâine, ca norocul să nu plece din casă - Banat (3.MARIAN,III,p. 42;311-313). Este știut că nu este bine ca un vas gol sau cu apă să fie adus în casă și să rămână peste noapte neacoperit, fiindcă se crede că pot intra în el forțele răufăcătoare; de aici și credința care determină ca moașa să răstoarne covata în care a fost apa pentru spălarea pruncului, după ce o

varsă la rădăcina unui pom, și să se așeze pe ea, după care femeile din casă se așează roată și încep să danseze în jurul pomului (4.POP,p.132). În unele sate vasluiene, se obișnuiește să existe un singur vas pentru întreaga comunitate destinat spălării mortului, de obicei o copaie de mari dimensiuni; în Banat și Muntenia, spălarea mortului se face pe paie sau pe o scândură (3.MARIAN, III,p.37;NOTE,Antonescu). În simbolica viselor, un vas cu jeratic înseamnă comoară (URSACHE,p.138).

VASILCĂ

Denumirea *Vasilcă* vine din diminutivarea numelui propriu Vasile-Vasilică și este dat de către ursari animalelor domestice și dresate, pe care le obligă să joace prin sate și prin orașe, pe la târguri, răspântii de drumuri sau prin curțile oamenilor; dar prin Vasilcă, pronunțat și *Vasivă*, *Sivă*, *Silcă* și *Puiul Sivei*, se înțelege capul unui porc sacrificat, împodobit cu panglici, flori naturale și artificiale și verdețuri comestibile, pe care țiganii îl poartă pe la curțile oamenilor în ajun sau în ziua Anului Nou, urând gazdelor sănătate și belșug în casele lor; uneori, capul porului poate fi împodobit grotesc cu mărgelile, cercei, inele, brățări, salbe, dându-i-se chipul unei fete; obiceiul este întâlnit cu deosebire în Muntenia (2.MARIAN,I,p.40). Obicei practicat de țigani prin unele zone ale Munteniei și Olteniei, mai rar în Dobrogea, constă în purtarea pe o tavă a unui cap de porc împodobit cu mărgelile și panglici și în intonarea unei colinde specifice; pe alocuri, căpățâna de porc este înlocuită cu o păpușă (PRESA).

VATRĂ

Cuvântul *vatră* cuprinde radicalul indo-european *at(e)r*, care are semnificația *foc*; este unul dintre cele mai vechi cuvinte ale fondului principal lexical românesc, făcând parte dintre acele cuvinte autohtone, comune și în albaneză; el face parte dintr-o familie de cuvinte care, pentru neavizat, ar putea să pară destul de curioasă; este vorba de cuvintele *gard*, de la indo-europeanul *gherdh*, cu semnificațiile *a împleti*, *a răsuci*, *a îngrădi* și *scrum*, care cuprinde radicalul indo-european *ker*, cu semnificația *a arde*, *a fi aprins*, *a încălzi*; cuvântul *vatră* a intrat și în compunerea toponimicelor (Vatra Dornei, Vatra Moldoviței), sau în antroponimice (Vătra, Vătrea, Veatreș) și se regăsește identic și în celelalte dialecte ale românei, în aromână, meglenoromână, istroromână; sensurile pe care le menționează toate dicționarele limbii române pe seama cuvântului *vatră* conduc la concluzia că aceasta este în fapt un locus, cu dimensiuni variabile, care tinde să se abstractizeze semantic, deoarece se depărtează de reprezentarea lui obiectuală, chiar pare că nu mai are nici o legătură cu *focul*, sau că, în orice caz, legătura aceasta a slăbit enorm; totuși, în toate cele trei sintagme (*vatra satului*, *vatra casei* și *vatra focului*), trimiterea la noțiunea de *foc* poate fi lesne explicată în plan istoric; alături de *apă*, *pământ*, *aer*, *focul* este al patrulea element din care se compune lumea în toate credințele tradiționale ale omului de pretutindeni; este considerat sfânt, pentru că este creația zeului suprem; *Vulcan*, zeul focului, își trage numele de la *volca=foc*, acesta venind din sanscritul *ulkà*, cu semnificația de *incendiu*; fiind un dar al lui Dumnezeu, focul este prezentat ca un „zeu viu și gânditor”, un erou civilizator, înrudit cu Ghilgameș și Prometeu, în Asia purtând numele de Agni sau Athar, iar, la creștini, de Hristos, nume înrudit cu Krishna, pentru că primul înseamnă *miruit*, iar al doilea *esență*, *parfum*, *ulei*, dar și pentru că ambele provin de la *krio*, care înseamnă *miruiesc*, *ung*, *frec*, ultimul sens fiind gestul esențial prin care se obține focul; după cum sintetizează Gilbert Durant, acum este lesne de explicat multe aspecte referitoare la foc, inclusiv legătura dintre acesta, sexualitate și cruce; dincolo de toate acestea, rămâne aspectul esențial al focului, acela de a purifica, însuși cuvântul *pur* însemnând în sanscrită *foc* (7.ANTONESCU, p.32-33). Orice locuință are un centru, un „miez”, acesta fiind vatra de foc și cuptorul, ca sursă de lumină, de căldură și de viață, comparabile, în plan cosmic, cu soarele, care este „miezul de lumină al bolții cerești”; la temelia cuptorului se îngroapă un vas de lut plin cu cărbuni, ca simbol al focului, al familiei și al habitatului însuși; în concordanță cu acest simbol este

și acela al grâului, pus într-un alt vas de lut, care este și el îngropat sub locul de amplasare al patului și al leagănului, invocându-se astfel forța de germinație a grâului, a fertilității lui asupra familiei; sacralizarea cuptorului o îndeplinește soarele, transmitându-i puterea prin „*crucea luminii*”, dar semnul creștin, realizat fie ca ornament plastic, fie doar ca simplă umbră a reflectării cruciforme a ferestrelor, nu trebuie să lipsească; finisarea cuptorului, ornamentarea bolții exterioare, prin colorare, incizare sau prin tehnica stucaturii, cu semnele cosmice (soarele, cununa), ori creștine (crucea, pâinea rituală), aprinderea primului foc, ca gesturi preliminare sau finale, sunt încredințate persoanelor vârstnice, fiindcă „*focul cere viață*”, după cum se crede în Bihor; vatra de foc și cuptorul nu au numai sensuri benefice; în virtutea principiului dihotomic, ele pot dezlănțui secul, sterilul, seceta, uscăciunea, dacă ar fi alimentate cu semințe de pomi roditori, sau cu resturi de mobilier și obiecte de uz casnic, cum ar fi leagănul, donițe etc.; în plan comportamental, memoria colectivă reține numeroase interdicții legate de activitatea în gospodărie, conform cărora nu se construiește cuptorul și nu se coace pâinea în sărbătorile creștinești, dar nici în cele ținute pentru paza holdelor împotriva trăsnetelor, grindinii și furtunii, în miezul verii; de asemenea, vinerea nu se coace pâine, nici colaci, fiindcă nu sunt primiți nici de morți, nici de Dumnezeu ca ofrandă; noul-născut este închinat focului și purificat prin introducerea lui, de trei ori, în „*gura*” cuptorului; tatăl ridică pruncul așezat pe vatră, gestul său semnificând recunoașterea paternității și transmiterea forței genetice și magice asupra noului destin; gestul purificării, a profilaxiei magice este analog în practicile rituale cu luarea noului-născut pe fereastră, cumpărându-l cu un ban de argint, sau cu schimbarea numelui atribuit inițial cu pseudonime derivate din elemente naturale: Fulger, Focu, Crenguța etc., invocate pentru protecția magică de-a lungul întregii existențe; măsură de profilaxie magică este și interdicția de a se da vecinilor, în această zi, foc, apă, grâu, cenușă din vatră, pentru a nu se da norocul și sănătatea - Bihor; loc sacru, în care „se nasc” pâinile rituale cu prilejul sărbătorilor calendaristice (Crăciun, Anul Nou, Mucenici, Paște etc.), cuptorul este pregătit în mod deosebit, fiind curățat în zori, când „*cade pe bolta lui crucea soarelui*”, străjuit de mănunchiuri de plante magice sau aromate, pregătit de femei „curate” (care nu se află la ciclu menstrual), îmbrăcate în veșminte primenite - Bihor (6.BOCȘE, p.164-). Vatra este considerată centrul unei case, deoarece întreaga viață de familie se desfășoară în jurul ei, ea asigurând hrana necesară traiului zilnic - Țara Oltului; coșul vetrei nu trebuie măturat și curățat în zile de post, pentru că este pericol să se aprindă casa, dar același necaz se poate întâmpla și dacă nu este curățat în Duminica Paștelui - Vâlcea; cel ce mănâncă pe vatră trage a burlăcie, iar dacă este căsătorit, trage a văduvie - Iași; mâncatul pe vatră aduce sărăcie - Iași; când intră în casa mirelui, mireasa să se uite imediat în vatră, ca să aibă copii frumoși - Oltenia; când mireasa vine de la biserică, după slujba de cununie, se așează în vatră, pe o șa, ținând în brațe un băiat frumos, și se uită pe coșul vetrei, pentru a avea copii sănătoși și frumoși - Dolj (2.GOROVEI, p.62;133;164;251;GOLOPENȚIA,p. 72). Vatra focului nu este considerată numai o modalitate de încălzire și pregătire a hranei, ci și punctul central al casei, loc de concentrare a unor credințe cu caracter supranatural; în locuința tradițională, spațiul vetrei este sinonim cu casa; hornul, căminul propriu-zis constituie locul preferat pentru oracole și practici vrăjitoarești; de asemenea, spațiul vetrei este locul în care se îngropau morții, fiind, în consecință, sediul cultului strămoșilor; dar, în același timp, este și simbol al statorniciei - Galați; vatra atrage acasă omul la ceasul morții - Hunedoara; când se zidește o casă nouă, la locul unde urmează să fie amplasată vatra se face o gropiță în pământ, se așează în ea o oală nouă din lut, plină cu apă de râu, în care se pun trei peștișori vii, trei boabe de piper și trei boabe de grâu curat, pentru ca membrii familiei care vor locui în casă să fie sănătoși ca peștii în apă, iuți ca piperul și cinstiți precum pâinea făcută din grâu curat - Arad; se descântă la vatră, la gura hornului, pentru ca vaca să aibă lapte - Hunedoara; pe gura hornului, la sărbătorile mari ale anului, fetele își strigă ursitul - Gorj,Vaslui; se crede că pe vatră se află norocul, soacrele pe vatră își văd ginerii și tot în vatră fetele își caută viitorii soți; totodată, vatra reprezintă și drumul de acces pentru forțele supranaturale: când cineva strigă pe

coș numele celui pe care îl dorește, neapărat îl și visează noaptea - Vrancea; pe vatră vine dracul, chemat de cei care fac farmece - Suceava; pe vatră se adună la taifas dracii, la miez de noapte, când cântă cocoșii - Vâlcea; pe vatră se scoate diavolul, la fiarele coșului - Constanța; trăsnetul intră pe horn și se crede că apoi chinuiește fetele din casă - Mehedinți; pe horn mai pot intra caii lui Sân-Toader, în ziua lui, adică în prima sâmbătă de după Lăsata Secului pentru Postul Paștelui - Bacău; dar vatra este și loc de refugiu sau ascunzătoare sigură; astfel, banii sunt puși într-o ulcică de lut și apoi aceasta se îngroapă în vatra casei, crezându-se că așa nu vor mai fi furați - Vâlcea, Neamț; în general, vatra este considerată locul cel mai curat din gospodăria omului - Neamț; din cauza celor de mai sus, este normal să fie atestate și o serie destul de amplă de interdicții: cenușa nu se amestecă cu gunoiul, noaptea nu se privește pe horn, pentru că înțepenește imediat cel ce o face - Vaslui; miercurea și vinerea nu se scoate cenușa afară din vatră; după ce se ia oala de pe foc, urma acesteia din cenușă se astupă, pentru că, la moarte, femeia care uită să facă acest lucru rămâne cu gura și ochii deschiși - Vâlcea (2.CHELCEA,p.308-309). Vatra este considerată loc curat, purificat prin foc și privit cu bunăvoință de duhurile pădurii (pe vatră se ard lemne) și de cele legate de vânt; prin horn, care acoperă vatra, intră doar zmeul sau zburătorul, care pot fi opriți înfigând un cuțit în vatră, și ursitoarele, personaje a căror bunăvoință se încearcă a fi câștigată; tot pe aici umblă și sufletul *strigoiiului de viu*, împotriva căruia puține lucruri se pot face, fără a-i periclita viața (CAPESIUS). În noaptea sau ziua de An Nou, pe vatra curățată de cărbuni, cenușă și spuză, dar încinsă, sunt puși perii de porc, ca să se ghicească soarta viitoarei căsătorii (2.MARIAN,I, p.54). La plecarea miresei din casa părintească, de altfel ca și la plecarea mirelui la cununie, în Moldova se joacă „*De trei ori pe după masă*”, dans pe care folcloriștii îl socotesc menit să marcheze despărțirea de vatra părintească; în formele străvechi, jocul se făcea în jurul vetrei care era în mijlocul casei; același dans se joacă și când sosește alaiul după cununie, cu mireasa la casa mirelui, marcând de data aceasta intrarea în noua familie (4.POP,p.152). În Banat, se crede că este bine ca muribundul să fie așezat pe pământ, pe „*vatra casei*”, lângă „*vatra cuptorului*”, pentru a-și da liniștit sufletul; forța magică a celor două locuri majore, vatra casei și vatra de foc, îi facilitează plecarea pe drumul ne-întoarcerii; de altfel, toate momentele importante ale vieții sunt întâmpinate cu ritualuri complexe, în care elementele primordiale, pământul, apa, focul, constituie simboluri ale genezei, ale creației divine, în fond ale vieții (4.BOCȘE;p.348). Există un rit pentru *statul* sau *statornicia* vetrei, asemănător celui practicat în cazul *statului casei*, care asociază incantației gestul de împodobire a cuptorului cu crenguțe de rug (măceș), busuioc, leuștean și salcie, la sărbătorile din preajma echinocțiilor și solstițiilor, practic la toate marile sărbători de peste an, cu mențiunea că, în miezul verii, la gura cuptorului, pe bolta lui, se pune un mănunchi sau o cunună împletită din ultimele spice secerate, crezându-se în concentrarea valențelor magice ale ultimelor boabe de grâu, ca forță germinativă și de regenerare, ceea ce subliniază importanța de ansamblu al unui rit de fertilitate, practicat ca final al mării sărbători a recoltei - Bihor (3.BOCȘE, p. 165-166). Se crede că femeia este bine să nască pe vatră sau pe un pat, pentru că vatra este socotită loc curat, deoarece aici arde focul și toate relele sunt astfel îndepărtate - Mehedinți (CIOBANU,p.76). Serie simbolică: *vatră-șă-băiat-horn; rug-busuioc-leuștean-salcie; oală-apă-pește-piper-grâu-3*.

VĂDUVĂ

Fetele nu merg la femei văduve, ca să le descânte de ursită sau de dragoste, considerând că vor avea parte și ele de soți care nu vor trăi mai mult - Tecuci (2.GOROVEI,p.82).

VĂL (al miresei)

Vălul semnifică nevinovăția, puritatea, având totodată funcția de a despărți pe mireasă de spațiul profan și de a o situa în zona misterului și sacrului care învăluie feminitatea încă de la începuturile civilizației umane (EVSEEV,p.198). Femeile poartă văl, pentru că trebuie să le reamintească mereu

rușinea din care s-au născut primele căsătorii în lume, Dimitrie Cantemir scriind că mireasa este acoperită cu o pânză subțire de mătase, prinsă cu două bolduri, pe care, în final, când mireasa este dusă la culcare, frații sau rudeniile ei le înfig în perete deasupra capului mirilor (GOLBAN,p.73-74).

VĂTRAI

Obiect de uz casnic, din lemn sau din fier, de obicei în formă de cârlig lung sau de lopățică, prin intermediul căruia se scormonește ori se trage jarul sau cenușa (ȘĂINEANU,V,p.455). În ajunul Bobotezei (5 ianuarie), când preotul vine cu botezul, femeia, din familia căreia îi merge rău, pândește la plecare și apucă de un picior, cu vătraiul, pe cantor (care duce căldărușa cu apă sfințită), în credința că suferințele vor părăsi casa ei - Bucovina (2.MARIAN,I,p.132). Să nu se umble cu vătraiul (cleștele) în lături, pentru că nu se mai îngrașă porcii - Suceava (2.GOROVEI,p.199).

VÂLCEA v. VALE.

VÂLVĂ

Personaj imaginar, întruchipat ca o femeie care veghează asupra casei, pădurii etc. (ȘĂINEANU,V,p.496). Însă, în cele mai multe zone din țară, vâlva este considerată un duh rău; în Țara Moșilor, textele folclorice caracterizează vâlvele destul de confuz, cel mult ca niște femei fabuloase, fără identitate precisă, peregrinând noaptea pe dealuri și aducând cu ele maleficul; ele pot fi alungate doar cu fumul rezultat din arderea crenguțelor de cătină roșie (*Lycium halimifolium* - DLRM,p.129), pe care le aprind copiii în scop de a îndepărta duhurile rele; dintre aceste vâlve, una singură are caracter benefic, dispunând de o mare forță și controlând fenomenele atmosferice (trăsnet, grindină, furtună, ploi torențiale) printr-o luptă corp la corp cu norii, pe care îi învinge, ferind astfel satele de calamități; tot în Țara Moșilor, vâlvelor li se precizează un statut foarte extins, cu atribuții de putere dintre cele mai diverse: Vâlva-Apei, Vâlva-Ciumei, Vâlva-Pădurii, vâlvele zilelor săptămânii, vâlvele vânturilor, Vâlva-Lupilor (o variantă moțească pentru Sânpetru - Sfântul Petru, ca păstor de lupi), Vâlva-Bucatelor (ca patroană agricolă), Vâlva-Băilor (a minelor, a minerilor), Vâlva-Comorii, Vâlva-Cetății (în fapt, un duh al ruinelor); vâlvele din Munții Apuseni se împart în două mari categorii: benefice („*vâlve albe*”) și malefice („*vâlve negre*”), cele din urmă putându-se metamorfoza rapid de la ipostaza de motan negru la cea de moșneag (2.KERNBACH, p.221-222). În Țara Almăjului, o legendă afirmă că, pe vremea uriașilor, trăiau și vâlvele, care erau ca toți oamenii; după o vreme, fără să se cunoască pricina, vâlvele s-au luat la ceartă și au început să se bată cu plugurile pe care le aveau; apoi s-au luat la bătaie cu copacii, scoțându-i din rădăcină, ca mai târziu ele însele să se transforme în niște roți mari de car; și s-au rotit așa până s-au făcut din nou oameni (DOLĂNGĂ,p.11). Se crede că fiecare casă are vâlva sa, care uneori se arată sub formă de șarpe, care, dacă este omorât, atrage moartea cuiva dintre membrii familiei; acestui șarpe i se atribuie caracteristici excepționale: când iese de sub casă, el poartă pe grumaz o coroană din aur, cu diamante - Maramureș (2.CHELCEA,p.310). Sunt întruchipări fabuloase, prezente în credințele oamenilor din Munții Apuseni, unde vâlvele sunt stăpânele băilor (minelor) de aur; vâlvele apar sub formă de băieși (mineri), fecioare îmbrăcate în alb, sau animale mici ascunse prin ungherele galeriilor; nimeni nu are voie să se atingă de ele, pentru că pot pricinui apoi multe rele; mulți cred că baia care nu are vâlvă nu are aur (PRESA).

VÂNĂTOARE

În limbajul culturii tradiționale, vânătoarea conotează valori precum virilitatea, curajul, prestigiul, consacrarea; analogia dintre vânătoare și căsătorie are rădăcini adânci în gândirea arhaică, deoarece vânatul reprezenta ocupația de căpetenie a oamenilor din zorii istoriei, iar textele orațiilor de nuntă dezvăluie această analogie (COMAN,I,p.133). Din mit, legendă sau basm, tema vânătorii rituale a trecut în componența ceremonialului de nuntă; la români, textele de nuntă, cu

variantele zonale respective, redă forma alegorică a vânătoarei: mirele, în fruntea unei oști de voinici fără seamăn, urmărește o căprioară; prezența imaginii ciutei, ca simbol al tinereții și purității feminine, poate fi lesne explicată prin prezența perechii cerb-căprioară, care reprezintă aproape o emblemă zoomorfă a diadei fecior-fată (EVSEEV,p.206-207). De fapt, cercetătorii consideră că, în textele colindelor și în cele de nuntă, vânătoarea și alaiul ostășesc constituie un simbol al căsătoriei (4.POP,p.59).

VÂNT

Aerul (vântul) este reprezentat ca suflare divină, dar mai cu seamă ca vânt; nașterea lui este închipuită în felurite moduri: a fost făcut de Dumnezeu, pentru a rupe pânda țesută de păianjen printre copaci, ca oamenii să nu vadă soarele; este copil făcut de o fată de împărat, fără bărbat, „*numai așa, din vis*”; a fost creat de diavol, ca să nu-l ardă soarele etc.; se spune că vântul este om, care stă în al treilea scaun, în jos de la Dumnezeu și Dumnezeu îi dă voie când să fie vânt și cât de tare; singur, de capul lui, nu muncește; ar mai fi văr cu focul și cu Sfântul Ilie; alteori, ar fi Sfântul Ioan, chiar și „*gândul lui Dumnezeu*” sau „*duhul*” lui, ori vine de la „*duhul sfânt*”; ar locui fie într-o peșteră, fie în cer, fie în iad, fie într-un butoi, unde este ținut de Simion Stâlpnicul (1 septembrie - Cuviosul Simeon Stâlpnicul și mama sa Marta); acolo unde stă, este flăcău, sau moșneag singuratic, ori sfânt, ori om cu gospodărie, cu femeie și copii; este sfânt mai cu seamă vântul bun, pentru că acela devastator este al necuratului; din această cauză, vântul bun nu trebuie blestemat; cine o face fie se îmbolnăvește, fie va bate vântul când moare; totuși este neantropomorfizat, când este „*duh*”, „*suflare*” sau când alcătuiește „*creierii omului*”, fiindcă nimic nu poate fi mai iute ca gândul decât „*vârtejul*”; Dumnezeu ia în stăpânire fărâma de pământ adusă de diavol din adâncuri, suflând asupra ei; tot suflare divină este aceea care dă viață omului, creat de diavol ca lucru inert; legenda este sincretică, alăturând unei viziuni naiv-realiste pe cea creștină, antropomorfismului primar pe cel religios; de aici și caracterul compozit, contradictoriu, ceea ce anulează însă gândul original că omul și prin suflet – un aer mai subtil – face parte din marele univers, fiind co-natural acestuia și că, prin suflare, aerul participă la geneză, având în consecință valoare constitutivă și parțial determinantă; între aer și vânt este greu de făcut distincție, deși pe alocuri ea apare, pentru că se caută o individualizare; cel mai frecvent mod este de a face aerul suflare divină și suflet al omului, dar în aceste roluri având subtilitate sporită; această concepție coincide cu o credință universală, care situează în aerul respirat partea privilegiată și purificată a persoanei, adică sufletul; dar cel mai adesea, vântul (aerul) se comportă omenește; în unele basme, trăiește, împreună cu mama sa, pe tărâmurile depărtate; având miros fin, adulmecă repede omul, se așează la masă, mâncând cu predilecție lapte dulce de căprioară și bând apă de micșunele; chiar dacă are chip de om, este subtil, invizibil: „*Ce zboară pe sus și nu-l vezi?*”; „*Ce-i în mână/și-i minciună?*”; „*Ce trece pe la poartă/și câinii la el nu latră?*”; vântul este de mai multe feluri: cel al nostru, care poartă norii, vântul turbat și „*șoimul*”, sau vântul de sus, de dincolo de lumea noastră; vântul turbat s-ar fi iscat în timpul luptei dintre diavol și omul pornit în căutarea lui Dumnezeu, care se depărtase de pământ, pentru că o femeie aruncase cârpa murdară a copilului pe cerul aflat, la începuturi, mai jos; acest vânt ar avea morbul turbării, de aceea ciocârliă, care urcă până la el, cade moartă la pământ, este mâncată de un animal și acesta turbează; o legendă spune că Dumnezeu i-a dat drumul vântului, dar înainte l-a rupt în bucăți, ca să fie numai cât trebuie, să nu fie așa de tare cum avea el putere, încât năruia ziduri și case; oamenilor le-a venit însă ideea să-i dea ceva și diavolului de vânt, ca să-i lase în pace, și de aceea se pune la temelii podurilor și caselor, ca să țină, suflete (VLĂDUȚESCU,p.80-82;231;COMAN,II,p.41-42). Este una din cele patru stihii ale cosmogoniei românești; este un demiurg, considerându-se că el ar fi creat prima femeie de pe pământ; dar este în același timp și forță creatoare și forță distrugătoare, din moment ce sfârșitul lumii va veni odată cu un vânt ucigaș; totodată, el asistă la nașteri și este un agent fecundător de tip masculin; umblă după fata iubită, până când obosit cade jos și se potolește; este

flăcăul care o iubește pe Ileana Cosânzeana; vântul și norii sunt curieri rapizi ai dorului, mult mai rapizi decât soarele și luna (EVSEEV,p.86;88-89). Vântul turbat ar fi o ființă fantastică, având chip de șarpe monstruos, care sălășluiește la mari înălțimi, provocând cele mai strașnice furtuni (3.GOROVEI,p.499). Despre vânt se crede că el este un balaur mare, care suflă numai pe o nară a nasului, fiindcă ar prăpădi tot pământul, dacă ar sufla pe amândouă nările deodată - Banat; când bate vântul tare și este vijelie, înseamnă că s-a sinucis cineva (fie s-a împușcat, fie s-a spânzurat, fie s-a aruncat într-o apă adâncă), adică și-a luat viața cu mâna lui - Bihor; vijeliile care încep ziua sunt de mai mare intensitate și cu durată mai mare în timp decât cele care se declanșează în cursul nopții - Botoșani; când bate vântul tare, iarna, să nu se umble pe câmp, deoarece acestea sunt vânturi rele, care culcă pe om la pat - Tecuci; când bate vântul tare, nu se pun ouă la clocit, pentru că ies ouăle limpezi - Tecuci; Iași; când se fac vârtejuri de vânt este semn că vremea va fi secetoasă - Suceava; vântul tare dinspre răsărit aduce întotdeauna ninsoare viscolită - Dolj; Suceava (2.GOROVEI,p.54;100;249-250;262;270). Nu se pun cloști pe ouă când bate vântul puternic, pentru că ouăle sunt limpezi, fără rod - Bârlad (BĂLĂNEANU,p.261). Când vântul bate la înălțime este semn că vremea se va strica - Teleorman (1.CHIVU,p.247). Se crede că este semn de ciumă, când bate vântul în ajunul Crăciunului, și că va fi război, dacă vântul bate în ziua de 14 ianuarie (PRESA). Trebuie să se ferească de dușmani cel ce visează că în jurul lui bate vânt cu negură, dar va avea parte de bucurie, când visează că bate vânt luminos; va avea parte de frică, de stricăciuni și va fi în primejdie cine visează furtună pe mare; și va fi ceartă pentru cel care visează că bate vântul - Suceava (NOTE,Băncescu).

VÂRCOLAC

Vârcolacii sunt duhuri ale văzduhului, dacii luptându-se des cu ei (PRESA). Ființă fabuloasă, imaginată ca un balaur, ca un lup etc., despre care se crede că ar lua naștere dintr-un copil mort nebotezat, și care ar înghiți Soarele și Luna, provocând fazele Lunii sau eclipsele; pricolici; strigoi (ȘĂINEANU,V,p.499). În mentalitatea tradițională, se crede că vârcolacii ar fi niște pocitanii, care încearcă să mănânce Soarele și Luna și, ajungând la aceștia, rup din ei bucăți mai mici sau mai mari, drept pentru care aștrii se întunecă; sunt dihăanii asemănătoare lupilor și câinilor, care se fac din copii nebotezați născuți din părinți necununați; se mai pot face pur și simplu din văzduh, numai din pricina femeilor care torc noaptea, fără lumânare, cu deosebire la miezul nopții, cu gândul de a face vrăji cu firul tors astfel; aceste fire se fac de la sine în calea vârcolacilor și, atâta vreme cât nu se rup, de pe ele vârcolacii, sprijiniți cu putere, se reped și prind cu dinții din aștri bucăți mari; așa mănâncă din Lună și o preface în sânge, de se vede înroșită în întregime; uneori mănâncă atât de mult, că nu mai rămâne din ea decât o dungă foarte subțire; dar mâncând prea mult, ei devin grei și firul pe care stau se rupe, pierzându-și astfel toată puterea; în acest fel, Luna scapă din gura lor, își recapătă vloga, se luptă cu ei, îi înfrânge și, în cele din urmă, redevine pură ca înainte; se spune că, dacă vârcolacii ar reuși să înghită toată Luna sau tot Soarele, atunci lumea s-ar sfârși; tocmai pentru a nu se petrece o asemenea catastrofă, oamenii încearcă să ajute aștrii împotriva acestor dihăanii, făcând un zgomot asurzitor, bătând în tot felul de obiecte metalice, slobozind armele, trăgând clopotele și rostind descântece, pentru ca să-i înspăimânte și să-i alunge; în mentalitatea populară, există și vârcolaci vii, adică oameni cu însușirile acestor ființe fabuloase și care pot fi recunoscuți de locuitorii din comunitatea în care ei trăiesc după figura lor uscată și palidă, după somnul lor adânc, timp în care sufletul le iese pe gură, merge la Lună și începe să o mănânce; acești oameni nu mănâncă din Lună numai în timpul întunecării acesteia, ci și când aceasta are discul roșu-arămiu; în acele momente, sângele Lunii curge pe la colțurile gurii vârcolacului și se revarsă pe toată suprafața corpului ceresc; semn că sufletului de vârcolac îi este poftă să mănânce puțin din Lună sau din Soare este dorința omului de a adormi imediat, începând să picotească, timp în care sufletul lui zboară spre Lună și el rămâne ca mort; dacă îl mișcă cineva sau vrea să-l scoale, atunci el rămâne mort pentru vecie, pentru că sufletul, la întoarcere, nu mai găsește gura

pe unde a ieșit în același loc, rătăcind în jurul casei până ce o ia pe drumul cel fără de întoarcere al sufletelor moarte (PRESA). Vârcolacii se fac din copii nebotezați, din părinții necununați, ori se fac din văzduh, numai din cauză că torc femeile fără lumânare noaptea, mai ales la miezul nopții, pentru ca să facă vrăji cu firul tors astfel; pe acele fire stau vârcolacii și acele fire se fac de la sine în calea unui vârcolac; cât timp aceste fire nu se rup, vârcolacii, rezemați de ele sunt puternici și merg încotro vor; atunci ei se reped la corpurile cerești și le rup cu dinții (OLINESCU,p.317). Se transformă în vârcolaci toți copiii nebotezați - lalomița; se spune că vârcolacii sunt câinii lui Dumnezeu, care vor să mănânce luna, unde se află Cain și Abel - Galați; copiii nebotezați merg în iad, dar Dumnezeu are milă de ei și îi transformă în vârcolaci și numai așa pot merge ei prin aer, până ajung la Lună, ca să mănânce din ea - Transilvania; unii cred că vârcolacii se urcă la lună sau la soare pe ața răsucită într-o zi de duminică, sau pe ața toarsă noaptea, la lună - Botoșani; vârcolacii au formă de lup și trăiesc în haite, dar, dacă se întâmplă ca vreun câine să muște până la sânge un vârcolac din haită, acesta se face om, doar că are păr pe tot trupul - Teleorman; când luna este mâncată de vârcolaci (este eclipsă) este prevestire de răskoale și războaie în lume - Suceava (2.GOROVEI, p.250).

VÂRTEJ

Se crede că vârtejurile de aer sunt ridicate de duhurile necurate, iar oamenii prinși în mijlocul lor sărăcesc - Suceava; pe cine l-a apucat vârtejul, până anul viitor moare - Tecuci; este sluiț cel peste care trece vârtejul - Muntenia; înnebunește cel care zărește vârtejul și nu fuge din calea lui - Suceava; vârtejul se oprește, dacă i se strigă *Ho!*, cu sensul de „oprește-te” - lalomița; sau pur și simplu este izgonit verbal - Dolj; dar să nu-l scuipe cel ce vede vârtej, pentru că el nu este altceva decât concretizarea unui pariu făcut de către Maica Domnului cu diavolul, după care acesta din urmă nu va găsi apă și cine scuipă se dăruiește în fapt necuratului - Tecuci (2.GOROVEI,p.250-251). Vârtejurile de aer sunt făcute de draci și cine este prins de vârtej sau se duce în locul unde s-a răsucit un vârtej rămâne damblagiu, paralizat; de aceea oamenii, când văd un vârtej, scuipă, se închină și se întorc cu spatele la el - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.117).

VÂSC (*Viscum album* – DLRM,p.937)

Vâscul nu trebuie să lipsească din nici o casă în noaptea Anului Nou, considerându-se că el aduce liniștea și înțelegerea în familie de-a lungul întregului an; se crede că, dacă în noaptea de An Nou este vâsc în casă, atârnat de grindă sau prins chiar la intrare, și perechile de îndrăgostiți trec pe sub el și se sărută, acestora le va merge bine tot anul (PRESA).

VERDE

Se crede că ramura verde apără casa și gospodăria de forțele răufăcătoare; în Transilvania, ramuri verzi se pun la porțile curților, șoproanelor, grajdurilor, cotețelor, la ușile și ferestrele caselor (4.POP,p.92). La fiecare gospodărie, primăvara se prind în poartă ramuri verzi, uneori se fac și coronițe, care se pun pe cap; sunt împodobite și căruțele care merg apoi la câmp, unde se încinge hora, nu înainte de a se opri la capătul ogorului semănat cu grâu, unde se face o horă, apoi trec cu căruțele peste lanul de grâu verde; la fel, animalele mici sunt trecute printr-un cerc de ramuri verzi, iar cele mari sunt puse să pășească peste un cerc din ramuri verzi împletite; prin același cerc sunt mulse vacile și oile (ENACHE,p.118). Simbolizează sentimentul de împământenire - Țara Oașului (PRESA). Este simbolul reînnoirii naturii, al prospețimii, al rodniciei și al speranței (ZAHACINSCHI,p.18). Verdele sau *verdețele* se fac, în Suceava, din dediță - *Anemone pulsatila*; sămânță și sămburi de floarea-soarelui - *Helianthus annuus*; brândușă - *Crocus vernus*; ruja neagră - *Paeonia officinalis*; urzici (2.MARIAN,I,p.137).

VERGELUL v. IANUARIE (noaptea Anului Nou; Boboteaza)

VEȘMÂNT v. HAINĂ.

VEVERIȚĂ (*Sciurus vulgaris* - DLRM,p.927)

Se crede că, dacă veverițele coboară din zonele de deal și de munte spre șes și intră în livezile oamenilor ca să mănânce fructe, va fi secetă și foamete mare - Bucovina (2.MARIAN,I,p.85). Cine întâlnește peste noapte o veveriță este convins că a doua zi îi va merge rău - Suceava (2.GOROVEI,p.251).

VICLEIM (VIFLAIM)

Vechi nume românesc al Bethleemului (ȘĂINEANU,I,p.349). Totodată este numele unei forme de teatru popular medieval, cu subiect inspirat din viața Mântuitorului, piesa jucându-se de către flăcăi (pentru personajele feminine, în travesti) în zilele Crăciunului (25-27 decembrie), de Anul Nou (1 ianuarie) și, pe alocuri, de Bobotează (6 ianuarie); ca arie de răspândire, *Vifleimul* (*Viflaimul*) poate fi întâlnit în toată partea nordică a țării, cu deosebire în Bihor și în Maramureș; în perioada totalitară, piesa a fost interzisă, din care cauză câteva personaje grotești (irozi, draci) au trecut, împreună cu recuzita lor, în alte colinde sau manifestări augurale, de exemplu în colindele „de capră”, fără însă ca textul folcloric să le justifice prezența (4.ANTONESCU,p.434; HERȚEA, p.157;PRESĂ).

VIDMĂ-DE-PĂDURE v. MUMA-PĂDURII.

VIDRĂ (*Lutra vulgaris* - DLRM,p.929)

În folclorul românesc, teritoriul acvatic stăpânit de vidră, adică „Vidrosul”, este descris ca o imagine la superlativ a văltoarelor de ape, ca o groapă fără fund, plină de taine și puteri ascunse, sălbatică și de nestăpânit prin virtuțile omului, fiind un fel de echivalent al codrilor întunecoși sau comunicând cu tărâmul de dincolo; figura vidrei poate fi întâlnită numai în trei genuri ale literaturii orale: în cântecele funerare, în colinde și în cântecele bătrânești; ea apare în strânsă legătură cu un topos fundamental al geografiei locale: pragul de ape, loc considerat „al vidrei”, uneori purtând numele animalului tutelar; deci ea este considerată ca o adevărată stăpână a apelor și cu deosebire a apelor primordiale, a apelor mitice; de altfel, numele ei, redus la rădăcina sa indo-europeană, provine dintr-un etimon care desemna chiar apa; unele cântece funerare așează vidra la pragul de trecere dintre lumea de aici și tărâmul de dincolo, ca paznic al acestei intrări, ca stăpân al căilor infernale, ca ghid și protector al celui aflat pe calea fără întoarcere; spre deosebire de mitologiile mediteraneene, în care „marea trecere” are loc, cel mai adesea, pe căile pământene și subpământene, în cultura tradițională românească pragurile către lumea cealaltă au un caracter prin excelență acvatic; ca și Cerberul, stând la granița dintre două lumi, vidra funcționează ca un simbol al morții; cu această încărcătură semantică apare în cântecele bradului; „dalbul de pribeag” trebuie să accepte înfrățirea cu animalul sacru, pentru că numai astfel poate depăși pragurile ce separă diversele nivele ale ființei, pentru că numai așa poate ajunge la locul desprinderii totale de viață și de amintirile ei, de condiția omenească, de spaima de moarte, de dor și de suferință; pentru că păzește o poartă, pentru că are acces la alte lumi, vidra este, în mod firesc, puternică și atotștiutoare; în toate aceste situații, vidra apare ca un operator mitologic, intervenind într-un act de transcendere a condiției umane, fie prin trecerea în lumea de dincolo, fie prin dobândirea unei cunoașteri ce depășește cunoașterea obișnuită; un descântec evocă figura vidrei nu ca un agent al vrăjii, ci ca un model al sănătății și purității; viețuitoarea apelor nu relevă aici funcții actanțiale, ci numai rosturi strict decorative; fata care vrea să fie iubită adună roua și „dragostea” de pe flori și apoi se scaldă în această apă fermecată, ceea ce declanșează analogia cu vidra; în acest caz, vidra este văzută ca un simbol al purității și curățeniei; stând tot timpul în contact cu elementul primordial, ea se împărtășește din puterile acestuia și participă la sacralitatea lui; identificându-se

cu vidra, protagonista descântecului speră să beneficieze de același statut (COMAN,I,p.197-202). Se crede că este indicat ca bolnavii de plămâni să mănânce inimă de vidră - Neamț (2.GOROVEI,p.251).

VIERME

Credințele populare nu fac diferențiere între viermii feluritelor specii, pe care îi privesc unitar în aproape toate cazurile; astfel, dacă, la arat, se găsesc sub brazde mulți viermi și râme este semn că porumbul va crește frumos în acel an - Tecuci; viermii găsiți toamna în ghinda de stejar arată că anul viitor va fi caracterizat prin recolte bogate - Suceava; ca viermii să nu mănânce ceapa, este suficient ca unul dintre ei să fie înțepat în vârful unui băț și așezat la capătul stratului, astfel scăpându-se de ei - Vâlcea; viermii de mătase trebuie să fie ascunși de vederea oamenilor, pentru că altfel se deoache și mor - Muntenia (2.GOROVEI,p.19;47;75;185). Ca să aibă copii, femeile mănâncă viermișorii ce se află în pălămida (*Cirsium arvense* - DLRM,p.594) care crește vara în lanurile de grâu - Banat (3.MARIAN,II,p.178). În Muntenia, pentru a scăpa de viermele-merelor (*Carpocapsa pomonella*), unul dintre cei mai mari dăunători ai pomilor fructiferi, în special al merilor, oamenii aveau obiceiul să-i dedice o zi anume din an; aceasta se ține în marțea din săptămâna întâia a Postului Paștelui (Postul Mare; Păresimi) și se numește Ziua Viermilor sau Marțea Viermilor, zi în care nu se lucrează nimic în casă sau în grădină, pentru că altfel, peste vară, cel ce lucrează va avea parte de mari stricăciuni aduse pomilor de către viermi (BURNAZ,p.42). Cine visează viermi înseamnă că averea sa va spori; cine visează gogoși de viermi de mătase (*Bombyse mori* - DLRM,p.929) înseamnă că va avea parte de bogăție - Suceava (NOTE,Băncescu).

VIESPE (*Vespa vulgaris* - DLRM,p.929)

În sistemul de opoziții cu care operează mentalitatea tradițională, viespea este exact opusul albinei; unele legende narează că viespea s-ar trage din fiul matricid, care a fost blestemat să se metamorfozeze într-o muscă cu ghimpi veninoși; alte legende afirmă că viespea a vrut să-l păcălească pe Creator în momentul când acesta a chemat la el toate viețuitoarele, ca să vadă ce au reușit, fiecare în parte, să muncească, să făurească; dar viespea, care lenevise în tot acest timp, i-a adus o bucată de mucava și nu un fagure; de aceea a fost blestemată ca munca ei să se transforme totdeauna în hârtie, adică să aibă mereu un cuib slab întocmit, să fure și să nu aibă parte niciodată de nimic, oamenii fiind cei care îi vor distruge cu insistență „casa”; aura ei malefică îi rezervă atribute în consecință: este leneșă, hoată, păcătoasă și rea; înțepătura ei este veninoasă și se crede că poate produce chiar moartea; în plan simbolic, viespea este situată în aceeași zonă cu păianjenul (COMAN,II,p.138). Se crede că viespea aduce răul la casa omului și, din această cauză, trebuie să i se distrugă cuibul și să fie gonită - Vaslui;Botoșani (2. GOROVEI,p.281). v. ALBINĂ.

VIEZURE v. BURSUC.

VIN

Platon afirmă, în Legile,I,637, că „Sciții și tricii beau vin neamestecat deloc, atât femeile, cât și bărbații, și îl împrăștie pe hainele lor, socotind că este o deprindere frumoasă și aducătoare de fericire”; în Argeș, cel ce stoarce strugurii își împrăștie prima cană de must pe șorțul care îi acoperă pieptul și picioarele, urând cu glas tare: „Să fie fericire!”; tot așa, mesenii invitați la nuntă își varsă, înainte de a bea, câte un strop de vin pe căptușeală, urând: „Să aibă tinerii fericire, viață bogată, copii o gloată și casă de piatră!”; vinul este simbolul vieții veșnice (2.CHELCEA,p.33-34). Vinul este numit „sângele lui Hristos” (VLĂDUȚESCU,p.141). În mentalitatea tradițională, vinul este considerat ca o băutură căreia trebuie să i se acorde toată atenția; în caz că, în budane și căzi, unde este pus „la fiert”, cade un obiect sau un animal necurat care spurcă vinul, este neapărat nevoie ca preotul să sfințească vasele și butoaiile spurcate, după ce a fost golit conținutul și au

fost spălate pe dinăuntru și pe dinafară, apoi să toarne în ele puțină apă sfințită de la Bobotează; dacă, în vinul de împărtășanie, aflat în potirul de pe masa sfântă din altar, cade o vietate, preotul este obligat să bea conținutul potirului, drept canon pentru neglijența sa (PRESA;NOTE, Antonescu). În Oltenia, vinul este privit, ca și apa, ca instrument al purificării; astfel, se stropește cu el bradul gătit pentru nuntă, după ce inițial a fost stropit cu apă; se consumă de către mire și mireasă, asociat cu alți purtători de efecte magice, precum turta și azima, considerate și ele ca având caracter purificator (1.LARIONESCU,p.449;452). În localitățile din Gorj, bărbieritul mirelui se face în seara dinaintea cununiei, fața umezindu-i-se mai întâi cu vin și apoi cu apă, socotindu-se că astfel tânărul va fi rumen și frumos la față (CĂRĂBIȘ,p.69). Când se varsă întâmplător paharul cu vin la masă, este semn de veselie - Muntenia;Teleorman; sau este semn de bucurie și câștig bun - Mehedinți;Ialomița; dacă își varsă cineva vin pe haine, este semn că-și va face altele noi - Muntenia; în ziua de Armindenii (Sf. Irimia; 1 mai) să se bea vin roșu, pentru că se înnoiește sângele; tot așa trebuie să se facă de-a lungul întregii luni, ca să se înnoiască și luna mai - Suceava; să bea vin cel ce are, la masă, de mâncare supă, ca să nu fie împuns de vreun bou - Muntenia; în locul unde a murit un om, trei seri consecutive după înhumare, se pun o cană cu vin, alta cu apă, o bucată de pâine și o lumânare aprinsă, care se dau de pomană, chiar în acel loc, unui bărbat sau unei femei dintre participanții la ceremonialul înmormântării, crezându-se că bărbatul sau femeia reprezintă persoana decedată, care timp de trei seri revine acasă, obosită și flămândă, și trebuie să mănânce și să bea, iar lumânarea este dusă apoi la biserică, la icoana Maicii Domnului și, în cele din urmă, se așează aprinsă la mormântul celui mort - Muntenia; în caz că, din vinul primit ca pomană, se varsă puțin pe jos, înseamnă că mortului pomenit i-a fost sete - Muntenia (2.GOROVEI, p.13;113;135;151;153;252;1.CHIVU,p.245). De Anul Nou, pentru aflarea destinului și anume ca să știe dacă viitorul soț le va fi bețiv sau nu și ce fel de băutură vor bea, omul care este gazdă umple mai multe ulcele cu vin, rachiu și apă, le duce pe toate afară din casă, iar fetele ies una câte una pe întuneric și aleg câte o ulcea și se crede că felul de băutură găsit acela va fi preferat de soții lor, iar fata care alege ulcica cu apă nu va avea bărbatul bețiv (2.MARIAN,I,p.56). În unele părți ale Moldovei, cât timp stă mortul în casă, celor ce vin să-l vadă li se dă câte un pahar de vin și o bucată de pâine - Bucovina; tot în Bucovina, morții care au decedat fără să fi fost spovediți și împărtășiți sunt spălați cu vin (3.MARIAN,III,p.41;126). Vinul trebuie băut până a nu înflori via, pentru că face și el flori - Maramureș (BOGDAN,p.73). Pentru a naște mai ușor, femeia trebuie să bea vin încălzit; ulcele cu vin se pun și la picioarele mortului, ca să-și poată stinge setea pe drumul pe care urmează să-l facă (GOLBAN,p. 87;80). *Pausul*, numit *apaus* în Moldova, este sticla cu vin sau apă, cu un colac așezat pe gâtul ei și o lumânare, pregătită pentru a fi stropit mortul în momentul înhumării lui; în Suceava, în această sticlă se pune numai agheasmă, sau numai apă curată îndulcită cu puțină miere; în Bucovina se pune vin amestecat cu mied; în Transilvania, *paus* i se spune vinului folosit la stropirea mortului înainte de a fi acoperit; în Munții Apuseni și în zona Năsăudului, *paus* se numește apa care este dusă pe la case și se dă de pomană, sau este pusă la drumuri unde nu există fântâni; această apă poate să fie și cea dată de băut oamenilor însetați dintr-un târg; în Muntenia, *pausul* se face din vin amestecat cu puțin untdelemn, dar tot *paus* este și vinul cu colac duse la biserică și date de pomană în unele sâmbete ale morților; se mai obișnuiește ca, la Schimbarea la Față (6 august), să se ducă la biserică must și pomană de struguri, care poartă numele generic *paus*; semnificația acestui vin este următoarea: în Bucovina, pentru „spălarea” decedatului și curățirea lui de păcate, ca să fie curat la înfățișarea înaintea lui Dumnezeu sau ca să aibă din ce gusta și cu ce se îndulci dalbul de pribeag pe lumea cealaltă; ridicarea *pausului*, împreună cu colacii sau coliva, și prinderea asistenței unul de altul simbolizează că, pe lumea cealaltă, să fie toți la un loc; termenul *paus* vine din lat. *Pausum*, iar *apaus* din *ad pausum* = pentru odihnă (3.MARIAN,III, p.107-108;NOTE,Antonescu). Serii simbolice: *apă-vin-pâine-lumânare; apă-untdelemn*.

VINERI

Este o zi fastă, cea mai sfântă zi dintre zilele lucrătoare ale săptămânii; se postește și se fac rugăciuni; nu se coase, nu se spală, nu se mătură prin casă, nu se dă gunoiul afară, fiindcă mănâncă uliul găinile; este ziua în care a fost răstignit Mântuitorul, dar credințele populare o personifică, făcând din ea o sfântă care ajută, în basme, pe Făt-Frumos și pe Ileana Cosânzeana să treacă peste o serie de obstacole apărute în calea lor, spre biruința forțelor binelui; Sfânta Vineri este considerată a fi soră cu Sfânta Duminică, fiind o femeie bună, împărăteasă a văzduhului și zeiță a frumuseții morale; se crede că locuiește într-o pădure, la marginea pământului, sau uneori la poarta Raiului; ea vindecă diferite boli, ferește oamenii de răutățile vieții, aduce bucurii oamenilor și le iartă păcatele; are în stăpânire toate vietățile pământului, pe care le hrănește și le îngrijește; pedepsește pe cei care nu o respectă, dar se roagă „în genunchi pentru creștini”; fiind zeița frumuseții, le dă femeilor frumusețe și face ca fetele mari să se mărite și să devină și ele frumoase (BODIU,p.419). Vinerea este cea mai sfântă zi din săptămână; cine poate să postească și să nu mănânce nimic îi va merge bine; postesc în special fetele, ca să fie frumoase și să le crească părul, iar nevestele postesc, pentru că așa au apucat încă de când erau fete; nu este bine să se lucreze, pentru că Sfânta Vineri se supără rău și pedepsește ce cea care o nesocotește; nu se coase, nu se croiește, nu se spală cămăși, nu se mătură prin casă și nu se dă cu mătura pe vatră, nici nu se dă gunoiul afară, pentru că ar mânca uliul găinile - Bucovina; vinerea, femeile mănâncă doar o singură dată, seara, după apusul soarelui, fiindu-le mai frică de Vineri decât de Duminică, pentru că ar fi lovite numai de nenorociri - Muntenia; cine coase în zi de vineri va suferi de ochi - lalomița; se crede că orice lucru început vinerea nu are un sfârșit bun, de asemenea, nu se lucrează la munci grele (săpat, cosit, tăiat lemne etc.) - Banat; ziua de vineri din cadrul Săptămânii Luminate (prima săptămână după Paște) se ține pentru ca roadele pământului să se lege bine și să nu le bată grindina; în această zi nu este bine să se lucreze și mai ales: nu se țese la războiul de țesut, pentru că așa cum „bat vatalele în bătătura pânzei”, tot așa va bate și grindina; nu se deapănă, fiindcă așa cum se învârtește vârtelnița, tot așa se vor învârti și vânturile, care vor aduce ploi și furtună; nu se coase, pentru că așa cum acul sparge pânza, așa și piatra va sparge holdele; nu se fierb rufe, cămăși, alte pânzetur, fiindcă așa cum clocotește apa, tot așa va clocoti și grindina; nu este bine să se arunce apă către ușa casei, pentru că se udă sufletul morților din acea casă și asta nu le face plăcere; singurul lucru care poate fi făcut este să se pună păsările cloșcă pe ouă, ca să iasă puii bine - Bucovina (2.MARIAN,I,p.77; 91;II,p.233). Vinerea sau Sfânta Vineri este ziua în care femeile se abțin să efectueze multe din muncile gospodărești, precum pieptănatul lânii sau cânepei, măturatul prin casă, preparatul leșiei, nu se toarce, nu se coase, nu se spală rufe, nu se face pâine etc., în credința că s-ar putea să li se întâmple ceva rău, o boală grea, un accident, sau numai și pentru faptul că s-ar putea să aibă apoi ghinion în tot ceea ce vor face - Transilvania; Muntenia;Iași;Suceava; mai mult, nu se scoate cenușa din vatră și nici gunoiul din casă, pentru că nu este bine, nu se face pâine, decât dacă este mare nevoie, crezându-se că astfel este ars trupul lui Iisus, nu este bine să se toarcă, dar fuse se pot depăna, nu se țese pânză de bumbac deasă, pentru că se crede că sunt puși zimți și împunsă Sfânta Vineri în obraz; de asemenea, nu se coase (nu se împunge) în zi de vineri, fiindcă se crede că este împunsă în ochi Sfânta Vineri; să nu se facă leșie, să nu se spele rufe și nici să nu se spoiască în zi de vineri; mai cu seamă coptul pâinii și spălatură sunt interzise, pentru că Sfânta Vineri stă cu mătura în mână și păzește femeia, aplecată peste vatră pentru pregătirea hranei, de vâpăile focului și de stropii leșiei; de aceea ziua ei trebuie respectată cu strășnicie - Țara Oltului; femeile nu cos vinerea ca să nu rămână oarbe - Moldova; nu se coase în zi de vineri nici pentru copii, fiindcă îl vor durea ochii pe acesta, sau pentru că se crede că, în fapt, sunt împunși cu acul ochii Maicii Domnului - Țara Oltului; nu se spală rufe, deoarece este primejdie să se opărească acela care o face - Suceava; dacă o femeie se spală pe cap în zi de vineri, îi va muri bărbatul - Suceava; capătă răni la degete femeia care toarce vinerea - Suceava; nu se coase, nu se spală haine, nu se coace pâine, pentru că vine Vinerea, considerată aici ca o zână

bună, dar neiertătoare față de cele care nu ascultă - Bihor; nu se toarce și nu se coase de la miezul nopții de joi spre vineri, pentru că le apucă Vinerea - Bihor; femeia care coase în zi de vineri se îmbolnăvește de ochi - Ialomița; dar copiii născuți în zi de vineri vor avea noroc în viață - Suceava; este de rău augur pentru cine dă gunoiul afară din casă în zi de vineri - Tecuci; este bine să fie înțărcați copiii în zi de vineri - Tecuci; este ferit de furtuni cel ce respectă ziua de vineri și se abține de la o serie de munci - Moldova; fetele care postesc vinerea se vor mărita mai repede - Suceava; în zi de vineri, unele fete mănâncă numai o singură dată, ca să aibă noroc în viață - Muntenia; în zi de vineri, nu se mătură prin casă, nu se mătură de cenușă vatra și nu se dă gunoiul afară, ca să nu atace și să mănânce uliul găinile din gospodărie - Suceava; de asemenea, nu se mătură în podul casei și nici nu se zugrăvește în casă, pentru că se fac greieri - Țara Oltului; nu se iau ouăle din cuiabar în zi de vineri - Suceava; vasele, în care este pus laptele la închegat, trebuie fierte în zi de vineri - Tecuci; îi cresc multe bălării și buruieni în grădină aceluia care se spală în zi de vineri - Tecuci; dar, ca să-i treacă durerile de cap, este bine ca acel care suferă să se spele pe cap într-o zi de vineri, până a nu răsări soarele, într-o apă care curge mai la vale decât locul unde îi este construită casa - Transilvania; nu se coase în zilele de vineri din Postul Paștelui și nici în cele din Postul Adormirii Maicii Domnului (15 august), în credința că vor fi cusute toate necazurile și gospodăria femeilor va fi ferită de rele - Iași; mai ales în zi de vineri, să nu se dea seara, cu împrumut, sare și foc, fiindcă este rău de pagubă - Vâlcea; i se îmbolnăvesc vitele celui care dă altcuiva balegă în zi de vineri - Suceava; castraveții nu se pun în pământ în zi de vineri, pentru că se fac amari - Mehedinți; Ilfov; și nici nu trebuie să se rupă din cei ieșiți primii, fiindcă se amărăsc ceilalți - Mehedinți; se crede însă că este bine ca lucrurile să fie începute în această zi, ca să fie duse la bun sfârșit - Suceava; dar este considerată ca zi păgubitoare pentru încheierea de logodne - Muntenia; să nu se cârpească nici un fel de obiect textil în zi de vineri, pentru că lucrul nu va avea trăinicie - Tecuci; în zi de vineri să nu se lucreze la acoperișul nici unei construcții (casă, acareturi), pentru că păsările cerului își vor face în ele cuiburile lor - Bihor (2.GOROVEI, p.9;15;32;42;44-46;99;106;119;123;143;168;178;182;193;201;235;253;GOLOPENȚIA, p.72-73;108;137). Dacă vinerea este vreme rea, duminica va fi bună - Teleorman (2.CHIVU, p.265). Unele femei, vinerea, nu lucrează nimic din ceea ce înseamnă „lucru de mână” (cusut, împletit etc.), ca să le meargă bine în casă - Bucovina (NOTE, Băncescu). Vineri este cea mai primejdioasă zi din săptămână, cu deosebire pentru femeile care nu o respectă, pentru că Sfânta Vineri le poate pedepsi crunt; cine toarce lână vinerea pe cealaltă lume i se va răsuci gâtul drept caznă; face râie cel ce mănâncă vinerea pește; nu se mătură în casă și nu se scoate gunoiul afară din casă, pentru că mănâncă uliul găinile - Banat; Maramureș; Dolj; Teleorman; Dobrogea; Suceava (PRESA). În toate zilele de vineri din Postul Paștelui nu se coase, fiindcă se crede că se cos și necazurile de gospodărie (2.BERDAN, p. 6). Nu se lucrează nici înspre și nici în ziua de vineri, pentru că este mare păcat, și nici nu se umple borș, fiindcă nu se acrește - Bârlad (BĂLĂNESCU, p.261-262).

Vinerea Mare; Vinerea Seacă; Vinerea Patimilor; Vinerea Paștilor – Conform circularei emisă la 6 decembrie 1786 de către Episcopul ortodox Ghedeon Nichitici de la Sibiu, în urma consultării și la cererea expresă a lui Franz Iosef, se adaugă la capitolul „Sfinții naționali” și sărbătorile „nefixe” care se țin, dintre acestea rămânând să fie sărbătorită de către românii ortodocși din imperiu numai „Vinerea cea mare din săptămâna Patimilor” (GRAMA, p.72). Este ultima zi de vineri din Postul Mare sau Păresimi și ziua în care a fost răstignit pe cruce Mântuitorul pentru răscumpărarea păcatelor tuturor oamenilor de pe pământ; în toate bisericile, seara, se oficiază Denia Sfântului Prohod; nu se mai trag clopotele până la Înviere; este ziua celui mai aspru post din întregul an (PRESA). Este ultima vineri din Păresimi și i se spune Vinerea Mare pentru că are însemnătate de 12 vineri, sau pentru că între Vinerea Mare și Vinerea Rusaliilor pot fi numărate 12 zile de vineri - Banat; în această seară, se cântă în toate bisericile Prohodul Mântuitorului, cea mai frumoasă și impresionantă melodie din câte sunt interpretate în cadrul cultului ortodox; seara, când se face ocolirea bisericii într-o amplă procesiune religioasă, la care participă toți credincioșii, femeile pun

lumânări la crucile mormintelor din cimitir, după care își bocesc morții din familie; se pleacă de la biserică având lumânarea aprinsă și păzind să nu se stingă până acasă și se înconjoară cu ea de trei ori casa, desenând semnul crucii pe pereții celor patru laturi, pentru a fi ferită de foc, trăsnet și de boli - Gorj; Moldova; se înconjoară casa și pomii din grădină cu tămâie sau se afumă și cu o pânză pentru ca nici o sălbăticiune să nu se apropie de casă și de porci și nici o insectă să nu atace pomii și să strice fructele - Suceava; florile duse la biserică în această zi și așezate pe „Mormântul Domnului” (masa din mijlocul bisericii, pe care se pune epitaful) sunt luate la sfârșitul slujbei și duse acasă, apoi uscate, pentru că sunt bune să fie afumați copiii, când se îmbolnăvesc - Iași; dacă sunt și flori aduse cu rădăcină, acestea sunt luate și puse în ghivece, considerându-se bune ca leac pentru multe boli; sămânța din busuioacul dus în această zi la biserică și apoi luat acasă și însămânțat este bun contra frigurilor; tineretul se spovedește la preot, pentru iertarea tuturor păcatelor, iar unii merg la o apă și se bagă repede în ea de trei ori, considerând că astfel vor fi sănătoși tot anul, iar cei bolnavi deja se vor însănătoși; unii se scaldă începând chiar din ziua de miercuri din Săptămâna Patimilor, iar alții o fac și în Joia Mare și în Sâmbăta Mare, ba chiar și în ziua de Paște - Muntenia; Galați; Suceava; se caută ca scăldatul să fie făcut într-o apă care curge înspre răsărit - Banat; Transilvania; Valea Jiului; în special tinerii, dar și ceilalți se scaldă într-un lac sau într-o apă curgătoare, pentru ca Învierea să-i prindă curați; cine se scaldă în Vinerea Seacă, înainte de răsăritul soarelui, nu va mai fi bolnav în tot restul anului - Suceava; în Vinerea Mare sau Vinerea Seacă, cine vrea să fie sănătos peste tot anul să meargă la o fântână sau la o apă curgătoare, în zori de zi, și să-și toarne trei cofe cu apă pe cap - Muntenia; Moldova; se crede că acela care se scaldă în Vinerea Mare va fi sănătos tot anul - Suceava; fetele și femeile tinere fură lumânările puse la cimitir pe morminte și le folosesc apoi pentru: **1.** cu ceara din ele se fac farmece de dragoste, adică iubirea tinerilor „să se lipească” de ele precum se lipește ceara; **2.** asemenea ceară se pune în stupii albinelor, pentru ca rodul acestora în ceară să fie mai mare în acel an; cu toate că la biserică nu se mai trag clopotele până la Înviere, ci doar poate să se bată toaca, unele fete se furișează în clopotniță și trag totuși clopotele, ca să le crească spornică și frumoasă cânepa - Suceava; îi zice Vinerea Seacă, pentru că foarte mulți români, în special femeile, ajunează în această zi, adică nu mănâncă și nu beau nimic până după apusul soarelui, unii nepunând nimic în gură începând chiar de cu joi seara până duminică, după Înviere - Năsăud; Bucovina; în această zi se ține post negru, fără nici un fel de mâncare și băutură, pentru a fi sănătos tot anul și a fi ferit de boli și de necazuri; cel ce va posti în această zi va ști cu trei zile mai devreme când va muri; se ajunează, pentru ca omul să fie ferit de toate bolile și necazurile - Vaslui; Suceava; sau ca să trăiască mulți ani în sănătate, să-i meargă bine și să fie ajutat de Dumnezeu în toate nevoile de peste an; se mai spune că în această zi este bine să se țină „post negru”, ca pe om să nu-l doară niciodată capul - Suceava; nu se pune borș la acrit în această zi, pentru că vine necuratul și se scaldă în el - Bucovina; nu se coase pentru că acela care o face va orbi și nici nu se țese, nu se toarce, nu se pregătește apă de spălat, leșie și nici nu se spală cămăși, fiindcă Sfânta Vineri ar putea să pricinuiască multe necazuri femeilor păcătoase - Sibiu; nu se țese, nu se toarce, nu se spală și nu spală rufe, nu se pregătește leșie, nu se albește lenjerie, în general nu se face nimic, pentru că altminteri s-ar supăra rău Sfânta Vineri pe femei și le-ar pedepsi aspru; dacă ar îndrăzni cineva să coacă pâine, aceasta ar ieși atât de rea la gust, încât, aruncată în mare, nici peștii nu ar fi capabili să o mănânce; nu se dă nimic afară din ogradă, fiindcă nu este bine - Moldova; singurele activități permise sunt înroșirea ouălor și prepararea pascăi; în Vinerea Paștelui, se îngroapă un ou în vie contra grindinii - Vaslui; cei cărora le curge des sânge din nas să se radă, iar cei care au dureri de cap să se spele pe cap, pentru că se vor vindeca - Muntenia; unii, bărbați și femei, respectă ziua de post negru și pentru ca animalele sălbătice să nu le aducă pagubă în vite - Bucovina; bărbații nu seamănă, pentru că, se zice, s-ar usca și nu ar crește nimic și chiar dacă ar răsări ceva, nu ar fi cu rod; se mai ține ziua de către cei care au tot felul de bube, pentru ca ele să se usuce și să se vindece - Suceava; ziua este ținută și pentru a se usca și a se vindeca bubele de pe trupurile celor

ce suferă; cine este bolnav de gușă sau de vreo altă maladie care conduce la inflamarea unor zone ale corpului, se scoală în această zi, înainte de răsăritul soarelui, se duce pe imașul satului și caută trei oase, pe care le apasă pe locul bolnav imediat ce le găsește, apoi trebuie să le pună în același loc unde le-a găsit și în aceeași poziție, rostind totodată: „Vinerea Seacă/Gușă seacă!” - Suceava; sau se ia apă neînceptă, înainte de răsăritul soarelui, și se spală cu ea pe gușă, sperând că va da înapoi - Moldova; în Vinerea Mare, este bine ca, în momentul când se scoală din pat, omul să calce mai întâi pe o bucată sau pe un mic obiect din fier, ca să nu se mai lovească tot anul; ploaia căzută în această zi dă semn oamenilor că anul va fi îmbelșugat - Vaslui; Suceava (2.MARIAN,II,p.109-112;114;116-117;2.GOROVEI,p.9;19;41;123;210; 253;CĂRĂBIȘ,p.24;PRESA). În zorii acestei zile, femeile duc la cimitire cărbuni aprinși pentru tămâiere, pâine, apă sau vin și sare, pe care le lasă acolo, crezând că sufletele răătăcitoare ale morților vor veni să se înfrunte - Bihor (ȘTEFĂNESCU, p.1). Se crede că nu este bine ca femeile să pună la copt cozonaci sau alte copturi, pentru că asta ar însemna că sunt arse mâinile Maicii Domnului, care în această zi se roagă - Bucovina (NOTE, Băncescu). Serie simbolică: *cărbune-tămâie-pâine-apă-vin-sare*.

Izvorul Tămăduirii – cade întotdeauna în prima zi de vineri de după Duminica Învierii Domnului sau în vinerea din Săptămâna Luminată; în această zi, preoții scot icoanele și fac slujbe la câmp pentru ploaie și împotriva molimelor; unele femei fac pască și ouă roșii, iar a doua zi, în Sâmbăta Tomei, le duc la biserică, pentru a fi slujite, și apoi le duc la cimitir și pun lângă fiecare cruce de pe mormântul răposaților din neam câte un ou și o pască, aprinzând și câte o lumânare, pentru a face și morților „rânduială” - Moldova; se însănătoșește bolnavul care se scaldă în această zi, sau măcar bea apă, pentru că toate apele sunt sfințite - Transilvania (2.MARIAN,II,p.233). Unii săteni caută izvoare de apă și sapă fântâni în acele locuri sau curăță un izvor ori o fântână de pe câmp, credința fiind că izvorul sau fântâna făcută sau curățată în această zi nu va mai seca niciodată; ziua este cunoscută și sub denumirea de *Fântânița* și marchează în acest areal sfârșitul sărbătorilor de primăvară - Bacău (ICHIM,p.141). În această zi, se sfințește apă, care se păstrează, ca și Agheasma Mare într-o sticlucă, lângă icoană, fiind bună ca leac pentru orice fel de afecțiune; se crede că apa izvoarelor și agheasma au puteri miraculoase, vindecând boli grele, răni, curmând suferințe; preoții scot icoanele cele mai de preț din biserici și săvârșesc slujbe pentru ploi și vindecarea celor bolnavi; se spune că toate apele de fapt sunt sfințite și vindecătoare și că apa de izvor poate vindeca de boli pe cei care se scaldă în ea (PRESA).

Vinerea Mare - Sfânta Cuvioasa Parascheva de la Iași. Cu toate că, în calendarul creștin-ortodox, prăznuirea acestei zile are dată certă (14 octombrie) și, în consecință, poate să cadă în oricare din zilele săptămânii, poporul totuși numește această zi Vinerea Mare.

VIOARĂ

Copilul venit de la botez este scăldat cu apă adusă cu o oală nouă, iar în apă se pune și o strună de vioară, ca în viață el să cânte frumos - Muntenia; fetele fură strune de la vreo vioară și le înfășoară la încheietura mâinii, ca să fie iubite cum sunt sunetele scoase de vioară - Suceava (2.GOROVEI, p.81;213). Multe greutăți va întâmpina cel care se visează acordând strunele unei viori - Suceava (NOTE,Băncescu).

VIOLET

Culoarea violet simbolizează stăpânirea de sine, răbdarea, încrederea în dreptate și adevăr (ZAHACINSCHI,p.18;DIACONESCU,p.25).

VIS (A VISA)

Se crede că visele sunt o transpunere a diferitelor planuri ale vieții reale și, din această cauză, cântărește foarte mult cum se visează, ce se visează, în ce perioadă de timp se visează; astfel, toate visele avute în noaptea de sâmbătă spre duminică se împlinesc - Buzău, dar se crede și că nu

se împlinesc - Suceava; ca să nu se mai viseze, este bine să nu se povestească visele - Galați; Moldova; se spune că, dacă visează cineva ceva care are semnificație malefică, să povestească altei persoane ceea ce a visat, iar aceasta să dea o interpretare bună visului; în acest caz, visul va avea cu siguranță un deznodământ benefic - Bucovina (2.GOROVEI,p.253;254). În Mehedinți, se crede că ursitoarele se arată numai în vis mamei și moașei copilului; din această cauză, ambele se scoală dimineața cu fața la perete (și nu cu fața la fereastră), ca să nu uite ceea ce au visat; dacă visează câmpuri înverzite, păduri înfrunzite, ape limpezi, cer senin, copilul va avea o viață lungă, fericită și ferită de boli; dacă visează ape tulburi, drumuri întortocheate, prăpastii, copilul va fi mereu bolnăvicios și nu va trăi foarte mult; iar dacă visează că le-a luat cineva copilul sau le-a fost cerut spre creștere înseamnă că el va muri în curând (CIOBANU,p.76-77). În textele folclorice, dragostea aflată la mare distanță reprezintă pentru partener un vis (EVSEEV,p.101).

VISCERE

În limba română medievală, cuvântul *maț* avea și sensul de pânțec („Cum a fost Iona în mațele chitului“), *adânc*, *străfund* („Din mațele iadului strigarea mea auzit-ai“), inimă, *suflet*, *adâncul ființei omenesti* („râuri vor curăța din mațele lui ape vii“); cu acest ultim sens, se păstrează și astăzi în limbajul familial, în expresia „îți curg mațele“, rostită pentru a exprima mirarea pentru o zgârietură a pielii, din care curge puțin sânge, primind astfel și această semnificație; textele folclorice atestă importanța intestinelor, în acest context fiind probative variantele baladei „Toma Alimoș“ (în care lupta celor doi eroi sfârșește numai când adversarului i se taie în bucăți mărunte mațele și apoi i se răspândește pe câmpii), povestirile despre fetele (femeile) pedepsite pentru că au încălcat interdicțiile impuse de ziua Sântoaderului și au tors (li se înșiră mațele cum se înșiră firul din furcă după fus; măruntaiele le-au fost aruncate pe acoperișul morii; sau li se înșiră mațele pe garduri), sau în basmul „Înșir-te mărgăritare“, în care se narează metamorfoza a doi copii năzdrăvani, care devin succesiv meri, scânduri în patul împăratului, scânteii, două fire de busuioc, doi miei, care vor fi sacrificați, mațele lor spălate cu atenție, dar, dintr-un fragment rupt întâmplător, vor reveni la viață; deci nu inima, nu creierul, nu ficatul sau orice altă parte anatomică a corpului uman trebuie păzită cu mare grijă, ci intestinele, pentru că ele sunt purtătoarele principiului vital, apte de regenerare magică; mațele cârlanilor sacrificați se pun la rădăcina pomilor care nu rodesc (PRESĂ).

VIȘIN (*Prunus cerasus* - DLRM,p.933)

Pe crenguțele pomilor, în special la vișini, se găsesc un fel de umflături asemănătoare inelelor, cărora sătenii le spun *somn* și care se culeg și se pun la leagănul copiilor mici, pentru a dormi liniștiți - Țara Oltului (GOLOPENȚIA,p.103).

VITĂ

Se crede că vitele pot vorbi în serile și nopțile din ajunul Crăciunului, Sfântului Vasile (Anul Nou), Bobotezei și Paștelui, destăinuindu-se una alteia unde se află comori ascunse în pământ - Suceava; vita neagră cu pete albe pe spinare trebuie păstrată, pentru că este aducătoare de noroc - Tecuci; vitele căpătate de pomană sunt aducătoare de belșug și nu trebuie înstrăinate - Galați; copilul, scos afară din casă, să nu fie de față la plecarea sau la venirea vitelor de la pășune, pentru că le poate lua mugetele și nu mai doarme toată noaptea - Muntenia; în ziua Anului Nou, fata nemăritată se duce în grajd și lovește cu piciorul într-o vită culcată și, la a câta lovitură se va ridica animalul, peste atâți ani se va mărita fata - Suceava; când vita se scarpină de zidul casei, fata sau flăcăul din acea familie se va căsători curând - Tecuci; este semn de noroc pentru casa în curtea căreia vin vite străine - Tecuci; când vitele tac este semn de foamete pentru mulți ani - Vaslui; când gospodarul a hotărât să vândă una dintre vitele sale, ea trebuie dată cât mai repede, în caz contrar proprietarul putând avea pagubă în animale - Tecuci; dacă vita, care urmează a fi vândută, își face

nevoile în curte, la plecare, este semn că ea va fi înstrăinată destul de repede - Vâlcea; vita cumpărată în vederea sacrificării este socotită ca fiind cu noroc - Suceava; vita bolnavă nu trebuie lăsată să moară, ci trebuie imediat sacrificată, crezându-se că, pentru ea, cuțitul este ca lumânarea pentru om - Muntenia; când moare o vită, se crede că, de fapt, morții familiei cer să li se facă pomană - Țara Oltului; dacă moare o vită în gospodărie și este găsită cu ochii deschiși, este semn că vor muri și alte animale - Suceava; se crede că este spurcat din clipa în care cineva vede pentru prima dată, pe nemâncate, primăvara, animal tocmai atunci fătat, precum mânz, vițel etc. - Muntenia; este semn de sărăcie, când vitele, venind seara de la păscut, trag în ocoale străine și nu la casa lor - Iași; când zburdă vitele, când vin de la pășune, sau prin ogradă este semn că vremea se va face friguroasă - Suceava; când vitele mugesc și se uită în sus, este semn că va fi furtună puternică - Moldova; Suceava; când vitele se aleargă în timp ce sunt mânate la apă, sau la întoarcerea de la adăpat, este semn de furtună mare - Suceava; dacă vreo vită boncăne cu copitele în podeaua grajdului este semn rău, fie moare cineva, fie se va petrece un fenomen natural distrugător, cum ar fi furtună, cutremur etc. - Suceava (2. GOROVEI, p.9;20;60;88;170;172;254-256;258;261;264; 2.MARIAN,I,p.88;GOLOPEN-ȚIA, p.165; NOTE,Băncescu). Cine are numai o vită în curte și mai cumpără una îi trece coada uneia dintre ele prin gura celeilalte și apoi le dă tărâțe cu sare pe o masă rotundă, joasă, în mijlocul bătăturii, ca să se întovărășească amândouă: „*Cum trag amândouă la tărâțe, așa să tragă și la jug*” - Gorj (CĂRĂBIȘ,p.29). Când aleargă vitele ca și cum s-ar întrece în curând se va strica vremea; când se ling boii înjugați este semn de vreme bună - Teleorman (2.CHIVU,p.247). Când vitele în grajd se agită și se lovesc unele de altele este semn de primejdie, de cutremur - Maramureș (BOGDAN,p. 14). Cine se visează că a pierdut o vită este semn că-i va muri dintre prieteni; înseamnă defăimare și dispreț pentru cel care visează că se luptă cu o vită - Suceava (NOTE,Băncescu).

VIȚĂ DE VIE (*Vitis vinifera* - DLRM,p.934)

Trecerea viței de vie, ca simbol, din cultul dionisiac în cel creștin și reprezentarea chiar a patimilor lui Hristos sub forma ciorchinelui de struguri zdrobit, precum și regăsirea acestui motiv în aproape întreg spațiul fostului Imperiu Roman demonstrează vigoarea conservării sensurilor sale primare (PETRESCU,p.42). Este simbol al femeii și considerată plantă înzestrată cu puteri sacrale, care pot fi augmentate prin purtarea unui brâu de coarde de viță la jugul a doi boi gemeni (EVSEEV,p.139; 150). Vița de vie și strugurele, ca motive decorative, au fost identificate pe cămășile purtate de Junii Brașovului, reminiscență a străvechiului fond de credințe indo-europene, perpetuate în cultul dionisiac și apoi în cel creștin, din care cauză le regăsim pe icoane, pe crucile de sat și pe unele piese de ceramică și din lemn (PRESA;NOTE,Antonescu). Cel ce dorește să aibă vie roditoare, să o sădească din butași furați - Muntenia; cine are bube la cap să nu intre în vie, pentru că boala se înrăutățește - Vâlcea; să nu se mănânce cârceii de la vița de vie, fiindcă cel ce o face va avea lesne cârceii - Tecuci (2.GOROVEI,p.29;44;257). În Maramureș, se crede că nu este bine să se pună pe foc viță de vie, pentru că îl vor durea măselele pe cel care o face (BOGDAN,p.99). Cine visează butuc de viță de vie va primi veste bună, iar cel ce visează cârceii de viță va fi păgubit de către un hoț - Bucovina (NOTE,Băncescu).

VIȚEL

Când vaca fată numai bouți este semn de noroc în gospodărie - Suceava; dar dacă fată doi viței gemeni este semn rău - Tecuci; când moare vițelul unei vaci, înseamnă că acesteia i s-a luat mana (laptele) - Tecuci (2.GOROVEI,p.169;246;248). După ce se face curățenie în casă pentru Anul Nou, unii bărbați aduc înăuntru un vițel gras sau un miel, pentru ca semănătorii „să semene” pe el, crezând că astfel le va merge bine peste an - Suceava (2.MARIAN,I,p.114).

VOCE

Dacă se va auzi în vis glas plăcut și dulce este semn că și în realitate se va auzi, cât de curând, o veste care va provoca bucurie - Suceava (NOTE, Băncescu).

VOLBURĂ (*Convolvulus arvensis* - DLRM, p.939)

Plantă erbacee agățătoare, cu tulpina subțire și frunze ovale, având flori albe sau roz, plăcut mirositoare, cu corola în formă de pâlnie, cunoscută și sub denumirea de *rochița-rândunicii* (ȘĂINEANU, V, p.507). Se crede că, în anii când răsare mai multă volbură decât în mod obișnuit, va fi secetă și foamete - Vâlcea (2.GOROVEI, p.277).

VOLUTĂ v. SPIRALĂ

VORBĂ (A VORBI)

Cuvântul face parte dintre mijloacele cele mai vechi prin intermediul cărora este declanșată magia și potențate puterile acesteia; prin mijlocirea cuvântului rostit sau cântat este apelată divinitatea, i se invocă intervenția spre binele oamenilor; Sfântului Ioan i se spune : „*Sai în vânt, sai în pământ*“, iar lui Dumnezeu: „*Scoală, Doamne, nu dormi!*“, pentru că este nevoie ca Demiurgul să aducă „*mană câmpului*“; de remarcat tonul poruncitor al invocațiilor, care stabilește un raport de la egal la egal între om și divinitate; spunând, impunând chiar, ce să facă, cum să facă, *vorba* spusă în împrejurări speciale, ele însele încărcate cu magie, devine o provocare, o dezlănțuire de energii; *cuvântul* este însăși facerea, zămislirea; *binecuvântarea* se transformă, pe cale magică, în *binefacere* (HERSENI, p.263). Folclorul evidențiază cel mai bine importanța vorbelor (cuvintelor), indiferent de specia literară cărora aparțin; de pildă, dragostea este făcută din vorbe, locvacitatea fiind esențială în erotism; absența acesteia aduce urâtul, în sensul de partener cu fizionomie neplăcută, dar și în sensul de singurătate, silă de viață (EVSEEV, p.142). Ca să nu se mai amintească de rolul magico-ritual pe care îl îndeplinește vorba în descântece; de aici, interdicțiile de a vorbi în anumite situații, de exemplu când se așează ouă în foc, ca să se coacă, pentru că în caz contrar ele ar plesni - Teleorman; sau pentru că trage a sărăcie - Muntenia; de asemenea, când păsările de curte au pui mici, nu este bine să se vorbească despre ele, pentru că se crede că le-ar mânca furnicile puii - Mehedinți; dacă primul cuvânt rostit de un copil este „tată“, mama lui va mai naște un băiat, iar, dacă zice „mamă“, va mai naște o fată - Muntenia; nu se vorbește în timp ce sunt semărate legumele în grădină, pentru că viermii vor mânca rădăcinile plantei, și nici când este semănat grâul, fiindcă vrăbiile vor mânca semințele - Țara Oltului (2. OROVEI, p.163;211; GOLOPENȚIA, p.140-141;180;190). Când două persoane rostesc simultan aceleași vorbe, se crede că „*a mai crăpat un drac*“; cine visează că este necinstit, ocărât cu vorbe grele de către cineva este semn că va avea supărare în casă - Suceava (NOTE, Băncescu).

VOVEDENIE

Sărbătoare religioasă celebrată de către biserica creștin-ortodoxă la 21 noiembrie, în amintirea zilei când Fecioara Maria a fost însoțită de părinții săi în templul din Ierusalim (ȘĂINEANU, V, p.514).

VRABIE (*Passer domesticus* - DLRM, p.941)

Agreabilă orășeanului pentru firea ei gureșă, vrabia nu este însă privită cu aceeași simpatie de către omul civilizației tradiționale, deoarece, aflată în permanentă căutare de hrană, îi aduce gospodarului pagube serioase, stricând grâul, ovăzul, floarea-soarelui, cânepa și mâncarea păsărilor domestice; nu este doar hulpavă, ci și o mare hoțomană; în consecință, tot sistemul de simboluri gravitează în jurul ideii de lăcomie; se spune că se trage dintr-o copilă rea, căreia nimeni nu-i putea intra în voie cu mâncarea; blestemată de demiurg, ea s-a prefăcut într-o pasăre care „*strică*“ pâinea și cânepa în câmp, cum nu o face nici o altă pasăre; se mai spune că rachiul a fost

făcut de vrăbioi, care a luat câte puțin grâu și secară și le-a pus într-o groapă; apoi a luat din ce rezultase și a băut, s-a îmbătat și stătea pe jos beat, tăvălit în glod; pornind de la pâine (aliment consacrat) și de la cereale (plante cu virtuți sacre), aruncându-le în pământ și „stricându-le” printr-un proces natural de fermentație, pasărea hulpavă a obținut o licoare nehrănitore, cu acțiune degradatoare; deci, vrăbioiul este definit de acest cod (crud, fermentat, putred) ca fiind negativ, un „pervertitor” al substanțelor bune în substanțe rele; ca să-i explice lăcomia, se spune că vrabia ar fi obligată să hrănească un personaj (de sorginte sacrală), aflat într-un tărâm „de dincolo”; în această ipostază, pasărea este absolvită de păcatul „lăcomiei”, pentru că ea nu ar strânge pentru sine, ci pentru o ființă (aparent) neajutorată; ziua în care se face acest pelerinaj este de Sfântul Simion Stâlpnicul (1 septembrie), când vrăbiile „*iau toate pâinile în plisc și merg nu se știe unde*”; în alte povestiri, vrăbiile nu ar duce hrană, ci s-ar oferi pe ele însele drept hrană în această zi; „*unde, într-o vizunie de munte sau codru este o babă, împărăteasa tuturor paserilor; în ziua aceea, vin toate paserile la dânsa și ea le măsoară cu dimerlia, numai vârful îl rade și acela se întoarce înapoi, iar celelalte rămân să-i fie de hrană peste an*”; de aceea, în ziua Sfântului Simion „*nu vei găsi o vrabie, să dai un galben*”; se mai spune că odinioară vrăbiile erau mult mai mari, dar, pentru că nu i-au dat pace lui Iisus, când era pe cruce, au fost blestemate să se hrănească numai cu firimituri, să fie mici și neputincioase, să fie prinse mereu în lațurile copiilor; anumite practici magice cer ca, în anumite zile consacrate, să se adune resturile de la masă și să fie dăruite vrăbiilor; acestea, astfel îndestulate, vor ocoli holdele; de asemenea, la semănat, li se oferă o mână de grâu, ca să nu se atingă de restul lanului; alteori, prin sistemul analogiei simbolice, vrăbiile sunt legate, orbite, încremenite etc., în speranța că vor ocoli bunurile gospodarului și îi vor pricinui cât mai puține pagube; din multe puncte de vedere, prin acțiunea păgubitoare, se aseamănă cu șoarecele (COMAN,II,p.32-35). Simbolizează atașamentul, credința în partener și în prietenie (ZAHACINSCHI,p.43). Cine, în zi de Crăciun, va mânca întâi carne de vrabie, acela va fi, peste vară, ușor la muncă și plin de putere precum vrabia - Vlașca; Iași; vara, înainte de primul scăldat, este bine să se mănânce carne de vrabie, pentru a nu se suferi de friguri - Mehedinți; când cineva vorbește seara de pui de vrabie, pe acela îl vor mânca furnicile - Argeș; prevestește ceartă în familie ciripitul îndelung al vrăbiilor în fața casei - Tecuci; când vrăbiile se scaldă în colb este semn de vreme frumoasă; dar tot în această zonă se crede că este semn de ploaie - Suceava; dacă vrăbiile cântă toamna este semn că va ploua - Vaslui; când vrăbiile ciripesc gălăgios sau ciocănesc la ferestre este semn că vremea se va strica - Muntenia; Suceava; va viscoli dacă vrăbiile se așează multe pe grămezile de gunoi și ciripesc - Vaslui; este semn că va ninge, dacă vrăbiile se strâng mai multe la un loc și zboară toate din loc în loc, sau stau multe în copaci și ciripesc zgomotos - Suceava; dacă, iarna, vrăbiile își caută loc de cuib pe sub streșini este semn că va fi ger - Vaslui; Suceava (2.GOROVEI,p.92;96;262;264;257;266;283). În Oltenia, există obiceiul ca, în ajunul Anului Nou, să se mănânce o vrabie, pentru ca tinerii să fie ușori, sprinteni peste an, iar bătrânii să poată ajunge mai ușor în lumea umbrelor (ENACHE,p.125). Iarna, când se adună vrăbiile la un loc și ciripesc, înseamnă că va ninge - Bucovina (2.MARIAN,I,p. 88).

VRACI v. DOCTOR.

VRĂJITOARE

Vrăjitoarele sunt femeii care, după moarte, nu putrezesc - Suceava; ele apar întotdeauna printre oameni sub formă de pasăre - Tecuci (2.GOROVEI,p.260;286).

VREASC

În Moldova și nord-estul Munteniei, în dimineața Anului Nou, se strâng mai multe fete la casa uneia dintre ele, unde li se leagă, pe rând, ochii și astfel legate trebuie să meargă la butucul unde se taie lemne, să apuce un braț de vreascuri, cât pot să ducă; numărare vreascurile aduse, dacă

sunt la număr cu soț, fata respectivă se va mărita în anul acela (2.MARIAN,II,p.102). Se crede că nu este bine ca primăvara să se pună mâna mai întâi pe lemne, bețe, vreascuri, pentru că, peste vară, cel ce o face va avea de-a face cu șerprii - Maramureș (BOGDAN,p.45). Este bine ca apa pentru scaldă copilului să fie încălzită cu vreascuri adunate de pe drum - Banat;Bihor; pe mormântul unui spânzurat, fiecare trecător pune câte un vreasc, bețe sau găteje, până se strânge o grămadă mai mare, căreia un altul îi dă foc, spunându-se că aceasta este lumânarea mortului - Suceava (2.GOROVEI, p.154; 213). v. LEMN.

VREME

Deosebit de bogată în sensuri, noțiunea *vreme* își circumscrie aria semantică pe două zone: una se referă la durata în timp, de la infinit la etape temporale din ce în ce mai scurte, dar oricum neprecizate, până la a însemna chiar intervalul de un an; cea de a doua zonă se orientează către contexte a căror semnificație nominalizează starea momentului sau al unui interval de timp trăit efectiv („vremuri bune”; „vremuri rele”), precum și situația meteorologică a momentului despre care se discută; cu toate acestea, ultimele două conotații semantice acroșează și semnificații care țin de noțiuni precum *soartă*, *destin*, *ursită*, aspect pe care dicționarele nu îl pun suficient în lumină; astfel, după cum este vremea la nașterea copilului, tot așa va fi și viața lui - Teleorman; la fel, se crede că starea vremii în timpul nunții dă seama de cum va evolua căsnicia celor doi tineri - Teleorman;Iași (2.GOROVEI,p.231;1.CHIVU,p.245). Operând permanent cu opoziții, în mentalitatea tradițională se evidențiază și o *Vreme de Apoi*, numită și *Sfârșitul Lumii* sau *Coada Veacului*; semnele prevestitoare ale acestui moment sunt de ordin social și moral: procese între părinți și copii, incesturi, căsătorii între parteneri de vârste foarte diferite, un accentuat spor al populației, invenții tehnice și, în general, o evoluție tehnologică pusă pe seama forțelor diavolești, apariția unei realități nefirești (râuri care curg la deal), frecvența mare a războaielor, foamete cuprinzătoare a multor populații, cutremure; sub influență biblică, se crede că *Vremea de Apoi* este concomitentă cu apariția lui Antichrist (care însă va domni doar trei ani), numit, în Moldova, și Antihârț; venirea lui va fi anunțată de un vânt distrugător, sau de o ploaie de foc, a cărui flacără se crede că ar proveni din sângele lui Sântilie (Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul - prăznuit la 20 iulie), ucis de Antichrist; sau ar avea sorginea în căldarea Lunii, umplută cu sângele lui Abel; drept urmare, pământul se va topi, munții vor curge precum rășina, iar ploaia și vântul vor purifica totul; după acest șir de dezastre și după *Judecata de Apoi*, lumea se va regenera în urma unui nou potop (de data asta având rol purificator), care va readuce pământul la starea lui primordială, cu o altă vegetație, dar populat de oameni mai mici, lipsiți de necesitatea de a munci și a se hrăni, adică un fel de îngeri; în cântecele bătrânești și în colindele românești, se păstrează aceeași imagine escatologică, dar cu o structură compusă din doar două-trei elemente (2.KERNBACH,p.198). Uneori, *Vremea de Apoi* ne este înfățișată în tablouri idilice, precum ar fi bunăoară prezența morilor și a cârciumilor pe la toate vadurile și răspântiile - Neamț; sau faptul că se vor face arături și împrejurul satelor - Suceava; oamenii trăitori atunci vor avea dimensiuni așa de mărunte, încât 12 astfel de indivizi vor fi necesari pentru rostogolirea unui ou de găină - Iași (2.GOROVEI, p.270).

VULPE (*Vulpes vulpes* - DLRM,p.943)

Se spune că Dumnezeu „îi dădu vulpii *vicleșugul*, iar omului *meșteșugul*”; această antiteză dintre „vicleșug” și „meșteșug” sintetizează esența profilului folcloric al vulpii; animalul „*roșcovan și codat*” reprezintă perfidia deplină, perfidia în stare nativă, ca produs al instinctului și al luptei oarbe pentru supraviețuire; la Păcală, vicleșugul este un joc subtil, pe când la vulpe viclenia reprezintă un mod biologic de a fi, o reacție necesară pentru salvarea vieții sau pentru dobândirea hranei; în folclorul românesc, întâlnirea cu vulpea funcționează ca un semn rău: „*când îți ies înaintea vulpe sau iepuri, este bine să te întorci înapoi, că nu-ți merge deloc bine; vulpea și iepurii sunt animale sărăntoace*”, în consecință au atribute malefice; dar, în restul culturii populare, nu

există nici legende, nici povestiri, nici practici magice în care vulpea să fie o prezență activă, dotată cu atribute malefice; de asemenea, nu sunt atestări conform cărora dracul, pricolicii, strigoii, alte făpturi infernale să ia chipul vulpii; ea nu este invocată nici în blesteme, nici în descântece și nu este folosită în magie ori în jocurile și riturile cu măști; atributele benefice sunt și ele puține la număr, vulpea figurând ca animal psihopomp în unele bocete și ca sfătuitor și ghid al eroului în basmul fantastic; figura ei domină atât cantitativ, prin frecvență, cât și calitativ, prin varietatea întâmplărilor și semnificația lor, în basmul despre animale; în unele bocete, ea se substituie lupului, ivindu-se la vămile lumii de dincolo; în cântecul „Zorile”, sufletul călător este sfătuit să nu se teamă de vulpe, ci să „o prindă drept soră”; funcția psihopompă se transformă, la trecerea din contextul ritului funerar în spațiul altor forme de cultură, în aceea de animal-ghid sau adjuvant; în basmul fantastic, vulpea figurează printre „câinii” eroului: pentru că le înțelege păsul și le cruță, pe ele sau pe puii lor, acesta primește de la animalele recunoscătoare câte un pui de iepure, de vulpe, de lup și de urs, având deci patru „cățeluși”, ultimul termen exprimând fidelitatea ajutoarelor, însoțitori care îl vor sfătui mereu, îl vor apăra și îl vor sprijini în aventurile sale; cele patru animale ajutătoare sunt reprezentări funerare, pentru că, în „Cântecul Zorilor”, ursul, lupul și vulpea conduc mortul pe căile întortocheate din tărâmul celălalt, iar iepurele este și el o ființă infernală, care poartă sufletul celui decedat, dacă îl urmează către lumea de dincolo (COMAN, I,p.138-142). Îi va merge bine celui care îi iese în cale o vulpe - Suceava; când o femeie gravidă se sperie de ceva și este gata să piardă sarcina, se afumă cu nări de vulpe - Moldova; cine își pierde auzul este bine să-și pună în urechi, pentru câțva timp, genele unui vulpoi - Suceava (2.GOROVEI,p.191;242;279).

VULTUR

Simbolizează soarele în momentul răsării lui; sau este personificarea vederii pătrunzătoare a acestei păsări de cer înalt, fiind precum raza care răsare mai întâi și atinge turmele, cirezile, casele și oamenii; de regulă, culoarea care îl însoțește este cea a aurului (BUHOCIU,p.124). Despre el se spune că este „împăratul păsărilor”; credințele populare susțin că vulturul este nemuritor, pentru că, o dată la 30 de ani, merge la fântâna lui Iordan, se scaldă acolo și întinerește; pentru că înfruntă puterea morții și se bucură de o viață veșnică, vulturul poate fi un simbol al sufletului, al eternității acestuia; în această ipostază îl întâlnim frecvent pe monumentele funerare din Dacia și chiar în străvechea artă traco-getică; vulturii s-au ivit în această lume în urma unor întâmplări legate de o trecere de la un tărâm la altul; astfel, ei se trag dintr-o fată de împărat, care a fost răpită și dusă în altă lume, unde, bând apa dintr-un izvor fermecat, s-a transformat în vultur; sau ei provin din împăratul și împărăteasa care au plecat să-și caute feciorul dispărut; o altă legendă spune că doi copii sunt părăsiți în pădure, unde întâlnesc o „vulturoaie”, care se rătăcise în lumea aceasta și nu găsea drumul spre cea de dincolo; copiii o hrănesc și, drept răsplată, ea îi scoate din pădure și îi duce la „lumea cu oameni”; copiii devin împărat și împărăteasă, iar din puii vulturoaiei din celălalt tărâm se naște neamul vulturilor de pe această lume; este pasăre mesager sau călăuză, cu acest rol apărând în basme și în balade, unde cel mai adesea este o apariție de rău augur; el este trimis de voinic să ducă mamei sau iubitei sale mâna cu inelul său, ca semn al pierzaniei; sau este trimis să găsească iubita voinicului și să i-o aducă; în unele basme, vulturul apare însă ca o ființă năzdrăvană, venită de pe tărâmul celălalt; este un fel de auxiliar al eroului pe care îl ajută, îl sfătuiește sau îl înlocuiește la îndeplinirea unor sarcini; frecvent, voinicul este scos în lumea de sus de pajura recunoscătoare, pentru că i-a salvat puii de atacul unui șarpe; descântecele preiau atributele de pasăre-călătoare, utilizând vulturul ca un adjuvant al celui care rostește textul, fiind chemat să ia răul, boala de la cel descântat și să le ducă la acela care le-a trimis; apare și în colinde, într-o ipostază derivată tot din funcția lui de pasăre-mesager, accentul căzând însă pe pana de vultur, care este un dar prețios, vulturul fiind junele „ca un vultur”, iar gazda, fetele și alți juni sunt beneficiarii obiectului fermecat; într-o povestire se spune că vulturul este metamorfoza unui băiat lacom; acesta nu a avut răbdare să aștepte până ce mama lui coace pâinea și a mâncat aluatul

crud; de aceea a fost blestemat să se prefacă într-o pasăre hulpavă și să umble numai prin locuri pustii (COMAN,II,p.84-87). Când vulturii zboară lin este semn că se schimbă vremea - Galați;Tulcea (2.GOROVEI, p.264;270).

Z

ZADIE v. FUSTĂ

ZAHĂR

Se crede că este bine ca mireasa, în timp ce merge la cununie, să-și pună în sân o mică oglindă și o bucată de zahăr și apoi să pună zahărul acela în bucatele ce le va mânca soacra ei, pentru ca nora cea tânără să fie văzută bine în noua casă - Bucovina; (2.GOROVEI,p.70). În cadrul practicilor de sondare a viitorului pe care le fac fetele în ziua Anului Nou, indicarea vasului sub care se află zahăr înseamnă că viața tinerei va fi dulce (2.MARIAN,I,p.67). Serie simbolică: *oglinďă-zahăr*.

ZĂPADĂ

Este bine ca, în ziua în care a nins prima oară în acea toamnă sau iarnă, în aceeași zi a săptămânii să se semene dovleci primăvara și atunci se vor face nesperat de mulți - Iași; se spune că zăpada, căzută primăvara, este a mieilor și a păsărilor - Suceava; sau numai a mieilor - Muntenia; se crede că este bine să se strângă puțină zăpadă, din cea care cade prima în primăvară, să se topească și cu apa rezultată să fie stropite răsadurile, ca să nu facă purici - Suceava (2.GOROVEI,p.25;175; 179; 209;NOTE,Antonescu). Când ninge primăvara târziu, după câteva zile însorite, uneori chiar după Paște, se spune că aceea este *Zăpada Mieilor*; în partea de sud a Transilvaniei, se crede că neaua respectivă ar fi stropii de lapte care se preling de la boturile mieilor din cer când ei sug, iar mieii ar aparține *Ciobanului cu Oile și Căinii*, constelație care se ivește pe bolta cerească în *Noaptea Oilor*, adică în noaptea din ajunul prăznuirii Sfântului Gheorghe (23 aprilie), dând semnalul de pornire a turmelor spre pășunile montane; în Moldova, se crede că fulgii târzii de omăt sunt scamele de lână din fuiorul Maicii Domnului, care îi pregătește lui Iisus veșmintele împărătești pentru Înălțare; în Oltenia și în Teleorman, această ultimă zăpadă ar reprezenta lacrimile Maicii Îndurerate sau ale îngerilor pentru suferințele pe care Mântuitorul le suportă în Săptămâna Patimilor; în unele sate transilvănene, se spune că ar fi fulgii din pernele pe care Maica Precista le-ar pregăti pentru odihna Fiului Ei în Palatul Ceresc; în alte sate, se spune că ar fi făina care se cerne în Rai pentru pasca și cozonacii preparați pentru Paște; în Valea Ialomiței, acești fulgi ar proveni din petalele florilor care se scutură prin livezile Raiului, sau din pulberea de pe aripile fluturilor care zboară prin grădinile cerului; în Vrancea, fulgii târzii de zăpadă ar fi cocardele fetelor moarte necununate, pe care le aruncă pe pământ pentru a-și ademeni mirii; în satele din Câmpia Bărăganului, fulgii sunt zalele îngerilor-ostași, conduși de către Arhanghelul Mihail în timpul războiului cu dracii; alți săteni afirmă însă că ar fi zalele ielelor; în multe ținuturi, Zăpada Mieilor este considerată mai sfântă și mai bună de leac decât agheasma și, din acest motiv, este strânsă în ulcioare noi pentru vindecarea diferitelor boli; fetele se spală cu apa provenită din topirea acestei zăpezi, ca să aibă părul lucios și pielea albă, sau pun în ea și urzici, spălându-se apoi cu această apă pentru a fi frumoase și drăgăstoase peste an (PRESA). Cine se visează ca fiind pe timp de iarnă cu zăpadă multă înseamnă că va avea un an roditor, dar cine visează că ninge are semn că, așa cum a câștigat, așa va risipi - Suceava (NOTE,Băncescu). v. APĂ.

ZÂNĂ

Termen generic prin care, în mentalitatea tradițională, sunt denumite creaturile feminine închipuite, fiind concepute cu o siluetă serafică, imponderabilă, înveșmântate mai totdeauna în voaluri albe, apărând mai ales noaptea și dansând în cerc; în cele mai dese cazuri sunt binevoitoare, dar pot avea și accente de răutate atunci când nu sunt ascultate sau nu li se respectă cu sfințenie regulile de viață; poporul le numește *zâne, crăiese, iele, rusalii, șoimane, vântoase* etc.; sunt în număr de șapte sau nouă, au fire răzbunătoare și pedepsesc pe cei care lucrează în zilele de Rusalii sau în joile dintre Strodul Rusaliilor și Duminica Mare (Rusaliile); se crede că,

pentru a-i speria pe oameni, ele iau chip de cal, de unde și denumirea bolii „luatul din căluș”, calul fiind considerat, printre altele, și demonul sănătății; protectoare ale lacurilor limpezi, ale florilor și pomilor, zânele sunt înfățișate, de regulă, ca niște femei frumoase, cu puteri supranaturale; sunt descrise ca având o fire bună, îngăduitoare, dar, la nevoie, pot pedepsi cu asprime pe cei care le încalcă interdicțiile sau care nu le iau în serios și le ironizează - Maramureș (PRESA).

Zâna (Crăiasa) Zăpezilor. O legendă din Ialomița povestește că, la începuturile lumii, când nu exista iarnă, ci numai o vară continuă, cu pomi roditori și câmpii veșnic verzi, zânele erau binevoitoare cu oamenii, mai ales cu copiii și chiar își aveau case prin sate, unde locuiau uneori; această armonie a durat până când un tânăr străjer, care fusese pus să păzească temnița în care erau închise duhurile rele, s-a adăpostit de ploaie într-o colibă de lemn, printre încheieturile căreia creștea planta numită *somnoroasă*; ploaia a trecut repede, dar tânărul a dormit o săptămână întregă, timp în care duhurile cele rele au scăpat, fugind prin pădurile întunecate, prin scorburile copacilor, prin smârcuri și prăpăstii, prin cimitire și prin tot felul de ascunzișuri ale pământului; ca să nu poată fi urmărite, cea mai rea dintre aceste creaturi l-a prefăcut pe tânăr în Copacul Dalb, adică în mesteacăn; logodnica flăcăului, care era fată de împărat, l-a așteptat pe tânăr și l-a jelit până i s-au albit costițele; cuprinse de duioșie, zânele au trecut fata în rândul lor și au dăruit-o cu aripi, dar, pentru că apucase să se îmbrace în mireasă, același veșmânt îl poartă și astăzi; ea este Zâna sau Crăiasa Zăpezilor și locuiește într-un palat de cleștar și pietre prețioase, așezat deasupra norilor; la acest palat sosesc toți flăcăii și fetele care au murit nenunțiți; toate aceste duhuri nevinovate încep, din noaptea Sfântului Andrei (spre 30 noiembrie), un dans care ține până la venirea primăverii, în timpul mișcărilor unduitoare din aripile lor desprinzându-se fulgi care se aștern pe pământ sub formă de zăpadă; în curtea palatului se află și uriașa Biserică de Gheață, unde se fac slujbe și se înalță rugăciuni pentru ca Dumnezeu să aducă pacea veșnică pe Pământ; se spune că, dintre toate zânele, numai Crăiasa Zăpezilor coboară din când în când pe pământ ca să-și caute mirele printre copacii cei dalbi (PRESA).

ZBOR (A ZBURA)

Dacă se visează cineva zburând înseamnă că popularitatea și onoarea lui vor atinge cote mai ridicate - Moldova (2.GOROVEI,p.254).

ZBURĂTOR

Se crede că Zburătorul trăiește în scorburile copacilor bătrâni din lunci sau poiene; el este foarte gras, pentru că se hrănește numai din trupurile atâtor îndrăgostiți, dar se poate schimba și micșora, încât să încapă în scorbură, sau să se transforme într-un șarpe subțire, sau într-un june zvelt și frumos; dacă cineva știe scorbură în care se ascunde zmeul care îl chinuiește noaptea, poate să scape de el dând foc ziuă scorburii, dar, îndată ce a dat foc, să fugă, fără să se uite înapoi, fiindcă zmeul, văzând că arde, îl strigă pe nume și, în caz că omul se întoarce, atunci Zburătorul îl schilodește sau îl omoară; dacă însă este destul de tare și nu se întoarce, zmeul plesnește de necaz și moare, arzând cu scorbură cu tot (OLINESCU,p.295-296). Este un spirit răufăcător, care coboară noaptea în casele oamenilor și chinuiește fetele și nevestele (3.GOROVEI,p.499). Cunoscut în popor și sub denumirile de *zmeu*, *lipitură*, *lipici*, *ceasul-rău*, *crasnic*, el este un strigoi, o fantomă care nu vine din lumea oamenilor, unde viețuiește dragostea adevărată, ci dintr-o realitate unde dorul este prefăcut în tristețe și cântec; Zburătorul este reprezentant al haosului și al morții, care numai în momentul scurtcircuitării voinței și intelectului, sub presiunea instinctelor erotice incontestabile, poate fi luat drept ființa iubită și dorită; este o ipostază a *balaurilor*, adică a pericolelor ce stau în calea pelerinilor dragostei; demon al Erosului neîmblânzit, Zburătorul apare când echilibrul instabil dintre dorință și reținere, dintre voință și instinct e încălcat de invazia inconștientului, dominat de pulsațiile biologice primare; ca și alți reprezentanți ai lumii de dincolo (moroi, strigoi, știmatele, ielele etc.), Zburătorul pătrunde în hotarele cosmosului uman numai dacă

se formează o breșă în structura personalității; ca orice demon, el preferă să se transfigureze în chip uman; deși împrumută chipul ființei iubite, el rămâne un strigoi, căci tot ceea ce îl caracterizează ține de *ne-viață* și *ne-moarte*; poate apare, cum se spune în popor, în „*forma unui sul de foc lung, având cap de om*”; acționează numai noaptea și intră în casă prin horn; dezlănțuirile sale erotice țin de pură animalitate: mușcă, lasă vânătăi, chinuiește, chiar omoară; Zburătorul se asociază cu moartea, deoarece poporul crede că fata, care a suportat agresivitatea erotică a *Lipiturii*, se îmbolnăvește și moare; chiar și atunci când acest lucru nu se întâmplă, dragostea aceluia spirit erotic nu poartă în ea germenii vieții, ci pe cel al morții; Zburătorul chinuiește toată noaptea femeia sau fata care are lipitură, căci simte pe corp ca o mare greutate, mușcăături, ciupeli, gădilături; femeia măritată naște copil mort; medicina magică folosește, pentru izgonirea lui din corpul fetei, puterea catartică a cuvântului; descântecul de Zburător nu diferă stilistic și compozițional de cele folosite împotriva bolilor de tot felul, care sunt exorcizate din organismul uman și trimise în lumea neființei și dezordinii; se crede că se poate scăpa de Zburătorul, care a apărut cuiva în vis, dacă acesta își povestește visul altcuiva; sau se poartă *baier de zmeu*, un brâu din viță sălbatică, care trebuie să stea 40 de zile, prins la jugul a doi boi „*frați dintr-o mamă*”; baiatul de zmeu nu este altceva decât *brâul feciorilor*, simbol vestimentar al castității feminine (EVSEEV, p.147-149). Zburătorul este un spirit rău, ca un zmeu, care intră noaptea în casele oamenilor, pe coș sau pe horn, sub formă de șarpe, cu aparență de flacăra, și care chinuiește noaptea femeia sau fata, care au *lipitură*, adică pe acea care se scoală dimineața vlăguită, zdrobită de oboseală și cu vinețele pe corp; dacă a fost vizitată de Zburător și are lipitură, cheamă într-o zi de marți sau de vineri pe moașă sau o altă babă știutoare, ca să o descante și să o vindece, cu apă neînceptută în care se pun nouă feluri de plante: *avrămeasă, cristineasă, leușteanu, odoleanu, mătrăgună, sânge de nouă frați, iarba ciutei, mama pădurii*, înșiruite consecutiv în textul descântecului, cu mențiunea că enumerarea cuprinde numai opt denumiri de buruieni de leac; după ce se amestecă aceste plante (culese în luna mai, din pădure) în apă neînceptută, se pune căldarea pe foc și fierbe și, cam pe timpul când „*se sparge târgul*” (în București, *oborul*), bolnava se scaldă, într-o albie, în această apă; după ce se scaldă, moașa sau altcineva care o asistă pe femeie ia apa într-o oală nouă și o aruncă la răspântii, în trei zile consecutive, pronunțând textul descântecului fără enumerarea denumirilor plantelor; se mai fac și *hapuri*, combinând: *tămâie, smirnă, mir mare, târnoseală, praf de foi sfințite*, care se pun la icoane pe timpul cât o femeie este însărcinată - Muntenia (3.MARIAN, I.p.46;II,p.21-22).

ZER

Găinilor să nu li se dea să bea din zer, fiindcă laptele vacii din gospodărie va deveni apos - Iași (2.GOROVEI, p.221).

ZESTRE

În înțeleșul de totalitate a bunurilor (mobile și imobile) pe care le primește o fată când se mărită; se crede că, dacă părinții nu respectă întocmai promisiunile făcute cu ocazia logodnei, le va merge rău și lor, și tinerei perechi - Tecuci; când, din întâmplare, se răstoarnă în casă lucrurile pregătite ca zestre pentru fată este semn de măritiș apropiat - Iași; Suceava (2.GOROVEI, p.123;271).

ZI

În timpul celor 24 de ore câte are o zi, există șase momente importante: dimineața, prânz, amiază, vecernie, seară și miezul-noptii; dimineața este după ce răsare soarele, prânzul este pe la ora 8, amiaza este pe la ora 12, vecernia este pe la ora 4 după amiază, seara este pe la ora 19-20, iar miezul-noptii este la ora 24; acestea se subîmpart în: când cocoșii cântă, i se spune acestui moment *dinspre ziuă*, când se desprinde lumina de întuneric atunci *mijește*, când se arată roșeață pe cer atunci este *răsăritul*, iar după aceea este *dimineață*; când întunericul începe să țese în

lumina crepusculară atunci este *seară*; apoi urmează un moment căruia i se spune *pre-nooptat* și mai apoi *noaptea*, care este în continuă creștere până la *miezul-noptii*; în vorbirea populară, se păstrează *zi* sau *zile albe*, adică zi sau zile bune, în contrast cu *zile negre*, înțelese ca zile cu necazuri și suferințe, precum în versul „*Am trăit tot zile negre*” (PRESA). Ciobanii maramureșeni, la stână, obișnuiesc să se scoale la 3 dimineața, întotdeauna înainte de răsăritul soarelui, pentru a avea putere, spun ei, asupra zilei și nu ziua asupra lor (BOGDAN,p.109). De-a lungul unui ciclu de 365 de zile (366 în anii bisecți), există patru zile unice, echinocțiile de primăvară și de toamnă și solstițiile de vară și de iarnă, ale căror răsărituri și asfințituri de soare sunt considerate momente critice pentru călătoria aparentă a astrului în jurul Pământului; punctele de unde apare și dispare Soarele de pe cer la echinocții și solstiții sunt repere nu numai pentru aprecierea timpului diurn, ci și pentru calculul timpului anual și sezonul, motiv pentru care aceste zile se celebrează pretutindeni cu mare fast; în Țara Moților, împărțirea zilei cuprinde următoarele momente: *zoritul de ziuă* sau *revărsatul de ziuă*, adică răsăritul soarelui; *soarele de o suliță de deal* sau *la prânzuț*; *prânzul bun* sau *amiază*; *la cina mică*; *sfințitul soarelui* sau *amurgul serii* (când se luptă ziua cu noaptea) sau *la întunecat*; *cina* (vara, între orele 20 și 21) și *cina bună* (între orele 21 și 22); *miezul-noptii* sau *primul cântat al cocoșilor*; apoi *al doilea cântat al cocoșilor*; timpul diurn este antropomorfizat, pentru că se crede că zilele au fost oameni care mergeau pe pământ, dar acum nu mai umblă, fiindcă oamenii sunt păcătoși; zilele se împart în bărbați (lunea, marțea și joia) și femei (miercurea, vinerea, sâmbăta și duminica); adesea, zilele devin reprezentări divine, Sfânta Vineri, Sfânta Duminică, sau primesc un sfânt-patron (Sântilie sau Sântion pentru marți, Maica Precesta pentru miercuri, Sfântul Nicolae pentru joi și Sfântul Lazăr pentru sâmbătă; legende de pe Valea Jiului mai vorbesc și de Ion și Ileana, frați gemeni, care sunt fiii Zânei Ziua și care li se prevestește de către Zâna Muntelui că ei vor întemeia un neam care va dăinui veșnic la *poalele Parângului* (12.GHINOIU,p.6;45-47;PRESA). În Bucovina, momentele zilei sunt următoarele: *răsăritul soarelui*, *răsărirea* sau *soare răsare*, adică timpul când răsare soarele; în general, răstimpul de la răsăritul soarelui și până la amiază sau răstimpul înainte de amiază se numește dimineață, iar aceasta se împarte în dis-dimineață și dimineață; de la amiază sau după ce a trecut de amiază și până ce sfințește soarele sau până la soare apune se numește după-amiază; când soarele este drept la amiază, adică la ora 12, se spune că este *crucea-amiezii*; este ora la care nu se vede umbra omului care stă în picioare; momentul răsăritului de soare are mai multe denumiri: *revărsatul zorilor*, *zori*, *în zori*, *pe la zori*, *în zori de zi* sau *în zori de ziuă*, *revărsatul zilei*, *se zorește* sau *se zărește de ziuă*, *când se mijește de zi*, *se revarsă ziua*; *în faptul zilei*, *la ziuă*, *nemijlocit după ce a răsărit soarele și s-a făcut ziuă* sau *când soarele e de o suliță de deal*; *prânz mic*, *prânzuț*, *prânzișor*, *când soarele e de trei sulițe*, adică pe la ora 8-9; *amproor*, *împror*, *împrour*, *năprăor*, *năproor*, pe la ora 9-10; *prânz mare*, timpul dejunului sau al *ospățului înainte de amiază*; *prânz bun*, uneori *amiază-zi*, când este ora 12; *cina mică*, adică pe la ora 16; *cina* sau timpul *ospățului de seară*, adică vara pe la ora 20-21, *cina bună* pe la ora 21-22 și *cina mare* pe la ora 22-23; cuvintele *prool*, *proor*, *prour*, *amproor*, *înprour*, *năprăor* și *năproor* înseamnă: **1.** o parte a zilei și anume înainte de amiază, când pământul este acoperit de rouă; până la ora 8 dimineața se spune *până la împror* în Banat; până la ora 9 se spune *năprăor*; la ora 12, ciobanii din Mehedinți spun *năprorât*; **2.** ajunul zilei de 23 aprilie când este prăznuit Sfântul Gheorghe, când se poate găsi „iarba fiarelor”, zi pe care poporul o numește, în Galați și Bacău, *înprour* sau *proor*, adică ziua de 22 aprilie, când Sfântul Gheorghe pornește călare pentru a străbate toți codrii, fânețele și toată verdeța câmpului; tot în această zi de 22 aprilie, se crede că există femei care, prin vrăji și descântece, iau mana vacilor; **3.** *rourare*, *udare*, de unde apoi și derivatele *împrorât*, *împrăurat*, *împrourat* și *năprorât*, precum și verbele *împrăura*, *împreora* și *împroora*, care înseamnă a se roua și a roua pe cineva sau a uda pe cineva, a se uda la Sângeorz; în Țara Hațegului, la Sângeorz, oamenii se udă cu apă, zicându-se că *se împreoră* sau *se împrooră*; **4.** cu acest cuvânt este denumită și un gen de stropitoare, folosită la udatul grădinilor (2.MARIAN,I,p.80;307). Unele descântece se fac numai în

zile de post, adică luni, miercuri și vineri, la sfârșitul lunii, cum ar fi descântecul „*de pocitură*”; în unele părți, se descântă în cele trei zile de post, dar numai dimineața; „*de bube dulci*” se descântă miercurea și vinerea, pe nespălate; „*de răul copiilor*” se descântă luna, până a nu răsări soarele; descântecul „*de pază*” se face totdeauna marțea; sâmbăta, la asfințit de soare, se descântă pentru moroi; bătrânele spun că este păcat să se descânte de sărbători și în Săptămâna Patimilor; în schimb, descântecul de deochi la copii se face în orice zi și la orice oră, pentru că un copil nu poate fi lăsat să sufere urmările deochiului până va sosi vremea prielnică de descântat; farmecele se fac înainte de revărsatul zorilor, când toate spiritele necurate au dispărut de pe fața pământului și când natura este mai plăcută și mai atrăgătoare; descântecul și defacerile se fac oricând, de când se face ziuă și până se înnoptază; vrăjile se fac de cum începe a se însera și până la miezul-noptii, adică atunci când toată natura se află în cea mai mare liniște și când doar spiritele rele umblă pentru a face rău (3.GOROVEI,p.122-123;133-134). Este bine să se însemne în ce zi a săptămânii a căzut prima zăpadă și tot în acea zi să se iasă la semănat în primăvară, ca să fie rod bogat - Muntenia; este bine ca hainele noi să înceapă a fi purtate într-o zi de post (miercuri, vineri) - Galați; unei vite i se pune, în mod obișnuit, numele zilei în care a fost fătată, ca să fie sănătoasă și să trăiască - Muntenia; este mai bine când omul moare noaptea, pentru că ziua ciripitul păsărilor nu-l lasă să se odihnească - Suceava; dacă o fată visează zile frumoase, cu soare, este semn că se va mărita curând - Suceava; când plouă în zilele unor mari sărbători este semn că anul va fi roditor - Argeș (2.GOROVEI,p.112; 114;207;232;257;259).

Miezul-zilei; Miază-zi. În înțelesul de punct cardinal (sud), simbolizează lumină, căldură, vară, puterea vieții; la mijlocul distanței dintre Răsărit și Apus, dintre punctele care indică intrarea și ieșirea soarelui din microcosmosul diurn, se situează *Puterea zilei sau Miezul-zilei* (12.GHINOIU, p.5). Se crede că înmormântările trebuie făcute la amiază, ca sufletul mortului să aibă destulă lumină în timpul călătoriei lui spre Rai - Suceava; se crede că atunci când cerul este senin spre miază-zi va fi vreme frumoasă - Suceava; iarna, de va sufla vântul dinspre sud, vremea se va înmoina și zăpezile se vor topi - Iași (2.GOROVEI,p.224;263-264). Sau, mai bine spus, *amiază*; este punctul zilei cel mai încărcat de demoni, din cauza lipsei umbrei și a vântului și are origine stihială; această axă, adică miezul-noptii - amiază, este un fel de hău, unde domnește *lucrul-slab*, compus din demoni ce sug puterile creatoare, soarele, ca element dominant al stihiei focului și al luminii, trebuind să-l depășească, fiindcă forțele slabe, cum ar fi „*Fata sălbatică*” și Balaurul din cântul lui „*Iorgovan*”, pot secătui lumea și să o lase uscată, pustie; dar, pentru oamenii care trăiesc în natură, ploaia și teiul sunt copacii ale căror frunze sunt permanente în mișcare, chiar și pe un timp calm, cum este în luna august, or tocmai mișcarea, „*fiorii*” frunzelor, învinge tendința spre imobilitate a puterilor slabe, după cum magia verbului, în descântec, poate transforma maladia în sănătate - Țara Oltului (BUHOCIU,p.27-28). În Țara Hațegului, se crede că un copil care se naște după amiază, până spre miezul-noptii, nu va trăi mult; dacă pruncul plânge mereu, atunci seara trebuie să i se descânte de „*Muma-Pădurii*”, ca să-i treacă (CLOPOTIVA,p.408).

Zilele Babelor sau *Babele* nu încep în toate ținuturile la 1 martie, ci fie înainte de această dată, fie după; unde zilele Babei Dochia sunt în număr de douăsprezece, mai ales în părțile Moldovei, se spune că, dacă acestea cad înainte de 1 martie, primăvara va fi bună și oamenii pot ieși cu plugul în brazdă și pot semăna mai devreme; dacă însă cade după data de 1 martie, vremea va fi urâtă, iar agricultorii vor ieși mai târziu în câmp; în unii ani, deși Babele încep în ziua Dochiei (1 martie), nu durează numai douăsprezece zile, ci trec peste acest număr, uneori până în aprilie, zilele în plus numindu-se *Zile împrumutate sau împrumutări*; prima împrumutată este *Ziua Sturzului*, a doua este *Ziua Mierlei*, a treia este *Ziua Cocostârcului*, a patra este *Ziua Ciocârliei*, a cincia este *Ziua Cucului*, a șasea este *Ziua Rândunicii*; ultima dintre aceste zile, dar fără să se precizeze a câta, se numește *Omățul, Țurțurii sau Ziua Mieilor*; este evident că denumirile de mai sus sugerează reîntoarcerea păsărilor migratoare și vremea fătării mieilor (PRESA). Fiecare om își alege o zi dintre cele 12 ale Babei Dochia (1 martie) și, dacă în acea zi vremea este frumoasă, este semn că viața

acelui om va fi ușoară și norocoasă în acel an - Muntenia; Iași; la 1 martie, rudele și prietenii își aleg o zi dintre cele nouă consecutive, numite generic *babe*, și, cum va fi acea zi (senină, noroasă, ploioasă, friguroasă etc.), așa va fi tot anul și sufletul celui care și-a urșit ziua respectivă - Muntenia; Ilfov (**2.GOROVEI**,p.119;151; **NOTE**,Antonescu).

ZID v. PERETE

ZMEU

Este cea mai rea întruchipare fantastică: stă ascuns în scorburi de nuc sau de alun, pentru că a fost blestemat de Dumnezeu să nu vadă lumina soarelui; iese din acele lăcașuri numai seara, în amurg, și zboară în lume pentru a face oamenilor numai necazuri; trupul lui este acoperit cu solzi, ca la pești, de culoare albă, și care nu ard niciodată în foc - Banat (**2.GOROVEI**,p.271). Zmeii sunt un fel de oameni cu unul până la douăsprezece capete care locuiesc în construcții frumoase, ridicate în vârful munților, în cer sau în pustiuri, unde nu pot ajunge pământeni, ci doar vitejii din basme; umblă călare pe animale sălbatice sau pe cai fabuloși, având câte douăsprezece inimi; arma lor cea mai des întâlnită este buzduganul, iar pasiunea lor cea mai mare este de a răpi tinerele fete și a le duce la casele lor, unde sunt urmăriți de Feți-Frumoși, care îi înving și le iau prada înapoi; fetele de zmei sunt frumoase, fermecătoare și drăgăstoase; în schimb, zmeoaicele bătrâne sunt urâte, rele și caută să atragă vitejii cu farmecele și vrăjile lor, dar sunt și ele învinse în cele din urmă; se mai crede că zmeii care locuiesc în cer, atunci când vor să fure câte o fată, coboară odată cu norii pe pământ (**1.MARIAN**,p.115). Zmeul, balaurul, dulful de mare, întruchipări prezente în epica populară, reprezintă simboluri ale unor fenomene ostile, care finalmente sunt învinse în urma unor întâmplări date ca fiind reale (**URSACHE**,p.222).

ZORI

În cadrul ritualului de înmormântare, atât timp cât mortul stă acasă, în fiecare dimineață, un grup de femei cântă afară prima parte a cântecului „Zorile” (*Ziorile*), care descrie ceremonia de înmormântare reală; apoi femeile intră în casă, se așează lângă sicriu și se adresează mortului, cântându-i sub formă de sfaturi pentru marea călătorie până în lumea cealaltă, când se va integra în neamul celor morți; „Zorile” păstrează în folclorul românesc, sub formă de cântec, mitul mării treceri; prin fidelitatea descrierii, cântecul este aproape un document etnografic; în prima parte, sunt prezentate mâncărurile care se pregătesc mortului sub formă de pomană; turtița de ceară din partea a doua este *toiagul* menit să lumineze calea mortului pe lumea cealaltă; valul de peșchire și de pânză care acoperă sicriul și se întinde peste drum, la „poduri”, apoi se dă de pomană; pentru marea călătorie a dalbului de pribeag, se pregătește un car cu boi; lumea spre care călătorește sufletul este, în această reprezentare populară, o altă țară, în care nu este dor, durere în sens etimologic, dar nici milă; este o lume dezumanizată, care are la bază înțelepciunea populară tradițională (**4.POP**,p.165-166).